Kuwojd.

1. As men wil sich beim kuwojd derhalten, müs men di mulzeit in zwejen schpalten.
   D. h. wer seine Ehre wahren will, der muss sparsam leben, um nicht die Hilfe Anderer in Anspruch nehmen zu müssen.
2. In drei erter git men sich kejn kuwojd nit ub: in t'fissu, in bejss-hakissej ün in mirchoz.
3. Der schejnster kuwojd is, as men sizt in der hejm.
4. Halt dir dem kuwojd, ün siz in der hejm.
   Wer sich bescheiden in sein Heim zurückzieht, der hat keine Unbill seitens der Welt zu befürchten.
5. Wus nüzt kuwojd, as men hot nit zü essen?
6. Wer es hot alejn kejn kuwojd nit, ken andere kejn kuwojd nit ubgeben.
7. Wer es schojnt jenems kuwojd, schojnt sein ejgenem kuwojd.
8. Kuwojd is wi a schuten; wus mehr men lojft ihm nuch, wus weiter entlojft er.
   Vergl. Nr. 13.
9. „Kuwojd" is leber.
   Dieses Sprichwort, sowie das unter Nr. 11. beruht auf dem Wortspiel zwischen »kuwojd« (Ehre) und »kuwejd« (Leber.) Beide Sprichwörter drücken eine gewisse Verachtung aus gegen Leute, welche Ehrenstellen und Titeln nachjagen.
10. Kuwojd ün geld, regiren di welt.
11. „Kuwojd" gefint men in jatke.
    jatke = p. jatki.
12. Kuwojd walgert sich auf'n mist, wer es wil, nemt ümsist.
    Vergl. Gadlüss.
13. Lojf nit nuch dem kuwojd, wet er alejn zü dir kümen.
    Vergl. Nr. 8.
14. Fün kuwojd wert men nit sat.
15. Zü-fil kuwojd is a halbe schand.

כָּבוד.

1. אז מען וויל זיך בײַם כָּבוד דערהאלטען, מוז מען די מאלצײַט אין צוויי־ען שפּאלטען.
   ד. ה. מען מוז שפּארען דאס וואס מען האט, מען זאל שפּעטער ניט בעדאַרפֿען אָנצוקומען צו יענעם.
2. אין דריי ערטער ניט מען זיך קיין כָּבוד ניט אָב: אין תּפיסה, אין בית־הכּפּא און אין מרדּך.
   וואורום אין די דריי ערטער יענען אַלע מענשען גלײַך.
3. דער שיינסטער כָּבוד איז, אז מען זיצט אין דער היים.
4. האלט דיר דעם כָּבוד, און זיך אין דער היים.
   הכָּבֵד וְשֶׁב בְּבֵיתֶךָ (מלכים ב, יד, י).
5. וואס נוצט כָּבוד, אז מען האט ניט צו עסען?
6. וועד עם האט אַליין קיין כָּבוד ניט, קען אַנדערע קיין כָּבוד ניט אָפּגעבען.
7. וועד עם שוינט יענעמס כָּבוד, שוינט זיין אייגענעם כָּבוד.
8. כָּבוד איז ווי א שאטען; וואס מערער מען לויפֿט אים נאך, וואס וייטער ענטלויפֿט ער.
   פֿערגל. Nr. 13
9. „כָּבוד" איז לעבער.
   וואורשפּיל צווישען „כָּבוד" און „כָּבֵד".
10. כָּבוד און נעלד, רעגירען די וועלט.
11. „כָּבוד" נעפֿינט מען אין יאמקע.
    יאמקע = p. jatki — מען מיינט דא „כָּבֵד" = לעבער.
12. כָּבוד וואלגערט זיך אויפֿן מיסט, וועד עם וויל, נעמט אומזיסט.
    פֿערגל. גַּד לוּת.
13. לויף ניט נאך דעם כָּבוד, וועט ער אַליין צו דיר קומען.
    המחזר על הגדולה, גדולה בורחת ממנו; והבורח מן הגדולה, גדולה מחזרת אחריו. (עירובין, יג, ב). — פֿערגל. Nr. 8
14. פֿון כָּבוד ווערט מען ניט זאט.
15. צו־פֿיל כָּבוד איז א האלבע שאנד.

1906

K'hünu.

A kapuru di k'hünu far a schejn punim.

Sprache eines verliebten »kojhejn« (Nachkomme der Hohepriester aus dem Hause Ahrons), wenn er, trotz des biblischen Verbotes, eine hübsche geschiedene Frau heiratet, und sich um seine Priesterschaft wenig kümmert.

Kojhejn.

1. A kojhejn is a kaasson.

Dass Priester von jähzornigem Temperament sind, wird schon im Talmud erwähnt.

2. Wus hot der kojhejn auf'n bejss-hakwurojss zü thün?

Den Priestern ist es verboten, einen Friedhof zu betreten. Das Sprichwort wird gebraucht, wenn jemand an einem Orte auftaucht, wo er am wenigsten erwartet wird.

3. Kojhanim senen ragsunim.

Vergl. Nr. 1.

Kojhejn-gudojl.

Beim kojhejn-gudojl schteht: „w'chiper baadoj"

Sinn: Jeder soll zuerst sein eigenes Gewissen prüfen, bevor er andern Moral predigt.

Kojach.

Kojach gefint men nor in der schissel.

Kol-boj'nik.

Er is a kol-boj'nik.

Kalu.

1. Aus kalu, wider a mojd!

Vergl. Chusson 1.

2. Auf ale kalojss rüht di sch'chinu.

Auf jeder Braut ruht ein verklärter Zug von Liebreiz.

3. As ale süchen schejne kalojss, wü kümen ahin di miüss'e mejden?

4. As di kalu is nit schejn, hot si andere maalojss.

So spricht beschönigend der Ehevermittler, wenn er die körperlichen Reize der Braut nicht gerade loben kann.

5. As di kalu schemt sich, müsen di ünterfihrerss aweggehen.

6. Ale kalojss senen schejn; ale mejssim senen früm.

7. A schejne kalu ünter'n dektüch.

Sagt man ironisch von einer hässlichen Braut.

8. Di kalu schemt sich taki, ober hanuu hot si.

taki = p. taki.

1906

כְּהוּנָה.

א כַּפָּרָה דִי כְּהוּנָה פַֿאר א שֵׂיוֹן פָּנִים.

אזוי זָאגט א כֹּהֵן, וָואם ניט הָתּוּנָה הָאבֶּען מִיט א גֵּרוּשָׁה, הָאט עֶר עֶס נִיט.

כֹּהֵן.

1 א כֹּהֵן איז א כַּעֲסָן.

דִי מַיינוּנג גֶעפִֿינְט זִיךְ אוֹיךְ אִינִם תַּלְמוּד: «אתרא דכהני הוה, והוי קפדי מובא». (בבא בתרא, קס"ד, ב)

2 וָואם הָאט דֶער כֹּהֵן אוֹיפְֿן בֵּית־הַקְּבָרוֹת צוּ תְּהוֹן?

אזוי זָאגט מָען, וָען אַיינֶער שְׁטוּפְּט זִיךְ אַבִּין נִיט אִין זַיין אָרְט. — עֲהָנְלִיךְ אִינִם מִדְרָש: «כהן אתה מבקש בבית הקברות?» (שמות רבה, פרשה ח').

3 כֹּהֲנִים וְעֲנֶען רַגְּנִים.

פֶֿערְגֶל. Nr. 1

כֹּהֵן־גָּדוֹל.

בַּיים כֹּהֵן גָּדוֹל שְׁטֶעהְט: «וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ».

וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ (ויקרא, ט"ז, ו). — ד. ה. אוֹיסְלִיכֶער מוּז פַֿרְיהֶער פַֿאר זִיךְ אַלֵּיין תְּשׁוּבָה טְהוּן, אוּן עֶרְשְׁט דֶערְנָאךְ אַנְדֶערֶע פֶֿערְזָארְגֶען.

כַּח.

כַּח גֶעפִֿינְט מָען נָאר אִין דֶער שִׂיסֶעל.

כָּל־בּוֹנִיק.

עֶר אִיז א כָּל־בּוֹנִיק.

א מֶענְש, וָואם אִיז צוּ־נָ־אַלֶעמֶען פֶֿעהִיג.

כַּלָּה.

1 אוֹיס כַּלָּה, וִידֶער א מוֹיד!

וָען א נָעשֶׁעפְֿט נָעהְט צוּרִיק. — פֶֿערְגֶל. חָתָן 1.

2 אוֹיף אַלֶע כַּלּוֹת רוּהְט דִי שְׁכִינָה.

3 אוּ אַלֶע וּוכֶען שִׁיינֶע כַּלּוֹת, וואוּ קוּמֶען אַהִין דִי מְיאוּסֶ'ע מִידֶען?

4 אוּ דִי כַּלָּה אִיז ניט שֵׂיוֹן, הָאט זִי אַנְדֶערֶע מַעֲלוֹת.

אזוי רֶעדְט צַיין דֶער שַׁדְּכָן.

5 אוּ דִי כַּלָּה שָׁעמְט זִיךְ, מוּזֶען דִי אוּנְטֶערְפִֿירֶערִם אַוֶועקְגֶעהֶען.

6 אַלֶע כַּלּוֹת וֶענֶען שִׁיוֹן; אַלֶע מֵתִים וֶענֶען פָּרוּם.

7 א שִׁיינֶע כַּלָּה אוּנְטֶערְ'ן דֶעקְטוּךְ.

ד. ה. אוּ מָען וֶעהְט ניט אִידֶר פָּנִים.

8 דִי כַּלָּה שָׁעמְט זִיךְ מַאקִי, אָבֶּער הַנָּאָה הָאט זִי.

p. taki = מַאקִי

1921

9. Wus thüt mein kalu? — Si knet sizendig chalu.
Scherzhaft von einem ungeschickten Mädchen.
10. Kalu, ich wel dir sugen a b'ssüru, dein chusson wet kümen auf schaboss-schiru.
Sprichwörtlich gewordener Vers aus einem Volkslied.
11. Es is nit du kejn miüss'e kalu, (ün kejn schlechter chusson).
12. Fün wanen di kalu kümt araus, dort geht si wider arein.
D. h. aus was für einem Hause ein Mädchen stammt, in ein solches wünscht sie hineinzuheiraten.

„K'lüm".

„Loj umar k'lüm" — K'lüm hot gurnit gesugt.
Komischer Lapsus eines Ignoranten, der das Wörtchen »k'lüm« (nichts) für einen Personennamen hält.

K'lej-semer.

Wus far a k'lej-semer, asa chassünu.

Kinim.

Wen kinim solen sein muojss, wolt ich gewesen a grojsser baal-buss.

Kessef.

1. „Ufejss kussef", macht der targüm: „sch'lim".
Wortspiel zwischen dem aramäischen Worte »sch'lim« (es ist zu Ende) und dem deutschen »schlimm«.
2. „Kessef w'suhow m'tahejr mamsejrim", (üwifrat n'gidim chasejrim).

Kaass.

1. Der kaass is a nar.
2. Kaass is awojdu suru.
Eine rabbinische Sentenz vergleicht Jähzorn mit Götzendienst.
3. Kaass w'chejmu, machen dem menschen far a b'hejmu.
D. h. Zorn und Wut machen den Menschen zum Tiere.

Kaasson.

A kaasson is erger wi a schwebele.
Er fängt so leicht Feuer, wie ein Schwefelhölzchen.

Kapuru.

1. A ganz juhr hodowet men di kapuru, ün erew jojm-kipür fliht si aweg.
hodowen = p. hodować.
2. Ich darf dich huben auf kapurojss, (oder: auf erew jojm-kipür).
Mit diesem leichten Fluch fertigt man einen lästigen, gehässigen Menschen ab.

1936

1921

9 וָואם מְדוּיט מַיין כַּלָּה? — זִי קְנֶעט וִיצֶענְדִיג חַלָּה.
10 כַּלָּה, אִיךְ וֶועל דִיר זָאגָן א בְּשׂוּרָה, דַיין חֻתָּן וֶועט קוּמֶען אוֹיף שַׁבָּת־שִׁירָה.
אוֹיס א פָּאלְקְסְלִיד.
11 עָם אִיז נִיט דָא קַיין מִיאוּסְ׳ע כַּלָּה, (אוּן קַיין שְׁלֶעכְטֶער חָתָן).
12 פּוּן וָואנָען דִי כַּלָּה קוּמְט אַרוֹיס, דָארְט נָעהְט זִי וִידֶער אַרַיין.
ד. ה. פּוּן וָואם פַּאר א מִשְׁפָּחָה זִי קוּמְט אַרוֹיס, אִין אַזָא מִשְׁפָּחָה וִינְשְׁט זִי זִיךְ וִידֶער אַרַייְנְצוּהֵיקוֹמֶען.

„כְּלוּם".

„לֹא אָמַר כְּלוּם" — כְּלוּם הָאט נָארְנִיט נָעזָאגְט.
דֶער עַם־הָאָרֶץ מֵיינְט, אַז דָאס וָוארְט „כְּלוּם", (נָארְנִיט) וָואס עָס קוּמְט אֶפְּט פַּיר אִין דֶער גְּמָרָא, אִיז א נָאמֶען.

כְּלֵי־זֶמֶר.

וָואם פַּאר א כְּלֵי־זֶמֶר, אַזָא חֲתוּנָּה.

כְּנִים.

וָען כְּנִים וָאלָען זַיין מָעוֹת, וָואלְט אִיךְ נָעוֶועזָען א גְּרוֹיסֶער בַּעַל־הַבַּיִת.

כֶּסֶף.

1 „אֲפֵס כֶּסֶף", מַאכְט דֶער תַּרְגּוּם: „שָׁלִים".
וָוארְטְשְׁפִּיל מִיט דָעם דַייטְשָׁען „שָׁלִים" = שְׁלֶעכְט.
2 „כֶּסֶף וְזָהָב מְטֻהָר מְמְזֻרִים", (וּבְפֶרֶט גְּדִידִים חֲזִירִים).
כסף מטהר ממזרים. (קידושין ע"א, א').

כַּעַס.

1 דֶער כַּעַס אִיז א נַאר.
כל הכועס... מוסיף מפשעות. (נדרים, כ"ב, ב'); אדם שכועס... הכמתו מסתלקת ממנו. (פסחים, ס"ו, ב').
2 כַּעַס אִיז עֲבוֹדָה זָרָה.
כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה. (רמב"ם, הלכות דעות, פרק ב').
3 כַּעַס וְחֵמָה, מַאכְן דֶעם מֶענְשָׁען פַּאר א בְּהֵמָה.

כַּעֲסָן.

א כַּעֲסָן אִיז עֶרְגֶער וִוי א שְׁוֶועבֶּעלְע.
עֶר צִינְדְט זִיךְ לַייכְט אָן.

כַּפָּרָה.

1 א נַאנְץ יָאהְר הָאדָאוֶועט מָען דִי כַּפָּרָה, אוּן עֶרֶב יוֹם־כִּפּוּר פְּלִיהְט זִי אַוֶועק.
p. hodować = הָאדָאוֶועט
2 אִיךְ דַארְף דִיךְ הָאבֶּען אוֹיף כַּפָּרוֹת, (אָדֶער: אוֹיף עֶרֶב יוֹם־כִּפּוּר).
אַזוֹי לָאזְט מָען אוֹיס דֶעם כַּעַס צוּ־נַייֶעם, וָואס מָען וִויל אִיהֶם נִיט קֶענֶען, אוּן מָען וִוינְשְׁט אִיהֶם, עֶר זָאל הָאבֶּען אַזָא סוֹף וִוי דִי כַּפָּרָה.

1936

1936

3. A kapuru a juchid far a rabim.
4. An ubgeschlugene kapuru, tojg auf kapurojss.
   Ein Huhn, welches ein Mal als »kapuru« gedient hat, darf nicht zum zweiten Mal als solche benutzt werden.
5. Wer mein geschlugene kapuru!
   Vergl. Nr. 2.

Kuschejr.

A kuscher'er top ün a kuscher'er lefel is kuschejr.

Von Angelegenheiten, die sich in vollkommener Ordnung abwickeln, und an welchen daher nicht zu mäkeln ist.

„Kesser“.

„Kesser“ hot er fergessen, ün „naarizoch“ hot er sich nit ausgelernt.

Auf Leute angewandt, die aus ihrer Sphäre herausgekommen sind, und in die neuen Verhältnisse sich nicht einleben können. — Vergl. Kruh 1.

1941

1936

3 א כַּפָּרָה א יָחִיד פַֿאר א רַבִּים.
4 אן אָבְּגֶעשְׁלָאגֶענְע כַּפָּרָה, טוּט אויף כַּפָּרוֹת.
וָוארים אן אָבְּגֶעשְׁלָאגֶענְע כַּפָּרָה קען מען נים מֶעהר פָֿענוצֶען.
5 וָוֶעהר מיין גֶעשְׁלָאגֶענְע כַּפָּרָה!
פַֿערגל. Nr. 2

כָּשֵׁר.

א כָּשֵׁר־ער טָאפּ אוּן א כָּשֵׁר־ער לֶעפֶּל, אִיז כָּשֵׁר.
אוּיז זָאגט מען, וָוען א זַאך גֶעהָט נָאגְט גָלַאט אוּן מען הָאט קיין שְׁאֲלָה נים צוּ מַאכֶּן.

„כֶּתֶר“.

„כֶּתֶר“ הָאט עֶר פַֿערגֶעסֶען, אוּן „נַעֲרִיצָה“ הָאט עֶר וִיךְ נים אוֹיסגֶעלֶערנְט.
וָוען אַיגֶענֶער וויל א נִיי לֶעבֶּן פִֿירֶען, וכ. וָוען עֶר אִיז רַיכֶּער גֶעוָואָרֶען, אוּן קען וִיךְ נים צוּגֶעוֹועהֶנֶען צוּ דִי נֶיֶע מְנָהָגִים. — פַֿערגל. קְרָאה 1.

1941

„Loj".

Ober gur „loj" mit an alef!
Als nachdrückliche Verneinung gebraucht.

Luhmer.

As a luhmer lojft, ün a nar kojft, kümen bejde gleich un.

Late.

1. As men legt nit kejn klejne late, wert a grojss loch.
late = p. łata.
2. Schejner a miüss'e late, ejder a schejn loch.

Loch.

1. As men ferrecht nit a klejn loch, wert deraus a grojss loch.
2. A loch macht a ganow, (ün a ganow macht a loch).

Lachen.

1. As di welt lacht, is du fün wemen ün fün wus.
2. As men lacht in der frih, wejnt men bei nacht.
3. Wen men lacht, sehen ale — wen men wejnt, seht kejner nit.
4. Tate, dü lachst? — as och ün weh is zü dein gelechter!
Sprache eines lümmelhaften Sohnes.
5. „Jojschejw baschumajim jiss'chok", — ihm is güt zü lachen.
Parodie eines Psalmverses. Sinn: Gott, der so erhaben über Alles ist, hat gut lachen.
6. Lach, wen dü west dich gehen legen.
7. Lach, lach! — wachalaklakojss.
Scherzhaft, wenn man jemanden ohne Ursache lachen hört.
8. Es lacht sich alejn, es wejnt sich alejn.
D. h. Lachen und Weinen kommen von selbst.

„לא".

אָבֶּער נָאר „לא" מיט אן אַלֶ"ף!
מָען זָאגְט דָאס, אַז מָען וויל אַ זאַך שְׂטאַרְק פַּערנייגען, צום אויסְדרוק פון „לוֹ" מיט אַ וָא"ו.

לָאהְמֶער.

אז אַ לָאהְמֶער לויפְט, און אַ נאַר קויפְט, קומען בייָדע גְלַייך אָן.

לַאטָע.

1 אז מָען לֶעגְט ניט קיין קְלֵיינֶע לַאטָע, וָועְרְט אַ נְרוים לָאךְ.
p. łata = לַאטָע
2 שַׁיינֶער אַ מיאוּסְ'ע לַאטָע, אַיידֶער אַ שיין לָאךְ.

לָאךְ.

3 אז מָען פַּערְרַעכְט ניט אַ קְלַיין לָאךְ, וָועְרְט דָערויס אַ נְרוים לָאךְ.
4 אַ לָאךְ מַאכְט אַ נַנָּב, (און אַ נַנָּב מַאכְט אַ לָאךְ.)
פרצה קוראה לגנב. (סוכה, כ"ו, א').

לַאכָּען.

1 אז די וָועלְט לַאכְט, אִיז דָא פּוּן וָועמָען אוּן פּוּן וָואס.
2 אז מָען לַאכְט אין דָער פְרִיה, וַוייְנְט מָען בַּיי נַאכְט.
3 וָען מָען לַאכְט, וָעהָען אַלֶע — וָען מָען וַוייְנְט, וָעהְט קיינֶער ניט.
4 מַאטָע, דו לַאכְסְט? — אז אָךְ אוּן וָועה אִיז צו דַיין נָעלַעכְטָער!
5 „יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק", — אִיהם אִיז גוט צו לַאכָּען.
וַוייל קיינֶער קען נָאט קיין קְשָׁיָא ניט פָּרֶעגָען. — יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק (תהלים ב', ד').
6 לַאךְ, וָען דו וָועסְט דיךְ נֶעהָען לֶעגָען.
ד. ה. מֶענְסְט דיךְ בֶּעריהָמָען מיט אַ זאַך, וָען זי אִיז שוין אין נאַנְצָען פַּערְשִׁיי, אוּן דו קענְסְט דיךְ שוין אָפְּריהָען.
7 לַאךְ, לַאךְ! — וַחֲלַקְלַקּוֹת.
וָען אַיינֶער לַאכְט אָהָן אַ שום אוּרזַאכָּע.
8 עֶם לַאכְט זיךְ אַלַיין, עֶם וַוייְנְט זיךְ אַלַיין.

1955

9. Er lacht mit jaschtscherkess, (oder: mit grine werem).
jaschtscherke = p. jaszczurka. — Wenn jemand, seinen Grimm verbeissend, gute Miene zum bösen Spiel macht.

10. Fün wus men lacht, kümt alz zü di ojeren. (Var: ...far di ojgen).
D. h. man lacht oft über Dinge, die unmöglich scheinen und die sich schliesslich dennoch bewahrheiten.

„Loj lunü“.

„Loj lunü“, schteht in halejl.
Wenn man die Beteuerung eines Schuldners, er habe kein Geld zu bezahlen, nicht gelten lässt.

Lang.

1. Lang bis züm himel, ün schtinkt nuch schimel.
2. Lang, wi a winternacht.
3. Lang, wi dus jüdische gulüss.

Land.

Leichter zehn lender, ejder ejn menschen zü derkenen.
Vergl. Mensch 8.

„Loj-alejchem“.

Ich bin epes loj-alejchem'dig.
Wenn man über eine Unpässlichkeit klagt, von der man den Angeredeten ausgenommen, verschont zu sein wünscht.

Lakomen (sich).

Ejner lakomet sich auf'n rewach, der anderer auf'n keren.
lakomen sich = p. łakomić się.

Loksch.

1. Ot asoj kocht men di lokschen!
ot = p. ot — Sagt man scherzhaft, wenn einem nach langem Nachsinnen ein Licht aufgeht.
2. Iber di sindige lokschen, hob ich di libe hejlige schühl fergessen.
So sagt entschuldigend die fromme, aber unwirtschaftliche Hausfrau.
3. Ess nit di lokschen far schaboss.
Vergl. Chalu 3.

1955

9 עֶר לַאכְט מִיט יַאשְׁטְשֶׁערְקָעס, (אָדער: מִיט גְרִינְע וֶוערֶעם).
יַאשְׁטְשֶׁערְקָע = p. jaszczurka — וֶוען אֵיינֶער לַאכְט פַֿאר צָרות, דָּבָר טָעַן וָאל מַיינֶען, אַז עֶס הַאלְט אִיהם נִיט.

10 פֿון וָואס מָען לַאכְט, קוּמְט אַלְץ צוּ דִי אוֹיעֶרְען. (וַוארְ: ...פַֿאר דִי אוֹיגָען).
מָען לַאכְט אַמָאל פֿון אַ זַאךְ, וַוייל עֶס דַאכְט זִיךְ, אַז זִי אִיז אוּמְמֶעגְלִיךְ, אִין צוּם סוֹף אִיבֶּערצֵייגְט מָען זִיךְ, אַז זִי אִיז דָאךְ אֱמֶת.

„לא לָנוּ“.

„לא לָנוּ“, שְׁטֶעהְט אִין הַלֵּל.
אַזוֹי עֶנְטְפֶֿערְט מָען אַיינֶעם, וָואס עֶר טַעֲנֶעט „לא לָנוּ“. ד. ה. אוֹ עֶר הַאט נִיט קֵין גֶעלְד צוּ בֶּעצָאהְלֶען.

לַאנְג.

1 לַאנְג בִּיז צוּם הִימֶל, אוּן שְׁטִינְקְט נָאךְ שִׁימֶל.
2 לַאנְג, וִוי א וִוינְטֶערנַאכְט.
3 לַאנְג, וִוי דָאס יִודִישֶׁע גָּלוּת.

לַאנְד.

לַיכְטֶער צֶעהְן לֶענְדֶער, אֵיידֶער אֵיין מֶענְשֶׁן צוּ דֶערקֶענֶען.
פֶֿערְגָל. מֶענְש 8.

לְאַ־עֲלֵיכֶם.

אִיךְ בִּין עֶפֶּעס לְאַ־עֲלֵיכֶם־דִיג.
וֶוען מָען וִויל אוֹיסְדְרִיקְען, אַז מָען אִיז נִיט נַאנְץ נָעזִינְד, וָואס מָען וִינְשְׁט נִיט דֶעם אַנְדֶערְן (לְאַ־עֲלֵיכֶם, נִיט פַֿאר אִיךְ נָעזָאגְט.)

לַאקְאמֶען (זִיךְ).

אֵיינֶער לַאקְאמְעט זִיךְ אוֹיפֶֿן רֶוח, דֶער אַנְדֶערֶער אוֹיפֶֿן קָרָן.
לַאקְאמֶען זִיךְ = p. łakomić się

לָאקְש.

1 אָט אַזוֹי קָאכְט מָען דִי לָאקְשֶׁען!
אָט = p. ot — אַזוֹי זָאגְט מָען שֶׁערְצְהַאפְט, וָען מָען הַיבְּט אַן צוּ פֶֿערְשְׁטֶעהָען אַ זַאךְ, וָועלְכָע מָען הָאט זִיךְ פֶֿרִיהֶער נִיט נֶעקֶענְט דֶערְקְלֶערֶען.
2 אִיבֶּער דִי זִינְדִיגֶע לָאקְשֶׁען, הָאב אִיךְ דִי לִיבֶּע חֲיילִינֶע שׁוּהְל פֶֿערְגֶעסֶען.
דָאס הָאט אַמָאל גֶעזָאגְט אַ בַּעל־הַבָּיתִּשׁ אַ שְׁלִים־מַזָּל־נִיצָע.
3 עֶס נִיט דִי לָאקְשֶׁען פַֿאר שַׁבָּת.
ד. ה. בֶּענְיג נִיט קֵין זַאךְ פַֿאר דֶער צַייט. — פֶֿערְגָל. חַלָּה 3.

1967

„Loj ssejwojschi“.

„Loj ssejwojschi w'loj ssikolmi“, — bensch mich nit, ün schelt mich nit.

Travestie eines Verses aus einem Sabbatliede.

L'wunu.

Men müs di l'wunu m'chadejsch sein, asoj lang si schteht.

Sinn: Man muss das Eisen schmieden, so lange es heiss ist.

„Lag-b'ojmer“.

A lag-b'ojmer-general is nor auf ejn tug.

Von einem ephemeren Glück, vorübergehender Würde u. dgl. Den Spielen der Schuljugend entnommen, die sich am »lag-b'ojmer« einen Eintagsgeneral wählt.

Lüach.

1. Der lüach treft auch amul.

Bezieht sich auf die Wetterprophezeiung im Kalender.

2. Men sol warten auf dem lüach's pogode, wolt men kejn mul kejn brojt nit gehat.

pogode = p. pogoda.

Lojben.

1. Alejn sich zü lojben passt nit, ober es schadt nit.
2. Der wus lojbt sich alejn, müs huben schlechte sch'chejnim.

D. h. er muss wohl schlechte Nachbarn haben, die ihn nicht loben wollen; er muss also zum Selbstlob Zuflucht nehmen.

3. Lojb dü mich, ün ich wel lojben dich, bejde senen mir fün ejn zech.

zech = p. cech. — Refrain eines Volksliedes. — Vergl. Krazen 2.

4. Men sol ejbig dem lojben, wus sizt ojben.

D. h. Gott.

Lojfen.

1. Lojfen ün kojfen, tojg nit.

Eile tut nicht gut.

2. Er lojft, wi a maus iber'n zimbel.

Lüng.

Ejner hot es auf der lüng, der anderer auf der züng.

Vergl. Nichterner.

Ljarem.

A ljarem, wi in hekdejsch.

ljarem = p. larum. — D. h. es geht dort lärmend zu, wie in einem Hospital, welches in kleinen Städten auch der Sammelpunkt der Bettler ist.

1967

„לא תבושי“.

„לא תבושי ולא תכלמי“ — בענש מיך ניט, און שעלט מיך ניט.

שֶׁערצהאפטע איבערזעצונג פון דעם ווערז אין „לכה דודי“.

לְבָנה.

מען מוז די לְבָנה מחדש זיין, אזוי לאנג די שמעהט.

ד. ה. מען מוז בענוצען די נעלעגנהייט, אזוי לאנג עס איז צייט.

לַ״ג־בְּעוֹמֶר.

א לַ״ג־בְּעוֹמֶר־נעראל איז נאר אויף איין טאג.

לַ״ג־בְּעוֹמֶר שפּילען זיך די חדר־יונגלעך אין פאלצאפטען, און קלויבען זיך אויס איינעם פאר אַ נעראל, אבער זיין נאנצע משלה דויערט נאר איין טאג.

לוח.

1 דער לוח טרעפט אויך אמאל.

נעווענליך טרעפט אפילו דער לוח ניט דאס וועטער.

2 מען זאל זוארטען אויף דעם לוחס פאנאדע, וואלט מען קיין מאל ־קיין ברויט ניט נעהאט.

פאנאדע = p. pogoda — ד. ה. מען וואלט קיין מאל ניט אַרַאפנעטאן די תבואה פון די פעלדער.

לויבען.

1 אליין זיך צו לויבען פאסט ניט, אבער עס שאדט ניט.

2 דער ווֹאס לויבט זיך אליין, מוז האבען שלעכטע שכנים.

ער לויבט זיך אליין, ווייל די שכנים מהנען עם ניט.

3 לויב דו מיך, און איך ווֶעל לויבען דיך, ביידע ווענען מיר פון איין צעך.

צעך = p. cech — אויס אַ פאלקסליד. — פערנאל. קראצען 2.

4 מען זאל אייבינ דעם לויבען, ווֹאס ויצט אויבען.

ד. ה. נאט.

לויפען.

1 לויפען און קויפען, טויג ניט.

ד. ה. בייַ אַ מסחר מאר מען זיך ניט איילען.

2 ער לויפט, ווי א מויז איבערן צימבעל.

לונג.

אייגער האט עם אויף דער לונג, דער אנדערער אויף דער צונג.

פערנאל. נ״ב מערנער.

לְיַארעם.

א לְיַארעם, ווי אין הקדש.

לְיַארעם = p. larum — אין הקדש פלעגען זיך צו־נ־אויפצוהאלטען די אַרעמע לייט אין האפען דארט נעשרינען אין זיך נעקרינט.

1980

Lib.

Nit dus is lib, wus es is schejn, nor dus is schejn, wus es is lib.

Lib huben.

1. Ich hob dich lib drei mul in schlejer.
   So sagt man in Lemberg zu einer unliebsamen Person.
2. Ich hob dich lib, wi a ferfaulte rib.
3. Ich hob dich lib fün der weitens.
4. Hob mich wenig lib, nor hob mich lang lib!
5. Host mich nit lib? — to küsch-że mich nit in punim.
   to = p. to.
6. Sej hoben sich bejde lib — er sich, ün si sich.
7. Er hot lib dus, wus der ruw hot nit feind.
   Verblümte Redensart zur Bezeichnung eines Damenfreundes.

Libe.

Di libe is siss, nor si is güt mit brojt.
D. h. die Liebe ist zwar an und für sich süss, aber man verzichtet dennoch nicht gern auf die Mitgift.

Libschaft.

Wü libschaft, dort is kejn engschaft.
Denn: »Raum ist in der kleinsten Hütte für ein glücklich liebend Paar«.

Ligner.

1. Iber a ligner macht men a b'ruchu: „schehakojl nihju bidwuroj".
   Witzige Anlehnung an einen Segensspruch, welcher besagt, dass Alles durch Gottes Wort entstanden ist. Sinn: Des Lügners Erzählungen beruhen lediglich auf seinen fingierten Darstellungen.
2. A ligner is gleich zü-n-a schtümen — bejde sugen nit dem emess.
3. A ligner glojbt nit kejnem.
4. A ligner müs huben a güten sikurojn.
   Damit er sich in seine eigenen Lügen nicht verstricke.
5. In der jügend a ligner, auf der elter a ganow.
6. Besser zü sugen: „ich wejss nit", ejder zü bleiben a ligner.
7. Di züng is a ligner, di pen is a ligner.
   Man kann lügen ebenso in Wort, wie in Schrift.

1997

1980

לִיב.

ניט דָאס אִיז לִיב, וָואס עֶס אִיז שַׁיין, נָאר דָאס אִיז שַׁיין, וָואס עֶס אִיז לִיב.

לִיב הָאבֶּען.

1 אִיךְ הָאב דִיךְ לִיב דְרַיי מָאל אִין שְׁלַיֶער.
אַזוי זָאגְט מָען אִין לֶעמְבֶּערג.
2 אִיךְ הָאב דִיךְ לִיב, ווִי א פָֿערפּוילָטָע רִיב.
3 אִיךְ הָאב דִיךְ לִיב פּוּן דָער ווַייטָענִם.
4 הָאב מִיךְ וָועניג לִיב, נָאר הָאב מִיךְ לַאנְג לִיב!
5 הָאסְט מִיךְ ניט לִיב? — טָא קוּשׁ־זשָע מִיךְ ניט אִין פָּנִים.
טָא = p. to — ד. ה. מָען ניט אִיתָם אָנְצוּהָערָען, אז עֶר מָעג קוּשָׁען אִין אַן אַנְדָער אָרְט.
6 ווַי הָאבֶּען וִיךְ בֵּיידָע לִיב — עֶר וִיךְ, און זִי וִיךְ.
7 עֶר הָאט לִיב דָאס, וָואס דָער רֶב הָאט ניט פַֿיינְד.
אַזוי זָאגְט מָען שָׁערְצְהַאפְֿט פּוּן אַ פְֿרוי־עֶן־פַֿרַיינְד.

לִיבֶּע.

דִי לִיבֶּע אִיז זִים, נָאר זִי אִיז גוט מִיט בְּרוי־ט.
ד. ה. מָען מוּז דָערצו הָאבֶּען נְדָן אוי־ף.

לִיבְשַׁאפְֿט.

וואו לִיבְשַׁאפְֿט, דָארְט אִיז קֵין עֶנְגְשַׁאפְֿט.
עֶהְנְלִיךְ זָאגְט דָער תַּלְמוּד: »אמרי אינשי: כי רחימתן הות עויזא, אפותיא דספסירא שכיבן«. (סנהדרין, ז', א').

לִינְגָער.

1 אִיבֶּער א לִינְגָער מַאכְט מָען א בְּרָכָה: »שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ«.
וָואהִים אַלֶעם, וָואס דָער לִינְגָער דָערצֶעהְלְט, וֶוערְט נָעפּוירֶען פּוּן זַיינֶע דָער.
2 א לִינְגָער אִיז נְלַייךְ צוּ־נ־א שְׁטוּמָען — בֵּיידָע זָאגָען ניט דָעם אֱמֶת.
3 א לִינְגָער נְלוּיבְט ניט קֵיינֶעם.
4 א לִינְגָער מוּז הָאבֶּען א גוּטָען זִקָּרוֹן.
פְֿדִי עֶר זָאל ניט פָֿערְנֶעמָען, וָואס פַֿאר א לִינָען עֶר הָאט פְֿרִיהָער דָערצֶעהְלְט.
5 אִין דָער יוּנְגְענְד א לִינְגָער, אוִיף דָער עֶלְטָער א גַּנָּב.
6 בֶּעסָער צוּ זָאגָען: »אִיךְ ווַייס ניט«, אֵיידָער צוּ בְּלַייבֶּען א לִינְגָער.
למד לשונך לומר איני יודע, שמא תתבדה ותאחז. (ברכות, ד', א').
7 דִי צוּנְג אִיז א לִינְגָער, דִי פֶּען אִיז א לִינְגָער.
ד. ה. מָען קָען לִינָען זָאגָען, מָען קָען לִינָען שְׁרַיי־בֶּען.

1997

1997

8. Dem ligner glojbt men afilü an emess auch nit.
9. Dem ligners neemunüss, is wi dem mussor's rachamunüss.
10. Der ligner redt sich seine ligen asoj lang ein, bis er glojbt sich alejn.

Ligen.

1. A güter ligen is auch amul werth geld.
2. A ligen mit a ssimon (oder: mit a wortzejchen).
3. Halwaj ich sol ligen sugen!
   So sagt der Unglücksprophet, der selbst wünscht, dass seine Prophezeiung nicht in Erfüllung gehe.
4. Ligen t u r men nit sugen, ober dem emess d a r f men nit sugen.
5. Mit ligen kümt men weit, ober nit zürik.
6. Er sugt ligen, wi der midrosch.
   Der Midrasch enthält u. a. viele fabelhafte und legendarische Erzählungen.
7. Er sugt nor zwej mul in juhr a ligen: winter ün s ümer.
   D. h. er lügt beständig.

Ligen (verb).

1. Lig in der erd, ün bak bejgel!
   Scherzhafter Fluch.
2. Er ligt in kwass.
   kwassa= r. квасъ— Sinn: er ist in eine Klemme geraten; er sitzt in der Tinte.

Lid.

Zü-n-itlichen neiem lid ken men züpassen an alten nigün.

Ljülke.

An ausgerejcherte ljülke.
ljülke = klr. люлька — D. h. ein vielerfahrener Mensch. Das Bild ist den Meerschaumpfeifen entnommen, die erst dann wertvoll werden, wenn sie tüchtig durchgeraucht sind.

Litwak.

1. A litwak hot a zelem in kop.
   Die polnischen Juden sind nicht gut auf ihre litauischen Brüder zu sprechen und dichten ihnen verschiedene Mängel in moralischer und religiöser Beziehung an, wie folgende Sprichwörter beweisen.

2012

1997

8 דָעם לינגער גלויבט מען אֲפִילו אן אֱמֶת אויך ניט.
כך עונשו של בדאי, שאפילו אומר אמת אין שומעין לו. (סנהדרין, פ״ט, ב׳).
9 דָעם לינגערס נֶאֱמָנוּת, איז ווי דָעם מְסָרִ״ם רַחֲמָנוּת.
10 דָער לינגער רַעדט זיך זַיינע לינען אזוי לַאנג ַיין, ביז ער גלויבט זיך אַליין.

לינען.

1 א נוּטצער לינען איז אויך אַמאל וואַרטה נָעלט.
2 א לינען מיט א סימָן (אָדער: מיט א וואַרמצַייכן).
3 זאַלואי איך זָאל לינען זָאגן!
ווען איינער זָאגט פָאראוים עפעס שלעכטס, אוז ווינשט זיך אַליין, עס זָאל ניט מְקוּים ווערן.
4 לינען טָאר מען ניט זָאגן, אָבער דָעם אֱמֶת דַארף מען ניט זָאגן.
5 מיט לינען קומט מען ווייט, אָבער ניט צוריק.
6 ער זָאגט לינען, ווי דָער מִדרָש.
ווייל אינם מִדרָש נעפינט מען אפט איבערטריבענע זאַכן.
7 ער זָאגט נָאר צוויי מָאל אין יָאהר א לינען: ווינטער אוז זומער.

לינען (verb.)

1 לינ אין דָער עֶרד, אוז בַאק בייגעל!
א שערצאַפטע קללה.
2 ער ליגט אין קוואס.
קוואס = r. квасъ איז בַּיי די רוסען א ווייט נָעמָרעגק. — די רעדענסאַרט נע בְּרויכט מען פון אייגעם, ווָאס איז אין דָער קלָעם. ד. ה. אין א שלעכטער לאגע אין קען זיך ניט בָּעפַרייען.

ליד.

צו־ן־איטלִיכען נייעם ליד קען מען צופַּאסען אן אַלטען נינון.

לִיולקע.

אן אויסגעאַרבייטערטע לִיולקע.
לִיולקע = klr. люлька — מען מיינט א נענישען מענשען, ווָאס הָאט שוין פיל דורכגעמאכט אין דָער וועלט.

ליטוואק.

1 א ליטוואק הָאט א צָלם אין קאפ.
אויף דָעם שפּריכווָארט ענטפָּערט דָער ליטוואק: „מָא קוש מיך ניט אין קאפ אַרײַן.
די פוילישע יהדן מַראכטען אוים אויף זייערע ליטווישע ברידער פערשידענע חסרונות און האלטען זיי איבערהויפט פַאר פאלשע מענשען, אזוי ווי די פאלגענדע שפּריכווערטער בָּעווייזען.

2012

2012

2. A litwak thüt t'schüwu noch far der awejru.
3. A litwak nemt sich ünter afilü zü sein an am.
4. A litwak schtarbt nit.
   D. h. er stirbt nicht unter dem Namen »litwak«, denn er stirbt entweder in Sibirien als Sträfling, oder als Getaufter, oder aber als Palästina-Pilger, also jedenfalls nicht als »litwak«.
5. Dü bist doch nit kejn litwak, far wus-że bist dü a chasir?
6. Wü a litwak is gesessen, sol men ausbrenen dus ort.
7. Wen glojbt a litwak? — as er zehlt drei mul iber.
8. Mit a litwak schrekt men di kinder.
   D. h. man schreckt die polnisch-jüdischen Kinder, dass der »litwak« sie holen wird. Dafür rächen sich die Kinder, indem sie ihm »lechem« (Brot) nachrufen. L(e)ch(e)m bildet nämlich die Anfangsbuchstaben von »litwak«, »chasir«, »mamsejr«.

Lejgnen.

Wus men ken nit lejgnen far Got, sol men nit lejgnen far leiten.

Lejd.

1. Besser zü sehen lejd, ejder zü heren frejd.
   Gegensatz zu: Gesünd (adj.) 2.
2. Zü lejd ün zü frejd müs men essen (ün trinken).

Leihen.

Leihen ün borgen, machen grojsse sorgen.

Leit.

1. As men geht zwischen leit, wejsst men, wus es thüt sich bei sich in der hejm.
   Wenn man unter Leute kommt, erfährt man zuweilen über sein eigenes Haus Dinge, die einem bis dahin verborgen blieben.
2. Men sugt: „ureme leit", weil di reiche senen kejn leit nit.
   Mit dem Worte »leit« wird (auch in der Einzahl) ein vornehmer, feiner Mann, Gentleman bezeichnet. Das Sprichwort will sagen, dass diese Eigenschaften auch bei »ureme leit« zu finden sind, während sie bei den Reichen oft vermisst werden.
3. Fün weiten, senen ale güte leiten.
4. Klejne leit (oder: hat) gehen nit weit.
   In manchen Gegenden Galiziens sagt man auf Kinder »hat«, oder »heit« (?).

Lejter.

1. Mit a lejter auf'n himel arauf, ken sich kejner nit bewuhrenen.
   Vor übernatürlichen Gewalten, oder unberechenbaren Schicksalsschlägen kann sich niemand auf Erden schützen.

2012

2 א לימוואק טרוּט תשובֿה נאך פֿאר דער עבֿרה.
3 א לימוואק נעמט זיך אונטער אפֿילו צו זיין אן אם.
4 א לימוואק שטאַרבֿט ניט.
ד. ה. ער שטאַרבֿט ניט אלס לימוואק; ווארום מען פֿערשיקט אים קיין סיבֿיר, איז ער א סיבֿירניק, אדער ער שמדט זיך, איז ער א משומד, אדער, ער פֿאהרט קיין ארץ־ישׂראל און ווערט אן ארץ־ישׂראל־יוד; ס׳זיי־ווי־ס׳זיי שטאַרבֿט ער ניט אלס לימוואק.
5 דו ביסט דאך ניט קיין לימוואק, פֿאר וואס־וועג ביסט דו א חזיר?
6 וואו א לימוואק איז נעזעסן, זאל מען אויסברענען דאס אָרט.
7 ווען גלויבט א לימוואק? — אז ער צעהלט דרײַ מאל איבער.
8 מיט א לימוואק שרעקט מען די קינדער.
מען מײנט נאמירלידְ די פוילישע קינדער, וואס מען נאנט זיי פֿיר, אז דער לימוואק וועט זיי חאפֿן. דערפֿער נעמען זיך די קינדער נקם אן לימוואקען, אין שרײַען זיי נאך: „לחם", ר״ת פֿון לימוואק, חזיר, ממזר.

לייגנען.

וואס מען קען ניט לייגנען פֿאר נאט, זאל מען ניט לייגנען פֿאר לייטען.

לייד.

1 בעסער צו זעהן לייד, איידער צו הערען פֿרייד.
ד. ה. עפֿנטלעכע (adj.) 2. — מען מיינט, בי אויסנעמפֿענע קינדער.
2 צו לייד און צו פֿרייד מוז מען עסען (און טרינקען).

לייהען.

לייהען און בֿארגען, מאכען גרויסע זארגען.

לייט.

1 אז מען נעהט צווישען לייט, לייסט מען, וואס עס טהוט זיך בי זיך אין דער היים.
ד. ה. מען ווערט נעוואהר סודות, וואס קומען פֿיר אין אייגענעם הויז און וואס מען וויסט פֿון זיי ניט, אזוי לאנג מען זיצט אין דער היים.
2 מען זאגט: „אָרעמע לייט", ווייל די רייכע זענען קיין לייט ניט.
3 פֿון וויטען, זענען אלע גוטע לייטען.
4 קלייניע לייט (אָדער: האמט), נעהען ניט ווייט.
אין מאנכע נעגענדען פֿון גאליציען זאגט מען אויף קינדער „האמ" אָדער „הייט" (?).

לייטער.

1 מיט א לייטער אויפֿן הימעל ארויף, קען זיך קיינער ניט בעוואהרען.
ד. ה. מען קען זיך ניט צו־פֿיל בעוואהרען פֿאר אלע סבֿות, וואס קענען זיך א מענשען.

2028

2. Es is nit du kejn gleichers, wi a krüme lejter, ün kejn krümers, wi a gleich-wertel.

»gleich« heisst im Jüdischen gescheit, zutreffend, passend u. s. w., dient aber auch als Gegensatz zu »krumm« (schief).

Leilech.

Fün a leilech ken men machen a kubke, ober nit fün a kubke a leilech.

kubke = p. kubka. — Sinn: Aus einer grossen Sache lässt sich wohl eine kleinere machen, nicht aber umgekehrt.

Lejenen.

As men lejent drei tug k'ssejder, regent es.

Kalenderregel. Wenn ein Sabbat zwei Feiertagen vorangeht, oder ihnen folgt, wird an allen drei Tagen aus der Thora vorgelesen.

Licht.

Mehr licht ferbrent, wi geld ferdint.

Aehnlich sagt der Franzose: le jeu ne vaut pas la chandelle.

Lichtig.

Es wert nit friher lichtig, bis es is nit ganz finster.

Im figürlichen Sinne besagt das Sprichwort, Hilfe kommt nicht früher, bis die Not am höchsten ist.

„Lech-l'chu".

„Lech-l'chu" is besser fün „sch'lach-l'chu".

Besser gutwillig den Platz räumen, als fortgeschickt werden.

Lamdon.

1. A geschtopter lamdon.

D. h. ein mit Gelehrsamkeit vollgestopfter Mensch, der sie jedoch nicht verwerten kann.

2. A jüd a lamdon ken kejn chussid nit sein, ün an am-hurez ken kejn apikojross nit sein.

Das Sprichwort meint, ein wissenschaftlich gebildeter Mann kann nicht fanatisch fromm, und ein Unwissender kann kein Ketzer sein, weil ihm der kritische Sinn fehlt, zu unterscheiden, was die Religion erlaubt, oder verbietet.

3. A lamdon a müflog — a kop wi a küflek.

küflek = p. kufelek. — So wird ein Hohlkopf verspottet, der sich selbst für einen Gelehrten hält.

4. Er is kejn grojsser lamdon, ober auch kejn klejner am-hurez.

Scherzhaftes Sprichwort: Er ist kein grosser Gelehrter, aber auch kein kleiner Ignorant.

2038

2028

2 עָם אִיז נִיט דָא קיין גָלַייכָערָם, וִי א קרוּמָע לַייטָער, אוּן קיין קרוּמָערָם, וִי א גָלַייך־וָועַרטָעל.

לַיילָעך.

פּוּן א לַיילָעך קָען מָען מַאכָען א קוּבקָע, אָבָּער ניט פּוּן א קוּבקָע א לַיילָעך.

קוּבקָע = p. kubka קָאמְפָּעַרָאטִיוּ פּוּן יִידִישָׁע סָרִיסָען אִין פּוֹילָען. — ד. ה. פּוּן א גרוֹסָער זַאך לָאזט זִיך מַאכָען א קְלַיינָערָע, אָבָּער ניט פָּארקעהרט.

לַייעָנען.

אז מָען לַייעָנט דְרַיי טָאג כְּסֵדֶר, רָעגָנט עס.

מָען הַאלָט עס פַּאר א קָאלָענדָער־רָעגָל, אָבָּער זִי אִיז ניט תָּמִיד רִיכטִיג.

לִיכט.

מָעהָר לִיכט פָּערְברָענְט, וִי גָעלְד פָּערְדִינְט.

א נָעשָׁעפְט, וָואס פָּערְלַאנְגט מָעהָר הוֹצָאוֹת, וִי עָס בְּרִינְגט פָּערְדִינְסט.

לִיכטִיג.

עָס וָועְרט ניט פְּרִיהָער לִיכטִיג, בִּיז עָס אִיז ניט נָאנְץ פִינְסטָער.

ד. ה. דִי הִילְף קוּמְט נָעווָעהנְלִיךְ דָעמָאלְט, וָען עָס אִיז שוֹין נָאר שְׁלעכט.

„לָךְ־לְךָ".

„לָךְ־לְךָ" אִיז בָּעסָער פּוּן „שְׁלַח־לְךָ".

בָּעסָער אִיךְ נָעה אַלַיין, אַיידָער מָען הַייסְט מִיר נָעהָען.

לַמדָן.

1 א נָעשְׁטָאפְּטָער לַמדָן.

א לַמדָן, וָואס עָר אִיז אָנְגָעשְׁטָאפְּט מִיט תּוֹרָה, נָאר עָר קָען זִי ניט אַרוֹיסְגִיבָּען.

2 א יוד א לַמדָן קָען קיין חָסִיד ניט זַיין, אוּן אַן עַם־הָאָרֶץ קָען קיין אַפִּיקוֹרֶס ניט זַיין.

דָער לַמדָן זַייְטְס, וָואס מָען מָעג אוּן וָואס מָען מָאג ניט, קָען עָר דָערְבָּעַר ניט זַיין קיין חָסִיד; דָער עַם־הָאָרֶץ קָען ניט זַיין קיין אַפִּיקוֹרֶס, זַייל עָר וַייְסְט אָפִּילוּ ניט, וִי אָזוֹי צוּ זָאגָען, אוּן קָען קיין חִילוּק ניט מַאכָען צְוִוישָׁען א מִצְוָה אוּן אָן עֲבֵרָה.

3 א לַמדָן א מוּפְלָג — א קָאפ וִוי א קוּפֶלָעק.

קוּפֶלָעק = p. kufelek

4 עָר אִיז קיין גְרוֹיסָער לַמדָן, אָבָּער אוֹיךְ קיין קְלַיינָער עַם־הָאָרֶץ.

2038

2038

„Lomu“.

Lomu — wus, se — dus, unojchi — ich: wus dus ich!

Verspottet die Methode der Bibelerklärung manches jüdischen »m'lamejd«, der sich sklavisch an den Buchstaben hält.

Lebedigs.

Dus lebedige legt men nit auf'n tojten.

Man soll nicht Sicheres riskieren, um Unsicheres zu erhaschen.

Lebediger.

Auf a lebedigen ken men sich derwarten.

Vergl. Leben (verb.) 3.

Leben.

1. As dus leben is siss, is di welt hefkejr.
   D. h. wenn es einem gut geht, schwillt ihm der Kamm, und er kümmert sich nicht um die Welt.
2. As es geht züm leben, ferfehlt nit kejn juhren.
3. A leben, wi bei Got hinter'n ojwen.
   Wenn jemand ein sorgloses, behagliches Leben führt.—Vergl. Leben (verb.) 16.
4. A leben, wi di sün mit der l'wunu.
   Von einem in Unfrieden lebenden Ehepaar, welches sich gegenseitig aus dem Wege geht.
5. Dus ergste leben is besser fün dem besten tojt.
6. Dem menschens leben, is wi a j'rid.
7. Er hot dus leben fün Got, ün dus essen fün menschen.
   Sagt man von einem Nichtstuer und Schmarotzer, der von der Gnade seiner Nächsten lebt.

Leben (verb.)

1. Asoj lang der mensch lebt, bedarf er machen a „schehakojl“.
   D. h. solange der Mensch lebt, regen sich in ihm Begierden und Leidenschaften.
2. As men lebt, derlebt men sich ales.
3. As men lebt, ken men sich sehen.
   Vergl. Lebediger.
4. A chajej-schuu hejsst auch gelebt.
5. Itlicher lebt nor beim andern züfriden.
   Jedermann glaubt, sein Nächster sei glücklicher und zufriedener, als er.

2053

2038

„לָמָה“.

לָמָה — וואס, זה — דאס, אָנכי — איך: וואס דאס איך!

מען פֶּערשפּאָטעט דערמיט, וויּ נעוויסע מְלַמְּדים איבערנעמען א פּסיק פֿאר דיּ׳ערע תַּלְמִידים.

לעבעדיגם.

דאס לעבעדיגע לעגט מען ניט אויפֿן טויטען.

ד. ה. מען ריזיקירט ניט דאס ווכערע, פֿאר דעם אומזיכערן.

לעבעדיגער.

אויף א לעבעדיגן קען מען זיך דערוואַרטען.

פֶּערגל. לעבן (verb.) 3.

לעבן.

1 אז דאס לעבן איז זים, איז די וועלט הפקר.

ד. ה. אז אייגעם גייט טט, פֶּרענגט ער ניט נאך דער וועלט.

2 אז עס גייט צום לעבן, פֶּערפֶּעהלט ניט קיין נאָרען.

3 א לעבן, ווי בייּ נאט הינטער׳ן אויוון.

זאגט מען שפּעטאַקל, ווען אייגער לעבט אהן דאגות. — פֶּערגל. לעבן (verb.) 16.

4 א לעבן, ווי די זון מיט דער לבנה.

פון א פּאר־פֶּאלק, וואס לעבט ניט אין שלום און מען זעהט זיי־קיין מאל ניט אין־אייגעם.

5 דאס עֶרגסטע לעבן איז בעסער פון דעם בעסטען טויט.

6 דעם מענשענס לעבן איז ווי א ירידה.

מען נעהט און מען לויפֿט, און מען קומט קיין מאל ניט צו רוה.

7 ער הָאט דאס לעבן פון נאט, און דאס עסן פון מענשען.

אזוי זאגט מען פון א מענשען, וואס ער שלייּן מחוּם נאר ניט, און פֶּערלאָזט זיך נאר אויף אנדערע.

לעבן (verb.).

1 אזוי לאנג דער מענש לעבט, בעדאַרף ער מאכן א „שהכל“.

ד. ה. מיט מען מרינגקען בּראַנפֶּן.

2 אז מען לעבט, דערלעבט מען זיך אלעס.

3 אז מען לעבט, קען מען זיך זעהן.

פֶּערגל. לעבעדיגער.

4 א חַיי־שָׂרה הייסט אויך נעלעבט.

5 אימליכער לעבט נאר בייּם אנדערן צופֿרידן.

אימליכער מיינט, אז דער אנדערער איז גליקליך, ווייל ער קען ניט אריינקוקען אין יענעמס הארץ.

2053

2053

6. Ejner wil leben, ün ken nit, der anderer ken, ün wil nit.
7. Besser as es glüst sich zü leben, ejder men müs leben.
8. Besser zü leben ün wenig huben, ejder zü sein in ganzen begruben.
9. Gelebt wi a har, geschtorben wi a nar.
   Vergl. Nar 58.
10. Geklebt, abi gelebt.
    abi = p. aby. — So sagt ein alter, gebrechlicher Mensch, der sich durch verschiedene künstliche Mittel am Leben zu erhalten sucht.
11. Der mensch sol nor asoj lang leben, asoj lang er ken sich alejn dernehren.
12. Sej leben wi di tauben, ün reissen sich arüm, wi di kez.
    Von einem Ehepaare, das vor der Welt zärtlich tut, und zu Hause sich in den Haaren liegt.
13. Kol-s'man men lebt, is ales zü wenig.
14. Kol-s'man men lebt, wil men ales huben.
15. Leben is leicht, — schtarben is schwer.
16. Er lebt, wi Got in Frankreich.
    D. h. sorglos. — Vergl. Leben 3.
17. Erscht gelebt, schojn geschtorben; erscht geschtorben, schojn begruben.

Legen.

1. As men legt güt arein, nemt men güt araus.
2. Er legt sich iber'n benkel.
   Er ist bereit, die verdiente Strafe über sich ergehen zu lassen; auch: er gibt nach, er zieht gelindere Saiten auf.
3. Er legt sich wi a lemele, (ün schteht auf wi a lejb).
   D. h. er ist entweder demütig, oder übermütig, je nachdem die Umstände es erfordern.

Ledig sizen.

Dus ganze juhr is si ledig gesessen, ün erew jojm-kipür hot si a sok ungehojben.
Von einem schlampigen Frauenzimmer, welches Alles verkehrt und zur Unzeit macht.

Lemberg.

1. A Lemberger is nor a chuchom bis züm schranken.
   Vergl. Warscho 1.

2070

2053

6 אייגער וויל לעבן, אוז קען ניט, דער אנדערער קען, אוז וויל ניט.
יש רוצה ואין לו, ויש שיש לו ואינו רוצה. (חולין ז, ב). — דאס וואלט בעציטם זיך אים פלמוד אויף צדקה געבן.
7 בעסער אז עם גלוסט זיך צו לעבן, איידער מען מוז לעבן.
8 בעסער צו לעבן אוז ווענig האבן, איידער צו זיין אין נאנצן בענראבן.
9 נעלעבט ווי א האר, נעשטארבן ווי א נאר.
פֵּערגל. נאר 58.
10 נעקלעבט, אבי נעלעבט.
אבי = p. aby — דער מענש ווייל לעבן, אפילו ווען ער טוט בענוצן בעריי אוז פֵּערשידענע רפואות.
11 דער מענש זאל נאר אזוי לאנג לעבן, אזוי לאנג ער קען זיך אליין דערנעהרן.
12 ווי לעבן ווי די טויבן, אוז ריסן זיך ארום, ווי די קעץ.
א פּאאר־פּאלק, וואס פאר דער וועלט באכט זיך, אז ווי לעבן זיי ניט, אבער אין דער היים קריגן זיי זיך בעשטענדיג.
13 כּל־זמן מען לעבט, איז אלעם צו ווענig.
14 כּל־זמן מען לעבט, ווייל מען אלעם האבן.
15 לעבן איז לייכט — שטארבן איז שווער.
16 ער לעבט, ווי נאט אין פֵּראנקרייך.
פֵּערגל. לעבן 3.
17 ערשט נעלעבט, שוין נעשטארבן; ערשט בעשטארבן, שוין בענראבן.

לעגן.

1 אז מען לענט גוט ארײן, נעמט מען גוט ארויס.
2 ער לענט זיך איבער׳ן בענקעל.
ד. ה. ער איז אויף זיך מקבל די שטראף, וואס ער פֵּערדינט.
3 ער לענט זיך ווי א לעמעלע, (אוז שטעהט אויף ווי א לייב).
ד. ה. ער שטעלט זיך פֵּריהער פאר א שוואכן אוז פאר אן עני, אוז ווידט בעשפּעטער א תּקיף.

לעדיג זיצן.

דאס נאנצע יאהר איז זי לעדיג נעזעסן, אוז ערב יום־כּפּור׳ דאט זי א זאק אנענעהויבן.
זאוט מען פֿן א שלים־מזל־ניצע.

לעמבערג.

1 א לעמבערגער איז נאר א חכם ביז צום שראנקן.
פֵּערגל. נוארשא 1.

2070

2070

2. Drei sachen senen du in Lemberg: falsche ejdüss, schwarzer retich, ün blaue püpkess.
püpek = p. pępek; r. пупокъ. — So neckt man die Lemberger.

Lemele.

Er macht sich lemele.
»Lemel« ist ein Männername. Hier steht er aber in der Bedeutung von »Lämmchen«, zur Bezeichnung eines sich unschuldig, naiv stellenden Menschen.

Lentschne.

1. Lentschner ganuwim.
Die Einwohner des Städtchens Łęczno in Polen sind als Diebe verrufen.
2. „Rabi kurojw, sent ihr nit fün Lentschne?“ — „Ihr sent alejn a ganow!“
Fragt man einen Einwohner von Łęczno nach seiner Vaterstadt, so fühlt er sich schon gekränkt und antwortet mit einer Beleidigung.— Aehnlich: Chelem 4.

Lezter.

1. Dem lezten beissen di hind.
2. Der lezter macht di thir zü.

Lekech.

1. Gib mir lekech, ün rüf mich nar.
Mit Bezug auf ein anderes Sprichwort, welches besagt, dass Narren Süssigkeiten gern haben. — Vergl. Nar 34, 75.
2. Der bester lekech is der, wus Got hot gegeben.
Man meint hier die Thora, welche als »lekach tojw« (die gute Lehre) bezeichnet wird. Also Wortspiel zwischen »lekach« und »lekech«.
3. Er hot ihm gewisen a lekechel.
D. h. er hat ihm eine Lockspeise gezeigt, um ihn zu ködern.

Leken.

Men lekt derfün di finger.
Wie nach einer leckern Speise.

Leker.

Leker esst sich auch zü, (oder: wert auch nimoss).
leker = Ochsenzunge. — D. h. auch die beste Speise wird auf die Dauer überdrüssig. — Vergl. Krepel 2.

Lernen.

1. As men wil a sach lernen k'ssejder, müs men jüngerhejt gehen in cheder.

2082

2070

2 דרײַ זאַכען לערנען דאַ אין לעמבערג: פאַלשע עדות, שוואַרצער רעטיך, און בלויע פּופּקעס.
פּופּעק = p. pępek; r. пупокъ — די ערשטע זאַכען לערנען ניט נאָכן זיכער, אָבער די „לעמבערגער פּופּקעס“ לערנען בעאמת בעריהמט.

לֶעמֶלע.

עֶר מאַכט זיך לֶעמֶלע.
„לעמעל“ איז א מענערנאָמען; דאַ אָבער מיינט מען דערמיט א מענשען, וואס עֶר שטעלט זיך אומשולדיג ווי א לאם.

לֶענטשנע.

1 לֶענטשנער גנבים.
Łęczno, א שטאדט אין פּוילן, איז בעריהמט לענען איהרע גנבים.
2 „רַבי קרוב, לענט איהר ניט פון לֶענטשנע?“ — „איהר לענט אליין א גנב!“
ווייל די שטאדט לענטשנע האט פיל גנבים, דערפֿאר נלויבט א דאַרפֿענער אײַ ער ווואהנער, ווי מען דערמאַנט איהם נאר דעם נאָמען פון דער שטאדט, אז מען ווייל איהם שוין בעליידיגען, און ענטפֿערט צוריק מיט א בעליידיגונג. — עהנליך: חלעם 4.

לֶעצטער.

1 דעם לעצטען בייסען די הינד.
2 דער לֶעצטער מאכט די תּהיר צו.

לֶעקעך.

1 גיב מיר לֶעקעך, און רוף מיך נאר.
ווייל מען זאָגט, אז נאַראַנים האָבען ליב זים. — פֿערנל. נאר 34, 75.
2 דער בעסטער לֶעקעך איז דער, וואס נאט האט נענעבען.
וואהרשפּיל צווישען „לֶעקעך“ און „לֶקח“ אין דעם פּסוק „כּי לֶקח טוב נתתי לכם“ (משלי ד, ב).
3 עֶר האט איהם נעוויזען א לֶעקעכל.
ד. ה. עֶר האט איהם נעוויזען א שיינע זאך, כּדי עֶר זאל חשק קריגען צום נעשעפֿט.

לֶעקען.

מען לֶעקט דערפון די פֿינגער.
ווי פון א גוט מאכל.

לֶעקער.

לֶעקער עסט זיך אויך צו, (אדער: ווערט אויך נמאס).
לֶעקער = אקסענצונג. — פֿערנל. קרעפּל 2.

לֶערנען.

1 אז מען וויל א זאך לערנען כּסדר, מוז מען יונגערהייט נעהען אין חדר.

2082

2. Er lernt sich auf a fremder burd scheren.
Er will auf fremde Kosten Erfahrung sammeln.

3. Er lernt mit ihm „Bulok".
Der Wochenabschnitt »Bulok« bietet den Schülern grosse Schwierigkeiten, wobei sie von den Lehrern nicht wenig geplagt werden. Die Redensart wird gebraucht, wenn man jemandem stark zusetzt, jemanden drangsaliert u. dgl.

„L'fichoch".

„L'fichoch", nemt men dem füss in der hand arein.
Ein Ignorant verwechselte in einer gewissen Ueberschrift in der Hagada zwei ähnlich aussehende hebräische Buchstaben (ב ,כ) wodurch der Satz einen komischen Sinn erhielt.

2082

2 ער לערנט זיך אויף א פרעמדער בּאַרד שערן.
ד. ה. ער וויל וועלן א נעמיטער מענש אויף פרעמדע קאסטען.

3 ער לערנט מיט אידם „בּלק".
„בּלק" איז זעהר א שווערע סדרה, און די יונגלעך בעקומען אסאך בייס לערנען קלעפ פון מלמד. דערבּיי זאגט מען דאס שפריכוואָרט, וען מען מדוש איינעם אן נרויסע צרות.

„לְפִיכָךְ".

„לְפִיכָךְ", נעמט מען דעם פּום אין דער האנד ארייין.
אין דער הגדה שטעהט בּיי „לְפִיכָךְ" די אנמערקונג, אז מען נעמט דעם פּום אין דער האנד ארייין. א ענדאר האט אבּער נעלייענט דאס ווארט „כּום" וי „פּום".

Mugen.

1. A güter mugen, ken fil fertrügen.
2. As der mugen is sat, is der ganzer güf lüstig.
3. As der mugen is leer, is der schluf schwer.
4. Der gesündster mugen is der „mugejn-uwojss“.

   Wortspiel zwischen »mugen« (Magen) und dem hebräischen »mugejn« (Schild).
5. Der mügen is a grojsser baal-ssojd.

   D. h. er verrät nicht, was er in sich aufgenommen hat. — Vergl. Kischke 4.
6. Der ergster muhner is der ejgener mugen.
7. Er hot a mugen, wi kuhol's bakojwen.

   In kleinen Städtchen pflegte die Gemeinde einen gemeinschaftlichen Backofen zu unterhalten, in welchem sie ihre Sabbatspeisen zu bereiten pflegte und der folglich ziemlich gross sein musste.

Mugen s. Megele.

Muger.

Muger, wi a hünd.

Meju.

As es kümen di mejojss, kümen di dejojss.

Mit dem Reichtum gewinnt man auch an Ansehen und an Einfluss.— Vergl. Matbeja 1.

Muhner.

Güte muhner senen schlechte zuhler.

Matschek.

Matschek hot kejn wugen, Kuba hot kejn ferd.

Matschek = p. Maciej; Kuba = p. Kuba. — Wenn man an Menschen, auf die man grosse Hoffnungen gesetzt hat, eine Enttäuschung erlebt.

Majur.

Forn wi a majur, hinten wi a schwarz juhr.

Vorn fix, hinten nix.

מָאגָן.

1 א גוּטער מָאגָן, קען פִּיל פֶֿערטרָאגָן.

2 אז דֶֿער מָאגָן איז זַאט, איז דֶֿער נאכָּעֶֿר גוּט לוּסטיג.

3 אז דֶֿער מָאגָן איז לֶֿעער, איז דֶֿער שְׁלָאף שְׁוֶֿער.

4 דֶֿער גְעזונְדסטער מָאגָן איז דֶֿער „מָגֵן־אָבוֹת“.

וִיאדִישְׁפִּיל צְווישֶׁען „מָאגָן“ און „מָגֵן“.

5 דֶֿער מָאגָן איז א גְרוֹיסֶֿער בַּעל־סוֹד.

עֶֿר זָאגְט נִיט אוֹיס, וָואס עֶֿס לִיגְט אין אִיהם. — פַֿעִרְגִל. ק׳ שְׁקָ ע 4.

6 דֶֿער עֶֿרְגְסטער מָאהְנֶֿער איז דֶֿער אַיגְענֶֿער מָאגָן.

7 עֶֿר הָאט א מָאגָן, ווִי קָהָל׳ס בַּאקאוִוען.

אין קְלֵיינֶֿע שְׁטֶֿעדְטְלֶֿעך שְׁטָקען אַלֶֿע בַּעל־הַבַּיתִּים עֶֿסען וַיְיצְע טְשָׁאלָענטֶֿער אין קָהָל׳ס בַּאקאוִוען; עֶֿס פַֿערְשְׁטֶֿעהְט זִיך, אז עֶֿר מוז גְרוֹיס זַיין.

מָאגָן, ו. מָעגָלֶֿע.

מָאגָער.

מָאגָער, ווִי א הוּנְד.

מַאָה.

אז עֶֿס קוּמָען דִי מַאות, קוּמָען דִי דֶֿעות.

פַֿעִרְגִל. מַתְבֵּעַ 1.

מָאהְנֶֿער.

גוּטע מָאהְנֶֿער זָענען שְׁלֶֿעכְטע צָאהְלֶֿער.

מַאטְשֶׁעק.

מַאטְשֶׁעק הָאט קֵיין וָואגָן, קוּבָּא הָאט קֵיין פֶֿערד.

מַאטְשֶׁעק = Maciej; קוּבָּא = p. Kuba. — מָען הָאט זִיך נֶֿעֶֿרעכְט צו הָאפָּען א נִיצָּען פּוּן דִי צְווִיי מֶֿענְשֶׁען; צום סוֹף הָאט מָען זִיך אין זַיי נֶֿענַארְט.

מַאָיאר.

פָֿארְן ווִי א מַאָיאר, הִינְטָען ווִי א שְׁוַואַרְץ יָאהְר.

פּוּן מֶֿענְשֶׁען, וָואס זַיי זָאהָען שַׁיין אוֹיס, אֶֿבֶּער אין תּוֹךְ זָענען זַיי נָאר נִיט וָועֶֿרְטָה.

2097

Maachol.

Dus ejgene maachol, nor in an anderer schissel.
Vergl. Jente.

Machen.

1. Sich alejn, wi men wil — a weib, a kind müs men machen.
D. h. Kleider für Frau und Kind müssen auf jeden Fall angeschafft werden. Das Sprichwort wird auch in einem obszönen Sinne gebraucht.
2. Men hot dort gemacht Pissojm ün Raamssejss.
Von grossen, monumentalen Bauten, wie solche die Juden in Aegypten aufgeführt haben.
3. Nit asoj gich macht sich, wi es tracht sich.
Oft vorkommende Einleitung in Kindermärchen.

Mul.

Ejn mul is schejn, zwej mul hot noch chejn, drei mul bricht men schojn hals ün bejn. (Var: ...hakt men aus di zejn.)

Mame.

1. Ejn mame ken zehn kinder züfriden schtelen, ober zehn kinder nit ejn mame.
Vergl. Tate 7.
2. A mame is a müter, — a kind is a moskwiter.
Unter »moskwiter« (Moskowiter) versteht man hier einen rohen, gewalttätigen Menschen. Sinn des Sprichwortes: Eine Mutter ist mild und nachgiebig, ein Kind dagegen ist eigensinnig und rechthaberisch.
3. A mame is a pokrischke, si dekt zü di kinders chissrojnojss, ün dem mans bisjojnojss.
pokrischke = r. покрышка.
4. A mame is a knecht, a tate is schtendig gerecht.
D. h. die Mutter dient den Kindern nach Kräften, während der Vater im Hause herrisch und despotisch vorgeht.
5. A mame is wi a m'süsu.
Die Mutter hält am Eingange des Hauses Wache, wie die Mesusa an den Türpfosten angebracht ist, damit kein Unheil, keine Schande einziehe. Sie soll auch dafür so belohnt werden, indem sie von jedem eintretenden Kinde, wie die Mesusa, geküssst zu werden verdient.
6. Bei a mame is nit du kejn miüss kind.
7. Di mame meg naschen, der tate meg schikojr'en.
8. Di mame schelt, ober es thüt ihr weh dus harz.
9. Mames treren ün tatens schmiz, kümen in leben schtark zü nüz.

2111

2097

מַאכל.

דאם איינענע מַאכל, נאר אין אן אַנדערער שיסעל.

ד. ה. די אייגענע זאך, נאר אין אן אַנדערער פֿאָרם. — פֿערגל. יענטע.

מַאכן.

1 זיך אַליין, וי מען וויל — א ווייב, א קינד מוז מען מַאכן.

ד. ה. קלייַדער.

2 מען האָט דאָרט גענַמאכט פּיראַמידן אוּן רַעמסעס.

פֿון גרויסע אוּן שיינע געבַיידן.

3 ניט אַזוי גיך מַאכט זיך, וי עס מַראַכט זיך.

אָפֿט געבּרויכט אין קינדער־מעשׂות.

מַאל.

אַיין מַאל אִיז שַׁיין, צְוויי מַאל האָט נאָך חן, דרַיי מַאל בּריכט מען שוין באַזַ אוּן בַיין. (וואר: ...באַקט מען אויס די צַיין.)

מַאמע.

1 איין מַאמע קען צען קינדער צופֿרידן שטעלן, אָבּער צען קינדער ניט איין מַאמע.

פֿערגל. מַאטע 7.

2 א מַאמע אִיז א מוטער, — א קינד אִיז א מַאמקווִיטער.

ווייל א קינד וויל תּמיד מיט נַענַאלט אויספֿירן זיינעם.

3 א מַאמע אִיז א פּאַקרישקע, וי דער קינדערס חפֿרונות, אוּן דעם מאַנס בזיונות.

פּאַקרישקע = r. покрышка

4 א מַאמע אִיז א קנעכט, א מַאטע אִיז שטרענג גערעכט.

די מַאמע מוז די קינדער מערן נַאכנַעבּן אוּן מַערן פֿון זיי לייַדן, אָבּער דער מַאטע, פֿירט תּמיד אוים זיינעם.

5 א מַאמע אִיז וי א מזוזה.

ד. ה. זי שטייט בַּי דער מְחיר אוּן היט אָב דאָס הויז, אוּן איטלִיכעם קינד וואָס נעמט אַריין, זאל אידר דערפֿאַר א קוש נעבּן.

6 בַּיי א מַאמע אִיז ניט דָא קַין מיאום קינד.

7 די מַאמע מעג נאַשׁן, דער מַאטע מעג שכורֿ־ן.

8 די מַאמע שטעלט, אָבּער עס טוט אידר וועה דאָס האַרץ.

9 מַאמעס טרערן אוּן מַאטעס שמיץ, קומען אין לעבּן שטאַרק צו נוץ.

2111

2111

10. Mit der mamen is der tate a futer, — mit der mühmen is er a feter.

Vergl. Tate 3.

Mame s. Müter.

Mamelige.

A mamelige mischt men mit a drik, men schneidt si mit a schtrik — ün dernuch benscht men wi a flig.

mamelige = p. mamałyga; drik = p. drąg, r. дручокъ — Die rumänische Speise »mamałyga« ist fett und schwerverdaulich, und wer sie geniesst, verfällt in einen Halbschlummer und vergisst an das Tischgebet. Die mamałyga ist der italienischen Polenta ähnlich und wird wie diese mit einem Faden durchgeschnitten.

Man.

1. As an alter man nemt a jüng weib, wert der man jüng ün dus weib alt.

2. As der man is a nar, is dus weib in schtüb der har.

3. As der man is a ruw, is dus weib a rebi'zin.

4. As der man is zü güt far der welt, is er schlecht far'n weib.

5. As der man schtarbt, wejssen di sch'chejnim, wi fil kinder er hot gelost.

6. As man ün weib schlugen sich, reissen sich di kinder a k'riu.

7. Ich man, dü weib — ich schlug, dü schweig!

So spricht ein tyrannischer Gatte zu seiner Ehehälfte, indem er sich das Recht anmasst, sie zu malträtieren.

8. A man auf a schpan, a burd auf an ejl.

Eine Zwergfigur in Kindermärchen.

9. A man wi a maus, ün a weib wi a haus, is noch nit gleich.

10. A man wert nit friher an almon, bis dus weib schtarbt.

Scherzhaftes Sprichwort.

11. Besser as der man schmekt nuch wind, ejder as er schmekt nuch rojch.

Besser wenn der Mann ausserhalb des Hauses sich nach Erwerb umsieht, als wenn er in der Küche in die Töpfe guckt.

12. Wen an alter man nemt a b'ssülu, hoben bejde nit kejn grojsse g'dülu.

13. Man ün weib senen e j n leib, ober kescheness hoben sej z w e j.

keschene = p. kieszeń. — D. h. ihre materiellen Interessen sind dennoch geteilt.

14. Man ün weib ligen in ejn b e t t, ober d e j o j s s hoben sej zwej.

15. Man ün weib ligen in ejn b e t t, ober nit in ejn k e w e r.

2128

2111

10 מִיט דָער מַאמָען אִיז דָער טַאטָע אַ פָֿאטָער, — מִיט דָער מוּהמָען אִיז עָר אַ פָֿעטָער.

א שְׁפּרִיכְוָאָרט רוּפֿן דִי קִינְדָער "מוּהמָע". — פָֿעטִער. ע א ט ע s. מַאמָע, ז. מוּטָער.

מַאמָעלִינָע.

א מַאמָעלִינָע מִישְׁט מָען מִיט א דְרִיק, מָען שְׁנַיידְט זִי מִיט א שְׁטְרִיק — אוּן דָערְנָאךְ בֶּענְשְׁט מָען וִוי א פְֿלִיג.

דְרִיק = p. drąg ; מַאמָעלִינָע = p. mamałyga ;r. дручокъ אִיז א מַאכְל אִין רוּמֶענִיען אוּן אִין בֶּעסַאראבִּיען, אוּן וָער עָס נֶענִיסְט פּוֹן דָעם שְׁוֶוערְען פֿעטָען וָועְרְט דָערְמִיט אוּן שְׁלָעפֿעְרִיג אוּן בֶּענְשְׁט מִיט א הַאלְב מוּל.

מַאן.

1 אַז אַן אַלְטָער מַאן נֶעמְט א יוּנְג וַייב, וָועְרְט דָער מַאן יוּנְג אוּן דָאס וַייב אַלְט.

2 אַז דָער מַאן אִיז א נַאר, אִיז דָאס וַייב אִין שְׁטוּב דָער הַאר.

3 אַז דָער מַאן אִיז א רֶב, אִיז דָאס וַייב א רֶבִּיצִין.

4 אַז דָער מַאן אִיז צוּ גוּט פַֿאר דָער וָועלְט, אִיז עָר שְׁלֶעכְט פַֿאר'ן וַייב.

5 אַז דָער מַאן שְׁטַארְבְּט, וַייסֶען דִי שְׁכֵנִים, וִוי פִֿיל קִינְדָער עָר הָאט גֶעלָאוּט.

6 אַז מַאן אוּן וַייב שְׁלָאגְן זִיךְ, רַייסֶען זִיךְ דִי קִינְדָער א קְרִיעָה.

7 אִיךְ מַאן, דוּ וַייב — אִיךְ שְׁלָאג, דוּ שְׁוַוייג!

אַזוֹי רֶדְט א שְׁלֶעכְטָער מַאן א גֶעשְׁרַיי אוֹיף זַיין וַייב. עָר מֵיינְט גֶעמְלִיךְ, אַז עָר מָעג אִיהְר אָנְטְהוּן צָרוֹת אוּן לַייד, אוּן זִי מוּז גֶעדִּיךְ שְׁוַוייגְן.

8 א מַאן אוֹיף א שְׁפַּאן, א בָּארְד אוֹיף אַן אֵייל.

קוּמְט גֶעווֹעהְנְלִיךְ פַֿיר אִין בָּאבָּע-מַעשׂוֹת.

9 א מַאן וִוי א מוֹיז, אוּן א וַייב וִוי א הוֹיז, אִיז נָאךְ נִיט גְלַייךְ.

10 א מַאן וָועְרְט נִיט פְֿרִיהֶער אַן אַלְמָן, ביז דָאס וַייב שְׁטַארְבְּט.

שְׁפּרִיכְוָאָרְט שְׁפַּיכְלְוָאָרְט.

11 בֶּעסֶער אַז דָער מַאן שְׁמֶעקְט נָאךְ וִוינְד, אֵיידֶער אַז עָר שְׁמֶעקְט נָאךְ רוֹיךְ.

בֶּעסֶער אַז דָער מַאן גֶעהְט אַרוּם אִין נַאס זוּכֶען פַּרְנָסָה, אֵיידֶער אַז עָר מִישְׁט זִיךְ אַרֵיין אִין קָאךְ.

12 וָען אַן אַלְטָער מַאן נֶעמְט א בְּתוּלָה, הָאבֶּען בֵּיידֶע נִיט קֵין נְרוֹיסְע נְדוּלָה.

13 מַאן אוּן וַייב זֶענֶען אֵיין לַייב, אָבֶּער קֶעשֶׁעניֶעם הָאבֶּען זֵיי צְוֵויי.

קֶעשֶׁעניֶע = p. kieszeń

14 מַאן אוּן וַייב לִיגֶען אִין בֶּעמְט, אָבֶּער דֵעוֹת הָאבֶּען זֵיי צְוֵויי.

15 מַאן אוּן וַייב לִיגֶען אִין אֵיין בֶּעמְט, אָבֶּער נִיט אִין אֵיין קֶבֶר.

2128

2128

16. Man ün weib schtarben kejnem nit ub, nor sich alejn.
17. Mit'n ejgenem man, meg men fuhren mejejwer lajam.
18. Nemst dü dich ünter zü sein a man, — gib-że parnussu!
So spricht die schmollende Frau zu ihrem Manne, dem Schlemihl.
19. Zwischen man ün weib is nor Got a schojfejt.
D. h. zwischen Mann und Frau soll sich kein Dritter hineinmengen.— Vergl. Schlufen 5.

Muntug.

Muntug is a schwerer tug.
Weil man am Sabbat und am Sonntag nichts verdient. Auch sonst gilt der Montag als Unglückstag.

Mansperschojn.

A mansperschojn is wi a glus, a n'kejwu is wi a top.
Sinn: Wenn sich ein Mann mit einem Frauenzimmer vergeht, so wird er bald rein, wie ein Glas, das, kaum ausgespült, wieder benutzt werden kann; wenn sich dagegen eine Frau vergisst, so bleibt sie, wie ein Topf, für immer »t'rejfu«.

Morgen.

1. Jtlicher morgen, bringt seine sorgen.
2. Far morgen, sol Got sorgen.
3. Kejner wejsst nit, wemes morgen es wet sein.
Vergl, Wissen 11.

„Muwüj".

„Muwüj, muwüj" — muküj!
So wird ein stumpfsinniger Schüler verspottet, der sein Pensum die ganze Woche wiederholt, und als er es am Samstag hersagen soll, die Hauptsache vergisst.

Mejwin.

A mejwin, wi a chasir auf hejwen.

M'gilu.

Men hert di m'gilu wi dem ruw, dem ruw, wi di m'gilu, — ün bejde in-ejnem, wi dem farjehrigen schnej.

2140

2128

16 מַאן אוּן וַוייב שְׁטַארְבָּען קיינעם נִיט אָב, נָאר זִיךְ אַלַיין.
אין איש מת אלא לאשתו, ואין אשה מתה אלא לבעלה. (סנהדרין, כ"ב, ב').
17 מִיטְן אַיינֶעְנעם מַאן, מֶעג מען פָאהְרֶען מַעְבָּר לַיִם.
18 נֶעמְסְט דוּ דִיךְ אוּנְטֶער צוּ זַיין אַ מַאן, — גִיב־זָשֶׁע פַּרְנָסָה!
אזוי נאמר האם הייב צו־נ־איהר מאן דעם שלים־מזל"ניק.
19 צְוִוישֶׁען מַאן אוּן וַוייב אִיז נָאר נָאט אַ שׁוּם.
ד. ה. מענשען מארן זיך נִיט אַריינמישען. — פַּערְגל. שְׁלָאפֶען 5.

מָאנְטָאג.

מָאנְטָאג אִיז אַ שְׁוֶוערֶער טָאג.
ווייל שַׁבָּת אוּן זוֹנְטָאג פַּערְדינְט מען נִיט. חוץ דעם, האלט מען מָאנְטָאג פַאר אוּן אוּמְגְלִיקְלִיכֶען טָאג.

מַאנְסְפֶּערְשׁוֹין.

א מַאנְסְפֶּערְשׁוֹין אִיז וִוי א גְלָאז, א נְקֵבָה אִיז וִוי א טָאפּ.
אז א מאן זיינדיגט אמאל מיט א נקבה, איז ער ווי א גלאז, וואס קוים מען וואשט עס נאר אויס, איז עס ווידער ריין אוּן מען קען עס ווידער בענוצען. אבער ווען א נקבה פערגעסט זיך אמאל, איז זי ווי א טאפּ, וואס ווערט באלד מרה.

מָארְגֶען.

1 אִיטְלִיכֶער מָארְגֶען, בְּרִינְגְט זַיינֶע זָארְגֶען.
2 פַּאר מָארְגֶען, זָאל גָאט זָארְגֶען.
3 קֵיינֶער וַוייסְט נִיט, וָועמְעס מָארְגֶען עס וָועט זַיין.
פַּערְגל. וִויסֶען 11.

„מְבוּי".

„מְבוּי, מְבוּי" — מְכוּי!
„מבוי, מבוי" — מכוי! מען דערצעהלט פון א חדר־יונגעל, אז ער האט א נאנצע וואך נעלערנט די ערשטע משנה פון דער זמרא עירובין, וואס זי הייבט זיך אן מים דעם וואָרט „מבוי", און זי עס איז נעקומען שבת צום פערהערען, האט ער דאס וואָרט נעלייענט „מכוי". — מען נאנט דאס, ווען אייגער פערגעסט א נאך, וואס ער האט זיך מים איהר פיל בעשעפטיגט און בעדארף זי צו נעדענקען.

מִבְּין.

א מבין, ווי א חזיר אויף הייוָען.

מְגִלָּה.

מען הערט די מְגִלָּה וִוי דעם רַב, דעם רַב, וִוי די מְגִלָּה — אוּן בַּיידע אין־איינעם, וִוי דעם פַּאר־יָעהְרִיגֶען שְׁנֵי.

2140

2140

Magejfu.

In a magejfu is a zig auch a b'hejmu.

In der Not spielt selbst jeder unbedeutende Mensch eine Rolle.

„Ma schinüj".

Ma schinüj gehüpt, ma schinüj geschprüngen?

Wird gebraucht, wenn man eine und dieselbe Sache mit zwei verschiedenen Ausdrücken bezeichnet, die im Grunde genommen, denselben Sinn haben.

„Mojdim".

1. Wus tifer men bükt sich „mojdim", wus weiter geht men „ojsse-schulojm" zürik.

Von einem Heuchler, der vor der Welt fromm tut und fromme Reden im Munde führt, im Innern aber voll Tücke ist. — Vergl. Schühl 1.

2. „Mojdim" bis zü der erd, sch'mad-schtik bis züm himel.

D. h. beim Gebet demütig bis zur Erde, im Handeln voll Härte und Tücke.

Mühme.

A krüme mühme, — fort a mühme!

Vergl. Feter 1.

Müsen.

A me mü, mü me.

Scherzhafte Abkürzung des Sprichwortes »a(s) me(n) mü(s), mü(s) me(n)«. Im Sinne von: Muss, ist eine harte Nuss.

Mojchejl (sein.)

Ich bin dir mojchejl dein honig, ün wil nit dein biss.

Vergl. D'wasch; Schlugen 8.

Müter.

1. As a müter schreit auf'n kind: „mamsejr!" meg men ihr glojben.
2. As di müter is a küh, is di tochter a kalb.
3. A müter müs huben a grojss fartüch, di chissrojnojss fün di kinder zü ferdeken.

fartüch = p. fartuch. — Aehnlich: Mame 3.

4. Di müter is a zadejkess, ün di tochter is auch a sojne.

Verblümte Redensart von einem Mädchen aus gutem Hause, welches auf Abwege gerät. Wortspiel zwischen »sojne« (so eine) und »sojnu« (Buhlerin).

5. Nit dus is di rechte müter, wus hot gebojren, nor di, wus hot derzojgen.

2153

6. Es is nit du kejn getreiers fün a müter.

2140

מַגֵּפָה.

אין אַ מַגֵּפָה אִיז אַ צִיג אוֹיךְ אַ בְּהֵמָה.

מַה שִׁינוּי.״

מַה שִׁינוּי נָעהוּפְּט, מַה שִׁינוּי נָעשְׁפְּרוּנְגְען?

ד. ה. וָואס אִיז אַפאר אַ חִילוּק, אוֹיב מָען ״הוּפְּט״ קְרוֹשׁ, אָדֶער מָען ״שְׁפְּרִינְגְט״ קְרוֹשׁ.

„מוֹדִים".

1 וָואס מִיפֶּער מָען בּוּקְט זִיךְ ״מוֹדִים״, וָואס וַוייטֶער נָעהְט מָען ״עוֹשֶׂה שָׁלוֹם״ צוּרִיק.

אזוי זָאגְט מֶען פּוּן אַ פַאלְשֶׁען מֶענְשֶׁען, וָואס עֶר וויל זִיךְ פַאר דֶער וָועלְט אוֹיסְגַיינֶען אָבֶּער דִינְג מַעֲשִׂים דֶערְוַוייטֶערְט עֶר זִיךְ תָּמִיד דֶערְפּוּן. — פֶּערְגֶל. שׁוֹהֵל 1.

2 ״מוֹדִים״ בִּיז צוּ דֶער עֶרד, שְׁמַד־שְׁטִיק בִּיז צוּם הִימֶל.

מוּהמֶע.

אַ קְרוּמֶע מוּהמֶע, — פָּארְט אַ מוּהמֶע!

פֶּערְגֶל. פֶּעטֶער 1.

מוּזֶען.

אַ מֶע מוּ, מוּ מֶע.

שֶׁערְצְהַאפְטֶע אָבְּקִירְצוּנְג פּוּן: »אַ(ז) מֶע(ן) מוּ(ס), מוּ(ס) מֶע(ן)«. אִים זִינֶען פַּאר: מוּז, אִיז אַ הַארְטֶע נוּס.

מוֹחֵל (זַיין).

אִיךְ בִּין דִיר מוֹחֵל דַיין הָאנִיג, אוּן וויל נִיט דַיין בִּיס.

אוּמרים לצרעה: לא מן הובשך, ולא מן עוקצך. (במדבר רבה, סדר בלק, פרשה כ).— פֶּערְגֶל. דֶּבֶּש; שְׁלָאנְגֶען 8.

מוֹטֶער.

1 אַז אַ מוֹטֶער שְׁרַייט אוֹיפְֿן קִינְד: ״מַמְזֵר!״ מֶעג מָען אִיהְר גְלוֹיבְּען.

2 אַז דִי מוֹטֶער אִיז אַ קוּה, אִיז דִי טָאכְטֶער אַ קַאלְב.

3 אַ מוֹטֶער מוּז הָאבְּען אַ גְרוֹיסְ פַּארְטוּךְ, דִי חִסְרוֹנוֹת פּוּן דִי קִינְדֶער צוּ פֶּערְדֶעקְען.

פַּארְטוּךְ = p. fartuch — עֶהְנְלִיךְ: מַאמֶע 3.

4 דִי מוֹטֶער אִיז אַ צַדִיקֶת, אוּן דִי טָאכְטֶער אִיז אוֹיךְ אַ זוֹינֶע.

זָאגְט מָען, וֶוען אַ טָאכְטֶער אִיז נִיט נָעראָטֶען אֵן דֶער מוֹטֶער דֶער צְניעָה. אִין נְעמְט אִין שְׁלֶעכְטֶע וָועגְען. וָוארְטְשָׁפִּיל צְווישֶׁען ״זוֹינֶע״ (אַ אֵיינֶע) אוּן ״זוֹנָה״.

5 נִיט דָאס אִיז דִי רֶעכְטֶע מוֹטֶער, וָואס דָאס גֶעבוירֶען, נָאר דִי, וָואס דָאס דֶערְצויגְען.

6 עֶם אִיז נִיט דָא קֵין נָעטְרַייעֶרְם פּוּן אַ מוֹטֶער.

2153

2153

7. Es is nit du kejn schlechte müter, un kejn güter tojt.
8. Fün der müters klop, wert dem kind nit kejn loch in kop.

Müter s. Mame.

Mojd (**Mejdel**).

1. As a mojd fersizt, is si wi an ubgelegene ss'chojru.
2. As a mejdel nemt an alten man, bleibt si a jünge almunu.
3. As dus mejdel ken nit tanzen, sugt si, di k'lej-semer kenen nit schpilen.

   Vergl. Schreiben 1.
4. As di mojd is miüss, sugt si, der schpigel is schüldig.

   Vergl. Nr. 10.
5. As men macht a mejdel nit chassünu, macht si sich alejn chassünu.
6. As es is nit du kejn mejden, tanzt men mit schiksess.
7. In der mojds glik, gerut der bik.

   bik = p. byk. — Unter »bik« (Stier) wird scherzhaft der Bräutigam verstanden.
8. A mojd mit a hojker, macht sorg erew üwojker.
9. A miüss'e mojd is a ssinass-chinom.

   Man ist ihr feindlich gesinnt, obgleich sie doch mit ihrer Hässlichkeit niemandem, als sich selber schadet.
10. A miüss'e mojd hot feind dem schpigel.

    Vergl. Nr. 4; Schpigel 2.
11. A miüss'er mojd tur men kejn küsch nit geben.

    Denn sie würde damit vor aller Welt prahlen.
12. A mejdel is a schtejn- (oder: buwel-) ss'chojru.
13. A mejdel is wi a handtüch.

    D. h. jeder junge Mann glaubt sich gut genug, als Bewerber um ihre Hand aufzutreten.
14. A mejdel is wi a leger-ss'chojru.

    Vergl. Nr. 12.
15. A mejdel is wi a ssamet (oder: wi atlass).

    D. h. ein Mädchen ist wie ein delikater Seidenstoff, an dem der geringste Makel kenntlich wird.
16. A mejdel, wi a korfürer essrojg.

    Von einem schönen, wohlgebauten Mädchen. — Die »essrojgim« von der Insel Corfu sind ihrer Schönheit wegen berühmt und gesucht.

2171

2153

7 אָם אִיז נִיט דָא קֵין שְׁלֶעכְטֶע מוּטֶער, אוּן קֵין גוּטֶער טוֹיט.
8 פּוּן דֶער מוּטֶערס קְלָאפּ, וָועֶרט דֶעם קִינְד נִיט קֵין לָאךְ אִין קָאפּ.

מוּטֶער, ז. מַאמָע.

מוֹיד (מֵיידֶעל).

1 אז א מוֹיד פֶּערְזִיצְט, אִיז זי ווִי אן אָבְּגֶעלֶעגֶענֶע סְחוֹרָה.
2 אז א מֵיידֶעל נֶעמְט אן אַלְטֶען מַאן, בְּלַייבְּט זי א יוּנְגֶע אַלְמָנָה.
3 אז דָאס מֵיידֶעל קָען נִיט מַאנְצֶען, זָאגְט זי, די כְּלֵי־זֶמֶר קֶעֶנֶען נִיט שְׁפִּילֶען.

פֶּערְגְל. שְׁרַייבֶּען 1.

4 אז די מוֹיד אִיז מְיאוּם, זָאגְט זי, דֶער שְׁפִּיגֶעל אִיז שׁוּלְדִיג.

פֶּערְגְל. Nr. 10

5 אז מֶען מַאכְט א מֵיידֶעל נִיט חֲתוּנָה, מַאכְט זי זִיךְ אַלֵיין חֲתוּנָה.
6 אז אָם אִיז נִיט דָא קֵין מֵיידֶען, מַאנְצְט מֶען מִיט שִׁיקְסָעם.
7 אִין דֶער מוֹידְס גְלִיק, גֶעראט דֶער בִּיק.

בִּיק = p. byk, דֶערמִיט מֵיינְט מֶען דָא דֶעם חָתָן.

8 א מוֹיד מִיט א הוֹיקֶער, מַאכְט זָארְג עֶרֶב וּבוֹקֶר.
9 א מְיאוּסְע מוֹיד אִיז א שׂוֹנֵאת־חִנָּם.

מֶען הָאט זי נִיט לִיב, חָאטְש זי הָאט קֵיינֶעם קֵין שְׂלֶעכְטֶס נִיט גֶעטָון.

10 א מְיאוּסְע מוֹיד הָאט פַֿיינְד דֶעם שְׁפִּיגֶעל.

פֶּערְגְל. Nr. 4; שְׁפִּיגֶעל 2.

11 א מְיאוּסֶ׳ער מוֹיד טָאר מֶען קֵין קוּש נִיט גֶעבֶּען.

וָואהִם זי וָואלְט זִיךְ פַֿאר אִימְלִיכֶען דֶערמִיט בֶּערִיהְמְט.

12 א מֵיידֶעל אִיז א שְׁטֵיין־ (אָדֶער: בָּבֶל־) סְחוֹרָה.

ד. ה. א סְחוֹרָה, וָואס מֶען קָען זי נִיט אַוֵי גִיךְ פַֿארְ עָנֶען.

13 א מֵיידֶעל אִיז ווִי א הַאנְדְטוּךְ.

אִימְלִיכֶער מֶענְטְש זִיךְ אֵן מִיט אִיהָר א שִׁידּוּךְ צו מָהֶן, אַזוֵי ווִי א הַאנְדְטוּךְ, וָואס אִימְלִיכֶער מֶענְ זִיךְ מִיט אִיהֶם אָפּוִישֶׁען.

14 א מֵיידֶעל אִיז ווִי א לֶעגֶער־סְחוֹרָה.

פֶּערְגְל. Nr. 12

15 א מֵיידֶעל אִיז ווִי א סַאמֶעט, (אָדֶער: ווִי אַטְלַאס).

עֶס אִיז א פַֿיינֶע מַאטֶעריֶע, וָואס עֶס פַֿאר אוֹיךְ אִיהָר קֵין שׁוּם פְֿלֶעק נִיט קִיטֶען.

16 א מֵיידֶעל ווִי א קָארְפוּרֶער אֶסְרוֹג.

ד. ה. א שֵׁיין מֵיידֶעל. די אֶסְרוֹגִים פּוּן קָארְפוּ (Corfu) וָענֶען גֶעזִיהְטֶס פַֿאר זֵעהֶר שֵׁיין.

2171

2171

17. A mejdel nuch sch'lojschim meg 'schojn heren schpilen.
Scherzhaft von einer alten Jungfer über 30 Jahre, bei der es wohl schon Zeit wäre, ihre Hochzeitsmusik zu hören. — Vergl. Sch'lojschim.

18. An ibergewaksene mojd is wi a farjehriger lüach.

19. An alte mojd, is sicher far a jüngen tojt.

20. A schejn mejdel is a halber n'dan.

21. Di miüss'te mojd gefint ihr siwüg.

22. Horowe, mejdele, west dü huben a klejdele!
horowen = p. harować.

23. Wü es senen du fil mejden, dort senen du fil rejden.
»rejden« steht hier des Reimes wegen für: »reden«.

24. Wen wert fün a mejdel a weibel? — as men thüt ihr un a heibel.

25. Wer es hot mejdlech, hot di fiss geschwolen; wer es hot sihn, hot di fiss auf'n schtolen.
Sinn: Mit Töchtern haben die Eltern mehr Sorge, als mit Söhnen.

26. Chüz dem n'dan müs a mejdel noch huben a güten zad.
D. h. sie soll auch noch von guter Familie sein. — Das Sprichwort hat auch eine obszöne Bedeutung.

27. Men fernüzt di schejne, wi di miüss'e mejden.

28. Es hot gesolt weren a mejdel, hot der huhn a krejh gegeben, is geworen a jüngel.
Sagt man scherzhaft, wenn jemand zu einer alltäglichen Begebenheit einen albernen Kommentar macht.—Vergl. Rojsch-chojdesch 2.

29. Fün an alt mejdel wert a jüng weibel.
Vergl. Buchür 6.

30. Kük auf dem mejdel, ün nit auf dem klejdel.
Bei der Wahl einer Braut soll man mehr auf das Innere, als auf das Aeussere schauen.

31. Klejne mejdlech zereissen di scherzen, grojsse mejdlech zereissen di herzen.

Maus.

1. As di maus is sat, is ihr dus mehl biter.

2. Amul hot a meisel a heisel.
Von einem Parvenu, der mit seinem frisch erworbenen Reichtum protzt.

2171

17 א מיידל נאך שלשים מעג שוין הערן שפילן.
מען מיינט אן אלט מיידל איבער דרייסיג יאהר, ואם עס איז שוין צייט, זי זאל חתונה האבן. — פערגל. שלשים.

18 אן איבערגעוואקסענע מוידי, איז וי א פארייעהריגער לוח.

19 אן אלטע מוידי, איז זיכער פאר א יונגען טויט.

20 א שיין מיידל איז א האלבער נדן.

21 די מיאוסטע מוידי געפינט איהר זיווג.

22 האראוון, מיידעלע, ווען דו האבן א קלייד עלע!
p. harować = האראוון

23 וואו עס זענען דא פיל מידן, דארט זענען דא פיל רידן.
„רידן" שטעהט דא צום נרים פאר „רעדן".

24 ווען ווערט פון א מיידל א ווייבל? — או מען טהוט איהר אן א הייבל.

25 ווער עם האט מידלעך, האט די פים געשוואלן; ווער עם האט זיהן, האט די פים אויפן שטאלן.
א פאטער ואם האט מעהרערע, מוז ארומלויפן אין זוכן פאר זיי שידוכים, אבער ווער עם האט זיהן, מעג זיצען אין דער היים. ואורום די שדכנים קומען צו־אים.

26 חוץ דעם נדן מוז א מיידל נאך האבן א נוטען צד.
ד. ה. זי מוז נאך יין פון א נוטער פאמיליע.

27 מען פערנוצט די שיינע, ווי די מיאוסטע מיידן.

28 עם האט געואלט ווערן א מיידל, האט דער האהן א קרייה נעגעבן, איז געוואָרן א יונגל.
שערצהאפטע בעמערקונג, ווען איינער מאכט א נארישען פירוש אויף א נאך, ואם איטליכער פערשטעהט אליין דעם טעם. — עהנליך: ראש־חדש 2.

29 פון אן אלט מיידל ווערט א יונג ווייבל.
פערגל. בחור 6.

30 קוק אויף דעם מיידל, און ניט אויף דעם קלייד ל.
ד. ה. מען זאל בייא שידוך קוקן אויפן תוך, און ניט אויף געפענאכן.

31 קליינע מיידלעך צערייסען די שערצען, גרויסע מידלעך צערייסען די הערצען.

מויז.

1 או די מויז איז זאט, איז איהר דאם מעהל ביטער.
ד. ה. או איינעם איז גוט, נעפעלען איהם ניט קיין נעזעהנליכע זאכען, און ער זוכט תמיד בעסערס.

2 אמאל האט א מייזל א הייזעל.
אוי זאנט מען פון א קלייגעם מענשען, ואם בעקומט אויף איין מאל א בעדייטונג און ווערט בייא זיך נרוים.

2188

3. Wus es is klejner fün a maus, meg men trugen araus, (oder: zü haus).
So sagen Leute, die sich kein Gewissen machen, Kleinigkeiten, z. B. ein Büchlein, ein Messerchen u. dgl. wegzustibitzen.

4. Er raumt ein di meis a ssojd.
Wenn jemand sehr leise spricht.

Maul.

1. As men macht dus maul nit auf, fliht kejn flig nit arein.

2. Wen dus maul sol nit bedarfen zü essen, wolt der kop in gold gegangen.

3. Wer es hot a brejt maul, hot a schmul harz.
D. h. wer viel verspricht, der hält wenig.

4. Mit zwej meiler esst men nit.
Man kann von einer Sache nicht mehr geniessen, als man verträgt.

5. Er macht aus sein maul a choljewe.
choljewe = p. cholewa. — D. h. er dreht mit der Zunge, als ob sie ein Stück Leder wäre.

6. Fün'm maul züm büsem is nehnter.
Hat der Mund eine Gabe versprochen, so soll man schon auch den Weg zur Brieftasche nicht scheuen.

Mojchiach.

Mojchiach, schtruf dich!
Sinn: Arzt, heile dich selber!

Mojchejr-ss'furim.

A mojchejr-ss'furim is kejn lamdon, a chalfon is kejn ojscher, ün a k'wurojss-jüd is kejn zadik nit.
Nicht immer lässt sich aus dem Beruf eines Menschen auf sein inneres Wesen schliessen.

Mojzi.

„Nu, nu" — mach mojzi!
So unterbricht man einen Menschen, der durch unklare Phrasen seine wahren Gedanken zu verschleiern sucht.— Vergl. »Nu« 1, 2.

Mük.

1. A mük ken auch weh thün.
Vergl. Floj 1; Komar.

2200

2188

3 וואם עס איז קלייַנער פון א מויז, מעג מען מרַאגען ארויס. (אדער: צו הויז).
מאנכע מענשען ערלויבען זיך ארויס צו מרַאגען פון יענעם הויז קלייניקייטן, ז. ב.
א מעסערל, א ביכל א. ד. ה. אזוי ווי בעטרַאכטען עס נים פאר קיין גנבה.

4 ער רוימט אַיין די מיז א סוד.
וען אייַנער רעדט צו שמיל.

מויל.

1 או מען מאכט דאם מויל נים אויף, פליהט קיין פליג נים אַריין.
או מען ווייל זיך נים אַרייַנמישען אין קיין שום זאך איז מען רעדט נאר נים. קען אנדערש נים שאדען.

2 ווען דאם מויל וואל נים בעראַרפען צו עסען, וואלט דער קאפ אין גאלד גענאנגען.

3 ווער עס דאם א בריים מויל, האם א שמאל האַרץ.
ווער עס זאגט א סך צו, דער האלט וועניג.

4 מיט צוויי מייַלער עסט מען נים.

מען קען נים מון א זאך מעהר נעניסען, וויי די נאטור פערלאנגט.

5 ער מאכט אוים זיין מויל א חאלטעוט.
חאלטעוט = p. cholewa — ד. ה. ער דרעהט מים דער צונג, ווייַך וי ווי זי וואלט נעווען א שטיק לעדער.

6 פון'ם מויל צום בוזעם איז נעהנעטער.
ד. ה. אז מען האט שון אמאל צוגעזאגט, וואל שון ליכטער זיין ארויסצוגעמען דעם נעלדבייטעל אדער די בריפטאש, פון דעם בוזעם.

מוכיח.

מוכיח, שמטרַאף דיך!

מוכר־ספרים.

א מוכר־ספרים איז ניין למדן, א חלפן איז קיין עושר, און א קברות־יוד איז קיין צדיק נים.
נים תמיד איז דער מענש אזוי, וי ער וואלט בעראַרפט צו זיין לוים זיין בעשעפטיגונג.

מוציא.

נא נא — מאך מוציא!
אזוי וואגט מען צו־נ־אייגעם. וואס ער רעדט נים ארויס וואס ער מיינט, אזוי וי א יוד וויל נים אויסרעדען זיין מילת־דיבים און המוציא מאכען. — פערגל. »נא« 1, 2.

מוק.

1 א מוק קען אויך וועה טוהן.
פערגל. פלוי 1; קאמאר.

2200

2200

2. Di mük gewejnt sich mit dem hamer.
Bezieht sich auf die talmudische Legende vom Kaiser Titus mit der Mücke.

Mükenschmalz.

Es is dort du fün mükenschmalz.
D. h. man findet dort die kostbarsten und seltensten Dinge in Ueberfluss. — Vergl. Fojgelmilch.

Mojru.

1. A mojru ken men nit ausreden.
2. Host mojru? — lejen-że k'riass-sch'ma.
Wenn der Jude sich in Not und Angst befindet, so ruft er das »Höre Israel!« aus.
3. Host mojru? — leg dich in bett arein.
4. Host mojru? — nem dir a mejss in sin arein.
Die Redensarten 2—4 sind scherzhafte Ratschläge an einen Hasenfuss.
5. Er hot mojru, di hand in kalt wasser areinzülegen. (Var: ...in keschene areinzüthün.
keschene = p. kieszeń. — D. h. er schreckt vor der kleinsten Anstrengung zurück, (besonders, wenn es gilt in die Tasche zu greifen).
6. Far a zap hot men mojru fün fornt, far a ferd fün hinten, far a nar (oder: far a schlechten menschen), fün ale seiten.
zap = p. cap.
7. Far mojru is mir dus hemd weiss geworen.
Sagt man scherzhaft, um auszudrücken, dass man sich keine Angst einjagen, nicht einschüchtern lässt.

Mojschow.

A mojschow, wi bei der rebi'zin in bett.
Von einer grossen Unordnung in der Wirtschaft.

Müsskal-rischojn.

Der müsskal-rischojn is a rüach-hakojdesch.
Der erste Einfall, die erste Auffassung ist eine Inspiration und trifft immer das Richtige.

M'sümon.

1. As es is nit du kejn m'sümunim — is aus m'chütunim.
D. h. wo kein Geld da ist, hört die Verwandtschaft auf.
2. Ejner benscht m'sümon, der anderer hot (oder: zehlt) m'sümon.
3. Ejner hot m'sümon beim tisch, der anderer in der tasch

2214

2200

2 די מוק נעוויינט זיך מיט דעם האמער.
בעזיהם זיך אויף דעם רעמישען קייסער טיטוס. דער תלמוד (גטין, נח, ב׳) דערצעהלט.
או עס איז אריין א מוק אין זיין נעהירן און האט דאס פעשטעגנדיג נעפויערט.
דער קייסער האט דערפון נעהאט נרויסע שמערצען, בז״ע איז אמאל פארבי נא-
נענען פאר אקאואל, ואס ער האט נעקלאפט דאס אייזען מיט א האמער, איז די
מוק שמיל נעבליבען. נאר צום סוף האט די מוק זיך נעווינט מיט דעם האמער אין
האט וויסער נעפויערט. דערצו בעמערקט דאוט דער תלמוד: ״כיון דדש, דש״.

מוקענשמאלץ.

עס איז דאוט דא פון מוקענשמאלץ.
אזוי זאנט מען או עס נעפינט זיך אין א הויז פון אלעם נוטען.— פויגעלמילך.

מורא.

1 א מורא קען מען נים אויסרעדען.
2 האסט מורא? — לייענ־זשע קריאת־שמע.
3 האסט מורא? — לעג דיך אין בעטט ארין.
4 האסט מורא? — נעם דיר א מת אין זין ארין.
די אלע דריי רעדענסארטען זענען צוזות, ואס מען נים איינעם, ואן ער האט מורא.
5 ער האט מורא, די האנד אין קאלט ואסער ארייצולענען. (וואר.: ...אין קעשענע ארייינצוטהון).
קעשענע = p. kieszeń
6 פאר א צאפ האט מען מורא פון פארנט, פאר א פערד פון הינטען, פאר א נאר (אדער: פאר א שלעכטען מענשען), **פון אלע זייטען.**
צאפ = p. cap
7 פאר מורא איז מיר דאס העמד ווייס נעוואארען.
שערצהאפט, ווען מען ווייל זאגען, או מען האט זיך פאר א נאר נים דערשראקען.

מושב.

א מושב, וי בי דער רבי׳זין אין בעטט.

מושכל־ראשון.

דער מושכל־ראשון איז א רוח־הקודש.

מזוזן.

1 או עס איז נים דא קיין מזוזות — איז אוים מחותנים.
2 אייגער בענעטט מזוזן, דער אנדערער האט (אדער: צעהלט) **מזוזן.**
3 אייגער האט מזוזן בייט טיש, דער אנדערער אין דער טאש.

2214

2214

4. Wi di m'sümunim, asoj is di kalu (oder: der chusson) ün di m'chütunim.
5. Nit kejn m'sümunim, nit kejn schejn punim, ober a ssach schunim.

Von einer alten, hässlichen und armen Jungfer.

Masol.

1. A güt masol eltert sich nit.

Das Glück währt nicht lange.

2. Uhn masol sol der mensch gurnit gebojren weren.
3. As dus masol is klejn, chotsch sez dich ün wejn.

chotsch = p. choć.

4. As dus masol geht, wojnt men nuhent fün der chassünu ün weit fün der ss'rejfu.
5. As dus masol geht fehl, is dus rendel nit gel.

In den Händen eines Pechvogels ist selbst der Dukaten nicht vollgiltig.

6. As dus masol geht, kelbt sich der oks.

Dagegen gelingt Alles dem Glücklichen.

7. As dus masol wil nit, macht kumaz bejss „ba".

Wenn der Mensch kein Glück hat, geht ihm alles schief.

8. A masol fün a goj.

Man sagt nämlich, dass der Nichtjude vom Glück begünstigt wird.

9. Besser masol a kwint, ejder gold a fünd.
10. Dus masol lost nit lang mit sich schpilen.

D. h. man muss die gute Chance benutzen, solange es Zeit ist.

11. Dein masol sol dir leichten, wi di l'wunu in ssojf-chojdesch.

Scherzhafter Fluch.

12. Wus nüzt masol uhn b'ruchu?
13. Wen dus masol kümt, schtel ihm a schtühl.
14. M'schane mukojm, m'schane masol, — amul züm güten, amul züm schlim-masol.

Masol'dig.

In a güter masol'diger schuu, mit'n rechten fissel.

So wünscht man Brautleuten, die zur Trauung schreiten.

Masol'diger.

Der masol'diger wert gebojren mit a gildenem lefel in maul.

Mojach.

2233 Wü men darf huben mojach, helft nit kejn kojach.

2214

4 וִי דִי מְזוּמָנִים, אָזוֹי אִיז דִי כַּלָּה (אָדֶר: דֶער חָתָן) אוּן דִי מְחוּתָנִים.
5 נִיט קֵיין מְזוּמָנִים, נִיט קֵיין שֵׁיין פָּנִים, אָבֶּער א סַךְ שָׂנִים.

פּוּן אַן אָרֶעמֶער, מִיאוֹסְעֶר אוּן אַלְטֶער מוֹיד.

מַזָּל.

1 א גוּט מַזָּל עֶלְטֶערְט זִיךְ נִיט.
2 אֶהֱן מַזָּל זָאל דֶער מֶענְש נָאר נִיט גֶעבּוֹירֶן וֶועֶרֶן.
3 אִז דָאס מַזָּל אִיז קְלֵיין, חָאטְש זָעץ דִיךְ אוּן וַיין.

חָאטְש = p. choć

4 אִז דָאס מַזָּל גֶעהְט, וואוֹינְט מֶען נָאהֶענְט פּוּן דֶער חֲתוּנָּה אוּן וַיים פּוּן דֶער שׁוֹרֶפָה.
5 אִז דָאס מַזָּל גֶעהְט פֶּעהְל, אִיז דָאס רֶענְדֶעל נִיט גֶעל.

ד. ה. בַּיי אוּמְגְלִיקְלִיכֶּען וֶועֶרְט אֲפִילוּ דָאס גוּטֶע אוֹיךְ שְׁלֶעכְט.

6 אִז דָאס מַזָּל גֶעהְט, קֶעלְבְּט זִיךְ דֶער אָקס.

דֶער הִיפּוּךְ פּוּן דֶעם פַֿרִיהֶעֶרֶן שְׁפְּרִיכְוָאוֹרְט.

7 אִז דָאס מַזָּל וִיל נִיט, מַאכְט קֶמֶץ בֵּי"ת "בָּא".
8 א מַזָּל פּוּן א גוֹי.

ד. ה. א גּוֹיִם מַזָּל.

9 בֶּעסֶער מַזָּל א קְווִינְט, אֵיידֶער גָאלְד א פּוּנְד.
10 דָאס מַזָּל לָאזְט נִיט לַאנְג מִיט זִיךְ שְׁפִּילֶען.

ד. ה. מֶען מוּז עֶס בָּאלְד בֶּענוּצֶען אוּן מֶען מָאר נִיט לַאנְג וואַרְטֶען, וָאוֹרוּם עֶס גֶעהְט בָּאלְד אַוֶועק.

11 דַיין מַזָּל זָאל דִיר לַייכְטֶען, וִי דִי לְבָנָה אִין סוֹף־חוֹדֶש.

א שְׁעֵרִיצָהאַפְּטֶע קְלָלָה.

12 וָאס נוּצְט מַזָּל אֶהֱן בְּרָכָה?
13 וָען דָאס מַזָּל קוּמְט, שְׁטֶעל אִיהְם א שְׁטוּהְל.
14 מְשַׁנֶּה מָקוֹם, מְשַׁנֶּה מַזָּל — אֲמָאל צוּם גוּטֶען, אֲמָאל צוּם שְׁלִים־מַזָּל.

דִי מֵיינוּנְג פּוּנְם פָּאלְק "מְשַׁנֶּה מָקוֹם, מְשַׁנֶּה מַזָּל", שְׁמַאכְט פּוּן דֶעם מִדְרָש: שלשה דברים מבטלין גזרות רעות... ושינוי מקום. (בראשית רבה, פרשה מ"ד).

מַזָּל'דִיג.

אִין א גוּטֶער מַזָּל'דִיגֶער שָׁעה, מִיטְן רֶעכְטֶען פִּיסֶעל.

אוֹי וויגְשׁ מֶען חָתָן־כַּלָּה, וָען זֵיי גֶעהֶען צוּ דֶער חוּפָּה.

מַזָּל'דִיגֶער.

דֶער מַזָּל'דִיגֶער וֶועְרְט גֶעבּוֹירֶן מִיט א גִילְדֶענֶעם לֶעפֶּעל אִין מוֹיל.

מֹחַ.

וואוּ מֶען דַארְף הָאבֶּען מֹחַ, הֶעלְפְּט נִיט קֵיין כֹּחַ.

2233

2233

M'chüton.

A m'chüton tur kejn hünd nit sein.

Machlojkess.

A machlojkess is wi a feier.

Ein Zwist ist wie ein Feuer, das schnell um sich greift.

Machaschuwu.

Machaschuwu — kejn maasse.

Parodistische Auslegung einer talmudischen Sentenz. Sinn: Ein Gedanke ist noch lange keine Tat.

Matbeja.

1. As men hot di matbeja, hot men di deju.

Vergl. Meju.

2. Er ken nit kejn zürass-matbeja.

Sagt man verächtlich von einem Stubenhocker, der nicht einmal Münzen von einander unterscheiden kann.

Mihl.

1. As di mihl hert auf zü muhlen, hert der milner auf zü zuhlen.
2. As es muhlt sich in mihl, is in der hejm rühig ün schtil.
3. As es muhlt nit in mihl, is in der hejm auch nit schtil.

Mihlschtejn.

Wus men warft arauf auf'n mihlschtejn, muhlt sich ales ub.

Mihen (sich).

Di bube hot sich gemiht in di schkarpetkess.

bube = p. baba; schkarpetke = p. szkarpetka.— Scherzhaft, wenn jemandem ein unverdientes Glück widerfährt, welches lediglich den Verdiensten seiner Vorfahren zuzuschreiben ist.

M'jüchoss.

1. A m'jüchoss, esst rüchojss.

Weil er zu stolz ist, andere um Gefälligkeiten, um Hilfe anzugehen

2. An uremer m'jüchoss, is geglichen zü di schiwrej-lüchojss.

Sagt man von einem herabgekommenen Edelmann, der nur noch von seinem frühern Ansehen zehrt.

3. Wus wert mit amul a m'jüchoss? — a jojm-tojw'dig sekel far pessach, a baal-t'kiu im rojsch-haschunu, (ün a m'schüge'ner hünd in Tamüs).

Von Dingen gebraucht, die zu gewissen Zeiten auftauchen und vorübergehend eine Rolle spielen.

Mitbringen.

Wer es bringt kejn gupel ün messer nit mit, bekümt kejn chejlek.

Es ist Sitte, bei Hochzeiten eine Mahlzeit für die Armen zu bereiten, wobei sie früher aufgefordert werden, ihr eigenes Besteck mitzubringen. Wer das nicht tut, geht seiner Portion verlustig.

2247

2233

מְחוּתָן.

א מְחוּתָן טָאר קֵין הוּנְד נִיט זַיין.

מַחְלוֹקֶת.

א מַחְלוֹקֶת אִיז וִוי א פַֿייַער.

ד. ה. עָס בְּרֶענְט תָּמִיד שְׁטַארְקֶער.

מַחֲשָׁבָה.

מַחֲשָׁבָה — קֵין מַעֲשֶׂה.

פַֿאראַדְיע אוֹיף דָעם וָואַרְט: „מחשבה כמעשה". שְׁטַאמְט אוֹים דָעם תַּלְמוּד: „מחשבה מובה מצרפה למעשה". (קידושין, מ, א).

מַטְבֵּעַ.

1 אז מָען הָאט די מַטְבֵּעַ, הָאט מָען די דֵּעָה.

פֶֿעְרְגָל. מַאָה.

2 עָר קָען נִיט קֵין צוּרַת־מַטְבֵּעַ.

פּוּן א נְרוֹיסָען בַּטְלָן, וָועלְכָער וַויסְט נִיט, וָואס נָעלְד בָּעמַיט.

מִיהָל.

1 אז די מִיהָל הָערְט אוֹיף צוּ מָאהְלָען, הָערְט דָער מִילְנָער אוֹיף צוּ צָאהְלָען.

2 אז עָס מָאהְלְט זִיךְ אִין מִיהָל, אִיז אִין דָער הַיים רוּהִיג אוּן שְׁטִיל.

3 אז עָס מָאהְלְט נִיט אִין מִיהָל, אִיז אִין דָער הַיים אוֹיךְ נִיט שְׁטִיל.

מִיהְלְשְׁטֵיין.

וָואס מָען וַואַרְפְֿט אַרוֹיף אוֹיפְֿן מִיהְלְשְׁטֵיין, מָאהְלְט זִיךְ אַלֶעם אָב.

מִיהֶען (זִיךְ).

די בָּאבָּע הָאט זִיךְ נָעמִיהְט אִין די שְׁקַארְפְֿעטְקָעם.

בָּאבָּע = p. baba; שְׁקַארְפְֿעטְקָע = p. szkarpetka — שְׁעֶרְצָהַאפְֿט, וָועלְכֶע אַיי־נָעם מֶרֶעְפְֿט זִיךְ א גְלִיק, וָואס עֶר הָאט עָס נִיט פֶֿערְדִינְט.

מִיוּחָס.

1 א מִיוּחָס, עָסְט רוּחוֹת.

וַוייל עָס פַֿאסְט אִיהְם נִיט אַנְגָערָע צוּ בָּעטָען, מָען זָאל אִיהְם נָעבָּען פַֿרְנָסָה.

2 אַן אֶרֶעמְער מִיוּחָס, אִיז נָעגְלִיכֶען צוּ די שִׁבְרֵי־לוּחוֹת.

3 וָואס וְועְרְט מִיט אַמָאל אַ מִיוּחָס? — א יוֹם־טוֹבְֿדִיג וָעקָעל פַֿאר פֶּסַח, א בַּעל־תְּקִיעָה אִים רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, (אוּן א מְשׁוּגָּע־נָער הוּנְד אִין תַּמּוּז.)

מִיטְבְּרִינְגָען.

וָוער עָס בְּרִינְגְט קֵין נָאפְֿעל אוּן מֶעסֶער נִיט מִיט, בָּעקוּמְט קֵין חֵלֶק.

אוֹיף חֲתוּנוֹת פְֿלֶעגְט מָען צוּ מַאכָען א מִיטָאג פַֿאר די אָרְעמָע לַיים, אוּן מָען הָאט זַיי פְֿריהֶער אֶנְגֶעזָאגְט, אז זַיי זָאלָען זִיךְ מִיטְבְּרִינְגָען זַייעֶרע אַיי־גָענָע נָאפְֿעל אוּן מֶעסֶער.

2247

·2247

Mitgehen.

Er geht mit, auf a hünd ün auf a ber.

Gewöhnlich beim Kartenspiel gebraucht, wenn jemand ein Spiel mit schlechten Karten ansagt, die zu einander passen, wie Hund und Bär.

Mejdel s. Mojd.

Meil.

Ale tug a meil, ale schuu a kretschme.

kretschme = p. karczma. — Von einem trunksüchtigen Fuhrmann, der bei jeder Herberge Station macht.

Mein.

Mein, ün dein, ün ünser.

Wenn beide Eheleute Kinder in die Ehe mitbringen und nachher mit einander ebenfalls Kinder bekommen.

Mejnen.

As men mejnt, genart men sich.

Meister.

1. A meister uhn gescher (geschir), is wi a selner uhn gewehr.
2. A meister wert nit gebojren.

Mejer.

Is dus fün mejeren, wet es sich ferschlejeren, is dus fün chrejn, wet es sich zegehen.

chrejn = p. chrzan; r. хрѣнъ. — Küchenregel der Hausfrauen, bei der Zubereitung der Passahspeisen

Milchigs.

Dus beste milchigs in di nein (9) teg, is doch a schtikel flejsch.

Da man in den »neun Tagen« nur Milchspeisen geniessen darf, so meint das Sprichwort scherzhaft, die beste Milchspeise sei schliesslich doch nur ein Stückchen Fleisch.

Milner.

As der milner schlugt sich mit'n kojmen-kehrer, wert der milner schwarz, ün der kojmen-kehrer weiss.

Min.

„Kol ojrejw l'minejhü" — l'muschol an ogjer mit a kanarek.

ogjer = p. ogier; kanarek = p. kanarek. — Wenn man zwei nicht zusammengehörige Dinge in Verbindung bringen will.

2257

2247

מיטגעהען.

עֶר גֶעהט מִיט, אוֹיף א הונד אוּן אוֹיף א בֶּער.

זָאגט מען בײַם קָארטֶנשפִּיל, ווען אײנער שְׁפִּילט אוֹיף קָארטֶן פּון פֶּערשִׁידֶענֶע פַאַרבֶּן, ווָאס זײ גֶעהערן זיך נִישט אַן.

מֵיידֶל ז. מוֹיד.

מַיל.

אַלֶע טָאג א מַיל, אַלֶע שָׁעה א קְרֶעטְשְׁמֶע.

קְרֶעטְשְׁמֶע = p. karczma — פון א בַּעל־תַּגְלָה שׁפּור, ווָאס פַאהֶרט זֶעהר פָּאוָואלְיֶע אוּן שְׁטֶעלְט זיך אֵב בַּיי אַלֶע קְרֶעטְשְׁמֶעס.

מַיין.

מַיין, אוּן דַיין, אוּן אוּנְזֶער.

אזוֹי זָאגט א מַאן, ווָאס עֶר הָאט דָאס אַנֶערֶע ווַייב, אוּן בַּיידֶע הָאבֶּן קִינדֶער פּון פְֿרִיהֶער, אוּן שְׁפֶּעטֶער הָאבֶּן זַיי צוזַאמֶן אוֹיך קִינדֶער.

מֵיינֶען.

אוּ מֶען מֵיינְט, נֶענאַרְט מֶען זיך.

מַיסְטֶער.

1 א מַיסְטֶער אֶהֶן נֶעשֶׁער (נֶעשִׁירּ), אִיז ווִי א וַועלְנֶער אֶהֶן נֶעווֶעהר.

2 א מַיסְטֶער וָועלְט נִיט נֶעבּוֹרֶן.

מִיעֶר.

אִיז דָאס פּון מַיעֶרֶן, וועט עָם זיך פֶּערְשְׁלֵיעֶרֶן; אִיז דָאס פּון חֲרַיין, וועט עָם זיך צֶענֶעהֶן.

חֲרַיין = p. chrzan; r. хрѣнъ — א נֶענֶעל בַּיי בַּעל־בָּיתִּשׁעם אוּן קִינְדֶער, וָען זַיי מַאכֶּן די פֶּסַחִדִּיגֶע מַאכָלִים.

מִילְכִיגִם.

דָאס בֶּעסְטֶע מִילְכִיגִם אִין די ניין טָעג, אִיז דָאךְ א שְׁטִיקֶעל פְֿלַיישׁ.

מִילְנֶער.

אז דֶער מִילְנֶער שְׁלָאגְט זיך מִיטְן קוֹימֶן־קֶעהְרֶער, וָועלְט דֶער מִילְנֶער שְׁווַארְץ, אוּן דֶער קוֹימֶן־קֶעהְרֶער ווַיים.

מִין.

„כָּל עוֹרֵב לְמִינֵהוּ" — לְמָשָׁל אַן אָגְיֶער מִיט א קַאנַארֶעק.

אָגְיֶער = p. ogier; קַאנַארֶעק = p. kanarek — כָּל עוֹרֵב לְמִינוֹ (ויקרא י"א, ט"ו) — מֶען מֵיינְט דֶערמִיט צְוויי זַאכֶּן, ווָאס נֶעהֶערֶן זיך נִישט אַן מִיט אַיינַאנדֶער, צ. ב. אַן אוּמְגַלַיכֶּער שִׁידּוּךְ.

2257

2257

Mist.

1. Auf a küpe mist gefint men auch amul a fingerel.
   küpe. = p. kupa.
2. Itlicher hot sich sein bergel mist far sein thir.
   Jeder hat seinen Kummer, seine Sorge.
3. Es is nit auf sein mist gewaksen.
   Wenn sich jemand eines Gedankens, oder einer Erfindung rühmt, die nicht von ihm herrühren.
4. Er wet schojn nit lang kejn mist machen.
   D. h. es geht mit ihm bergab.

„Mi-schebejrach".

A trükener „mi-schebejrach" helft, wi trükene bankess.
banke = p. bańka. — Ein »trockener mi-schebejrach« heisst ein Segen, den man in der Synagoge, z. B. für einen Kranken sprechen lässt, ohne dafür, wie üblich, eine Spende zu geloben.

Maku.

1. Ümsist sezt sich afilü kejn maku nit.
2. As di maku hot güt ungerissen, efent si sich alejn.
3. A maku is güt — bei jenem ünter'n urem.
   Man sagt, ein Geschwür sei der Gesundheit zuträglich. Der Kranke meint jedoch, es wäre ihm lieber, wenn es ein anderer hätte. — Vergl. Kadachass 2.
4. Bunim is di gresste maku.
   Bezieht sich auf eine Anekdote von einem Ignoranten, der zwei hebräische Buchstaben mit einander verwechselt hat, wodurch der Satz einen komischen Sinn bekam.

M'chaschejfu.

A gemachte (oder: a gelerente) m'chaschejfu is erger fün an emess'er (oder: a gebojrener).
Sinn: Ein durch die Verhältnisse entstandener schlechter Charakter, ist schlimmer, als ein angeborener.

Maloch.

1. As men rüft dem maloch, kümt der galoch.
   Sagt man, wenn in einer Gesellschaft von einer Person die Rede ist, und gerade ihr Gegenpart eintritt.
2. A maloch ken auch kejn zwej sch'lichüss nit thün.
3. Di maluchim gehen nit arüm auf der erd.
   Unter Menschen suche man keine Engel.
4. Halt mich far a maloch, ün getrau mir wi a galoch.
   Vergl: Getrauen; Chojschejd (sein); Ruw 15.

2271

2257

מִיסְט.

1 אוֹיךְ אִ קוּפָּע מִיסְט נָעפִּינְט מָען אוֹיךְ אַמָאל אִ פִּינְגֶעֶרְעל.
p. kupa = קוּפָּע

2 אִימְלִיכָער הָאט זַיךְ זַיין בֶּערְנָעל מִיסְט פַֿאר זַיין טְהִיר.
ד. ה. אִימְלִיכָער הָאט זַיינָע צָרוֹת אוּן זַיינָע וָאוֹרְגָען.

3 עָם אִיז נִיט אוֹיף זַיין מִיסְט נָעוַואקְסָען.
וָען אֶיינֶער בָּרְיהְמְט זִיךְ מִיט וָאכָען, וָאס עָר הָאט אַלֵיין נִיט נָעמַאכְט אוּן נִיט אוֹיף־נָעטְרַאכְט.

4 עָר וָועט שוֹין נִיט לַאנְג קֶיין מִיסְט מַאכָען.
ד. ה. עָר וָועט שוֹין נִיט לַאנְג לֶעבָּען.

„מִי־שֶׁבֵּרַךְ".

אִ מְרוּקְעֶנֶער „מִי־שֶׁבֵּרַךְ" הֶעלְפְּט, וִי מְרוּקְעֶנְע בַּאנְקָעס.
בַּאנְקָע = p. bańka — מָען מֵיינְט אִ „מִי־שֶׁבֵּרַךְ" אָהֶן אִ נֶדֶר.

מַכָּה.

1 אוּמְזִיסְט זָעצְט זִיךְ אֲפִילוּ קֶיין מַכָּה נִיט.
2 אוּ דִי מַכָּה הָאט גוּט אָנְגֶערִיסָען, עָפָּענְט זִי זִיךְ אַלֵיין.
3 אִ מַכָּה אִיז גוּט — בַּיי יֶענֶעם אוּנְטֶער'ן אָרֶעם.
נָעוֶוענְלִיךְ מְרֵייסְט מָען אֵיינֶעם, וָאס עָר בָּעקוֹמְט אִ מַכָּה, אוּ עָם אִיז פַֿאר אִיהְם זָעהְר נָעזוּנְד.
דָער קְרַאנְקֶער לָאזְט עָם זִיךְ אֲבֶּער נִיט אֵיינְרֶעדְן אוּן מֵיינְט, עָם אִיז נָאךְ בֶּעסֶער, וָען דָער אַנֶדֶערֶער הָאט דִי מַכָּה. — פַֿערְגְל. קַדַחַת 2.

4 בְּנִים אִיז דִי גְרֶעסְטֶע מַכָּה.
בָּעצִיהְט זִיךְ אוֹיף אַן אֲנֶעקְדָאטָע פוּן אִ רַעבֶּער, וָאס עָר הָאט אִין דָער הַגָּדָה נָע־לֵייָענְט „בְּנִים" אַנְשְׁטָאט „כְּנִים".

מְכַשֵּׁפְּד.

אִ נָעמַאכְטָע (אָדֶער: אִ נֶעלֶערֶענְטֶע) מְכַשֵּׁפָּה אִיז עֶרְגֶער פּוּן אַן אֲמֶתֶּער (אָדֶער: אַ נָעבוֹירֶענֶער).

מַלְאָךְ.

1 אוּ מָען רוּפְּט דֶעם מַלְאָךְ, קוּמְט דָער גַּלְח.
2 אִ מַלְאָךְ קֶען אוֹיךְ קֶיין צְוַויי שְׁלִיחוּת נִיט טְרֶעֶן.
אֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה נ', ב').
3 דִי מַלְאָכִים נָעהֶען נִיט אֲרוּם אוֹיף דָער עֶרְד.
ד. ה. גוּטֶע אוּן פְֿרוּמֶע מֶענְשֶׁען זֶענֶען נִיט בָּנְמְצָא.
4 הַאלְט מִיךְ פַֿאר אִ מַלְאָךְ, אוּן נָעטְרוֹי מִיר וִוי אִ גַּלְח.
פַֿערְגְל. נָעטְרוֹיעֶן; חוּשַׁד (זַיין); רָב 15.

2271

2271

5. Friher senen di maluchim arümgegangen auf der erd, heint senen sej afilü in himel nit du.
Vergl. Nr. 3.

Malach-hamuwess.

1. Der malach-hamuwess hot a ssach ojgen.
Dem Todesengel entgeht keiner.
2. Der malach-hamuwess hot tumid an ausred.
Für jeden eingetretenen Todesfall lässt sich eine plausible Ursache herausfinden.
3. Der malach-hamuwess sorgt sich nit, zi der tojter hot tachrichim.
zi = p. czy.
4. Der malach-hamuwess schecht, ün bleibt tumid gerecht.
Aehnlich: Nr. 2.
5. Mit dem malach-hamuwess, treibt men nit kejn katuwess.

M'luchu.

1. As men hot in der hand a m'luchu, kümt in schtüb arein di b'ruchu.
2. In a ssach m'luchojss, senen wenig b'ruchojss. (Var.: a ssach m'luchojss, ün wenig b'ruchojss).
D. h. wer vielerlei Arbeiten unternimmt, dem gelingt selten etwas.
3. Achele, beichele, bofe, — is di beste m'luchu.
Das Sprichwort wird meistens in Deutschland gebraucht und bedeutet: essen, trinken und schlafen ist die angenehmste Beschäftigung.
4. A m'luchu, is a ml'üchu.
5. A m'luchu is a m'lüchu, ober men hot nit kejn minüt m'nüchu.
6. A m'luchu wegt nit ub di plejzess.
plejzess = p. plecy. — Ein Handwerk ist keine Last, es verhilft vielmehr zu einem redlichen Erwerb.
7. A m'luchu is a pänzer far dem dalüss.
8. An ureme m'luchu is auch a m'luchu.
9. An erschte m'luchu meg men ferbrenen.
Die Erstlinge eines Handwerkers sind meist verpfuscht. — Vergl. Kojletsch.
10. Di schwerste m'luchu is, ledig zü gehen.
11. Di m'luchu hot lib a trünk.
12. Di m'luchu hot lib a kojss'e, i dus a grojsse.
i = p. i.

2289

2271

5 פְּרִיהָער וָענָען דִי מַלְאָכִים אַרוּמְגָענאַנְגָען אוֹיף דָער עֶרֶד, הֵיינְט וָענָען זֵי אֲפִילוּ
אִין הִימֶעל נִיט דָא.
עֲרֶנְגֶל. Nr. 3.

מַלְאַךְ־הַמָּוֶת.

1 דָער מַלְאַךְ־הַמָּוֶת הָאט אַ סַךְ אוֹיגָען.
מלאך־המות כולו מלא עינים. (עבודה זרה, כ', א').
2 דָער מַלְאַךְ־הַמָּוֶת הָאט תָּמִיד אַן אוֹיסְרֵעד.
ד. ה. מָען גָעפִינְט תָּמִיד אַן אוֹיסָאגָע, פַאר וָאס אַ מֶענְש אִיז פְּלֶעצְלִיךְ גָעשְטָארְבָּען.
3 דָער מַלְאַךְ־הַמָּוֶת וָאוֶרְנְט זִיךְ נִיט, צִי דָער טוֹיטֶער הָאט תַּכְרִיכִים.
צִי = p. czy
4 דָער מַלְאַךְ־הַמָּוֶת שְׁעִכְט, אוּן בְּלַייבְט תָּמִיד גָערֶעכְט.
עֲהֶנְלִיךְ: Nr. 2.
5 מִיט דֶעם מַלְאַךְ־הַמָּוֶת, טְרֵייבְט מָען נִיט קִין קָאטָאוֶוע.

מְלָאכָה.

1 אוֹ מָען הָאט אִין דָער הַאנְד אַ מְלָאכָה, קוּמְט אִין שְׁטוּב אַרַיין דִי בְּרָכָה.
2 אִין אַ סַךְ מְלָאכוֹת, וָענָען וָוענִיג בְּרָכוֹת. (וַאר: אַ סַךְ מְלָאכוֹת, אוּן וָענִיג בְּרָכוֹת.)
3 אַכְעֶלֶע, בֵּייכֶעלֶע, בָּאפֶּע — אִיז דִי בֶּעסְטֶע מְלָאכָה.
דָאס שְׁפְּרִיכְוָוארְט זָאגְט מָען אִין דֵייטְשְׁלַאנְד: עֶסֶן, טְרִינְקֶען אוּן שְׁלָאפֶן אִיז דִי בֶּעסְטֶע מְלָאכָה.
4 אַ מְלָאכָה, אִיז אַ מְלוּכָה.
5 אַ מְלָאכָה אִיז אַ מְלוּכָה, אָבֶּער מֶען הָאט נִיט קִין מִינוּט מְנוּחָה.
6 אַ מְלָאכָה וָועגְט נִיט אָב דִי פְּלֵייצֶעס.
פְּלֵייצֶעס = p. plecy — ד. ה. אַ מְלָאכָה דְרִיקְט נִיט שְׁוֶוער אוֹיפְן מֶענְשֶׁען, נָאר זִי נִיט אִיהֶם פַּרְנָסָה.
7 אַ מְלָאכָה אִיז אַ פַּאנְצֶער פַאר דֶעם דַלוּת.
עֲהֶנְלִיךְ אִים תַּלְמוּד: שב שני הוי כפנא ואבבא דאומנא לא חליף. (סנהדרין, כ"ט, א').
8 אַן אָרֶעמֶע מְלָאכָה אִיז אוֹי"ךְ אַ מְלָאכָה.
9 אַן עֶרְשְׁטֶע מְלָאכָה מֶעג מֶען פֶּערְבְּרֶענֶען.
וָאורום מֵיכְט טוֹיג זִי נִיט. — עֲרֶנְגֶל. קוֹיְלֶעטְש.
10 דִי שְׁוֶוערְסְטֶע מְלָאכָה אִיז, לֶעדִיג צוּ גָעהֶען.
11 דִי מְלָאכָה הָאט לִיב אַ טְרוּנְק.
12 דִי מְלָאכָה הָאט לִיב אַ כּוֹסֶ"ע, אִי דָאס אַ נְרוֹיסֶע.
אִי = p. i

2289

2289

13. Di m'luchu, hot lib zü machen a b'ruchu.

Man meint den Segensspruch über Spirituosen. — Die Sprichwörter 11—13 besagen, dass die Handwerker gerne tief ins Gläschen gucken.

14. Nit di m'luchu schendt dem menschen, nor der mensch schendt di m'luchu.

Milchumu.

Fün a klejner milchumu, wert a grojsse m'hümu.

Melech.

1. Asoj lang der alter melech lebt, hot der neier nit zü schafen.

2. As men darf huben a melech, is a korek auch a melech. (Var.: ...a schwanz fün a retich...).

korek = p. korek. — Wenn beim Schachspiel eine Figur, etwa der König, fehlt, so bedient man sich des ersten besten Gegenstandes, um sie zu ersetzen.

3. A neier melech mit neie g'sejrojss — a nei juhr mit neie awejrojss.

4. Güt is dem melech, wus wert beglikt auf der elter.

5. Men tur nit beten auf a neiem melech. (Var.: ...auf a neiem puriz).

Vergl. Puriz 1.

Malku.

Auf der malku-grin nemt men auch amul aus a grojssen kun.

kun = r. конъ.— »malku-grin« heisst die Pique-Zehne im Kartenspiel.— In diesem Sprichwort wird jedoch darunter eine hässliche Braut verstanden, die aber eine reiche Mitgift besitzt.

M'lamejd.

1. As der m'lamejd krigt sich mit'n weib, is och ün weh zü di talmidim.

Er lässt seinen Zorn an den Schülern aus.

2. Itlicher m'lamejd is a schtik schlim-masol'nik.

3. Der m'lamejd arbejt mit'n teitel, der baal-buss zuhlt mit'n beitel.

Mumojn.

1. Mumojn b'keschene, schulojm babajiss.

keschene = p. kieszeń. — Wenn man sein reichliches Auskommen hat, so herrscht der Frieden im Hause.

2. Züm kojl — mumojn.

Parodie eines Verses in einem Gebete.— Sinn: Wer sich das Recht anmasst, mit herrischer Stimme zu befehlen, der muss dafür auch gehörig blechen.

2289

13 דִי מְלָאכָה, דָאס לִיב צוּ מַאכָן אַ בְּרָכָה.

ד. ה. דִי בְּרָכָה »שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ« אִינְגָעֶר גְּרַאנְפָּען.

14 נִיט דִי מְלָאכָה שֶׁעֶנְדֶט דֶעם מֶענְשֶׁען, נָאר דֶער מֶענְש שֶׁעֶנְדֶט דִי מְלָאכָה.

מִלְחָמָה.

פּוּן אַ קְלֵיינֶער מִלְחָמָה, וָועֶרְט אַ גְרוֹיסָע מְהוּמָה.

מֶלֶךְ.

1 אַוּי לַאנְג דֶער אַלְטֶער מֶלֶךְ לֶעבְּט, דָאס דֶער נַיֶער נִיט צוּ שַׁאפֶן.

2 אַז מֶען דַארְף הָאבֶּן אַ מֶלֶךְ, אִיז אַ קָארֶעק אוֹיךְ אַ מֶלֶךְ. (וַואר: ...אַ שְׁוַואנְץ פּוּן אַ רֶעטִיךְ...)

קָארֶעק = p. korek — וָוען עֶס פֶעהְלְט בֵּיים שַׁאכְשְׁפִּיל דֶער קֶעניג, בֶּעדִינְט מֶען זִיךְ מִיט אַ קָארֶעק, אוּן אַפִּילוּ מִיט אַ שְׁוַואנְץ פּוּן אַ רֶעטִיךְ.

3 אַ נַיֶער מֶלֶךְ מִיט נַיֶע גְּזֵירוֹת, — אַ נַיי יָאהְר מִיט נַיֶע עֲבֵרוֹת.

4 נוּט אִיז דֶעם מֶלֶךְ, וָואס וָועֶרְט בֶּעגְלִיקְט אוֹיף דֶער עֶלְטֶער.

5 מֶען טָאר נִיט בֶּעטֶן אוֹיף אַ נַיֶעם מֶלֶךְ. (וַואר: ...אוֹיף אַ נַיֶעם פּוּרִיז.)

פַּעְרְגָל. פּ ו ר י ז 1.

מַלְכָּה.

אוֹיף דֶער מַלְכָּה־גְּרִין נֶעמְט מֶען אוֹיךְ אֲמָאל אוֹים אַ גְרוֹיסָען קָאן.

„מַלְכָּה־גְּרִין" הֵייסְט אִין קָארְטָען דָאס צֶעהְנְטֶעל גְּרִין. דָא מֵיינְט מֶען אֲבֶּער דֶערְמִים אַ מִיאוּסֶע כַּלָּה, וָואס מֶען בֶּעקוּמְט מִיט אִיהְר אַ גְרוֹיסָען נָדָן.

מְלַמֵּד.

1 אַז דֶער מְלַמֵּד קְרִיגְט זִיךְ מִיטְן וַוייב, אִיז אֲךְ אוּן וָוהְ צוּ דִי תַּלְמִידִים.

עֶר לָאזְט אוֹים דֶעם בַּעַס צוּ דִי תַּלְמִידִים.

2 אִימְלִיכֶער מְלַמֵּד אִיז אַ שְׁמִיק שְׁלִים־מַזְל'נִיק.

3 דֶער מְלַמֵּד אַרְבֵּייט מִיטְן טַיטֶעל, דֶער בַּעל־הַבַּיִת צָאהְלְט מִיטְן בֵּייטֶעל.

מָמוֹן.

1 מָמוֹן בֶּקֶעשֶׁעֶנְע, שָׁלוֹם בַּבַּיִת.

קֶעשֶׁעֶנְע = p. kieszeń — ד. ה. אַז מֶען הָאט פַּרְנָסָה בְּכָבוֹד, אִיז תָּמִיד שָׁלוֹם אִין הוֹיז.

2 צוּם קוֹל — מָמוֹן.

אִין „וְנִתְּנָה תֹּקֶף" נֶעפִּינְט זִיךְ אִין אִיבֶּערְשְׁרִיפְט: „צוּם קוֹל, מָמוֹן". וָועלְכָע דֶערְקְלֶערְט, אַז אוּנְטֶער „צוּם" פֶּערְשְׁטֶעהְט מֶען תְּשׁוּבָה — אוּנְטֶער „קוֹל" — תְּפִלָּה, אוּן אוּנְטֶער „מָמוֹן" — צְדָקָה. דֶער פֶּאלְקְסְוִויץ זָאגְט, אַז וָען אַיינֶער זֶיל הוֹיךְ בֶּעפֶעהְלֶען, ד. ה. „צוּם קוֹל", מוּז עֶר הָאבֶּן „מָמוֹן", ד. ה. עֶר מוּז בֶּעצָאהְלֶען.

2303

Mamsejr.

A mamsejr meg men sein, ün klüg müs men sein.

Das Volk, welches einem unehelichen Kinde besondere Klugheit zuschreibt, behauptet, dass diese Eigenschaft ihm über seine illegitime Geburt hinweghilft.

Mon.

Hoben mir nit gewolt essen mon in der midbor, müsen mir atzünd essen zibeless.

zibele = p. cebula. — Scherzhaft, um auszudrücken, wenn man früher das Gute verschmäht, so muss man später mit etwas Schlechterem vorlieb nehmen.

Minhog.

A minhog bricht a din.

Nach talmudischer Auffassung hebt ein allgemein verbreiteter Volksbrauch sogar ein geschriebenes Gesetz auf.

Mussor.

A mussor hengt men bei der züng.

Weil die Zunge das böse Werkzeug des Denunzianten ist.

Megele.

Ale megelech senen flejschig.

Wortspiel zwischen »Mägelchen« und »möglich«. — Sinn: Die unwahrscheinlichsten Dinge können möglich werden.

Mehl.

Fün dem mehl wet kejn brojt nit weren.

Von einem Geschäfte, das wenig Aussicht auf Erfolg bietet, oder von einer Heiratspartie, die kein eheliches Glück prophezeit.

Muojss.

As men hot muojss, is men a baal-buss.

Meseritsch.

In Meseritsch schtarbt kejn ojscher nit.

Meseritsch = Międzyrzecze ist ein armes Städtchen in Polen.—Anekdote: Ein polnischer Schnorrer kam zu einem reichen Mann, um Almosen zu bitten. Der Kammerdiener wollte ihn nicht vorlassen, weil sein Herr lebensgefährlich erkrankt war. Als aber der Schnorrer versicherte, er habe ein unfehlbares Mittel gegen den Tod, wurde er unverzüglich ins Krankenzimmer geführt. Der Kranke erkundigte sich nach dem Mittel, und erhielt vom Bettler zur Antwort: »Fahren Sie so schnell als möglich nach meiner Vaterstadt Meseritsch; dort ist noch niemals ein reicher Mann gestorben«.

2311

2303

מַמְזֵר.

א מַמְזֵר מֶעג מֶען זַיין, אוּן קלוג מוּז מֶען זַיין.

מָן.

הָאבֶּען מִיר נִיט נֶעוואלְט עֶסֶען מָן אִין דֶער מִדְבָּר, מוּזֶען מִיר אַצִּינְד עֶסֶען צִיבֶּעלֶעס.

צִיבֶּעלֶע = p. cebula — ד. ה. אז מען הָאט סְרִיהָעד נִיט נֶעוואלְט נֶענִיסֶען דָאס גוטֶע, מוז מען שְפֶּעטֶער צופְרִידֶען זַיין מִיט אַן עֶרְנֶעדֶער זַאך.

מִנְהָג.

א מִנְהָג בְּרִיכְט א דִין.

המנהג מבטל את ההלכה (ירושלמי יבמות פרק י"ב, הלכה א'; בבא מציעא פרק ד' הלכה א'). מנהג מבטל הלכה (סופרים פרק י"ד).

מָסָר.

א מָסָר הֶענְגְט מֶען בַּיי דֶער צונְג.

וויל עֶר הָאט נֶעזִינְדִיגְט מִיט דֶער צונְג.

מֶענֶעלֶע.

אַלֶע מֶענֶעלֶעך זֶענֶען פְלַייִשִׁיג.

וָואָרְטְשְפִּיל צְווישֶען »מֶענֶעלֶעך« (פון מָאגֶן) אוּן »מֶענְלִיך«.

מֶעהְל.

פּוּן דֶעם מֶעהְל וָועט קֵין בְּרוֹיט נִיט וָוערֶען.

וָאגְט מֶען פּוּן א נֶעשֶעפְט, וָואם מֶען הָאפְט נִיט צו הָאבֶּען דֶערפּוּן קֵין נְרוֹיסֶען הֶנֶה, אֲדֶער פּוּן א שִׁידּוּךְ, וָואם מֶען זֶעהְט אַרוֹים, אז דָאס פְּאאר־פְּאלְק וָועט נִיט לֶעבֶּען בְּשָׁלוֹם.

מֶעוֹת.

אז מֶען הָאט מֶעוֹת, אִיז מֶען א בַּעל־הַבַּיִת.

מֶעזֶעריטש.

אִין מֶעזֶעריטש שְׁטַארְבְּט קֵין עוֹשֶׁר נִיט.

מֶעזִירִיטש (Międzyrzecze) אִיז א שְׁטֶעדְטֶל אִין פּוילֶען. — אַנֶעקְדָאטע: א יִיד א שְׁנָארֶער אִיז אַמָאל נֶעקוּמֶען צו־ן־אַן עוֹשֶׁר נָאךְ א נְדָבָה. דֶער דִינֶער הָאט אִיהְם נִיט נֶעוואלְט אַרַיינְלָאזֶען, וויל דֶער בַּעל־הַבַּיִת אִיז נֶעוֶעזֶען נֶעפֶעהְרְלִיךְ קְראנְק. וִי אֲבֶּער דֶער שְׁנָארֶער הָאט פֶּערְזִיכֶערְט, אז עֶר הָאט א רְפוּאָה שְׁלֵמָה פַּאר דֶעם קְראנְקֶען, הָאט מֶען אִיהְם אַרַיינְגֶעלָאזְט. אוּן וִי דֶער קְראנְקֶער הָאט אִיהְם נֶעפְּרָעגְט, אִין וָאס בֶּעשְטֶעהְט דִי רְפוּאָה, הָאט אִיהְם דֶער שְׁנָארֶער נֶענָאטֶען, עֶר זָאל פָאהֲרֶען קֵין מֶעזֶעריטש, וָואו דָארְט אִיז נָאךְ קֵין מָאל קֵין עוֹשֶׁר נִיט נֶעשְטָארְבֶּען.

2311

2311

Maalu.

1. Ale maalojss kenen nit sein in-ejnem.
2. Es is nit du kejn maalu uhn a chissurojn.

Maamudojss.

Maamudojss is welweler, wi t'hilim.

»maamudojss« und Psalmen werden von eigens dafür bezahlten Leuten als Fürbitte für Kranke gelesen. Sinn: Wenn man die Wahl zwischen zwei gleich wirksamen Mitteln hat, so wählt man natürlich das billigere.

Mentele.

Itliches mentele, hot sich sein kentelė.

Aehnlich: Top 2.

Mensch.

1. As der mensch kümt arein in hiz, hert er nit dem düner ün seht nit dem bliz.
2. Asoj lang der mensch lebt, is ihm di ganze welt zü klejn — nuch dem tojt, is ihm der kewer genüg.
3. As es geht dem menschen güt, fergesst er un Got.
4. Iber dem hot Got dem menschen gegeben zwej ojeren ün ejn maul, k'dej er sol mehr heren ün weniger reden.
5. Itlicher mensch is auf sich alejn blind.

   D. h. er sieht seine Fehler nicht.
6. Itlicher mensch hot sich sein schiguojn.

   Vergl. Jüd 23.
7. Itlicher mensch müs küken hinter sich, nit far sich.

   D. h. der Mensch darf nicht allzuviel auf die Zukunft bauen.
8. Ejder men derkent dem menschen, müs men friher mit ihm aufessen a schefel salz.

   Vergl. Nr. 44, 45; Land.
9. In wus far a weg der mensch wil gehen, fihrt ihm Got.
10. Ale siben juhr, endert sich dem menschens natur.

2326

11. Ales ken der mensch fergessen, nor nit zü essen.

2311

מַעֲלָה.

1 אַלֶע מַעֲלות קֶענען ניט זיין אין־אײנעם.

2 עֶם איז ניט דָא קיין מַעֲלָה אָהֶן א חֻפָּרן.

מַעֲמָדות.

מַעֲמָדות איז וועלְווועלָער, ווי תְּהִלִּים.

אַזוי זָאגען די בַּעֲלֵי־גְּבָרִים, וָאם מָען דינגט זיי צו זָאגען תְּהִלִּים אָדער מַעֲמָדות פַּאר קְרַאנקע. דָער זין פון דָעם שְׁפְּרִיכְוואָרט איז: אז מָען הָאט א בְּרֵירָה אויסצוקלויבען צְווישֶׁען צְווייַ גְלַייכָע מִיטֶעל, נֶעמט מָען נאטירלִיך דָאס וועלְווועלָערע.

מֶענְטֶעלע.

אִיטְלִיכָעם מֶענְטֶעלע, הָאט זיך זיין קֶענְטֶעלע.

עֶהְנְלִיך: מָאם 2.

מֶענְש.

1 אז דָער מֶענְש קוּמְט אַרַיין אין הִיץ, הָערְט עֶר ניט דָעם דונֶער אוּן זֶעהְט ניט דָעם בְּלִיץ.

2 אַזוי לַאנְג דָער מֶענְש לֶעבְּט, איז אִיהְם די גאנְצע וועלְט צו קְלֵיין – נָאךְ דָעם טויט, איז אִיהְם דָער קֶבֶר גענוג.

3 אז עֶם נֶעהְט דָעם מֶענְשֶׁען גוט, פֶֿערְגֶעסְט עֶר אין נָאמ.

עֶהְנְלִיך ווי דָאס בִּיבְּלִישֶׁע: „...שָׁמַנְתָּ, עָבִיתָ, כָּשִׂיתָ, וַיִּשׁ אֱלֹהַ עָשָׂהוּ“. (דברים, ל״ב, ט״ו).

4 אִיבֶּער דָעם הָאט נָאמ דָעם מֶענְשֶׁען נֶענֶעבֶּען צְווייַ אויְערן אוּן אײן מויל, כְּדֵי עֶר זָאל מֶעהְר הֶערֶן אוּן וֶעניגֶער רֶעדֶן.

5 אִיטְלִיכֶער מֶענְש איז אויף זיך אַלַיין בְּלִינְד.

עֶהְנְלִיך זָאגְט דָער תַּלְמוּד: „אין אדם רואה חובה לעצמו“. (שבת, קי״ט, א׳; כתובות, ק״ה, ב׳).

6 אִיטְלִיכֶער מֶענְש הָאט זיך זיין שִׁנְּעֶען.

פַֿערְגֶל. יוד 23.

7 אִיטְלִיכֶער מֶענְש מוז קוקֶען הִינְטֶער זיך, ניט פַֿאר זיך.

ד. ה. דָער מֶענְש מוז תָּמִיד נֶעדֶענקֶען וָאם עֶר איז נֶעוֶוען, אוּן ניט וָאם עֶר קען וֶעהְרֶן.

8 אַייְדער מֶען דַערְקֶענְט דָעם מֶענְשֶׁען, מוז מֶען פְֿרִיהֶער מִיט אִיהְם אויְפֶֿעסֶען א שְׁעפֶֿעל זַאלְץ.

פַֿערְגֶל. Nr. 44, 45; לַאנְד.

9 אִין וָאם פַֿאר א וֶועג דָער מֶענְש וִויל נֶעהֶן, פִֿיהְרְט אִיהְם נָאמ.

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. (מכות י׳, ב׳).

10 אַלֶע זִיבֶּן יָאהְר, עֶנְדערְט זיך דָעם מֶענְשֶׁענְס נַאטור.

11 אַלֶעם קֶען דָער מֶענְש פַֿערְגֶעסֶען, נָאר ניט צו עֶסֶען.

2326

2326

12. A mensch is ümetüm a mensch.
D. h. der Tüchtige stellt überall seinen Mann.

13. A mensch is amul schtarker fün eisen, ün amul schlafer fün a flig.

14. A mensch is geglichen zü-n-a schüster: a schüster darf huben a weib, ün a mensch darf auch huben a weib.
Scherzhaftes Sprichwort.

15. A mensch is wi a flig.
Vergl. Nr. 13.

16. A mensch darf iber sich kejn ergers nit huben, wi a menschen.
Der Mensch ist des Menschen grösster Feind.

17. A mensch wert mit kejn sak nit gebojren.
D. h. die irdischen Güter können nur durch Arbeit erworben werden.

18. A mensch sol sein a nuwi, wolt er kejn mul zü kejn zuru nit gekümen.
Vergl. Nr. 38.

19. A mensch tur sich far kejn schüm sach nit ferschweren.

20. A mensch mit güte maniren, schlugt sich durch durch ale thiren.

21. A mensch ken auf sich mehr dertrugen, ejder zehn oksen kenen derschlepen.
Vergl. Nr. 13.

22. Der sindiger mensch müs ales ausschtehen.

23. Der mensch is in sich alejn fernart.

24. Der mensch is doch nor a bussor-w'dom.
Der Mensch ist doch nur aus Fleisch und Blut, und kann nicht immer seine Leidenschaften bezwingen.

25. Der mensch is wus er is, ober nit wus er is gewesen.
Will sagen, des Menschen Charakter ändert sich je nach seinen Lebenslagen. Man beurteile ihn also, wie er gegenwärtig erscheint.

26. Der mensch is nor wi a sstoljer — heint lebt er, ün morgen schtarbt er.
sstoljer = p. stolarz. — Scherzhafter Vergleich.

27. Der mensch geht in der finster, ün wejsst nit, wus hinter seine plejzess gefint sich.
plejzess = p. plecy.

28. Der mensch hot grojsse ojgen, ün seht nit seine ejgene fehler.

29. Der mensch hot zwej b'rejrojss: a k'riu zü reissen, oder ferschwarzt zü weren.
Im scherzhaften Sinn: Der Mensch hat schlimmstenfalls zweierlei Aussichten: zu sterben, oder zu verderben.

2344

2326

12 א מענש איז אומעטום א מענש.
ד. ה. ער האט אומעטום זיין ווערמה.

13 א מענש איז אמאל שטארקער פון אייזען, און אמאל שלאפער פון א פלי.

14 א מענש איז נעגליכען צו־נ־א שוסטער: א שוסטער דארף האבען א ווייב, און א מענש דארף אויך האבען א ווייב.
שערצהאפטעם שפריכוואָרט.

15 א מענש איז ווי א פלי.
פערגל. Nr. 13

16 א מענש דארף איבער זיך קיין ערגערס ניט האבען, ווי א מענשען.

17 א מענש ווערט מיט קיין זאק ניט געבוירען.
ד. ה. דער מענש ברינגט מיט זיך נארנישט מיט אויף דער וועלט, נאר ער מוז אלעס דורך ארבייט פערדינען.

18 א מענש זאל זיין א נבֿיא, ואלט ער קיין מאל צו קיין צרה ניט נעקומען.
פערגל. Nr. 38

19 א מענש מאר זיך פאר קיין שום זאך ניט פערשווערען.

20 א מענש מיט גוטע מאניערען, שלאגט זיך דורך דורך אלע טהירען.

21 א מענש קען אויף זיך מעהר דערמאנען, איידער צען אקסען קענען דערשלעפען.
פערגל. Nr. 13

22 דער וינדיגער מענש מוז אלעס אויסשטעהען.

23 דער מענש איז אין זיך אליין פערנארט.

24 דער מענש איז דאך נאר א בשר־ודם.
ד. ה. ניט תמיד קען ער זיין דעם יצר־הרע.

25 דער מענש איז ואס ער איז, אבער ניט ואס ער איז געווען.
וויל דער מענש ענדערט זיך תמיד נאך זיין אומשטענדען. — עהנליך אים תלמוד: «אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה». (ראש השנה, ט"ז, א).

26 דער מענש איז נאר ווי א כסאלייער — הייוט לעבט ער אין מארגען שמאדבט ער.
כסאלייער = p. stolarz — שערצהאפטער פערגליך.

27 דער מענש נעהט אין דער פינסטער, און ווייסט ניט, ואס הינטער זיין פלייצעם נעפינט זיך.
פלייצעם = p. plecy

28 דער מענש האט נרויסע אויגען, און זעהט ניט זיין אייגענע פעהלער.

29 דער מענש האט צוויי ברירות: א קריעה צו רייסען, אדער פערשוואַרצט צו ווערען.

2344

2344

30. Der mensch sol nit sorgen, wus es wet sein morgen, — los er liber ferrechten, wus er hot kalje gemacht nechten.
Sprichwörtlich gewordener Vers aus einem Volksliede.

31. Der mensch sindigt, ün der huhn wert di kapuru.
Sinn: Der Unschuldige ist meistens der Sündenbock.

32. Der mensch tracht, ün Got lacht.

33. Der mensch müs leben far zjekawost wegen.
zjekawost = p. ciekawość. — Der Mensch begründet zuweilen seine Lust zum langen Leben, indem er vorgibt, es geschehe aus purer Neugierde. — Vergl. Tojt 4.

34. Der mensch fuhrt, ün Got halt di lejzen.
lejzen = p. lejce. — Vergl. Nr. 32, 47.

35. Wolt der mensch nor asoj fil werth gewesen, wi Got ken helfen.

36. Wus der mensch thüt sich alejn, wolten ihm kejn zehn ssojn'im nit gethün.

37. Wus der mensch ken ales ibertrachten, ken der ergster ssojnej nit winschen.

38. Wen ale menschen wolten gewesen n'wiim, wolten nit gewesen kejn anijim.
Vergl. Nr. 18.

39. Wen ale menschen solen zihen auf ejn seit, wolt sich di welt ibergekehrt.

40. Wen di menschen solen wissen, wus ejner auf dem andern tracht, wolten sej sich ümgebracht.

41. Sei a mensch, west dü sizen in ssüku.
So sagt eine Mutter zu ihrem verzärtelten Söhnchen: Führe dich brav auf, so wirst du zum Lohne dafür in der »ssüku« sitzen.

42. Mit wus far a menschen men hot zü thün, asoj wert men alejn.

43. Men sol nit geprift weren mit dem, wus der mensch ken alz fertrugen, (oder: ...zü wus der mensch ken sich alz gewejnen).

44. Men ken kejn menschen nit derkenen, bis men handelt nit mit ihm.

45. Men ken kejn menschen nit derkenen, bis men sizt nit mit ihm auf ejn führ.
Vergl. Nr. 8.

46. Es is nit du kejn zwej gleiche menschen, ün kejn zwej gleiche dejojss.

47. Es is nit wi der mensch wil, nor wi Got hejsst.
Vergl. Nr. 34.

2362

2344

30 דער מענש זאל נים זארגן, ואם עם וועט זיין מארגן, – לאו ער ליבער פֿערריכטן, ואם ער האט קאליע געמאכט נעכטן.
אויס א פֿאלקסליד.

31 דער מענש וינדינט, אזן דער האהן ווערט די כּפּרה.
ד. ה. אפֿט ווערט דער אומשולדיגער פֿעשטראפֿט.

32 דער מענש מראכט, אזן נאט לאכט.

33 דער מענש מוז לעבן פֿאר צייטקאווסט ווענן.
צייטקאווסט = p. ciekawość — אזוי זאגט מען אין קאמאוועס, או דער מענש ויל נאר דערפֿאר לאנג לעבן, כּדי צו ווהן, ואם עס וועט זיך מיטן אויף דער ווועלט. — עהנליך: מוי 4.

34 דער מענש פֿאהרט, אזן נאט האלט די לייצן.
לייצן = p. lejce — פֿערגל. Nr. 32, 47.

35 ואלט דער מענש נאר אזוי פֿיל ווערטה נעווען, וי נאט קען העלפֿן.

36 ואם דער מענש טהוט זיך אליין, ואלטן אים־קיין צוהן שוואכּים נים נעמהן.

37 ואם דער מענש קען אלעם איבערטראכטן, קען דער ערנסטער שוגא נים ווינשן.

38 ווען אלע מענשן ואלטן נעווען נביאים, ואלטן נים נעווען קיין מנים.
פֿערגל. Nr. 18

39 ווען אלע מענשן ואלטן צוהאן אויף איין זיט, ואלט זיך די ועלט איבער־נעקעהרט.

40 ווען די מענשן ואלטן ווסן, ואם איינער אויף דעם אנדערן מראכט, ואלטן ווי זיך אומנעבראכט.

41 ווי א מענש, ווערט די זיצן אין סוכּה.
אזוי זאגט א מאמע צו־איהר פֿערשאוועט קינד.

42 מיט ואם פֿאר א מענשן מען האט צו טהון, אזוי ווערט מען אליין.

43 מען זאל נים נעפֿרייפֿט ווערן מיט דעם, ואם דער מענש קען אלץ פֿערטראגן,
(אדער: ...צו ואם דער מענש קען זיך אלץ נעווייגן.)

44 מען קען קיין מענשן נים דערקענען, ביז מען האנדעלט נים מיט אים.

45 מען קען קיין מענשן נים דערקענען, ביז מען זיצט נים מיט אים אויף איין פֿוהר.
פֿערגל. Nr. 8

46 עם איז נים דא קיין צוויי גלייכע מענשן, און קיין צוויי גלייכע דעות.

47 עם איז נים וי דער מענש ווילּ, נאר וי נאט הייסט.
פֿערגל. Nr. 34

2362

2362

48. Far menschen müs men sich gicher ferentfern, wi far Got alejn.

49. Fierérlej menschen senen gleich wi geschtorben: an uremman, a m'zojru, a blinder ün a besdjetnik.
besdjetnik = p. bezdzietny. — Nach einem talmudischen Ausspruch.

Mesten.

Mit sein ejgener ejl ken men di ganze welt nit mesten.
Man darf die ganze Welt nicht nach seinem eigenen Ellenmass beurteilen.

Messer.

Ich nem a messer ün geh mich hengen.
Scherzhafte Drohung, sich aus Verzweiflung das Leben zu nehmen.

Maasse.

1. Auf a maasse fregt men kejn kaschju nit.
Da sich das Geschehene nicht ungeschehen machen lässt, so nützt es nicht, sich darüber den Kopf zu zerbrechen.

2. Achar hamaasse, helft schojn nit kejn charutu.

3. Di maasse hot schojn a burd.
D. h. die Geschichte ist schon alt und allbekannt.

4. Es is di maasse fün'm jüden mit dem zigeiner.
Bezieht sich auf eine Anekdote, welche erzählt, wie ein Jude und ein Zigeuner sich gegenseitig betrügen wollten.

5. Fün maassojss derzehlen kocht men kejn wjetschere nit.
wjetschere = p. wieczerza. — Mit schönen Worten allein bezahlt man keine Schulden.

Maassim.

Maassim tojwim helfen nit, maassim ruim schaden nit.
Betrachtung eines Skeptikers, der weder an die Belohnung, noch an die Bestrafung im Jenseits glaubt.

Maftir.

Kaum püzt sich ejner ub di schtiwel, rüft men ihm schojn auf maftir.
Sinn: Kaum hat sich jemand ein kleines Vermögen erworben, so wird er schon in seinem kleinen Städtchen zu den Honoratioren gerechnet.

Mazejwu.

Auf der mazejwu senen ale jüden schejn.
D. h. alle Verstorbenen werden auf den Grabsteinen gepriesen. — Vergl. Perschojn 1.

Mazu.

1. Auf mazojss ün auf tachrichim müs sein.
Es wird bei Juden als frommes Werk betrachtet, die Armen zu Ostern mit »mazojss«, sowie die Verstorbenen mit Sterbekleidern zu versehen.

2375

2362

48 פֿאר מענשען מוז מען זיך ניכער פֿערענטפֿערן, ווי פֿאר נאט אלײן.

49 פֿיערערלי מענשען ענגען ווי נעשטאַרבן: אן אָרעם־מאן, א מצורע, א בלינדער און א בעזדזשעטניק.

בעזדזשעטניק = p. bezdzietny — ארבעה חשובים כמתים: עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים. (נדרים, ס"ב, ב', עבודה זרה, ה' א').

מעסטן.

מיט זײן אייגענער אייל קען מען די גאנצע וועלט ניט מעסטן.

מעסער.

איך נעם א מעסער און גיי מיך העענגן.

אזוי וואנט אײנער אין־קאמאוועס, אז ער וועט זיך א מעשה אנטדון.

מעשה.

1 אויף א מעשה פֿרעגט מען־קיין־קשיא ניט.

2 אחר המעשה. העלפֿט שוין ניט־קיין־חרטה.

3 די מעשה האט שוין א בארד.

ד. ה. עס איז שוין אן אלטע מעשה.

4 עס איז די מעשה פֿונם יודן מיט דעם ציגיינער.

בעציהט זיך אויף אן אנעקדאטע, וי אײנער האט נעוואלט אנבאטן דעם אנדערן.

5 פֿון מעשות דערצעהלן קאכט מען־קיין ווײַטשערע ניט.

ווײַטשערע = p. wieczerza

מעשים.

מעשים טובים העלפֿן ניט, מעשים רעים שאדן ניט.

מפֿטיר.

קוים פֿונצט זיך אײנער אב די שטיוועל, רופֿט מען אידם שוין אויף מפֿטיר.

ד. ה. קוים פֿײנט זיך אײנער אויס און ווערט א שטיקעל עושר, ווערט ער שוין אין שטעדטעל נערעכנט פֿאר א שײנעם בעל־הבית און מען ניט אידם אב בבוד.

מצבה.

אויף דער מצבה וענען אלע יודן שיין.

אויף דער מצבה שרײבט מען נעוועהנליך בלויז שבחים. — פֿערנגל. ף ער שוין 1.

מצה.

1 אויף מצות און אויף הכריכים מוז זײן.

2375

2375

2. Mazojss ün wein, müs sein — schmalz ün ejer, nit sejer.
»sejer« steht hier des Reimes wegen für »sehr«. — Mazojss und Wein sind zwei unentbehrliche Bestandteile des Ssejder-Mahles, während man ohne Schmalz und Eier sich leicht behelfen kann.

Mazu-wasser.

Men lojft, wi nuch mazu-wasser.
Wird gebraucht, wenn man sich zu einer Ware drängt, die grossen Absatz findet.

Mizwu.

1. Auf a mizwu gefinen sich a ssach baalunim.
2. A mizwu, fün a chasir a huur auszüreissen.
Will sagen, man empfindet eine Genugtuung, einem Geizhals auch nur das kleinste Almosen abzuzwacken.
3. Drei mizwojss krichen fün'm hals araus: a zü grojsser afikojmon, a winterdiger schulojsch-ss'üdojss ün di m'zizu fün a dreissigjehrigen gejr.

M'ziu.

A m'ziu fün'm ganow.
Von einer preiswürdig erworbenen Ware.

Mikwu.

In der mikwu lost men iber ale awejrojss.
Weil man die »mikwu« als Reinigung für Leib und Seele betrachtet.

Makschon.

A makschon falt tumid in der blote arein.
blote = p. błoto. — Vergl. Akschon 2.

Marej-kojhejn.

Er is marej-kojhejn.
D. h. er ist in rosiger Weinlaune. — Vom Hohepriester wird erzählt, wie er beim Gottesdienst am Versöhnungstage von einer rosigen Gesichtsfarbe gestrahlt hat.

Marpej-luschojn.

Auf a marpej-luschojn kümt a matnass-jod.
Sinn: Gegen eine lose Zunge hilft eine derbe Faust.

Massu-maton.

Der bester massu-maton is mit Got.
D. h. in Handel und Wandel ist es am Sichersten, den lieben Herrgott zu seinem Sachwalter zu machen.

2386

2375

2 מצות און ווײַן, מוז זײַן — שמאלץ און אײַער, נים ווײַער.
„ווײַער" שטעהט דא פֿאר „זעהר". מצות און ווײַן זענען צוויי אומענטבעהרלעכע באשטאנדטהײלע פֿון דעם נײַם־סדר־עסן.

מַצָּה־וַואַסער.

מען לויפֿט, ווי נאך מצה־וואסער.
ווערט גענוצט, ווען מען זיך דרענגט צו איינער ווארע, וואס האט גרויסן אפֿזאץ.

מִצְוָה.

1 אויף א מצוה נעפֿינען זיך א סך בעלנים.
2 א מצוה, פֿון א חזיר א האאר אויסצורײַסען.
דאס הייסט, מען עמפֿינדעט א גענוגטהוונג, אפֿילו פֿון א קלײנעם נדבה.
3 דרײַ מצות קריכען פֿון'ם האלז ארויס: א צו גרויסער אפֿיקומן, א ווינטערדיגער שלש־סעודות און די מציצה פֿון א דרײַסיגיעהריגען גר.

מְצִיאָה.

א מציאה פֿונ'ם גנב.
ווען מען קויפֿט איין א סחורה ווהער ווארעל.

מִקְוֶה.

אין דער מקוה לאזט מען איבער אלע עברות.

מַקְשָׁן.

1 א מקשן פֿאלט תמיד אין דער בלאטע ארײַן.
בלאטע = p. błoto — פֿערגל. ע ק ש ן 2.

מַרְאֶה־כֹּהֵן.

ער איז מראה־כהן.
דאס הייסט פֿון דער עבודה פֿון יום־כפּור, וואו ער פֿלעגט בעשרײַען, אז דער כהן גדול איז געווארעט ווהר שיין און האט געהאט פֿארב אין פּנים. מען פֿלעגט די דערצײלען, ווען איינער האט א בייסעל צו־פֿיל משקה גענומען און ווערט דערפֿון אויך רויט אין פּנים.

מַרְפֵּא־לָשׁוֹן.

אויף א מרפּא־לשון קומט א מתנת־יד.
אז איינער האט א בייז מויל, בעקומט ער אמאל א פֿאמש מיט דער האנד.

מַשָּׂא־מַתָּן.

דער בעסטער משא־מתן איז מיט נאמ.
ד. ה. די בעסטע פֿרײַנדשאפֿט איז די, וואס זי קומט פֿון נאמ און מען בעדארף נים אנטקומען צו קיין מענשען.

2386

2386

Mojsche.

Rabi Mojsche meg, — Moschko tur nit.

Moschko = p. Moszko. = Im Sinne des lateinischen Spruches: quod licet Jovi, non licet bovi. — Vergl. Rabi 5.

Mojsche rabejnü.

1. As Mojsche rabejnü is jo arümgegangen auf dem barg Ssinaj ün hot geschrigen: „ani Sch'lojmoj“,— wer hot ihm gehert?
   Komische Verwechslung zweier Legenden von Moses und von König Salomo, seitens eines Ignoranten.
2. Mojsche rabejnü's aniwüss.
   In der Bibel wird die grosse Bescheidenheit und Demut Mosis hervorgehoben.
3. Mojsche rabejnü's tojru ün weiberische kinu-ssinu welen ejbig dauern.

M'schügu.

1. As men sugt: m'schügu, — glojb!
2. Bist dü m'schügu, — los dich binden!
3. Bist dü m'schügu, — schlug-że dich kop un der wand, nor andere los gemach.
4. Frisch, ün gesünd, ün m'schügu!
   Wird bemerkt, wenn jemand plötzlich einen bizarren, phantastischen Einfall bekommt, der auf eine Verwirrung seiner gesunden Sinne schliessen lässt.
5. M'schüge'ne gens, — m'schüge'ne griwen.
   Sinn: Verrückte Eltern, — verrückte Kinder.
6. M'schügu, m'tojrof, ün ferdreht gur jenem dem kop. (Var.: m'schügu, m'tojrof, ki l'ojlom chassdoj!).

M'schüge'ner.

1. Itlicher m'schüge'ner wert im Tamüs klur, (oder: m'jüschow).
   Gerade in den Hundstagen werden die Verrückten auf einmal gescheit.
2. Ale m'schüge'ne schlugen jenem di fenster aus.
   Ihre Verrücktheit besteht darin, dass sie nur andern Schaden zufügen.
3. A m'schüge'ner meg ales thün.
4. A m'schüge'ner schlugt nor jenem, nit sich.
   Vergl. Nr. 2.

M'schümod.

A m'schümod in a mischpuchu kümt amul auch zü nüz.

Z. B. wenn er ein einflussreicher Beamter wird, und für seine armen jüdischen Verwandten noch ein Herz hat.

2401

2386

מֹשֶׁה.

רַבִּי מֹשֶׁה מָעג — מָשְׁקָא טָאר נִיט.

מָאשְׁקָא = p. Moszko — ד. ה. וָאם אַ שַׁיינָער בַּעל־הַבַּיִת מָעג זִיךְ דָערלוֹיבָּען צו טְהוּן, דָאם טָאר זִיךְ נִיט קֵיין פְּרָאסְטָער מֶענְש אָנְטָאסְטָען. — פָּערְגְל. ר פּ׳ 5.

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

1 **אַז מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אִיז יָא אַרוּמְגֶענַאנְגֶען אוֹיף דָעם בַּארְג סִינַי אוּן הָאט גֶעשְׁרִיגֶען „אֲנִי שְׁלֹמֹה“ — וָועֶר הָאט אִיהם גֶעהָערְט?**

אַזוֹי הָאט אַמָאל גֶעזָאגְט אַן עַם־הָאָרֶץ, וָואם הָאט פָּאר מִישְׁט דִי צְוַויי מַעשׂוֹת פוּן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹיפְן בַּארְג סִינַי, אוּן פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ מִיט דֶעם אַשְׁמָדַאי.

2 **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ'ס עֲנִיווּת.**

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם. (במדבר, י״ב, ג׳).

3 **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ'ס תּוֹרָה אוּן וַוייבֶּערִישֶׁע קְנָאָה־שִׂנְאָה וָועלְען אַיבִּיג דוֹיעֶרְן.**

מְשׁוּגָּע.

1 **אַז מֶען זָאגְט: מְשׁוּגָּע — גְלוֹיב!**

2 **בִּיזְט דוּ מְשׁוּגָּע — לָאז דִיךְ בִּינדֶען!**

3 **בִּיזְט דוּ מְשׁוּגָּע — שְׁלָאג־זָשֶׁע דִיךְ קָאפּ אֶין וַואנְד, נָאר לָאז אַנדֶערֶע גֶעמַאךְ.**

4 **פְרִישׁ, אוּן גֶעזוּנְד, אוּן מְשׁוּגָּע!**

5 **מְשׁוּגָּעְנֶע גֶענְס — מְשׁוּגָּעְנֶע גְרִיוֶוען!**

אַזוֹי קוּמֶען צַאמָאל אַרוֹיס פוּן א מְשׁוּגָּעְנֶער מַאמָע מְשׁוּגָּעְנֶע קִינדֶער.

6 **מְשׁוּגָּע, מְטוֹרָף, אוּן פֶערדֶרֶעהְט נָאר יֶענֶעם דָעם קָאפּ.** (וַיאר: מְשׁוּגָּע, מְטוֹרָף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ!)

מְשׁוּגָּעְנֶער.

1 **אִימְלִיכֶער מְשׁוּגָּעְנֶער וָועֶרְט אִים תַּמּוּז קְלָאר,** (אֶדֶר: מְיוּשָׁב.)

2 **אַלֶע מְשׁוּגָּעְנֶע שְׁלָאגֶען יֶענֶעם דִי פֶענְסְטֶער אוֹיס.**

ד. ה. זֵיי יֶענֶען נָאר פַּאר אַנדֶערֶע מְשׁוּגָּע.

3 **א מְשׁוּגָּעְנֶער מֶעג אַלֶעם טְהוּן.**

5 **א מְשׁוּגָּעְנֶער שְׁלָאגְט נָאר יֶענֶעם, נִיט זִיךְ.**

פָּערְגְל. Nr. 2

מְשׁוּמָּד.

א מְשׁוּמָּד אִין א מִשְׁפָּחָה קוּמְט אַמָאל אוֹיךְ צוּ נוּץ.

צ. ב. וָען עֶר וָועֶרְט א גְרוֹיסֶער בֶּעאַמְטֶער, אוּן וֵויל נָאךְ וִיסֶען פוּן זַיינֶע יִדִישֶׁע קְרוֹבִים.

2401

2401

Muschiach.

1. As muschiach wet kümen, welen ale kranke gehejlt weren, nor der nar wet a kaljeke bleiben.

   kaljeke = p. kaleka. — Sinn des Sprichwortes: Für einen Narren gibt es kein Heilmittel.

2. Durch muschiach'n is mein sühn a selner.

   So klagte einst eine Frau, die sich in der Hoffnung wiegte, ihr Sohn werde nicht zum Militär genommen werden, weil bis dahin der Messias unbedingt kommen müsse. Als sie sich aber enttäuscht sah und ihr Sohn dennoch Soldat wurde, machte sie den Messias dafür verantwortlich.

3. Muschiach wert nit in ejn nacht gebojren.

   Grosse Weltereignisse kommen nicht über Nacht.

Maschkojn.

Maschkojn babajiss — schulojm b'keschene.

keschene = p. kieszeń. — Sinn: Wenn das Pfand im Hause ist, kann der Pfandleiher ruhig schlafen.

Mischpuchu.

1. Itliche mischpuchu, hot sich ihr ge'ss'ruchu.

   Vergl. Chelb'nu.

2. Di mischpuchu is mir zü grojss!

   Anekdote: Ein Missionär wollte einen Juden zum Christentum bekehren, und der Jude war halb und halb schon bereit, sich taufen zu lassen. Als ihm aber der Geistliche die vielen Heiligen, an die er glauben müsse, aufzählte, trat er von seinem Vorhaben zurück, mit der Begründung, die »Familie« sei ihm zu gross, d. h. zu zahlreich.

3. Mischpuchu wert nor gerechent in der leng, ober nit in der brejt.

   D. h. nur in grader Linie.

4. Es bleibt in der mischpuchu.

   Sagt man scherzhaft, wenn eine Familie beim Kartenspiel versammelt ist und ein Mitglied gewinnt.

Mischpot.

Beim mischpot müs men bejde z'dudim ausheren.

M'schurejss.

1. Ding dir a m'schurejss, ün thü es dir alejn.

   Was du selbst verrichten kannst, überlasse nicht deiner Dienerschaft.

2411

2401

מָשִׁיחַ.

1 אז מָשִׁיחַ וועט קומען, ווערען אַלע קראנקע געהיילט ווערען, נאר דער נאר וועט א קאלעקע בלייבען.

קאלעקע = p. kaleka — וויל דער נאר וויסט ניט פון זיין קראנקהייט און וועט פון משיחן ניט פארלאנגען קיין רפואה.

2 דורך משיחן איז מיין זוהן א וועלנער.

א יידענע האט געהאפט, אז ביז איהר זוהן וועט נרוס ווערען, וועט אפשי משיח קומען און איהר קינד וועט ניט צוגענעמען ווערען פאר א סאלדאט. וי אבער די האפטונג איז ניט מקוים געווארען, האט זי א פרעסענוג געהאט צו משיחן, אז איבער איהם איז איהר זוהן א וועלנער געווארען.

3 משיח ווערט ניט אין איין נאכט געבוירען.

גרוסע, וויכטיגע זאכען קומען ניט אויף אמאל.

מַשְׁכּוֹן.

מַשְׁכּוֹן בַּבַּיִת — שָׁלוֹם בְּקֶעשֶׁענֶע.

p. kieszeń = קעשענע

מִשְׁפָּחָה.

1 אימליכע משפחה האט זיך איהר געסרהה.

פערנגל. חֶלְבְּנָה.

2 די משפחה איז מיר צו גרויס.

אנעקדאטע: א מיסיאנער האט אמאל א יודען אנגענעדט צו דער שמד. דער יוד איז שוין באלד מסכים געווען, נאר ער האט פערלאנגט, אז דער מיסיאנער זאל איהם די ייע העלינגיאן דערקלערען. וי דער יוד איז אבער געווארן, אז די ייע לעהרע האט אזוי פיל היילינע, כמעט אייענע פאר אימליכען מאנ אין איהר, האט ער תרמה בעקומען, און האט גענוירנען: „די משפחה איז מיר צו נרויס".

3 משפחה ווערט נאר נערעכענט אין דער לענג, אבער ניט אין דער ברייט.

ד. ה. מען רעכענט נאר פאטער, קינדער, אייניקלעך, אבער ניט פעטערס, מיהמעס א. ד. ו.

4 עם בליבט אין דער משפחה.

זאגט מען, ווען א נאנצע משפחה שפילט אין קארטן, און אייענר פון זיי נעווינט.

מִשְׁפָּט.

בַּיִם מִשְׁפָּט מוז מען בייטע צדדים אויסהערן.

מִשְׁרַת.

1 דינג דיר א משרת, און טו עם דיר אליין.

2411

2411

2. Der m'schurejss is asoj wi der har.

3. M'schurejss, mach wind!

Der Parvenu glaubt, alles Mögliche und Unmögliche von seinem Diener verlangen zu können, sogar das Windmachen.

4. Fün a schlechten m'schurejss, hot der baal-buss nor zurojss.

Mejss.

1. Wen zwej mejssim gehen tanzen, wer warft in „schaboss" (oder: zimbel) arein?

Auf kleinen Hochzeiten pflegte man bei den Musikanten die Tänze zu bestellen und den Preis für dieselben in die Zimbel zu werfen. Wenn sich aber zwei arme Schlucker zum Tanze meldeten, so entstand die Frage, wer die Kosten tragen wird.— »schaboss« ist die Abkürzung von »sch(amoss), »b(adchon«), »ss(arwer«.)

2. Kol-s'man dus mejss ligt far di ojgen, glüst sich zü wejnen.

Matan-tojru.

Er is gekümen schojn nuch matan-tojru.

D. h. post festum.

2411

2 דער מְשָׁרֵת איז אזוי וויַ דער האר.

3 מְשָׁרֵת, מאך ווינט!

זאגט אן אויפגענומענער בעל־הבּית, וואס ער פֿערלאנגט פֿון זיין מְשָׁרֵת, אז ער זאל אַלעס פֿון זיינעמוועגן מדון, אפילו די אוממעגלעכסטע זאכן.

4 פֿון א שלעכטן מְשָׁרֵת, האט דער בעל־הבּית נאר צרות.

מת.

1 ווען צוויי מחתּים נעהען טאנצן, ווער ווארפֿט אין שבּ"ס (אדער: צימבעל) אַריין?

„שבּ"ס" איז ראשי תּיבות פֿון: שמש, בדחן, סאַרווער.

2 כּל־זמן דאם מת לינט פֿאר די אויגן, גלוסט זיך צו ווייַנען.

מַתַּן־תּוֹרָה.

ער איז נעקומען שוין נאך מַתַּן־תּוֹרָה.

ד. ה. ער איז שוין צו שפּעט נעקומען.

„Nu".

1. „Nu" is ejn-ün-fünfzig.
   Das hebr. Wörtchen »nu« (נָא) beträgt nach seinem Buchstabenwert 51.
2. „Nu" is halb gebruten.
   Diese beiden Redensarten werden ironisch angewandt, wenn man jemanden allzuoft das Wörtchen »nu« gebrauchen hört. — Vergl. Mojzi.

Nugel.

A gilden negele, ziht an eisern wegele.
Gold zieht alles an sich.

Nudel.

A nudel ken men in kejn sak nit behalten.
Vergl. Uhl.

Nus.

Di nus hot er sich zeschlugen, ün dem hengleichter fort nit derlangt.
Von einem Schlemihl.

Nuchgehen.

Er geht ihr nuch, wi a küh dem kalb.
Wird gebraucht, wenn ein Mann einer Frau allzusehr den Hof macht.

Nacht.

1. Bei nacht senen ale kih (oder: kez) schwarz.
   Bei Nacht sehen alle Frauen gleich aus.
2. Far güte necht hot men schlechte teg.
   Gemeint wird ein Bummler, der für die in Saus und Braus verbrachten Nächte später an der Gesundheit büssen muss.

Nuchthün.

1. As men wil nuchthün leiten, müs men sich warfen auf ale seiten.
   D. h. wenn man der Mode huldigen, und über seinen Stand leben will, muss man gewagte Geschäfte machen.

„נָא".

1 „נָא" אִיז אַיין־אוּן־פֿוּנְפֿצִיג.
דָאס וָועְרְטָל „נָא" בֶּעְמֶרְקְט אַיין־אוּן־פֿוּנְפֿצִיג (נ״א.)

2 „נָא" אִיז הַאלְב נֶעבְּרַאטֶן.
בַּיי דָּעם שְׁפָּרִיכְוָועְרְטָער וָאוּנְט מָען צוּ־נֵי־אַיינֶעם, וָאס עֶר נֶעבְּרוֹיכְט צוּ אָפְט דָאס וָועְרְטָל „נָא", אוּן מָען מֵיינְט דָאס וִוּיצִיגְסְטֶה. (שמות, י״ב, מ׳). — פֶֿערְגְל. מוֹצִי א.

נָאוּנֶעל.

א נִילְדֶען נָעגֶעלֶע,יְצִידְמ אַן אַיְיזֶערְן וָועגֶעלֶע.
ד. ה. נָעלְד אִיז אַלֶעם וִוּערְט.

נָאדֶעל.

א נָאדֶעל קָען מָען אִין קֵין זַאק נִיט בֶּעהַאלְטֶן.
פֶֿערְגְל. אָהְל.

נָאז.

דִי נָאז הָאט עֶר וִוּי צֶעשְׁלָאגֶן, אוּן דָעם הֶענְגְלַיְיכְטֶער פֶֿארְט נִיט דֶערְלַאנְגְט.
דֶער שְׁלִים־מַזְל׳יִק.

נָאכְגֶעהָען.

עֶר גֶעהְט אִירְר נָאז, וִוי א קִוּה דָעם קַאלְב.
וָען א יוּנְגֶער מַאן לוּיפְט נָאז א שַׁיין מֵיידֶעל.

נאכְט.

1 בַּיי נאכְט זָענֶען אַלֶע קִיה (אֲדֶער: קָעץ) שְׁוַוארְץ.
מָען זָאגְט עָס פּוּן פָֿרוֹיֶען.

2 פַֿאר גוּטֶע נֶעכְט הָאט מָען שְׁלֶעכְטֶע טָעג.
מָען מֵיינְט אַן אוֹיסְגֶעלַאסֶענֶעם מֶענְשֶׁען, וָאס הוֹלְט נַאנְצֶע נֶעכְט, אוּן וָועְרְט שְׁפָּעטֶער קְרַאנְק.

נָאכְמְדוּן.

1 אוּ מָען וִוּיל נָאכְמְדוּן לֵיטֶען, מוּז מָען וִוּי זַארְפֶֿען אוֹיף אַלֶע זַיְיטֶען.

2426

2. Mir müsen nuchthün der welt, nit di welt üns.

Nachtfojgel.

A nachtfojgel singt amul besser fün a tugfojgel.
Manchmal ist der Einfluss einer guten Freundin in einer zärtlichen Stunde stärker, als der des besten Freundes.

Neemunüss.

Der wus hot alejn nit kejn neemunüss, glojbt nit dem andern.

Numen.

Wus ejner hot far a numen, asa punim hot er.

Nar.

1. A blinder is krank auf di ojgen, a schtümer is krank auf dem maul, a nar is krank auf ale r'mach ejwurim.
»r'mach ejwurim« sind die 248 Glieder, welche der menschliche Körper nach talmudischer Anatomie besitzt.
2. A ganzer nar is a halber nuwi.
3. A güter nar is a kuscher'e b'hejmu.
Ein gutmütiger Narr ist wie ein harmloses Tier.
4. Auf a nar is kejn pejrüsch nit zü machen.
D. h. ein Narr ist unberechenbar.
5. As a nar halt di küh bei di herner, ken si a klüger melken.
Der Narr lässt sich oft vom Klugen ausbeuten. — Vergl. Küh 5.
6. As a nar warft a schtejn in brünen arein, kenen ihm zehn klüge nit arausnemen.
7. As a nar warft a schtejn in gurten, kenen ihm zehn klüge nit auswurten.
8. As a nar schweigt, wert er auch gerechent zwischen di klüge.
9. As men schikt a nar auf'n mark, frejen sich di kremer.
Weil sie ihm ihre schlechtesten Waren anhängen können.
10. As men schikt a nar di luden fermachen, fermacht er sej in der ganzer schtudt.
Weil er den Auftrag nicht versteht und ihn allzu wörtlich nimmt.
11. As narunim hoben lib siss, hoben di klüge ausgetracht.
Vergl. Nr. 34, 75.
12. Iber dem is di narunim asoj güt, weil Got is a schojmejr-p'ssuim.
Mit Anlehnung an einen Psalmvers, erklärt dieses Sprichwort, warum Dummköpfe oft prosperieren.
13. Itlicher nar hot sein ssejchel far sich.
D. h. wo seine eigenen Interessen im Spiele sind, da ist er klug genug.
14. Itlicher nar mejnt, as er is klüg.
15. Ejn nar is a mejwin auf'n andern.

2445

2426

2 מיר מוזען נאכטהון דער וועלט, ניט די וועלט אונז.

נאכטפויגעל.

א נאכטפויגעל זינגט אמאל בעסער פון א מאנפויגעל.

אמאל פועלט א וויב מער ווי דער בעסטער פרייַנד, וויַ דער בעסטער פרייַנד פון מאן.

נעמנוס.

דער וואס האט אליין ניט קיין נעמנוס, גלויבט ניט דעם אנדערן.

נומען.

וואס אייגער האט פאר א נאמען, אזא פנים האט ער.

נאר.

1 א בלינדער איז קראנק אויף די אויגען, א שטומער איז קראנק אויף דעם מויל, א נאר איז קראנק אויף אלע רמ"ח אברים.

2 א גאנצער נאר איז א האלבער נביא.

שנאמ' ואהרשיינליך פון דעם תלמוד: מיום שחרב בית המקדש נשלה נבואה ...ונתנה... לשוטים. (בבא בתרא, יב. א').

3 א גוטער נאר איז א כשר'ע בהמה.

4 אויף א נאר איז קיין פירוש ניט צו מאכען.

5 אז א נאר האלט די קוה בייַ די הערנער, קען זי א קלוגער מעלקען.

ר. ה. דער קלוגער ציהט נוצען פון נארים. — פערגל. קוה 5.

6 אז א נאר ווארפט א שטיין אין ברונען אריין, קענען אירע צען קלוגע ניט ארויסנעמען.

7 אז א נאר ווארפט א שטיין אין נארטען, קענען אירע צען קלוגע ניט אויסוואונטען.

8 אז א נאר שווייגט, ווערט ער אויך נערעכענט צווישען די קלוגע.

גם אויל מהריש חכם ישתוק (משלי יז, כ"ח).

9 אז מען שיקט א נאר אויפן מארק, פרייען זיך די קרעמער.

10 אז מען שיקט א נאר די לאדען פערמאכען, פערמאכט ער זיי אין דער נאנ־צער שטאדט.

11 אז נארונים האבען ליב זים, האבען די קלוגע אויסנעמראכט.

פערגל. Nr. 34, 75.

12 איבער דעם איז די נארונים אזוי גוט, ווייל נאמ איז א שומר פתאים.

שומר פתאים ד'. (תהלים קמ"ו ח').

13 אימלעכער נאר האט זיין שכל פאר זיך.

14 אימלעכער נאר מיינט, אז ער איז קלוג.

15 איין נאר איז א מבין אויפן אנדערן.

2445

2445

16. Ejn nar macht a ssach narunim.
17. Ejn nar ken mehr einkojfen, ejder zehn klüge kenen ferkojfen.
18. Ejn nar ken mehr fregen, ejder zehn klüge kenen entfern.
19. Ale narunim in bud arein! — „Ich bin ober nit kejn nar".
Wenn sich jemand durch eine allgemeine Bemerkung persönlich getroffen fühlt, und darauf in seiner Weise reagiert. — Vergl. Parch 2.
20. A nar ün a ferd hoben nit wus zü sorgen.
Weil sie die Sorgen für ihren Unterhalt andern überlassen.
21. A nar, is a g'sar.
22. A nar is a kaljeke auf ale fier.
kaljeke = p. kaleka.
23. A nar is gesünd far sich.
Vergl. Nr. 13.
24. A nar is sein ejgener mussor. (Var:... darf kejn mussor nit).
25. A nar is tumid a baal-gaawu.
26. A nar geht in bud arein, ün fergesst sich dus punim (oder: dem tuchoss) ubzüwaschen.
27. A nar, a nar, ün zü wus ihm tojg, is er klüg.
Vergl. Nr. 60.
28. A nar, a nar, ün schaukelt sich!
D. h. er ist als Narr verschrieen, und doch schlägt er sich überall durch.
29. A nar git, a klüger nemt.
30. A nar derkent men un dem punim, a klügen un di ojgen.
31. A nar hot a schejn weib.
Bezieht sich auf die Anekdote zu Nr. 46.
32. A nar hot a schejne welt.
Da er den Weltschmerz nicht empfindet, so erscheint ihm alles in rosigem Lichte. — Vergl. Klüger 9.
33. A nar hot chejrüss.
Als Narr darf er alles tun und sagen, was ihm beliebt, ohne dass es ihm jemand übel nimmt.
34. A nar hot lib siss.
Vergl. Nr. 11, 75.
35. A nar hot kejn schtudt (oder: kejn ort) nit.
Der Narr ist an keinen Ort gebunden, weil die Dummheit international ist.

2466

36. A nar wakst uhn regen.

2445

16 אַיין נאר מאַכט אַ סַך נאַראַנים.
17 אַיין נאר קען מעהר אײַנקויפֿן, אײדער צען קלוגע קענען פֿערקויפֿן.
18 אַיין נאר קען מעהר פֿרעגן, אײדער צען קלוגע קענען אַנטפֿערן.
19 אַלע נאַראַנים אין בּאד אַריין! — „איך בין אָבּער ניט קיין נאר".
א נאר הָאט זיך אַמאל נעפֿיהלט נעמָראַפֿן, וויַ ער הָאט נעהערט, אַז מען שיקט אַלע נאַראַנים אין בּאד אַריין. — פֿערגל. פּ אין ך 2.
20 א נאר אוּן א פֿערד הָאבּן ניט וואס צו זָארגן.
וויַיל עס זָארגן אַנדערע פֿאר זיי.
21 א נאר, איז א גזר.
22 א נאר איז א קאלייעקע אויף אַלע פֿיַער.
קאלייעקע = p. kaleka — ער איז א קאלייעקע אויף די העכד אוּן אויף די פֿיס.
23 א נאר איז נעזונד פֿאר זיך.
פֿערגל. Nr. 13
24 א נאר איז זיין אייגענער מסר. (וואר: ...דאַרף קיין מסר ניט הָאבּן).
25 א נאר איז תמיד א בעל־גאוה.
26 א נאר נעהט אין בּאד אַריין, אוּן פֿערגעסט זיך דאס פּנים (אָדער: דעם תחת) אָבּצוווַאשען.
27 א נאר, א נאר, אוּן צו וואס איהם מויג, איז ער קלוג.
פֿערגל. Nr. 60
28 א נאר, א נאר אוּן שוקלט זיך!
ער פֿיהרט זיך אויס זיין וועלט.
29 א נאר ניט, א קלוגער נעמט.
30 א נאר דערקענט מען אוּן דעם פּנים, א קלוגן אוּן די אויגען.
31 א נאר הָאט א שיין וויַיב.
בּעציהט זיך אויף אוּן אַנעקדאטע. — פֿערגל. Nr. 46
32 א נאר הָאט א שיינע וועלט.
וויַיל ער פֿערשטעהט ניט די צרות פֿון דער וועלט. — פֿערגל. קלוגער 9.
33 א נאר הָאט חרות.
ער מעג טהון אוּן זאגען וואס ער וויל, הָאט מען איהם ניט פֿאראיבּעל, וויַיל ער איז נעפּיך א נאר.
34 א נאר הָאט ליב ווס.
פֿערגל. Nr. 11, 75
35 א נאר הָאט קיין שטאדט (אָדער: קיין אָרט) ניט.
ד. ה. ער איז אומעטום א נאר, וואוהין ער קומט.
36 א נאר וואקסט אָהן רעגען.

2466

2466

37. A nar wakst, wi in kraut arein.

38. A nar wert in chulojm reich.

39. A nar wert nit alt, ün wasser wert nit sauer.
Vergl. Narisch.

40. A nar sugt, wus er wejsst, ün a klüger wejsst, wus er sugt.

41. A nar sezt men nit iber ejer.
Sinn: Einem Narren soll man nicht Dinge anvertrauen, mit denen er nicht umzugehen weiss.

42. A nar, chotsch dem ojwen schpar.
chotsch = p. choć. — Scherzhaft, er ist ein so klotziger Narr, dass man mit ihm einen baufälligen Ofen stützen könnte.

43. A nar chulojm'en sich narische chalojmojss.

44. A nar tur men kejn halbe arbejt nit weisen.
Denn der dummen Fragen wäre kein Ende.

45. A nar lacht drei mul.
Der Narr lacht beim Anhören einer Geschichte, bloss weil alle lachen; das zweite Mal, wenn man ihn fragt, worüber er eigentlich lache, und nachdem man ihm den Witz erklärt, lacht er erst recht.

46. A nar mit a k'ssaw.
Anekdote: Bei der Erschaffung der Welt sollte auch ein Narr geschaffen werden. Die Engel machten bekannt, dass wer diese Rolle übernehmen will, zum Lohne eine schöne Frau bekommen wird. Lange Zeit blieb der Posten unbesetzt, bis sich endlich ein Kandidat meldete, der aber zur ausdrücklichen Bedingung machte, man soll ihm diese Eigenschaft schwarz auf weiss bestätigen, damit er das Dokument der ihm bestimmten schönen Frau vorzeigen könne.

47. A nar nart men afilü aus dem bud araus.
Selbst aus öffentlichen Lokalen lässt er sich verdrängen.

48. A nar ferschemt sein chawejr.
D. h. er sagt zuweilen eine Dummheit, die sogar seinem Kollegen zuviel wird.

49. A nar ken auch amul sugen a gleich wort.

50. A nar ken men nit ausnaren.
Seine Dummheit ist unergründlich.

51. A nar ken nit in gan-ejden arein.
Weil er den Stock in die Quere hält. — Vergl. Chojsek 2.

52. A nar schikt men foraus.
Als Bahnbrecher auf gefährlichen Wegen.

2482

2466

37 א נאר וואקסט, וי אין קרויט אריין.

38 א נאר ווערט אין חלום רייך.

39 א נאר ווערט נים אלט, און וואסער ווערט נים זויער.
פֿערגל. נאר י ש.

40 א נאר זאגט, וואס ער ווייסט, און א קלוגער ווייסט, וואס ער זאגט.

41 א נאר זעצט מען נים איבער אייער.
ד. ה. מען טאר איהם נים איבערגעבען א זאך, וואס ער ווייסט נים וי דערמיט אומצוגעהען.

42 א נאר, חאטש דער נאר איז אזוי נרוים, אז מען קען מים איהם אונטער שפּאַרען אן אלמען אויפֿן.

43 א נאר חלומ'ען זיך נאריש חלומות.

44 א נאר טאר מען קיין האלבע ארבייט נים ווייזן.
וויאזוי ער ווייסט בעשטענדיג נעפֿרעגט קשׁיות, וי די ארבייט וועט ארויס קומען א. ז. ו.

45 א נאר לאכט דריי מאל.
דאס ערשטע מאל לאכט ער, ווייל אלע לאכען; דאס צווייטע מאל, אז מען פֿרעגט איהם, פֿאר וואס ער לאכט; דאס דריטע מאל, אז מען דערקלערט איהם דעם ווימץ פון דער מעשׂה, לאכט ער ערשט רעכט.

46 א נאר מים א קבֿה.
דאס פֿאלק דערצעהלט, אז בּיי בריאת-עולם האבען די מלאכים אויסגעפֿונען: ווער עס וויל זיין א נאר אויף דער ועלט, דער וועט בעקומען א שׂרה ווייב. קיינער האט דאס נים נעוואלט איבערנעמען, ביז אמאל האט זיך א נאר נעמעלדעט, נאר ער האט פֿערלאנגט, מען זאל איהם נעבען א קבֿה, קדי דאס שׂרה ווייב זאל איהם נלויבען, אז ער איז דער רעכטער נאר.

47 א נאר נארט מען אפֿילו אוים דעם באד ארוים.

48 א נאר פֿערשעמט זיין חבר.
ער זאגט אמאל אזא נרוים נארישקייט, אז אפֿילו זיין חבר פֿערשעמט זיך.

49 א נאר קען אויך אמאל זאגן א נלייך ווארט.

50 א נאר קען מען נים אויסנארען.

ד. ה. מען קען נים קומען אויף אלע זייגע נארישקייטען.

51 א נאר קען נים אין גן־עדן אריין.
ווייל ער האלט דעם שטעקען אין דער בריים, און האט קיין שכל נים איהם אויסצו־

שטעלען אין דער לענג. — פֿערגל. חוץ ע ק 2.

52 א נאר שיקט מען פֿארויס.

ד. ה. ווער עס איז א סכנה, שיקט מען איהם פֿריהער.

2482

2482

53. A fremder nar is a gelechter, an ejgener is a schand.
Vergl. Nr. 63.

54. Bei a nar ün bei a kind is kejn ssojd nit ferhanen.
Vergl. Nr. 71.

55. Bei a nar is leicht a ssojd auszünaren.

56. Bei a nar senen di hend ün di züng ibrig.
D. h. er rührt alles an und spricht zu viel.

57. Besser a gewanderter nar, ejder a hejmischer chuchom.

58. Gelebt wi a nar, geschtorben wi a nar.
Vergl. Leben (verb.) 9.

59. Dem nar ken men kejn tschulent-bretel far'n maul nit machen.
D. h. man kan ihm den Mund nicht schliessen. — Vergl. Nr. 56.

60. Der gresster nar is far sich klüg.
Vergl. Nr. 27.

61. Wus thüt a nar? — er messt in a reschete wasser.
reschete = p. rzeszoto.

62. Wus men klebt dem nar un, is ferfalen.

63. Wen der nar wolt nit gewesen mein, wolt ich auch gelacht.
Vergl. Nr. 53.

64. Mit a nar, is an ejbiger zaar.

65. Mit a nar tur men kejn wiküach nit huben.

66. Mit a nar tur men kejn katuwess nit treiben.

67. Men müs sich amul machen züm nar.
Man muss sich zuweilen als dumm und naiv stellen.

68. Narunim ün kropiwe waksen uhn regen.
kropiwe = p. pokrzywa; r. крапива

69. Nar bleibt nar, ün mekach bleibt mekach.

70. Er lacht, — der nar schtüpt ihm.
Wird gesagt, wenn jemand ohne Grund lacht, bloss weil der Narr ihn anstachelt.

71. Far a nar is kejn ssojd nit ferhanen.
Vergl. Nr. 54.

72. Far narunim senen kejn takunojss nit gemacht.
Gesetze und Verordnungen sind nicht für Narren geschrieben.

73. Fün a nar ken men kejn raaju nit bringen.

74. Zwej falen zü last: a nar zwischen klüge, ün a klüger zwischen narunim.

2504

2482

53 א פֿאַרעמדער נאר איז א געלעכטער, אן אייגענער איז א שאנד.
Nr. 63 פֿערגל.

54 בײַ א נאר און בײַ א קינד איז קיין סוד נים פֿאַרהאנגן.
Nr. 71 פֿערגל.

55 בײַ א נאר איז לײַכט א סוד אויסצונאַרנען.

56 בײַ א נאר זענען די הענד און די צונג אײַבעריק.
ד. ה. ער רירט אַלעס אן און רעדט צו־פֿיל.

57 בעסער א געוואַנדערטער נאר, אײדער א היימישער חכם.

58 געלעבט ווי א נאר, געשטאַרבן ווי א נאר.
פֿערגל. לעבן (verb.) 9.

59 דעם נאר קען מען קיין שולענט־בריעטל פֿאַרן מויל נים מאַכן.
מען קען אים דאם מויל נים פֿאַרשטאָפּן. — פֿערגל. Nr. 56

60 דער גרעסטער נאר איז פֿאַר זיך קלוג.
פֿערגל. Nr. 27

61 וואס טוהט א נאר? — ער מעסט אין א רעשעטע וואסער.
רעשעטע = p. rzeszoto

62 וואס מען קלעבט דעם נאר אן, איז פֿאַרפֿאַלן.

63 וען דער נאר וואלט נים געוועזן מיין, וואלט איך אויך נעלאכט.
פֿערגל. Nr. 53

64 מים א נאר, איז אן אייבינגער צער.

65 מים א נאר טאר מען קיין ויכוח נים האבן.

66 מים א נאר טאר מען קיין קאמוועס נים טרייבן.

67 מען מוז זיך אמאל מאכן צום נאר.

68 נאראים אוז קראפֿיוע ואקסען אהן רעגען.
קראפֿיוע = r. крапива ; p. pokrzywa

69 נאר בלייבט נאר — אוז מקח בלייבט מקח.

70 ער לאכט, — דער נאר שטופּט אים.

וען אייגער לאכט אהן אויזאכע, נאר וייל ער איז א נאר.

71 פֿאר א נאר איז קיין סוד נים פֿאַרהאנגן.
פֿערגל. Nr. 54

72 פֿאר נאראים זענען קיין תקנות נים נעמאכט.

73 פֿון א נאר קען מען קיין רעה נים בריינגן.

אין מביאין ראיה מן השוטים. (שבת, קיד, ב; נדה, ל', ב).

74 צוויי פֿאַלן צו לאסט: א נאר צווישן קלוגע, אוז א קלוגער צווישן נאראים.

2504

2504

75. Rüf mich nar, nor gib mir lekech.
Vergl. Nr. 34; Lekech.

76. Schtojss dem nar in schtejssel, sugt er, as men mejnt gur nit ihm, nor dem fefer.
So unempfindlich ist er gegen Tadel und Belehrung.

Narisch.

A narischer kop wert kejn mul nit grau.
Vergl. Nr. 39.

Narischkejt.

1. As a narischkejt gerut afilü amul, is es fort a narischkejt.

2. A narischkejt gedenkt sich.
Wird gebraucht, wenn man sich an eine Bagatelle aus vergangenen Zeiten erinnert.

3. Narischkejt ün schtolz, waksen auf ejn holz.

Naren.

1. Men nart nit jenem, nor sich alejn.

2. Fün weiten, nart men leiten, fün der nuhent, sich alejn.

Nugid.

1. As di n'gidim sochen, hoben di ureme leit wus zü kochen.
Weil die reichen Kranken Almosen unter die Armen verteilen lassen.— Vergl. Ojscher 9.

2. As men reibt sich un a nugid, reibt men sich aus a loch.
Vergl. Reiben (sich).

3. A nugid hot feind kuwojd, wi a kaz ssmetene.
ssmetene = p. śmietana. — Verblümte Redensart zur Bezeichnung des Ehrgeizes der Reichen.

4. A nugid trugt sein derech-erez in keschene.
keschene = p. kieszeń. — Sinn: Der Reiche glaubt, jede Unbill, die er an anderen begeht, mit seiner Börse gut machen zu können.

5. A nugid kümt ub, ün an urem-man kümt auf, is noch nit gleich.

6. A nugid ken sich schafen bejde welten.
D. h. er kann diese Welt geniessen und durch Wohltätigkeit auch die zukünftige erwerben.

7. Dem nugids narischkejt gilt mehr, wi dem urem-mans chochmu.

8. Der nugid trugt sein Got in keschene, ün der urem-man in harzen.
keschene = p. kieszeń. — Der Reiche pocht auf sein Geld und vergisst an Gott, während der Arme die wahre Gottesfurcht in seinem Herzen trägt.

2520

2504

75 רוף מיך נאר, נאר גיב מיר לעקעך.
בעציהט ויך אויף דעם שפריכוואָרט Nr. 34, או א נאר האט ליב זיס.—פערגל. לעק ע ך.

76 שטויס דעם נאר אין שטייסעל, זאגט ער, או מען מיינט נאר גיט אידם, נאר דעם פעפער.
אם תכתוש את האויל במכתש לא תסור אולתו ממנו (משלי כ״ז, כ״ב).

נאריש.

א נאריישער קאפ ווערט קיין מאל ניט גרוי.
פערגל. נ א ר 39.

נארישקייט.

1 או א נאריישקייט נעראט אפילו אמאל, איז עס פארט א נאריישקייט.

2 א נאריישקייט נעדענקט זיך.
אזוי זאגט מען, ווען מען דערמאנט זיך אן א קלייניקייט, וואס עס איז נעווען פאר א סך יאהרען.

3 נאריישקייט און שטאלץ, וואקסען אויף א י י ן דאלץ.

נארען.

1 מען נארט ניט יענעם, נאר זיך אליין.

2 פון וייטען, נארט מען לייטען; פון דער נאהענט, זיך אליין.

נוגיד.

1 או די נוגידים קאבען, האבען די ארעמע ליים וואס צו קאבען.
ויהי או א נגיד ותרם קראנק, מהיילט מען די ארעמע ליים נדבות. — פערגל. עושר 9.

2 או מען רייבט זיך אן א נוגיד, רייבט מען זיך אויס א לאך.
פערגל. ר י י ב ע ן (זיך).

3 א נוגיד האט פייגד כבוד, וי א קאץ סמעטענע.
סמעטענע = p. śmietana — בלשון סנוי־נזור.

4 א נוגיד מראגט זיין דרך־ארץ אין קעשענע.
קעשענע = p. kieszeń — ער מיינט נעמליך, או ער קען מיט נעלד פערגעסען אלע עוולות, וואס ער מהוט.

5 א נוגיד קומט אב, און אן ארעם־מאן קומט אויף, איז נאך ניט גליך.

6 א נוגיד קען זיך שאפען בייד וועלטען.
ד. ה. ער קען פאר זיך טוט לעבען און אויך אנדערע נוטס קדין, און קען זיך שאפען עולם הזה און עולם הבא.

7 דעם נוגידס נאריישקייט גילט מהדר, וי דעם ארעם־מאנס חכמה.

8 דער נוגיד מראגט זיין נאט אין קעשענע, און דער ארעם־מאן אין האַרצען.
קעשענע = p. kieszeń

2520

2520

9. Wus bei a nugid ferwalgert sich, gefint sich beim uremman nit in fermegen.

10. Nit genüg zü sein a nugid, gilt noch dem nugid's kwitel auch.

So klagte einst ein armer Teufel, dessen Wechsel niemand honorieren wollte.

11. Fün n'gidim kümen araus n'gidim'lech.

D. h. da sich das Vermögen der Eltern unter den Kindern verteilt, so werden aus ihnen gleichsam Reiche en miniature.

N'duwu.

A n'duwu is a kraz, a g'milüss-chessed is a schaz.

Ein Almosen tut nur für eine Weile gut, während ein Darlehen in der Not für die Dauer helfen kann.

N'dan.

1. Der n'dan geht aweg auf schadchunüss.

Von einem Geschäft, dessen Ausgaben das Kapital verschlingen.

2. N'dan ün j'rüschu, senen mit dem teiwel b'chawrüssu.

D. h. beide sind nicht von langer Dauer.

3. N'dan ün kest, dauern iber di frest.

D. h. Mitgift und die dem Ehepaare gewährte Kost dauern nicht lange.

4. N'dan-geld hot kejn hazluchu nit.

5. N'dan kenen eltern geben, ober nit kejn masol.

Vergl. Eltern 3.

6. Kan s'hüwim is a klejnschtedteldiger n'dan.

»kan« = 150. Das Sprichwort spöttelt über kleinstädtische Vermögensverhältnisse, wo 150 poln. Gulden schon eine ansehnliche Mitgift ausmachen.

Nojt.

1. Di nojt macht dem menschen besser, — dus glik macht ihm schlechter.

2. Di nojt scharft dem ssejchel.

3. Nojt, is erger wi der tojt.

4. Nojt bricht eisen, dalüss bricht schlesser.

5. Far nojt thüt men un dem schaboss in der wochen.

Mancher trägt an Wochentagen seine Sabbatkleider, weil er keine andern hat.

6. Far nojt, esst men weiss-brojt.

Aus Mangel an Schwarzbrot, verzehrt der Arme an Wochentagen die Ueberbleibsel des Weissbrotes vom Sabbat.

2520

9 וְאִם כִּיי אִ נָגִיד פֶּערְוַואלְנָערְט וִיךְ, נָעפִּינְט וִיךְ כִּיים אֲרֶעם־מַאן נִיט אִין פֶּערְמֶעגָן.

10 נִיט נָענוּג צוּ זַיין אִ נָגִיד, נִילְט נָאךְ דָעם נָגִידְס קְוִיטְעל אוֹיךְ.

11 פֵֿון נְגִידִים קוּמֶען אֲרוֹיס נְגִידִים־לֶעךְ.

ד. ה. דִי קִינְדֶער נָעמֶען אֲפִילוּ אוֹיךְ נָאךְ נְגִידִים, אֲבֶּער שׁוֹין נִיט אַזוֹיגָ נְרוֹיסֶע.

נְדָבָה.

א נְדָבָה אִיז א קְרַאץ, א גְּמִילוּת־חֶסֶד אִיז א שַׁאץ.

א נְדָבָה הֶעלְפְֿט נָאר אוֹיף דֶעְרְוַויְיל, אֲבֶּער א גְּמִילוּת־חֶסֶד קֶען אֲפִּילוּ דָעם מֶענְשֶׁען פֵֿי

א נְרוֹיסֶער צֶרָה צוּרַיסְרַאטֶוועֶן.

נְדָן.

1 דֶער נְדָן גֶעהְט אֲוֶועג אוֹיף שַׁדְכָנוּת.

ד. ה. א גֶעשֶׁעפְֿט, וָואס דִי הוֹצָאוֹת מֶעסֶען אוֹיף דֶאם קַאפִּיטַאל.

2 נְדָן אוּן יְרוּשָׁה, דֶענְען מִיט דָעם טַייבֶּעל בְּחַבְרוּתָא.

ד. ה. זַיי הֶאבֶּען קֵיין קַיום נִיט.

3 נְדָן אוּן קֶעסְט, דוֹיעֶרְן אִיבֶּער דִי פְֿרֶעסְט.

זַיי דוֹיעֶרְן נִיט לַאנְג.

4 נְדָן־גֶעלְד הָאט קֵין הַצְלָחָה נִיט.

אַנֶדֶערע שְׁפְּרִיכְוַוערְטֶער זָאגֶען, אז יְרוּשָׁה־גֶעלְד הָאט אוֹיךְ קֵין הַצְלָחָה נִיט. — פֶֿערְגְל. יְרוּשָׁה 2.

5 נְדָן קֶענֶען עֶלְטֶערְן גֶעבֶּען, אֲבֶּער נִיט קֵין מְסַךְ.

פֶֿערְגְל. עֶלְטֶערְן 3.

6 קי"נ זָהוּבִים אִיז א קְלֵיינְשְׁטֶעדְטֶעלְדִיגֶער נְדָן.

קי"נ = 150 פוֹילִישֶׁע נוֹלְדֶן. — פֶֿון שֶׁפָּאטֶע אִיבֶּער קְלֵיינְשְׁטֶעדְטֶעלְדִיגֶע פֶֿער־ מֶעגֶנְס.

נוּיט.

1 דִי נוּיט מַאכְט דֶעם מֶענְשֶׁען בֶּעסֶער, — דֶאם גְּלִיק מַאכְט אִירֶם שְׁלֶעכְטֶער.

2 דִי נוּיט שַׁארְפְֿט דֶעם שֵׂכֶל.

3 נוּיט, אִיז עֶרְגֶער וִוי דֶער טוֹיט.

4 נוּיט בְּרִיכְט אַייזֶען, דִּלּוּת בְּרִיכְט שְׁלֶעסֶער.

5 פַֿאר נוּיט טָהוּט מֶען אֵן דֶעם שַׁבָּת אִין דֶער וָואכֶען.

ד. ה. מֶען מָאכְט אִין דֶער וָואכֶען דִי שַׁבָּת־קְלֵיידֶער, וַייל מֶען הָאט נִיט קֵין נֶעלֶה. זִיךְ צוּ מַאכֶען אַנֶדֶערֶע קְלֵיידֶער.

6 פַֿאר נוּיט, עֶסְט מֶען וַייס־בְּרוֹיט.

ד. ה. מֶען עֶסְט נָאר דִי חַלָּה, וָואס זִי אִיז נֶעבְּלִיבֶּען פֵֿון שַׁבָּת.

2536

Nojach.

1. Nojach, mit'n kazen-mojach.

   So hänselt man einen Dummkopf, namens Nojach.

2. Er schreibt „Nojach" mit siben greisen.

   Von einem notorischen Ignoranten gebraucht. Ein solcher hat einst das Kunststück fertig gebracht, den Namen Nojach, der im Hebr. nur aus zwei Buchstaben besteht, mit sieben Fehlern zu schreiben.

Nechumu.

Ejder es kümt di nechumu, ken ausgehen di n'schumu.

Nutu.

Rebi Nutu, hot tumid charutu.

So neckt man jemanden, der in seinen Entschlüssen und Meinungen schwankt.

Nidrig.

1. As men halt sich zü nidrig, tret jener auf'n kop.
2. As es is nidrig zü-kopens, legt men ünter di hand (oder: dem kulak).

   kulak = p. kułak. — Die Not macht erfinderisch und man hilft sich, wie man kann.

Nitel.

Nitel is a bejse lejd.

Zu Weihnachten (»nitel« vom Lateinischen natalis) pflegten im Mittelalter (und auch in unseren Zeiten) grausame Judenverfolgungen auszubrechen, weshalb dieses Fest von den Juden als schweres Leid betrachtet wurde.

Nei.

Wus nei, is getrei — wus alt, is kalt.

Sagt man meistens von Dienern, deren Treue mit der Zeit abnimmt.

Nejtra.

In Nejtra tur men nit sugen kejn „sch'ma-Jissruejl".

Die Einwohner der Stadt Neutra in Ungarn sind als grosse Diebe verrufen. Da man beim Rezitieren des »Sch'ma« die Augen schliesst, (um nicht von andern Gegenständen abgelenkt zu werden), so läuft man in Neutra Gefahr, bei dieser Gelegenheit bestohlen zu werden.

Neies.

1. A neies, Katherine is mejss.
2. A neies, krul Jagjele is mejss.

   krul Jagjele = p. król Jagiełło. — Diese zwei Redensarten werden in Russland, beziehungsweise in Polen gebraucht, beim Anhören einer alten, längst bekannten Geschichte.

2536

נחַ.

1 נחַ, מיטן קאצען־מחַ.

אזוי זאגט מען אין קאטאוועס פון א מענשען, וואס ער הייסט נחַ, און איז אין גרויסער נאר.

2 ער שרייבט „נחַ" מיט זיבען נרייזען,

עס איז נים קיין לייכטע זאך, צו שרייבען דאס וועלטל „נחַ" מיט זיבען נרייזען, אין דאך האט אן עם־הארץ די קונץ בעווייזען, ער האט געמליך געשריבען ן׳ נ׳ א כ׳.

נחמד.

איידער עם קומט די נחמה, קען אויסגעהען די נשמה.

נטע.

רבי נטע, האט תמיד חרטה.

אזוי זאגט מען אין קאטאוועס פון א מענשען, וואס ער האט אפט חרטה.

נידריג.

1 וו מען האלט זיך צו נידריג, טרעט יענער אויפ׳ן קאפ.

2 וו עס איז נידריג צו־קאפענס, לענט מען אונטער די האנד (אדער: דעם קולאק).

קולאק = p. kułak — ד. ה. מען מוז זיך העלפען, וי מען קען.

ניטל.

ניטל איז א בייזע לייד.

ניטל, פונים לאמיניש׳ען natalis = ווייהנאכטען.

ני.

וואס ני, איז נעמרי — וואס אלט, איז קאלט.

ניטרא.

אין ניטרא טאר מען נים זאגן קיין »שמע־ישראל«.

ניטרא (Neutra) איז א שטאדט אין אונגארן, וואו איהר אייגנטהענער האפען א שם פאר גנבים. די דארפיגע יודען האפען מורא צו זאגן »שמע־ישראל«, ווייל מען מוז דערבי די אויגן צודריקען, און דערווייל קען מען זיי דאס זייערע פון דער קעשענע ארויסגנבענען.

נייעם.

1 א נייעם, קאטהערינע איז מת.

אזוי זאגט מען אין ריפלאנד, אז מען הערט אן אלטע מעשה דערצעהלען.

2 א נייעם, קראל יאגיעלע איז מת.

קראל יאגיעלע = p. król Jagiełło — זאגט מען אין פוילן בי׳ ד׳ ער דעמלטיגע־ נעלענהיים.

2547

Nichterner.

Wus bei a nichternem auf der lüng, is beim schikojr auf der züng.

Vergl. Lüng.

Nisson.

1. Im Nisson is güt zü schtarben — ober nor far jenem. (Var: ...nor besser ihr.)

Es ist ein Volksglaube, dass den im Monate Nisson Verstorbenen die Strafe für ihre Sünden im Jenseits nachgesehen wird. Der Skeptiker meint jedoch, das »Ihr« vorzuziehen sei, d. h. dass der andere sterbe. »Ihr« ist ein Wortspiel mit dem Monat »Ijor«.

2. Rojsch-chojdesch Nisson, is a theierer bissen.

Weil in diesem Monate das kostspielige Osterfest fällt.

3. Rojsch-chojdesch Nisson, legt men dem kantschük ünter'n kischen; rojsch-chojdesch Ijor, nemt men dem kantschük afir.

kantschük = p. kańczug. — Schulregel. Im Monat Nisson beginnen die Osterferien, die bis zum Monat Ijor dauern.

Nissen.

Er nisst amul auf a ligen auch.

Das Volk meint, wenn jemand beim Anhören einer Erzählung niest, so sei das ein Zeichen für die Wahrheit derselben. Das Sprichwort will aber bemerkt haben, dass es Menschen gibt, die auch eine Lüge »beniesen«.

Niks.

Niks is güt zü di ojgen.

Wortspiel zwischen »niks« (nichts) und einem bekannten Augenwasser »Nix« (collyrium).

Nirenbarg.

Wus tojg mir Nirenbarg, as ich hob dort kejn haus?

Meist in Deutschland gebraucht.

Nischt.

Itlicher nischt, is a takif auf sein mist.

»nischt« steht hier in der Bedeutung von »nichtiger« unbedeutender Mensch.

Nejss.

1. Auf a nejss tur men sich nit ssojmejch sein.
2. Auf nissim tur men sich nit ferlosen.
3. A nejss, wus der tate hot dem dalüss, ferschpurt er ss'chüm zü zuhlen.

So soll sich ein beschränkter Sohn über die Armut seines Vaters getröstet haben, als er sah, wie die Reichen zum Steuerzahlen herangezogen werden.

2558

2547

נִיכְטֶעְרְנָער.

וָואם בַּיי אַ נִיכְטֶעְרְנָעם אוֹיף דֶער לוּנג, אִיז בַּיים שְׁכוֹר אוֹיף דֶער צוּנג.

פֶּערְגל. לוּנג.

נִיסָן.

1 אִים נִיסָן אִיז גוּט צוּ שְׁטַארְבֶּען – אֲבֶּער נָאר פַֿאר יֶענֶעם. (וואר: ...נָאר בֶּעסֶער אִידְ).

וָואַרְשָׁשָׁפִּיל מִים „אִיר". עֶס אִיז אַ דִּין, אַז מֶען מָאר נִים אִים נִיסָן פַֿאסְטֶען. קִיין סַבָּרָה זָאגֶען אוּן מְרוּעֲרֶען (ש"ע אורח חיים, הלכות פסח סי' תכ"ט). דֶערְבֶּיי מֵיינְט דָאס פָֿאלְק, אַז דִי מֵיינֶען וָואס שְׁטַארְבֶּען אִים נִיסָן זָענֶען פְֿרוּמּ פוּן עוֹנָש.

2 ראש־חֹדֶש נִיסָן, אִיז אַ מְדַיֵּיעֲרֶער בֵּיסֶען.

דֶער חֹדֶש נִיסָן קָאסְט אַ סַךְ נֶעלְד, וַיֵיל מֶען מוּז אַלֶעס אֲנְגֶערֵיסְטֶען אוֹיף דִי אַכְט טָעג פוּן פֶּסַח.

3 ראש־חֹדֶש נִיסָן, לֶעגְט מֶען דֶעם קַאנְטְשׁוּק אוּנְטֶער'ן קִישֶׁען; ראש־חֹדֶש אִייר נֶעמְט מֶען דֶעם קַאנְטְשׁוּק אַפּ.

קַאנְטְשׁוּק = p. kańczug — אַ חֲדַר־דֶענֶעל בַּיי מְלַמְּדִים.

נִיסָען.

עֶר נִיסְט אַמְאל אוֹיף אַ לִיגֶען אוֹידְ.

דָאס פָֿאלְק גְלוֹיבְט, אַז וֶען אַיינֶער נִיסְט, אִיז עֶס אַ סִימָן, אַז דָאס, וָואס מֶען הָאט פֶֿרֵיהֶער גֶענֶעדְט, אִיז אֱמֶת. מַאנְכֶער — זָאגְט דָאס שְׁפְּרִיכְוָואְרְט — נִיסְט אֲפֶֿשֶׁר אוֹיף אַ לִיגֶען אוֹידְ.

נִיקְס.

נִיקְס אִיז גוּט צוּ דִי אוֹיגֶען.

וָואַרְשָׁשָׁפִּיל צְווִישֶׁען „נִיקְס" (אַן אוֹיגֶען־וַואסֶער) אוּן „נִיכְטֶס".

נִירֶענְבֶּארְג.

וָואס טוּיג מִיר נִירֶענְבֶּארְג, אַז אִידְ הָאב דָארְט קִיין הוּיז?

דָאס שְׁפְּרִיכְוָואְרְט וֶערְט אִין דֵייטְשְׁלַאנְד גֶעבְּרוֹיכְט.

נִישְׁט.

אִיטְלִיכֶער נִישְׁט, אִיז אַ תַּקִּיף אוֹיף זַיין מִיסְט.

„נִישְׁט" הַייסְט נָאר אַ קְלֵיין מֶענְשֶׁעלֶע, וָואס דִי וֶעלְט מַאכְט זִידְ נָאר נִיט אוֹים אִידֶם.

נֶם.

1 אוֹיף אַ נֶם מָאר מֶען זִידְ נִיט סוֹמֵךְ וַיין.

2 אוֹיף נִסִּים מָאר מֶען זִידְ נִיט פֶֿערְלָאנֶען.

אין סומכין על הנס. (פסחים, ס"ד, ב').

3 אַ נֶם, וָואס דֶער מַאמֶע הָאט דֶעם דַלּוּת, פֶֿערְשָׁפָּארְט עֶר סָכוּם צוּ צָאהְלֶען.

אזוי הָאט אֲמָאל נֶעזָאגְט אַ נַארִישֶׁער זִיהֶן.

2558

2558

4. Es hot sich getrofen a milchiger nejss.
Scherzhaft, um zu sagen, dass sich etwas Alltägliches ereignet hat.

Nemen.

1. As men nemt, schlugt men iber di hend.
2. As es nemen nit di hend, nemen nit di wend.
Wenn man jemanden beargwöhnt, etwas gestohlen zu haben, was noch soeben im Zimmer sich befand.
3. Wus men nemt sich nit alejn, dus hot men nit, (ün as men nemt sich alejn, schlugt men iber di hend.)
Vergl. Nr. 1.
4. Wer es hot lib zü nemen, hot feind zü geben.
5. „L'ojlom" — nem, „tikach" — muhn.
An dieser praktischen Regel hält sich derjenige, welcher zwar nichts Dargebotenes ausschlägt, sich aber vorbehält, noch mehr zu fordern. — Vergl. Küken 2.
6. Er hot genemen b'charboj üw'kaschtoj.
D. h. mit Gewalt.
7. Er nemt, wi a frost.
Die Redensart: »der frost nemt« heisst, dass der Frost zunimmt. Man gebraucht den Vergleich von einem Beamten, der Bestechung annimmt, oder beim Kartenspiel von einem glücklichen Spieler, der viele Stiche macht.
8. Fün nemen wert men nit b'dalüss.

Nemer.

A nemer is kejn geber.

Nemerow.

1. Wer es is fün Nemerow, der is nit fün Geberow.

2. Fün a Nemerower baal-buss ken men kejn parnussu nit huben.
»Nemerow« (Niemirów) ist ein Städtchen in Russland. Dagegen ist »Geberow« ein fingierter Städtenamen. Beide Namen spielen auf »nehmen« und »geben« an.

N'kejwu.

1. A n'kejwu is wi a katschke.
katschke = p. kaczka.— Das Sprichwort sagt scherzhaft: an Frauen und Enten ist alles gut, nur der Schnabel taugt bei beiden nicht viel.

2571

2558

4 עם האט זיך נעמראפֿען א מילכינער נס.
א שערצהאפֿט רעדענסארט, ווען עם טרעפֿט זיך א נאנץ נעווענלעכע זאך.

נְעמָען.

1 או מען נעמט, שלאגט מען איבער די הענד.
2 או עם נעמען ניט די הענד, נעמען ניט די ווענד.
אזוי זאגט מען, ווען מען איז איינעם חושד, או ער האט עפּעס צונענומען, און ער לייגנט עס.
3 ווֹאם מען נעמט זיך ניט אליין, דאם האט מען ניט, (און או מען נעמט זיך אליין, שלאגט מען איבער די הענד).
פֿערגל. Nr. 1
4 ווער עם האט ליב צו נעמען, האט פֿיינד צו נעבען.
5 „לעוֹלם" — נעם, „תכּחד" — מאהן.
אזא פּירוש אויף די צוויי ווערטער מאכט אייגער, ווֹאם ער נעמט אפֿילו צו אלעם, ווֹאם מען ניט איהם, אבּער ער בענוגט זיך ניט דערמיט, און מאהנט נאך ווייטער. — ענלעך: קוקן 2.
6 ער האט נענומען בחרבו ובקשתו.
ד. ה. מיט נעוואלט.
7 ער נעמט, ווי א פֿראסט.
ווייל מען זאגט: „ער פֿראסט נעמט", דערמיט ווערט די רעדענסארט נעבּרויכט פֿון א מענשען, ווֹאם ער נעמט חוֹרש, אדער בּיים קארטענשפּיל, ווען אייגער נעמט פֿיל שטיכע (levées).
8 פֿון נעמען ווערט מען ניט בּדלות.

נְעמער.

א נעמער איז קיין נעבּער.

נְעמעראוו.

1 ווער עם איז פֿון נעמעראוו, דער איז ניט פֿון נעבּעראוו.
נעמעראוו (Niemirów) איז א שטאדט. דאנענען איז »נעבּעראוו« און אויסנעמאכט נאמען פֿון »נעבּען«.
2 פֿון א נעמעראווער בּעל־הבּית קען מען קיין פּרנסה ניט האבּען.
שערצהאפֿט פֿון א מענשען, ווֹאם ער איז אליין א »נעמער«, און ניט אנדערע ניט קיין פּרנסה.

נְקבָה.

1 א נקבה איז וויי א קאטשקע.
קאטשקע = p. kaczka — פֿון א קאטשקע איז אלעס גוט, נאר דער פּיסק מיט ניט, און דאס וואהפֿט מען אויך פֿיר א נקבה.

2571

2571

2. A n'kejwu hot elf-ün-neinzig n'schumojss in bauch.
Soll das Sprichwort etwa besagen, dass eine Frau vielen Menschenkindern das Leben schenkt, oder dass sie alle Tage ihre Anschauungen derart wechselt, dass sie fast als ein anderer Mensch erscheint?

3. Di n'kejwu hot di jissürim, ün der man macht dem b'riss.
Die Frau macht die Schmerzen des Kindbettes durch, und dem Manne fällt das Verdienst zu, den Sohn gezeugt zu haben.

N'ki-chapajim.

Fün n'ki-chapajim wert men nit reich.
So spricht etwa ein Beamter, der Bestechung annimmt.

N'kumu.

1. A n'kumu is a güter bissen.
2. A n'kumu, is a halbe nechumu.
Vergl. Nr. 6.
3. A n'kumu un di wanzen!
So soll einer freudig ausgerufen haben, als er sein eigenes Holzhäuschen anzündete, um die Plage der Wanzen los zu werden.
4. A n'kumu un der schnür, der sühn is geschtorben.
Die böse Schwiegermutter freut sich über den Tod ihres Sohnes, weil der Schwiegertochter dadurch ein grosses Leid geschieht.
5. A n'kumu! — der tate hot di mame geschlugen.
6. A n'kumu, is kejn nechumu.
Gegensatz zu Nr. 2.

N'schumu.

1. Alejn, is di n'schumu rejn.
Die Seele ist an und für sich rein, nur wird sie zuweilen vom Körper verunreinigt. Das Sprichwort wird auch von Kaufleuten gebraucht, die sich von ihrem Kompagnon trennen, um keine Gemeinschaft mit fremden Leuten zu haben.
2. A kuscher'e n'schumu mit a t'rejfu güf.
3. Di n'schumu ken men nit ausschpeien.
D. h. der menschliche Geist kann nicht freiwillig aufgegeben werden.
4. Hot jener di n'schumu, — hob ich dus geld.
So sagt jemand, der sich weigert, zu einer Spende beizutragen; er meint nämlich: hat ein anderer das gute, wohltätige Herz, so behalte er dafür sein Geld.

2571

2 א נְקֵבָה הָאט עֶלֶף־אוֹן־נייִנצִיג נְשָׁמוֹת אִין בויך.
ווִיל אֶפְשָׁר הָאט שְׁפְּרִיכְוָואָרְט זָאגָן, אז א פְרוי איז מְסוּגָל צו הָאבָן א סַך קִינְדֶער, אֲדֶער אַז זי הָאט אֵלֶע טָאג אַן אַנְדֶערע בַּעה און איז לוּיש?
3 די נְקֵבָה הָאט די יִסּוּרִים, אוּן דָער מַאן מַאכְט דָעם בְּרִית.

נְקֵי־כַּפַּיִם.

פּוּן נְקֵי־כַּפַּיִם וֶועְרְט מָען נִיט רֵייך.
אזוי זָאגְט צ. ב. א בֶּעאַמְטָער, וָואס נֶעמְט חוֹתֶם.

נְקָמָה.

1 א נְקָמָה, אִיז א גוּטער בִּיסָן.
2 א נְקָמָה, אִיז א הַאלְבֶּע נְחָמָה.
Nr. 6 עֶרְגָל.
3 א נְקָמָה אִין די וואנְצָן!
אַ נאר הָאט פֵּיל נֶעלִיטָן פּוּן די וואנְצָן אִין זַיין הויז, דֶערְבֶּער הָאט עֶר הָאט הויז אוּנְטֶערְנֶעצונְדָן אוּן הָאט זיך נֶעפְרֵייט, אז עֶר הָאט א נְקָמָה אִין די וואנְצָן.
4 א נְקָמָה אִין דָער שְׁנור, דָער זוּהָן איז נֶעשְׁטָארְבָּן.
א בייזע שְׁוויגֶער הָאט זיך נֶעפְרֵייט, וָואס אִירע זוּהָן איז נֶעשְׁטָארְבָּן, ווִיל דֶערְבֶּער איז די שְׁנור נֶעוָואָרָן אִן אֶלֶמָנָה.
5 א נְקָמָה! — דָער טַאטע הָאט די מַאמֶע נֶעשְׁלָאגָן.
6 נְקָמָה, אִיז קֵין נְחָמָה.
דָער הֵיפּוּך פּוּן 2 Nr.

נְשָׁמָה.

1 אַלֶיין, אִיז די נְשָׁמָה רֵיין.
ד. ה. נָאר דָער גוּף מַאכְט זי אוּמְרֵיין, מָען זָאגְט דָאס שְׁפְּרִיכְוָואָרְט אוֹיךְ, וָען מָען שְׁלָאגְט אוֹיס אַ שוּתְּפוּת־נֶעשֶׁעפְט אוּן מָען ווִיל קֵין חֶבֶר נִיט הָאבָן.
2 א כְּשֵׁרֶ"ע נְשָׁמָה מִיט א טְרֵפָה גוּף.
3 די נְשָׁמָה קָען מָען נִיט אוֹיסְשְׁפַּייֶען.
ד. ה. וִוי בִּיטָער עָס אִיז אֶמְאל דָעם מֶענְשָׁען, אֲבֶּער די נְשָׁמָה קָען מָען נִיט פּוּן זיך אַרוֹיסְנֶעבֶּען.
4 הָאט יָענֶער די נְשָׁמָה — הָאב אִיךְ דָאס נֶעלְד.
אזוי זָאגְט אַיינֶער, וָאס עֶר ווִיל נִיט נֶעבֶּען קֵין נְדָבָה, אוּן אז מָען דֶערצֶעהְלְט אִיהְם, אז אַנְדֶערְע הָאבָן יָא נֶענֶעבֶּען, עֶנְטְפֶּערְט עֶר דַארוֹיף: הָאט מַאכְן יָענֶער א גוּט הַארְץ, אֲבֶּער דֶערְפַאר בְּלַייבְּט בַּיי מִיר דָאס נֶעלְד.

2584

5. Mein geld, dein n'schumu.

Derjenige, der sich in einem Geschäfte benachteiligt fühlt, sagt zu seinem Gegner: das mir ungerechterweise abgenommene Geld komme über deine Seele.

6. Mein n'schumu is auch auf dem barg Ssinaj geschtanen.

7. Mein n'schumu is auch nit fün klotsche.

klotsche = klr. клоча. — Die Redensarten 6 und 7 werden gebraucht, wenn jemand seine Ebenbürtigkeit andern gegenüber, oder seine Rechte betonen will.

2587

2584

5 מײַן נָעלְד, דײַן נְשָׁמָה.

ד. ה. דָערַפַּאר, וָאם דו נָעמְסְט מִיר אַוועג מײַן נָעלְד, וועט דײַן נְשָׁמָה מוזען לײַדָען.

6 מײַן נְשָׁמָה אִיז אוֹיךְ דָעם בַּארג סִינַי נָעשְׁטַאנָען.

וועָן אַייגָער וויל זָאגָען, אז עָר הָאט אין אַ זַאךְ דָעם אַייגָענעם חֵלֶק וִי אַלֶע אַנדָערע.

7 מײַן נְשָׁמָה אִיז אוֹיךְ נִיט פוּן קְלָאמְשָׁע.

קְלָאמְשָׁע = klr. клоча — זִין וִי וָאם פַּרִיהָערע שְׁפָּרִיכְוָאָרט.

2587

Ssoldat.

1. Hend ün fiss ubhaken, ün far a ssoldat aweggeben.
   Scherzhafte Androhung einer harten Strafe.
2. Wus klekt far a ssoldat a mazu?
   So fragt einer, der sich in seinen Erwartungen getäuscht sieht; z. B: wenn er eine so kleine Unterstützung erhält, dass er nicht einmal seinen Hunger damit stillen kann.

Ssapożnik.

Ja ssam ssapożnik.

ja ssam ssapożnik = r. я самъ сапожникъ. — Wenn sich jemand für den Urheber einer Sache ausgibt, die nicht von ihm herrührt.— Anekdote: Ein Kosak bot einem Juden ein Paar, natürlich gestohlene, Gebetriemer (t'filin) zum Kaufe an. Der Jude, der den Diebstahl witterte, frug den Kosaken nach der Herkunft des Objekts und erhielt von ihm die Antwort: »Ich bin nämlich selbst Schuster«, womit er sagen wollte, er habe die Gebetriemen selber angefertigt.

Ss'dojm.

Es is gur maassej-Ss'dojm.
Es sind Taten nach Sodoms Art.

Ssidru.

Is sich di ssidru m'jaschejw, ün geht gurnit.
Mit Anspielung auf die Redensart: »di ssidru geht«, wird das Sprichwort gebraucht, wenn ein Unternehmen, gegen alle Erwartung, nicht von statten gehen will.

Ssojd.

1. Un a ssojd is kejn b'ruchu.
2. A ssojd is nor ünter fier ojgen, (ün ünter fier ojeren).
3. A ssojd, bis kejn Brod.
   Brod = die Stadt Brody. — D. h. ein Geheimnis, das bald in die Oeffentlichkeit dringt.

סָאלְדָאט.

1 הָענְד אוּן פִּים אָבְהַאקְן, אוּן פַֿאר אַ סָאלְדָאט אַוועקְגֶענֶעבְּן.

א שְׁטְרָאפֿאַנְדְרוֹהוּנג שְׁטָרָאף.

2 וָואס קְלֶעקְט פַֿאר אַ סָאלְדָאט אַ מַצָּה?

דָאס זָאגְט אֶיינֶער, וָואס בֶּעקוֹמְט וֶועניגֶער, וִי עֶר הָאט זִיךְ גֶעדַֿכְט,

צ. ב. א גֶדֶבָּה.

סַאפָּאוֹשְׁנִיק.

יָא סַאם סַאפָּאוֹשְׁנִיק.

יָא סַאם סַאפָּאוֹשְׁנִיק. — r. я самъ сапожникъ. טָען דֶערְצֶעהְלְט: אַ קָאזַאק הָאט אַרוּמְגֶעטְרָאגְן צוּ פֶֿערְקוֹפֶֿן אַ פָּאאר תְּפִלִּין אוּיפְֿן מַארְק, וֶועלְכֶע עֶר הָאט גֶאסְתוֹילְן גֶעהַאט. אוּן וִי אֶיינֶער הָאט אִיהְם בֶּעמֶערְקְט, פְֿרֶעגְט זַיין זָאגֶן עֶר הָאט בֶּעקוֹמֶן דִי תְּפִלִּין, הָאט עֶר גֶעזָאגְט, אַז עֶר הָאט זֵי אַלֶיין גֶעמַאכְט, וָוארוּם עֶר אִיז אֶלְיין אַ שוּסְטֶער. — דִי רֶעדֶענְסָארְט וָוערְט גֶעבְּרוֹיכְט, וָוען אֶיינֶער נִיט דֶךְ אוֹים פַֿאר־ן בַּעל־מְלָאכָה פּוּן אַ שְׁטִיקְעל אַרְבֶּייט, אָדֶער פַֿאר דֶעם מְחַבֵּר פּוּן אַ סֵפֶר, וָואס עֶר הָאט עֶס נִיט גֶעמַאכְט.

סְדוֹם.

עֶס אִיז גָאר מַעֲשֶׂה־סְדוֹם.

ד. ה. טָען טְהוּט נָרוֹת אוּמְרֶעכְט אוּן אַכְזָרִיוּת.

סִדְרָה.

אִיז זִיךְ דִי סִדְרָה מְיַשֵּׁב, אוּן גֶעהְט נָארְנִיט.

מָען זָאגְט גֶעוֹוענְלִיךְ »דִי סִדְרָה גֶעהְט«, דָאס שְׁפְּרִיכְוואָרְט זָאגְט מָען, וָען א גָע־שֶׁעפְֿט הָערְט אוֹיף טוּט צוּ גֶעהְן.

סוֹד.

1 אַן א סוֹד אִיז קֵין בְּרָכָה.

2 א סוֹד אִיז גָאר אוּנְטֶער פַֿיֶער אוּיגֶן, (אוּן אוּנְטֶער פַֿיֶער אוּיעֶרֶן).

3 א סוֹד, בִּיז קֵיין בְּרָאד.

בְּרָאד (Brody) אִיז א שְׁטָאדְט אִין גָאלִיצִיֶען. — ד. ה. א סוֹד, וָאס אִימְלִיכֶער וָערְט אִיהְם בַּאלְד גֶעוָואהְר.

2595

4. A ssojd geht nor in hojsen.
D. h. ein Geheimnis zu bewahren sind nur Männer im Stande. — Vergl. Weib 48, 50.

5. A ssojd far a minjon leit.

6. Der ssojd ligt auf der gass.
Beide letzten Redensarten dienen zur Bezeichnung eines öffentlichen Geheimnisses.

7. Wü a ssojd, dort is a g'nejwu.

8. Wen a ssojd sol sein a b'ruchu, wolt men di tojchuchu nit eingeraumt.
Zum Beweis, dass einem Geheimnis kein Segen anhaftet, führt das Sprichwort an, dass die Bibelstellen, welche die Flüche gegen das Volk Israel enthalten, mit leiser, geheimnisvoller Stimme verlesen werden.

9. Nuch nein (9) choduschim kümt der ssojd araus.
Wenn ein Mädchen einen Fehltritt begangen hat.

10. Er raumt ihr ein dem ssojd, wus J'hüdu hot eingeraumt Tumor'n.
Bezieht sich auf die biblische Erzählung von Jehuda und seiner Schwiegertochter Thamar. (B. M. II. 38). — Vom unerlaubten Umgang mit einer Frau.

Ssojchejr.

1. Üm-schtejns-gesugt, a ssojchejr! nit kejn kojne, nit kejn mojchejr!

2. Itlicher ssojchejr lojbt sein ss'chojru.
Vergl. Schenker 3.

3. Ejbig nit lejgnen ün kejn mul nit ubgeben, is a ssojchr'ischer k'lal.
Aehnlich: Krum 5.

4. A ssojchejr is asoj wi der jüd in der ss'firu: er zehlt ün zehlt, ün tur nit aussugen, wü er halt.
Von Kaufleuten, die Ursache haben, den Stand ihrer Geschäfte nicht zu verraten.

5. A ssojchejr tur kejn hünd nit sein, ün a hünd a ssojchejr, awadaj nit.

6. A ssojchejr fuhrt auf j'ridim, a betler geht zü-füss.

7. Mehr ssojcharim, mehr glik, — mehr ganuwim, mehr schtrik.

Ssüss.

2610

As men hot nit kejn ssüss, müs men gehen zü-füss.

2595

4 א סוד נעהט נאר אין הויזען.
ד. ה. א סוד קען נאר זיין בײ מענער. — פֿערנל. נוי״ב 50, 48.

5 א סוד פֿאר א מנין לייט.

6 דער סוד ליגט אויף דער גאס.
זין ווי דאס פֿרייַערע שפּריכווארט.

7 וואו א סוד, דארט איז א גנבה.

8 ווען א סוד נאל זיין א ברכה, וואלט מען די תוכחה ניט איינגעריבט.
צו דער תוכחה ווערט געווהנלידְ אויפֿגענידְען איינער פֿון די בּמלנים, אין מען לייענט זי פֿיר נעהר שטיל.

9 נאך ניין חדשים קומט דער סוד ארוים.
בײ מעידְכּתיע וויבּער.

10 ער רוימט איהר אין דעם סוד, ואם יהודה האט איינגעריבּט תמר.
בעציהם זיך אויף דער מעשׂה פֿון יהודה מיט זיין שנור תמר (בראשית ל״ח).

סוחר.

1 אום־שטיינם־גענאגט, א סוחר! ניט קיין קונה, ניט קיין מוכר!

2 אימליכער סוחר לויבט זיין סחורה.
פֿערנל. שענק ער 3.

3 אייביג ניט ליינגען און קיין מאל ניט אבגענעבען, איז א סוחר־שׂער כּלל.
ענגליש: קראם 5.

4 א סוחר איז אזוי ווי דער יוד אין דער ספּירה: ער צעהלט און צעהלט, אין מאר ניט אויסזאגען, וואו ער האלט.
ער מאר ניט אויסזאגען, ווי ער שׂשׂעפּטט מיט זיינע נעשׂעפֿטען, וזארום מען קען איהם שאדען צו זיין קרעדיט.

5 א סוחר מאר קיין הונד ניט זיין, און א הונד א סוחר, — אנדערש ניט.

6 א סוחר פֿאהרט אויף ירידים, א בעטלער נעהט צו־פֿוס.

7 מעהר סוחרים, מעהר גלידְ — מעהר גנבים, מעהר שטריק.

סוס.

2610

או מען האט ניט קיין סוס, מוז מען נעהען צו־פֿוס.

2610

Ssojf.

1. As der ssojf is güt, is ales güt.
   Ende gut, Alles gut.
2. Ssojf udom l'missu, ssojf b'hejmu lischchitu, ssojt ssojchejr liflejtu, ssojf ganow lissliu.
   Niemand entgeht seinem Schicksal.

Ss'chojru.

1. A hihn, wus krejhet, a goj, wus jüdisch redt, ün a jüdine, wus lernt tojru, is nit kejn güte ss'chojru.
   Tadelt Leute, die Sachen unternehmen, welche nicht in ihrer Kompetenz liegen.
2. Auf buwel-ss'chojru kümt a buwel-kojne.
   D. h. wie die Ware, so der Käufer.
3. As a ss'chojru ligt lang, fergesst men dem mekach.
4. As men hot ss'chojru, hot men kejn mojru.
5. Güte ss'chojru lojbt sich alejn.
6. Di beste ss'chojru in der welt, is m'sümon geld.
7. Di ergste ss'chojru is „loj".
   Vergl. Nr 10.
8. Wer es ken nit a ss'chojru iberhalten a juhr mit a mitwoch, der ken kejn ssojchejr nit sein.
9. Theiere ss'chojru' wakst fün der erd araus.
   Zu Zeiten, wo grosse Nachfrage nach einer gewissen Ware herrscht, kommt sie allenthalben zum Vorschein.
10. K e j n ss'chojru — is der ergster buwel.
    Vergl. Nr. 7.
11. Kejn schüm ss'chojru tur dem ssojchejr nit nimoss weren.

„Sstupaj".

„Sstupaj!" is dojche schaboss.
»sstupaj« = r. ступай. — Sinn: Wenn die rohe Gewalt etwas befiehlt, da hilft kein Einwand. — Vergl. K o s a k 1.

Ssidür.

As der ssidür is nit geschtorben, is der rebi auch nit geschtorben.
So erwiderte ein Schuljunge, dem man die frohe Nachricht brachte, sein Lehrer sei gestorben. Er wollte nämlich sagen, dass solange das Buch lebt, sei der Tod des Lehrers noch keine Befreiung für ihn.

2610

סוף.

1 אז דער סוף איז גוט, איז אלעם גוט.
אמרי אינשי: סופך מוב, כלך מוב. (מדרש לקח מוב, בראשית מ״ז, כ״ח).

2 סוף אדם למיתה, סוף בהמה לשחיטה, סוף סוחר לפליטה, סוף גנב לתלייה.
סוף אדם למות, סוף בהמה לשחיטה. (ברכות, י״ז א׳).

קחורה.

1 א היהן, וואס קרייהעט, א גוי, וואס יודיש רעדט, אין א יודינע, וואס לערנט תורה, איז ניט קיין גוטע קחורה.
מען מיינט מענשען, וואס זיי נעמען זיך צו פֿרעמדע זאכען.

2 אויף בעל־קחורה קומט א בעל־קונה.
בעל־קחורה הייסט א שלעכטע פֿערלעגערטע קחורה. דאס שפּריכוואָרט זאגט, אז צו־אזא קחורה קומט אויך א שלעכטער קונה.

3 אז א קחורה ליגט לאנג, פֿערגעסט מען דעם מקח.

4 אז מען האט קחורה, האט מען קיין מוכא.

5 גוטע קחורה לויבט זיך אליין.

6 די בעסטע קחורה אין דער וועלט, איז מזומן נעלד.

7 די ערגסטע קחורה איז „לא".
Nr. 10 פֿערגל.

8 ווער עס קען ניט א קחורה איבערהאלטן א יאהר מיט א מיטוואך, דער קען קיין סוחר ניט זיין.

9 מהייערע קחורה וואקסט פון דער ערד ארויס.

10 קיין קחורה — איז דער ערגסטער בבל.
Nr. 7 פֿערגל.

11 קיין שום קחורה טאר דעם סוחר ניט נמאס ווערען.

„קטופֿאי".

„קטופֿאי!" איז דוחה שבת.
קטופֿאי = r. ступай — ד. ה. פֿאר א בעפֿעהל פון דער פֿאליציי איז ניט קיין תירוץ. — פֿערגל. קאזאק 1.

סידור.

אז דער סידור איז ניט נעשטאָרבן, איז דער רבי אויך ניט נעשטאָרבן.
אזוי האט אמאל א חדר־יונגעל נעזאגט, אז מען האט אים נעמרייסט, אז ער טעט שוין ניט פֿאראָרפֿען צו לערנען, ווייל דער רבי איז נעשטאָרבן.

2625

Ssimon.

1. Ale ssimunim gehen ünter, nor der ssimon dalüss bleibt.

Alle Anzeichen können sich verwischen lassen, nur nicht der Stempel der Armut.

2. Dus is a ssimon „dejzach".

D. h. es ist ein böses, ominöses Zeichen; es muss um die Sache schlimm stehen.

Ssinagoga.

Jaka ssinagoga, taki rabin.

p. jaka synagoga, taki rabin. — Wie die Gemeinde, so ihr Oberhaupt. — Vergl. K'hilu.

Ssüku-scher.

Men meg ihm schiken nuch a ssüku-scher.

Man hält einfältige Leute zum besten, indem man sie veranlasst, eine nichtexistierende Sache z. B. eine Schere für die »ssüku« vom Nachbarn auszuborgen. — Vergl. Jakn'hus.

Ss'chüm.

1. Wer es git nit kejn ss'chüm, der hot kejn deju nit.
2. Liss'chüm jichüss, — l'chitün mamsejr.

So klagt ein Parvenu, den man zwar zu Steuern und Spenden heranzieht, der jedoch in der bessern Gesellschaft nicht als vollgiltig angesehen wird.

3. Far ss'chüm tur men nit entlojfen.

Ssükojss.

Ssükojss esst men güt' ün men schluft schlecht.

Für das Laubhüttenfest sind keine besonderen Speisen vorgeschrieben, wie für Ostern und man kann geniessen, was man will; dagegen aber muss man die Nächte allein in der kalten Sukka zubringen.

Ssakin.

Ssakin m'ssükon b'jad chuchom, mikol-schekejn b'jad...

Zu ergänzen: »schojte«. — Das Spielen mit scharfen Messern und ähnlichen Werkzeugen ist niemandem anzuraten, am allerwenigsten aber dem Narren.

Ss'lichojss.

As men geht zü ss'lichojss, bleiben in der hejm di rüchojss.

Die Bussgebete »ss'lichojss« werden vor Tagesanbruch in der Synagoge verrichtet. Die jungen Leute aber, die zu Hause bleiben, treiben inzwischen allerlei Spuk.

Ssam.

Men tur nit geben dem Ssam warech (Weihrauch).

D. h. man darf dem bösen Trieb nicht um ein Haarbreit nachgeben.— Vergl. Ssuton.

2625

סִימָן.

1 אַלֵּע סִימָנִים נֶעהֶען אוּנְטֶער, נָאר דֶער סִימָן דַלּוּת בְּלַייבְּט.

2 דָאס אִיז אַ סִימָן "דַצַ'ךְ".

ד. ה. אַ שְׁלֶעכְטֶער סִימָן.

סִינַאגָאגָא.

יַאקָא סִינַאגָאגָא, טַאקִי רַאבִּין.

p. jaka synagoga, taki rabin. — וָען אַיין זַאךְ פַּאסְט צוּ דֶער אַנֶּערֶער, אָבֶּער נָאר אִין שְׁלֶעכְטֶען זִין. — פֶּערְגֶל. קְהִלָּה.

סְכָּה־שֶׁער.

מֶען מֶעג אִיהֶם שִׁיקֶען נָאךְ אַ סְכָּה־שֶׁער.

אַ נאר, וָואס מֶען קֶען אִיהֶם אַיינֶערֶען, אַז עֶס אִיז פֶּערְהַאנֶען אַ סְכָּה־שֶׁער, אוֹן מֶען שִׁיקְט אִיהֶם צוּם שָׁבֶּן, עֶר זָאל זִי פּוֹן אִיהֶם בָּאקֶען. — פֶּערְגֶל. נְקְנָהּ״ז.

סְכוּם.

1 וָועֶר עֶס גִיט נִיט קֶיין סְכוּם, דֶער דָאט קֶין דֶעָה נִיט.

2 לְסְכוּם יְחוּם, — לְחִיתוּן מַמְזֵר.

ד. ה. צוּ נֶעמֶען נְדָבוֹת פַּאר קְהִלִּישֶׁע זַאכֶען, הַאלְט מֶען אִיהֶם פַּאר אַ שַׁיינֶעם בַּעל־הַבַּיִת, אָבֶּער מִיט אִיהֶם זִיךְ מְשַׁדֵּךְ זַיין, וִויל קֶיינֶער נִיט.

3 פַּאר סְכוּם טָאר מֶען נִיט עֶנְטְלוֹיפֶען.

סְכוֹת.

סְכוֹת עֶסְט מֶען גוּט, אוֹן מֶען שְׁלָאפְט שְׁלֶעכְט.

וַויל סְכוֹת מֶעג מֶען עֶסֶען וָואס מֶען וִויל, אָבֶּער מֶען שְׁלָאפְט אַלַיין אִין דֶער קאלְטֶער סְכָּה.

סַכִּין.

סַכִּין מְסוּכָּן בְּיַד חָכָם, מִכָּל־שֶׁכֵּן בְּיַד...

דָאס שְׁפְּרִיכְוָוארְט שָׁטאמְט אוֹיס דֶעם "תִּשְׁבְּי" (פּוֹן ר׳ אֱלִיָּהוּ בָּחוּר) עֶרְךְ סַכִּין: "סַכִּין בְּיַד שׁוֹטֶה סַכָּנָה". אִין אוּנְגֶערְן שְׁפְּרִיכְוָוארְט וָועְרְט דָאס וָוארְט שׁוֹטֶה נִיט אַרוּיסְגֶענֶומֶען, אָבֶּער מֶען קֶען זִיךְ שְׁטוֹיפֶען.

סְלִיחוֹת.

אוֹ מֶען נֶעהְט צוּ סְלִיחוֹת, בְּלַייבֶּען אִין דֶער הַיים דִי רוּחוֹת.

מֶען מֵיינְט, אַז דִי יוּנְגֶע־לַיים, וָואס בְּלַייבֶּען אִין דֶער הַיים אוֹן נֶעהֶען נִיט צוּ סְלִיחוֹת, טְרֵייבֶּען דֶערְוַויל מִיט דִי דִינְסְטֶען קאמְוָועֶס.

סַ״ם.

מֶען טָאר נִיט נֶעבֶּען דֶעם סַ״ם וואֲרֶעךְ (וַויְהִרוּדְ).

דָאס שְׁפְּרִיכְוָוארְט דְרִיקְט אוֹיס, אַז מֶען מָאר קֵיינְמָאל דֶעם מַיינְוֶועל נִיט נָאכְנֶעבֶּען אַפִּילּוּ א קְלֵיינִינְקֵיים, נְדֵי עֶר זָאל נִיט הָאבֶּען דִי מִינְדֶעסְטֶע אוֹיסְרֶעד, דֶעם מֶענְשֶׁען צוּ פֶּערְפִירֶען צוּם שְׁלֶעכְטֶען. — פֶּערְגֶל. שָׁטָן.

2636

Ssmole.

Wer es poret sich mit ssmole, schmirt sich ein di hend.

poren (sich) = p. porać się ; ssmole = p. smoła.

Ssambatjojn.

Schaboss hot afilü der Ssambatjojn auch rüh.

Vergl. Rühen 2.

Ssmetene.

As men nemt arub di ssmetene, bleibt di sauermilch.

ssmetene = p. śmietana.

Ss'üdu.

„Wajakhejl-P'küdej", gehen mit ejnander zü der ss'üdu.

Das Sprichwort vergleicht zwei unzertrennliche Freunde den beiden Wochenabschnitten »Wajakhejl« und »P'küdej«, welche gewöhnlich (nicht in Schaltjahren) zusammen in der Synagoge verlesen werden.

Ssejfer.

A ssejfer uhn a hakdumu, is wi a güf uhn a n'schumu.

Ssejfer-tojru.

A ssejfer-tojru sol men fersezen (oder: ferkojfen), ün a mejdel sol men chassünu machen.

Das Ausheiraten einer Tochter gilt bei Juden als heiligste Pflicht der Eltern, und zu diesem Zweck darf man kein Opfer scheuen; man darf sogar einen heiligen Gegenstand veräussern.

Ss'firu.

As men zehlt ss'firu, kümt auf di k'lej-semer a p'giru.

Weil während der »ss'firu«-Zeit keine Hochzeiten stattfinden dürfen, und die Musikanten daher nichts verdienen.

Sskwire.

In Sskwire is itlicher a chussid, in Jarmolinez is itlicher a ganow.

Sskwire = Skwira; Jarmolinez = Jarmolińce, sind zwei Städtchen in Russland, von welchen das erstere durch seine frommen Einwohner, das letztere durch seine Diebe bekannt ist.

2636

סְמָאלֶע.

וֶער עֶם פֶּארֶעט זִיךְ מִיט סְמָאלֶע, שְׁמִירְט זִיךְ אַיין דִי הֶענְד.

פֶּארֶען (זִיךְ)= p. porać się ; סְמָאלֶע = p. smoła

סַמְבַּטְיוֹן.

שַׁבָּת הָאט אֲפִּילוּ דֶער סַמְבַּטְיוֹן אויךְ רִוה.

לוּיט דֶעם מִדְרָש ווארֶפֶּט דֶער סַמְבַּטְיוֹן דִי נאנְצֶע וָואךְ ארוֹיס שְׁטֵיינֶער, נָאר אִים שַׁבָּת בְּלַייבְּט עֶר שְׁטִיל. (בראשית רבה י"א, ה'). — פַֿעֲרְגְלֶ. רוּהֶען 2.

סְמָעטֶענֶע.

אז מֶען נֶעמְט אֲרָאב דִי סְמָעטֶענֶע, בְּלַייבְּט דִי ווֶערְמִילְךְ.

סְמָעטֶענֶע = p. śmietana

סְעוּדָה.

„וַיַּקְהֵל־פְּקוּדֵי", נֶעהֶען מִיט אַיינַאנְדֶער צוּ דֶער סְעוּדָה.

מֶען מַיינְט צְווִיי מֶענְשֶׁען, וָואס מֶען זֶעהְט זַי תָּמִיד צוזַאמֶען נֶעהֶען, אַזוֹי וִוי דִי סְדָרוֹת „וַיַּקְהֵל־פְּקוּדֵי".

סֵפֶר.

א סֵפֶר אֶהְן א הַקְדָּמָה, אִיז וִוי א גוּף אָהְן א נְשָׁמָה.

סֵפֶר־תּוֹרָה.

א סֵפֶר־תּוֹרָה זָאל מֶען פֶֿערְוֶענְדֶען (אֲרֶער: פֶֿערְקוֹיפֶֿען), אוֹן א מִיצְוָה זָאל מֶען חֲתוּנָּה מַאכֶּען.

דָאס שְׁפְּרִיכְוָוארְט אִיז אַזַּאי נֶענֶעמֶען פוּנִים תַּלְמִידִישֶׁען זַאץ: „אין מוכרין ספר־תורה, אלא ללמוד תורה ולישא אשה". (מגילה כ"ז, א' ; בבא בתרא קנ"א, א').

סְפִירָה.

אז מֶען צֶעהְלְט סְפִירָה, קוּמְט אויף דִי כְּלֵי־זֶמֶר א פְֿרֵיידֶה.

נוֹייל דֶעמְאלְס זֶענֶען נִיט דָא קִין חֲתוּנוֹת, הָאבֶּען דִי כְּלֵי־זֶמֶר קִין פַֿרְנֶעמֶה נִיט.

סְקְווִירֶע.

אִין סְקְווִירֶע אִיז אִימְלִיכֶער א חָסִיד, אִין יַארְמָאלִינֶענְץ אִיז אִימְלִיכֶער א גַּנָּב.

סְקְווִירֶע = Skwira, יַארְמָאלִינֶענְץ = Jarmolińce, זֶענֶען צְווִיי שְׁטֶעדְטְלֶעךְ אִין רוּסְלַאנְד.

(ע).

Awejru.

Kleine awejrojss, bringen grojsse g'sejrojss.

Iwri.

1. Uhn podkowess ken er kejn iwri nit.
   podkowe` = p. podkowa. — Man sagt das scherzhaft von einem Ignoranten, der das Hebräische ohne Vokale nicht zu lesen vermag. (S. Glossar: P o d k o w e).
2. Er is schtümpig auf der iwri.
   Ebenfalls von einem Unwissenden.
3. Er sugt iwri, wi a wasser, — nor dus wasser lojft, ün er schteht.

Ejdüss.

1. A blecher ün a kojmen-kehrer nemt men nit far ejdüss.
   Weil beide für Geld ihr Leben aufs Spiel setzen.
2. A schtejn fün der wand sugt ejdüss.
   D. h. alles kommt endlich an das Tageslicht.
3. Ejdüss macht passlüss.
   Wer allzuoft Zeugenschaft ablegt, bringt seine Vertrauenswürdigkeit in Verdacht.
4. Far a schtümen (oder: blinden) ejdüss, lojfen di ganuwim nit aweg.

Ehrlich.

1. An ehrliche hand, geht iber dem ganzen land.
2. An ehrliche hand, hot a schejm in ganzen land.
3. Ehrlich, is schwerlich.

Ojlom.

1. As men richt sich auf a grojssen ojlom, kümt kejn hünd nit.
2. An ojlom, is nit kejn gojlom.
   Das Publikum ist keine Strohpuppe; es lässt sich nicht alles gefallen.
3. Wus klejner der ojlom, alz gresser di ssimchu. (Var: ... di ss'üdu).
4. „Ojlom k'minhugoj nojhejg" — deriber seht taki di welt asoj aus.
   taki = p. taki. — Der Talmud sagt: Die Welt geht ihren Lauf Dazu bemerkt der Volkswitz: Sie sieht aber auch darnach aus.

ע.

עֲבֵרָה.

קְלַיינֶע עֲבֵרוֹת, בְּרִינְגֶען גְרוֹיסֶע גְּזֵרוֹת.

עִבְרִי.

1 אֶהָן פּאדְקָאוָועס קֶען עֶר ־קיין עִבְרִי נִיט.

פּאדְקָאוָוע = p. podkowa — „פּאדְקָאוָועס" מיינט מען שֶׁעְרָצְהַאפְט דִי נְקוּדוֹת, ווַיל זַיי שְׁטָעהֶן אוּנְטֶער דִי אוֹתִיוֹת.

2 עֶר אִיז שְׁטוּמְפִּיג אוֹיף דֶעם עִבְרִי.

ד. ה. אַן עַם־הָאָרֶץ, וָואס עֶר קֶען ־קיין עִבְרִי נִיט.

3 עֶר זָאגְט עִבְרִי, ווִי א וַואסֶער, — נָאר דָאס וַואסֶער לוֹיפְט, אוּן עֶר שְׁטָעהְט.

עֵדוּת.

1 א בְּלָעכֶער אוּן א קוֹיפְמַן־קֶעהֶרֶער נֶעמְט מֶען נִיט פַּאר עֵדוּת.

ווַייל זַיי שְׁפִּעלֶען זִיךְ אִין דָאם לֶעבֶּען פַּאר נָעלְד.

2 א שְׁמַיין פּוּן דֶעם וַאנְדְ זָאגְט עֵדוּת.

אֲבָן מִקִּיר תִּזְעָק, (חבקוק ב', י"א).

3 עֵדוּת מַאכְט פַּסְלוּת.

ד. ה. וֶען אַיינֶער זָאגְט אוֹיף אַלְעְמַען עֵדוּת, אִיז א סִימָן, אַז עֶר אִיז פָּסוּל לְעֵדוּת.

4 פַּאר א שְׁמוּמְפֶען (אָדֶער: בְּלִינְדֶען) עֵדוּת, לוֹיפֶען דִי גַּנְבִים נִיט אַוועק.

ד. ה. ַיי הָאבֶּען פַּאר אִיהֶם ־קיין מוֹרָא נִיט.

עֵדְרְלִיךְ.

1 אִין עֵדְרְלִיכְע הַאנְד, גֶעהְט אִיבֶּער דֶעם גַאנְצֶען לַאנְד.

2 אִין עֵדְרְלִיכְע הַאנְד, הָאט א שַׁם אִין גַאנְצֶען לַאנְד.

3 עֵדְרְלִיךְ, אִיז שְׁוֶוערְלִיךְ.

עוֹלָם.

1 אוּ מֶען רִיכְט זִיךְ אוֹיף א גְרוֹיסֶען עוֹלָם, קוּמְט ־קיין הוּנְד נִיט.

2 אִין עוֹלָם, אִיז נִיט ־קיין גוֹלָם.

3 וָאם קְלַיינֶער דֶער עוֹלָם, אַלְץ גְרֶעסֶער דִי שִׂמְחָה. (וָואר: ...דִי טָעוּדָה).

4 „עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג" — דֶעריבֶּער וֶעהְט מַאכְן דִי וֶועלְט אַוועק אוּים.

מַאכְן = p. taki — עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, (עבודה זרה, ג"ד ב').

2659

Ojscher.

1. Itlicher ojscher, hot sein jojscher.
2. An ojscher hot ümetüm a deju.
3. Dem ojscher passt ales.
4. Der ojscher blust sich un, ün der urem-man wert geschwolen.
   Der Reiche bläht sich vor Hochmut, der Arme wird vor Hunger und Kälte geschwollen.
5. Der ojscher hot dus masol.
6. Der ojscher esst nit kejn rendlech, ün der urem-man esst nit kejn schtejner ünter der jauch.
7. Der ojscher schluft, ün seine r'wuchim gehen.
   Vergl. Schlufen 1.
8. Wen an ojscher is ferdorben, ün an urem-man hot erworben, — is noch nit gleich.
9. Wen di aschirim krenken, thüen sej di ureme leit gedenken.
   Vergl. Nugid 1.
10. Er is nit kejn grojsser ojscher, ün nit kejn klejner ewjojn.
11. Fün „kap-kap" ken men kejn ojscher nit weren.
    »kap-kap« = p. kapać. — Von kleinen Verdiensten, die tropfenweise abfallen, kann man nicht reich werden. — Aehnlich: Reich 4.

Asüss-punim.

1. An asüss-punim is besser, wi m'sümon geld.
2. An asüss-punim in gejhenojm, a bojschess-punim in gan-ejden.
3. An asüss-punim lost sich nit ferthejlen.
   »ferthejlen« steht hier in der Bedeutung von »übersehen« bei einer Verteilung.
4. An asüss-punim kümt gleich in gan-ejden arein.
   Weil er auf niemanden Rücksicht nimmt und sich überall vordrängt. — Gegensatz zu Nr. 2.

Esel.

An esel derkent men un di lange ojeren — a nar, un der langer züng.

Ajin-horu.

Kejn ajin-horu sol ihm nit schaden! (oder: kejn bejs ojg...)
So sagt man abwehrend beim Anblick, oder bei Erwähnung eines von Gesundheit strotzenden Menschen, eines schönen Kindes u. dgl.

2659

עוֹשֶׁר.

1 אִיטְלִיכָער עוֹשֶׁר, הָאט זַיין יוֹשֶׁר.
2 אַן עוֹשֶׁר הָאט אוּמֶעטוּם א דֵּעָה.
3 דֶּעם עוֹשֶׁר פַּאסְט אַלֶעם.
4 דֶּער עוֹשֶׁר בְּלָאזְט זִיךְ אָן, אוּן דֶּער אָרֶעם־מַאן וֶוערְט נֶעשְׁוָואלֶען.
דֶּער עוֹשֶׁר בְּלָאזְט זִיךְ אָן פַֿאר שְׂטָאלְץ, אוּן דֶּער אָרֶעם־מַאן וֶוערְט נֶעבּוֹגֶען פַֿאר קֶעלְט אוּן פַֿאר הוּנְגֶער.
5 דֶּער עוֹשֶׁר הָאט דָּאס מַזָּל.
6 דֶּער עוֹשֶׁר עֶסְט נִיט קֵיין רֶעגְדֶלֶעךְ, אוּן דֶּער אָרֶעם־מַאן עֶסְט נִיט קֵיין שְׂמַייגֶער אוּנְטֶער דֶּער יוּךְ.
7 דֶּער עוֹשֶׁר שְׂלָאפְֿט, אוּן זַייגֶע רֶוַחִים גֶּעהֶען.
פֶֿערְגְל. שְׂלָאפֶֿן 1.
8 וֶוען אַן עוֹשֶׁר אִיז פֶֿערְדֶארְבֶּען, אוּן אַן אָרֶעם־מַאן הָאט עֶרְוואַרְבֶּען, — אִיז נָאךְ נִיט גְלַייךְ.
9 וֶוען דִּי עֶשִׁירִים קְרֶעגְקֶען, טְרוֹיעֶן זַיי דִּי אָרֶעמְע לַייט גֶּעדֶענְקֶען.
פֶֿערְגְל. נָנִיד 1.
10 עֶר אִיז נִיט קֵיין גְרוֹיסֶער עוֹשֶׁר, אוּן נִיט קֵיין קְלַייגֶער אֶבְיוֹן.
11 פּוּן „קאפּ־קאפּ" קֶען מֶען קֵיין עוֹשֶׁר נִיט וֶוערְן.
קאפּ־קאפּ = p. kapać — ה. ה. פּוּן קְלַייגֶע פֶֿערְדִינְסְטֶען, וָואס קוּמֶען מֶרֶאפֶֿעךְ וַויי, קֶען מֶען נִיט רַייךְ וֶוערְן. — עֶהֶנְלִיךְ: ר׳ י׳ך 4.

עֲזוּת־פָּנִים.

1 אַן עֲזוּת־פָּנִים אִיז בֶּעסֶער, וִוי מְזוּמָּן גֶּעלְד.
2 אַן עֲזוּת־פָּנִים אִין גֵּיהֶנֹּם, א בוֹשֶׁת־פָּנִים אִין גַּן־עֵדֶן.
עז פנים לגיהנם, בושת פנים לגן עדן. (אבות פרק ה׳, משנה כ׳).
3 אַן עֲזוּת־פָּנִים לָאזְט זִיךְ נִיט פֶֿערְטְרַייבֶּן.
ה. ה. עֶר לָאזְט זִיךְ נִיט קֵיין אוּמְרֶעכְט מֵהוּן.
4 אַן עֲזוּת־פָּנִים קוּמְט גְלַייךְ אִין גַּן־עֵדֶן אַרֵיין.
וַויל עֶר שָׂעמְט זִיךְ נִיט פַֿאר קֵיינֶעם, אוּן שְׂטוֹפְט זִיךְ אוּמְעטוּם צֶריין. — דֶּער הֵיפּךְ פּוּן Nr. 2

עָוֶל.

אַן עָוֶל דֶּערְקֶענְט מֶען אֵין דִּי לַאנְגֶע אוֹיעֶרֶן, א נַאר, אֵין דֶּער לַאנְגֶער צוּנְג.

עַיִן־הָרָע.

קֵיין עַיִן־הָרָע וָאל אִיהם נִיט שַׁאדֶן! — (אָדֶער: קֵיין בֶּייז אוֹיג...)
וָען מֶען רֶעדְט פּוּן וָעמֶען א גָעזוּנְדֶען, שְׁטַארְקֶען מֶענְשֶׁען, פּוּן א שְׁמַארְקֶען עֶסֶער

א. ז. ה.

2676

Ipüsch.

Der ipüsch macht schulojm.

Zu Zeiten einer Epidemie hören in der Gemeinde alle Zwistigkeiten auf.

Al-chejt.

Fün al-chejt, wert men nit fet.

Von Kasteiungen kann man nicht fett werden.

Eltern.

1. As di eltern geben nit di kinder in schich, nemen sich di kinder schpeter in soken.

Wenn die Eltern ihren Kindern nicht bei Lebzeiten geben, so nehmen sich diese selbst nach dem Tode der Eltern, während der 7 Trauertage, in welchen man bloss in Strümpfen herumgeht. — Vergl. Besser 47.

2. As di eltern senen narunim, weren di kinder gaslunim.

D. h. wenn Eltern gegen ihre Kinder zu schwach sind, und ihnen keine gute Erziehung geben.

3. Eltern kenen ales geben, nor nit kejn masol.

Vergl. N'dan 5.

„Ulow-haschulojm".

Ale „ulow-haschulojm'ss" senen güt.

Vergl. »Acharej-mojss«.

Am-huurez.

1. As Got wil schtrufen an am-huurez, legt er ihm a luschojn-kojdesch-wort in maul arein.

Ein hebräisches Wörtchen im Munde eines Ignoranten wird ihm zur grössten Plage, da er es nicht richtig anzuwenden weiss.

2. An am-huurez tur nit hojch dawenen.

Weil sonst die Gemeinde jeden Lapsus hören würde.

Emer.

Fün an emer macht men nit kejn züber.

Sinn: Aus einer kleinen Sache lässt sich keine grosse herstellen; aus einem Eimer, kein Zuber machen.

Eng.

1. Wemen es is zü eng, der sol ubtreten!
2. Eng gesessen, ün krenk gegessen.

Entfern.

Der jüd entfert tumid ferkehrt; sugt men ihm: „schulojm-alejchem", entfert er: „alejchem-schulojm".

Auf den Gruss: »Friede sei mit euch!« erfolgt der Gegengruss: »Mit euch sei Frieden!« — Charakterisiert scherzweise den Widerspruchsgeist der Juden.

2688

2676

עִיפּוּשׁ.

דֶער עִיפּוּשׁ מַאכְט שָׁלוֹם.

אז עָס קוּמְט אַן אוּמְגְלִיק אוֹיף גַאנְץ קָהָל, פַֿערְגֶעסְט מַען אַן אַלֶע מַחֲלוֹקוֹת.

עַל־חֵטְא.

פּוּן עַל־חֵטְא, וָועְרְט מַען נִיט פֶֿעט.

ד. ה. פּוּן פַֿאסְטֶען.

עֶלְטֶערְן.

1 אז די עֶלְטֶערְן גֶעבֶּען נִיט די קִינְדֶער אִין שִׂיכ, נֶעמֶען זִיךְ די קִינְדֶער שְׁפּעטֶער אִין גָאקֶען.

ד. ה. אַז די עֶלְטֶערְן גֶעבֶּען נִיט בֵּיי לֶעבְּצֵיטֶן, נֶעמֶען זִיךְ די קִינְדֶער אַלֵיין, וָען זֵי זִיצֶן שִׁבְעָה אִין גָאקֶען. — פֶֿערְגֶל. בֶּעסֶער 47.

2 אז די עֶלְטֶערְן וָענֶען נַארֶאנִים, וָועְרֶען די קִינְדֶער גַאלָנִים.

ד. ה. וָען עֶלְטֶערְן וָענֶען שְׁוַאכְּ גֶענֶען דִי קִינְדֶער אִין דֶערְצִיהֶען זֵי שֶׁלֶעכְט.

3 עֶלְטֶערְן קֶענֶען אֵלֶעס גֶעבֶּען, נָאר נִיט קֵיין מַזָל.

פֶֿערְגֶל. נְדָרִים 5.

עֶלְיוֹ־הַשָׁלוֹם".

אַלֶע „עֶלְיוֹ־הַשָׁלוֹם" וָענֶען גוּט.

ד. ה. נָאכְן טוֹיט וָאוּנְט מַען אִימְלִיכֶען נָאךְ א שְׁבָה. — פֶֿערְגֶל. „אַחֲרֵי־מוֹת".

עַם־הָאָרֶץ.

1 אז נָאט וִויל שְׁמֶרָאפֶֿען אַן עַם־הָאָרֶץ, לֶעגְט עֶר אִידֶם א לָשׁוֹן־קוֹדֶשׁ־וָואְרְט אִין מוּיל אַרַיין.

דֶער עַם־הָאָרֶץ וַויסְט וִיךְ מִיט אַזָא וָואְרְט קֵיינְמָאל נִיט צוּ נֶעבֶּען, אוֹן עָס אִיז פַֿאר אִידֶם נָאר א נְרוֹיסֶע שְׁמֶרָאפּ.

2 אַן עַם־הָאָרֶץ טָאר נִיט הוֹיךְ דַאוֶונֶען.

וַויל אַלֶע וָואלְטֶען נֶעהֶערְט וַיינֶע גְרַיזֶען.

עֶמֶער.

פּוּן אַן עֶמֶער מַאכְט מַען נִיט קֵיין צוּבֶּער.

ד. ה. פּוּן א קְלֵיינֶער זַאךְ קֶען מֶען־קֵיין נְרוֹיסֶע נִיט מַאכֶּען.

עֶנְג.

1 וָועמֶען עָס אִיז צוּ עֶנְג, דֶער וָאל אֶבְּטְרֶעטֶען!

2 עֶנְג נֶעזֶעסֶען, אוּן קְרֶענְק נֶעגֶעסֶען.

עֶנְטְפֶֿערְן.

דֶער יוּד עֶנְטְפֶֿערְט תָּמִיד פֶֿערְקֶעהֶרְט: וָאנְט מַען אִידֶם: „שָׁלוֹם־עֲלֵיכֶם", עֶנְט־פֶֿערְט עֶר: „עֲלֵיכֶם־שָׁלוֹם".

חַאבַּאקְטֶערְעזִירְט, וִוי די יְהוּדִים וִויסֶען תָּמִיד מִיט אַיינֶענֶעם שֶׁכֶל, אוּן נֶעבֶּען נִיט נָאהְ דֶעם אֲנֶעדֶען.

2688

Uni.

1. Uni w'ewjojn et kompanje.
   Scherzweise, wenn sich mehrere arme Teufel zusammentun und eine Firma bilden, um ein grossartiges Geschäft zu unternehmen.
2. Uni w'ewjojn, mi gojsloj?
   Travestie eines hebräischen Verses, durch welche der Sinn entsteht: einen armen Teufel kann selbst ein Räuber nicht plündern.

Aniwüss.

Zü-fil aniwüss is a halber schtolz.

Essen.

1. Bei dem essen, ken men kaum dem hünger fergessen.
   Von einer armseligen Mahlzeit, bei der man nicht satt wird.
2. Dus essen bleibt kleben un der fan.
   Von einem Geschäfte, bei dem die Ausgaben die Einnahmen verschlingen.

Essen (verb.).

1. Abi nit zü essen fün'm grejten.
   abi = p. aby. — Gut ist selbst ein kleiner Verdienst, wenn man nur das Kapital nicht anzugreifen braucht.
2. As men hot nechten gegessen, is men heint nit sat.
3. As men legt sich nit gegessen, schteht men auf nit geschlufen.
   Vergl. Hüngerig 1.
4. As men esst, tur men nit reden.
   Besonders, wenn man Fische isst.
5. Wer es esst auf der gass, ken kejn ejdüss nit sugen.
   Das Kauen auf der Strasse gilt schon nach dem Talmud als Zeichen einer schlechten Erziehung.
6. Men meg essen, ober nit fressen.
7. Ess ün bensch, ün sei a mensch!
   So ermahnt eine Mutter ihr verhätscheltes Söhnchen zur anständigen und würdigen Aufführung.
8. Ess dich un, ejder di klejne kümen un; thü dich un, ejder di grojsse kümen un.
   Weil bei kleinen Kindern die Ehrnährung zu teuer kostet, bei grossen aber, die Bekleidung und Versorgung. — Vergl. Kind 30.
9. Essen is di beste t'filu.
   Wortspiel zwischen »essen« und »ejsson«, womit ein bekanntes Gebet an den hohen Feiertagen beginnt.

2688

עָנִי.

1 עָנִי וְאֲבִיון עָט קָאמְפַאנְיֶע.
זָאגְט מָען, ווען אֲרָעמֶע לײַט נֶעמֶען אוּנְטֶער א נָעשֶׁעפְט בְּשׁוּתְפוּת, אוּן מַאכֶען זִיך א פַֿיְרמָע.

2 עָנִי וְאֶבְיון, מִי גוֹזְלוֹ?
בֶּעצַיכְנְט זִיך אוֹיף דֶעם פָּסוּק "עָנִי וְאֶבְיון מִגּוֹזְלוֹ". מָען ווִיל דֶערמִט אוֹיסדְרִיקֶען, אַז בַּיי אַן אָרעם־מַאן קָען אֲפִילוּ א גַּזלָן אוֹיךְ נָארְנִיט אוֹועקְנֶעמֶען.

עָנִיוּת.

צוּ־פִֿיל עָנִיוּת אִיז א הַאלְבֶּער שְׁמָאלְץ.

עֶסֶן.

1 בַּיי דֶעם עֶסֶן, קֶען מֶען קוֹים דֶעם הוּנְגֶער פֶֿערְגֶעסֶן.
בַּיי אַן אָרעמֶער סְעוּדָה, וואוּ מֶען ווֶערְט נִיט זַאט.

2 דָאס עֶסֶן בְּלַייבְּט קְלֶעבֶּן אֵין דֶער פַֿאן.
פוּן א קְלֵיינֶער פַֿאךְ־צַיְיטוּנְג, אוּן פוּן א נֶעשֶׁעפְט וואוּ דִי הוֹצָאוֹת זֶענֶן גְּרעסֶער פוּנִם רֶוַח.

עֶסֶן (verb.).

1 אַבִי נִיט צוּ עֶסֶן פוּנִם גְּרַייסֶען.
אַבִי = p. aby — ה. ה. דָאס פֶֿערְדִינְסְט מֶען נִיט וויִ קְלֵיין, אַבִי מֶען בֶּעהַאלְטְ נִיט אֲנְצוּרִיהֶרֶן דָאס קָפָּן.

2 אוּ מֶען הָאט גֶעכְטֶען גֶענֶעסֶען, אִיז מֶען הַיינְט נִיט זַאט.

3 אוּ מֶען לֶעגְט זִיך נִיט גֶענֶעסֶען, שְׁטֶעהְט מֶען אוֹיף נִיט גֶעשְׁלָאפֶֿען.
פֶֿערְגְל. הוּנְגֶעריג 1.

4 אוּ מֶען עֶסְט, טָאר מֶען נִיט רֶעדֶען.
בְּפְֿרָט אוּ מֶען עֶסְט פִֿישׁ. — אֵין מִסְתִּין בִּסְעוּדָה. (תענית ה', ב').

5 וֶוער עֶסְט אוֹיף דֶער גַּאס, קֶען קֵיין עֵדוּת נִיט זָאגֶען.
עֶרְגְלִיךְ אִיז תַּלְמוּד: "האוכל בשוק דומה לכלב". (קידושין מ', ב').

6 מֶען מֶעג עֶסֶן, אָבֶּער נִיט פְֿרֶעסֶן.

7 עֶס אוּן בֶּעגְש, אוּן זַיי א מֶענְש!
אוּי זָאגְט א מַאמֶע צוּ־נִי־אִיהֶר פֶֿערְצוֹגֶען בֶּן יָחִיד־עֶל.

8 עֶס דִיךְ אֶן, אַיידֶער דִי קְלֵיינֶע קוּמֶען אֶן; טְהוּ דִיךְ אֶן, אַיידֶער דִי גְּרוֹיסֶע קוּמֶען אֶן.
בַּיי קְלֵיינֶע קִינְדֶער קָאסְט מְהַיינֶער זַיי צוּ דֶערְנֶעהֶרֶן; גְּרוֹיסֶע קִינְדֶער בֶּעהַאלְטֶען וויִדֶער פַֿיל קְלֵיידֶער אוּן נָדָן. — פֶֿערְגְל. ק י נ ד 30.

9 עֶסֶן אִיז דִי בֶּעסְטֶע תְּפִלָּה.
וָואוֹרְטְשְׁפִּיל צְווישֶׁען "עֶסֶן" אוּן דֶעם יוֹצֵר "אֵיתָן הַכִּין אֲמוּנָתֶךָ".

2702

10. Er esst duwor-achejr.

»duwor-achejr«, euphemistisch für Schweinefleisch.

11. Fün zü-fil essen ken men schtarben, fün zü-fil fasten ken men schtarben.

12. Krenk gegessen — kadachass gebenscht.

Sinn: Wer hungrig vom Tische aufsteht, der spricht auch ein mageres, knappes Tischgebet.

Esser.

A güter esser is a schlechter faster, (ober a güter arbejter).

Epel.

1. In a schejnem epel gefint men amul a worem.

2. Dus beste epele chapt aus der chasir.

3. Dus epele gerut nuch dem schtam, dus kind gerut nuch der am.

4. Dus epele falt nit weit fün'm bejmele.

5. Wus kümt araus fün dem schejnem epele, as es hot a weremig herzele?

Ejzu.

1. Dus leichtste is, zü geben jenem an ejzu, dus schwerste, — sich alejn.

2. Mit ejzojss bin ich fersehen, nor geld darf ich huben.

So spricht einer, der seinen Freund um ein Darlehen bittet, und anstatt dessen nur gute Ratschläge erhält.

3. Freg an ejzu dem ssojnej, ün thü ferkehrt.

Vergl. Freind 6.

4. Freg an ejzu jenem, ün hob dein ssejchel bei dir.

Vergl. Ruten 1; Ssejchel 2.

Ek.

Ales nemt an ek — afilü der „ki hinej kachojmer".

(Über »ki hinej kachojmer« s. Glossar s. v.).

Akuru.

An akuru, fuhrt züm rebi'n kein Ssadegure.

Ssadegure = Sadagóra, Stadt in der Bukowina, ist der Sitz eines berühmten Wunderrabbi, der durch seine frommen Gebete den kinderlosen Frauen zur Nachkommenschaft verhilft.

Akschon.

1. An akschon is erger wi a kaljeke.

kaljeke = p. kaleka. — Dem Halsstarrigen ist ebenso wenig zu helfen, wie einem Krüppel.

2718

2702

10 עֶר עָסְט דָּבָר־אַחֵר.

ד. ה. גְּלֶשׁוֹן נְקֵבָה: חֲזִיר־פַּלֵיישׁ.

11 פּוֹן צוּ־פִּיל עָסָן קָען מָען שְׂטַארְבָּען, — פּוֹן צוּ־פִּיל פַּאסְטָען קָען מָען שְׂטַארְבָּען.

12 קְרָענְק גֶּעגֶעסֶען — קַדַּחַת גָּעבֶּענְשְׂט.

בי״ם פְּרָעסֶער הָעבְּט אִבּ דָאס בֶּעגֶשֶׁען פּוֹן דָער מָאהְלַצַייט, צִי עֶר דָאס מָעהָר, אֲדֶער וֶועניגֶער גֶּעגֶעסֶען.

עֶסֶר.

א גוּטֶער עָסֶר אִיז א שְׁלֶעכְטֶער פַּאסְטֶער, (אָבֶּער א גוּטֶער אַרְבַּייטֶער).

עֶפֶּל.

1 אִין א שַׁיינֶעם עֶפֶּל גֶּעפִּינְט מָען אֲמָאל א וָוארֶעם.

2 דָאס בֶּעסְטֶע עֶפֶּלע חַאפְּט אוֹים דָער חֲזִיר.

3 דָאס עֶפֶּלע גֶּעהְט נָאךְ דֶעם שְׂטַאם, דָאס קִינְד גֶּעהְט נָאךְ דֶער אֵם.

4 דָאס עֶפֶּלע פַּאלְט נִיט וַוייט פּוּנְם בַּייֶמֶּלע.

ד. ה. קִינְדֶער גֶּעהָאטָען מַייסְטֶענְס אֵן דִי עֶלְטֶערן.

5 וָואס קוּמְט אֲרוֹים פּוֹן דֶעם שַׁיינֶעם עֶפֶּלע, אוּ עֶם הָאט א וָועהְמִיג הֶערְצֶעלע?

עֶצָה.

1 דָאס לַייכְטְסְטֶע אִיז, צוּ גֶּעבֶּען יֶענֶעם אֵן עֵצָה, דָאס שְׁוֶוערְסְטֶע, — זִיךְ אַלַיין.

2 מִיט עֵצוֹת בִּין אִיךְ פֶּערְזָארְגְט, נָאר גֶּעלְד דַארְף אִיךְ הָאבֶּען.

אזוֹי זָאגְט אַייגֶער, וָואס פֶּערְלַאנְגְט מָען זָאל אִיהֶם בָּאהֶלְפֶּען גֶּעלְט, אוּן יֶענֶער אִיז אִיהֶם מַדֵּחַה מִיט בְּלוּיזֶע עֵצוֹת.

3 פְּרֶעג אֵן עֵצָה דֶעם שׂוֹנֵא, אוּן טְהוּ פֶּערְקֶעהְרְט.

פֶּערְגֶל. פַּרַ׳׳ג 6.

4 פְּרֶעג אֵן עֵצָה יֶענֶעם, אוּן הָאב דַיין שֵׂכֶל בַּיי דִיר.

פֶּערְגֶל. הָאבֶּען 1; שֵׂכֶל 2.

עֵקּ.

אַלֶעם גֶּעמְט אֵן עֵק — אֲפִילוּ דָער „כִּי הִנֵּה כַּחוֹמֶר".

הָאשְׁטָשׁ עֶס דַאכְט זִיךְ, אז דָער „כִּי הִנֵּה כַּחוֹמֶר" וָועט־קיין מָאל־קיין עֵק נִיט הָאבֶּען.

עֲקֵדָה.

אֵן עֲקֵדָה, פַּאדֶערְט צוּם רֶבִּין־קיין סַאדָעגָארָע.

סַאדָעגָארָע = Sadagóra אִיז א שְׁטָאדְט אִין דָער בָּאקָאוִוינָע. דָארְט וואוינְט א בַּעֲלֵי־תִּמְהָה רַבִּי, וָואס עֶר גִּיט דִי וַוייבֶּער סְגוּלוֹת צוּ הָאבֶּען קִינְדֶער.

עַקְשָׁן.

1 אֵן עַקְשָׁן אִיז עֶרְגֶער וִוי א קַאלְיֶעקָע.

קַאלְיֶעקָע = p. kaleka

2718

2718

2. An akschon falt tumid in der blote arein.
blote = p. błoto. — Vergl. Makschon.
3. Far an akschon is kejn r'füu nit du.

Akschunüss.

Fün akschunüss wegen geht men amul fün'm gan-ejden in gejhenojm arein.
Der Halsstarrige schneidet sich oft selbst ins Fleisch, wenn es gilt, seinen Eigensinn durchzusetzen.

Urejw.

1. An urejw is a duren.
duren = p. dureń.
2. Far dem nehentsten kurojw, sol men nit sein kejn urejw.
Vergl. Kurojw 5.

„Urojw".

Nuch „urojw" kümt „dewer".
Wortspiel zwischen »urojw« und »urejw«. Mit Anspielung auf die Reihenfolge der 10 ägyptischen Plagen, erinnert das Sprichwort, dass derjenige, welcher eine Bürgschaft übernimmt, sehr oft in die Patsche kommt.

Erew-jojm kipür.

Erew-jojm kipür senen ale jüden mejssim.
Weil sie an diesem Tage weisse, lange, den Sterbekleidern ähnliche Gewänder anziehen.

Erew-pessach.

As es kümt erew-pessach, dreht sich bei di weiber der schlejer.
Vor den Osterfeiertagen sind die Hausfrauen mit Kochen und Backen sehr in Anspruch genommen.

Ergerer.

Los sein an ergerer, abi an anderer.
abi = p. aby. — So sagt eine Frau, die entschlossen ist, um jeden Preis sich von ihrem Manne scheiden zu lassen, selbst auf die Gefahr hin, einen noch schlimmern zu bekommen.

Erd.

1. Auf fremder erd bauet men nit.
2. Auf schwarzer erd wakst di beste t'wüu.
Sinn: Beim einfachsten Mann findet man oft das beste Herz.
3. As men ligt auf der erd, ken men nit falen.
4. Erd is ümetüm erd — men ken ümetüm begruben weren.
Sprache eines Menschen, der gezwungen ist sein Heimatland zu verlassen und in der Fremde sein Glück zu versuchen.

2718

2 אַן עַקְשָׁן פֶֿאלְט תָּמִיד אִין דֶעֶר בְּלָאטָע אַרַיין.
בְּלָאטָע = p. błoto — פֶֿעְרְגְל. מַקְשָׁן.
3 פֶֿאר אַן עַקְשָׁן אִיז קַיין רְפוּאָה נִיט דָא.

עַקְשָׁנוּת.

פּוּן עַקְשָׁנוּת וָועֶגֶן נֶעהְט מֶען אַמָאל פּוּנְם גַן־עֵדֶן אִין גֵיהֶנֹם אַרַיין.
ד. ה. אִין אַיגֶנְעשְׁפֶֿארְטֶער מֶעְנש קֶען אַמָאל זִיךְ אַלַיין שַׁאדֶן, נָאר צוּ־לִיב זַיין עַקְשָׁנוּת.

עֶרֶב.

1 אַן עֶרֶב אִיז א דוּרֶען.
דוּרֶען = p. dureń
2 פֶֿאר דֶעם נֶעהֶעֶנְטְסְטֶען קְרוֹב, זָאל מֶען נִיט זַיין קַיין עֶרֶב.
פֶֿעְרְגְל. קְרוֹב 5.

עֶרֶב׳.

נָאךְ „עֶרֶב׳ קוּמְט „דֶבֶר".
מֶען זָאגְט דָאס פּוּן אַיגֶענֶם, וָאס עֶר אִיז אִין עֶרֶב פֶֿאר אַן עֶרֶב אִין אַנְדֶערְן, אִין מֶען דֶערְמַאנְט אִיהְם, אַז אִין דִי עֶשֶׂר מַכּוֹת שְׁטֶעהְט בַּאלְד נָאךְ „עֶרֶב׳ — „דֶבֶר". ד. ה. אַז עֶר וָועֶט קוּמֶען צוּ־נֶי־א נְרוֹסֶען שָׁאדֶן.

עֶרֶב־יוֹם כִּפּוּר.

עֶרֶב־יוֹם כִּפּוּר וָועֶנֶן אַלֶע יוּדֶען מֵתִים.
וַויל זַיי טְהוּן זִיךְ אִין דִי זַיידֶע קִימְלֶען, אַדֶער וִי אִין תַּכְרִיכִים.

עֶרֶב־פֶּסַח.

אַז עֶס קוּמְט עֶרֶב־פֶּסַח, דֶרֶעהְט זִיךְ בַּיי דִי וַויבֶּער דֶער שְׁלַיעֶר.
ד. ה. וַיי הֶאבֶּען נָאר קַיין צַייט נִיט.

עֶרְגֶערֶר.

לָאז זַיין אַן עֶרְגֶערֶר, אַבִּי אַן אַנְדֶערֶר.
אַבִּי = p. aby — אַדֶער נָאגְט א פֶֿרוי, וָאס וִיל זִיךְ נֶעשֵׁיידֶן לָאזֶן, אוֹן זַיי־סְט נִיט, צוּ וָאס פַֿאר אַן אַנְדֶערְן מַאן זִי וָועט אָנְקוּמֶען.

עֶרְד.

1 אוֹיף פְֿרֶעמְדֶער עֶרְד בּוּיעְט מֶען נִיט.
2 אוֹיף שְׁוַואְרְצֶער עֶרְד וַואקְסְט דִי בֶּעסְטֶע תְּבוּאָה.
ד. ה. בַּיי א פְּשׁוּטֶען מֶענְשֶׁען נֶעפִֿינְט מֶען אַמָאל דָאס בֶּעסְטֶע הַארְץ.
3 אַז מֶען לִיגְט אוֹיף דֶער עֶרְד, קֶען מֶען נִיט פַֿאלֶען.
4 עֶרְד אִיז אוּמְעטוּם עֶרְד — מֶען קֶען אוּמְעטוּם בְּעגְרָאבֶּען וָועֶרֶן.
אַזוֹי זָאגְט אַיגֶענֶר, וָאס לָאזְט זִיךְ אַוועג פּוּן דֶעם הַיים פַֿאר הוּכֶען, אוֹן זַיי־סְט נִיט, וָאס אוֹיס אִיהְם וָועט וָועֶרֶן.

Ejssow.

1. Ejssow ün Jaakojw kenen sich kejn mul nit ausgleichen.
   Christen und Juden haben sich zu allen Zeiten schlecht vertragen.
2. Ejssow halt sich pod bokjem, ün sugt zü Jaakojw'n: „halitejni nu!"
   pod bokjem = p. pod bokiem. — Charakterisiert, wie sehr der Christ seine Übermacht dem Juden gegenüber fühlen lässt.
3. Ejssow fregt, wi men git maassejr fün schtroj.
   Von Esau erzählt der Midrasch, dass er, um sich bei seinem Vater einzuschmeicheln, diesen fragte, wie man von Stroh den Zehent entrichtet, obgleich er wusste, dass Stroh von dieser Abgabe befreit ist. — Das Sprichwort kennzeichnet einen Scheinheiligen.

Aschirüss.

1. Wü aschirüss, dort is g'würojss.
2. Mit aschirüss tur men sich nit ibernemen.
   Weil Reichtum oft vergänglich ist.

Esser-makojss.

1. Dus beste fün di esser-makojss senen di knejdlech mit jauch.
2. Zü di esser-makojss nemt men kejn chusson nit zü gast.
   Man unterlässt es, zu den ersten 2 Passah-Abenden, an welchen von den ägyptischen Plagen erzählt wird, einen Bräutigam zu Gast zu laden, aus Furcht, er könnte sich dadurch getroffen fühlen. — Vergl. Chusson 4.

עֵשָׂו.

1 עֵשָׂו אוּן יַעֲקֹב קָעֶנֶן זִיךְ קֵין מָאל נִיט אוֹיסְגְלַייכֶן.
ד. ה. יִדֶן אוּן קְרִיסְטֶן קָעֶנֶן נִיט לֶעבֶּן בְּשָׁלוֹם.
2 עֵשָׂו דַאלְט זִיךְ פָּאד בָּאקְעֶם, אוּן זָאגְט צוּ יַעֲקֹבְן: „הַלְעִיטֵנִי נָא!"
פָּאד בָּאקְעֶם = p. pod bokiem — דָאס שְׁפְּריכְוָארְט דְרִיקְט אוֹיס, וִוי דִי קְרִיס־טֶן לָאזֶן דָעם יִדֶן שְׁמֶארְק פִּיהְלֶן דָאס גָלוּת.
3 עֵשָׂו פְֿרֶעגְט, וִוי מֶן נִיט מַעֲשֵׂר פוּן שְׁטְרוי.
מֶן זָאגְט דָאס שְׁפְּריכְוָארְט פוּן א פַֿאלְשֶׁן מֶענְשֶׁן, א צְבִיעַ־ק, וָאס עֶר וִוייל זִיךְ פַֿאר דָער וָועלְט אוֹיסְפַֿיינֶן. — אבא, הִיךְ מעשרין את התבן? (רש"י בראשית, כ"ה, כ"ז).

עֲשִׂירוּת.

1 וואוּ עֲשִׂירוּת, דָארְט אִיז גְבוּרוֹת.
2 מִיט עֲשִׂירוּת טָאר מֶן זִיךְ נִיט אִיבֶּערֶנֶעמֶן.
וָוארוּם עָס קֶען זִיךְ אַמָאל אוֹיסְלָאזֶן.

עֶשֶׂר־מַכּוֹת.

1 דָאס בֶּעסְטֶע פוּן דִי עֶשֶׂר־מַכּוֹת, זָאגֶן דִי קְנַייד'לֶעךְ מִיט יוךְ.
2 צוּ דִי עֶשֶׂר־מַכּוֹת נֶעמְט מֶן קֵין חָתָן נִיט צוּ גַאסְט.
ד. ה. צוּ דִי עֶרְשְׁטֶע טֶען פֶּסַח, וַוייל מֶן דֶערְצֶעהְלְט בֵּיים סֵדֶר פוּן דִי עֶשֶׂר־מַכּוֹת, אוּן בְֿדִי דָער חָתָן זָאל נִיט מֵינֶען, אַז מֶן רֶעכֶנְט אִיהְם אוֹיךְ פַֿאר אַ מַכָּה. — פַֿערְגְל. חָתָן 4.

Podeschwe.

A podeschwe in honig gepregelt is auch siss.
podeschwe = p. podeszwa.

Podpan.

Di podpaness senen erger fün di paness (oder: p'rizim) alejn.
podpan = p. podpanek. — Sinn: Die Diener sind oft schlimmer, als die Herren.

Podrjatschik.

A rüssischer podrjatschik geht in kaloschen, ün hot kejn groschen.
podrjatschik = r. подрядчикъ. — Ein russischer Armeelieferant gibt sich den Anschein eines reichen, vornehmen Herrn, ist aber im Grunde genommen ein armer Teufel.

Pawe.

1. As di pawe kükt auf ihre federn, kwelt si — as si kükt auf ihre fiss, wejnt si.
pawe = p. paw'.
2. Di pawe sol nit huben di schejne federn, wolt sich kejner auf ihr nit ümgekükt.

Patsch.

1. As es helft nit kejn patsch, müs men nemen di beitsch.
Vergl. Ferschtehen 2.
2. Ich nit faul — git er mir a patsch.
Von einem Prahlhans, der sich seiner Heldentaten rühmt, obschon er derjenige ist, der die Schläge bekommt.
3. A patsch is leichter zü bekümen, wi zü geben.
4. A patsch afilü nuch siben juhr gedenkt sich.
5. A patsch ferhejlt sich, — a wort gedenkt sich.
6. A patsch fergeht, a wort beschteht.
Vergl. Wort 7; Klop 1.
7. Wi kümt a patsch zü „güt-schaboss"?
So soll sich jemand gewundert haben, als er auf seinen höflichen Gruss zur Erwiderung eine Maulschelle erhielt.

פּאדעשוּוע.

א פּאדעשוּוע אין האָניג נעפּרעגעלט איז אויך זים.
p. podeszwa = פּאדעשוּוע

פּאדפּאן.

די פּאדפּאנעס זענען ערגער פּון די פּאנעס (אדער: פּריצים) אליין.
פּאדפּאן = p. podpanek — זען: די משׂרתים זענען ערגער פּון די בּעלי־בּתים.

פּאדרי־אטשיק.

א רוסישער פּאדרי־אטשיק נעהט אין קאלאשען, אוּן האט קיין גראשען.
פּאדרי־אטשיק = r. подрядчикъ — הארא־אקטערייזירט א רוסישען ליפּעראנט, וואס עד שטעלט זיך אפּ ווי אפּער אין דער הויך האט ער דעם דלות.

פּאוּע.

1 אז די פּאוּע קוקט אויף אירע פּעדערן, קוועלט זי — אז זי קוקט אויף אירע פּיס, ווייגט זי.
פּאוּע = p. paw'

2 די פּאוּע זאל נית האבן די שיינע פּעדערן, וואלט זיך קיינער אויף אירי נית אומגעקוקט.

פּאטש.

1 אז עס העלפּט נית קיין פּאטש, מוז מען נעמען די בייטש.
פּערגל. פּערשטעהן 2.

2 איך ניט פויל — נית ער מיר א פּאטש.
שערצהאפט פון א בּערימער, וואס סוף כּל סוף האפּט ער די קלעפּ.

3 א פּאטש איז לייכטער צו בּעקומען, ווי צו נעבּען.

4 א פּאטש אפילו נאך יבּען יאהר נעדענקט זיך.

5 א פּאטש פּערהיילט זיך, — א וואָרט נעדענקט זיך.

6 א פּאטש פּערנעהט, א וואָרט בּעשטעהט.
פּערגל. וואָרט 7; קלאפּ 1.

7 ווי קומט א פּאטש צו „גוט־שבת"?
איינער האט זיך נעוואונדערט, וואס ער האט פּלעצלינג בּעקומען א פּאטש פון אינעם, אז ער האט אים נעווינשען „גוט־שבת".

2750

8. Wer es ken kejn patsch nit fertrugen, ken auch kejn geld nit ferdinen.
9. Chapt men a patsch, bekümt men noch a ssojnej derzü.
10. Pitsch, patsch! wer wemen, wejss ich nit.

Wenn man von einer Schlägerei hört, ohne Näheres darüber erfahren zu können.

Potscht.

A potscht fün rojsch-chojdesch Kremeniz.

Kremeniz = p. Krzemieniec (Stadt in Russland.) Diese Redensart wird gebraucht, wenn man eine übertriebene und unglaubliche Nachricht vernimmt. Die komische Zusammenstellung von »Neumond« und »Krzemieniec« wirkt höchst sonderbar.

Polak.

Polak! wü is dein ojer?

So verspottet man in Deutschland einen, der stets auf Umwegen zu seinem Ziele zu gelangen sucht. Fragt man nämlich einen Polak, (einen polnischen Juden) wo er sein Ohr habe, so langt er mit der rechten Hand über den Kopf hinüber und zeigt auf das linke Ohr.

Poljessje.

In Poljessje wikelt men asa kind.

Poljessje = p. Polesie. — Die Bewohner dieser Provinz zeichnen sich durch stämmige Gestalt und hohen Wuchs aus. Die Redensart wird scherzhaft von einem baumlangen Burschen gebraucht, um auszudrücken, dass er in Polesie dennoch als Säugling gelten würde.

Pominize.

A pominize gisst sich auch alejn iber.

pominize = p. pomyjnica. — Zur Entschuldigung eines gefallenen Mädchens, welches den Fehltritt offenbar begangen hat, weil man es allzu lange unverheiratet liess.

Passen.

1. Drei sachen passen nit, ober sej schaden nit: as an alter man nemt a b'ssülu, a trünk bronfen nuch'n essen, ün as men schlugt dus weib.

Aehnlich: Schaden 2.

2. Sej passen züsamen, wi an oks mit a ferd in akerwegele.

Bezieht sich auf das biblische Verbot, B. M. V, 22, 10.

2750

8 ווער עס קען קיין פּאטש ניט פּערטראגן, קען אויך קיין געלט ניט פּערדינען.
9 האפּט מען א פּאטש, בעקומט מען נאך א שוינא דערצו.
10 פּיטש, פּאטש! ווער ווען, ווייס איך ניט.

וואנט מען, ווען מען הערט פון דער ווייטנס א נעקריג און א נעשלעג, און מען ווייסט ניט צווישען ווען מען ווייסט ניט צווישען ווען און פּאר וואס.

פּאטשט.

א פּאטשט פון ראש־חדש קרעמעניץ.

קרעמעניץ = p. Krzemieniec — די ידיעה־נאכריכט מען, ווען מען הערט דערצעהלען אן אומגלויבליכע, אדער אומגעהויערע מעשה. — דאס קאמישע צוזאמענשטעלען פון »ראש־חדש« מיט דער שטאדט קרעמעניץ קען איך מיר ניט דערקלערען.

פּאלאק.

פּאלאק! וואו איז דיין אויער?

אזוי וואנט מען אין דייטשלאנד, ווען אייגער מאכט א ווייטען ווועג אן ענטפּערט ניט גלייך צו דער זאך. — מען דערצעהלט, או מען הא מאל נעפּרעגט א פּוילישען יודען, וואו ער הא זיין אויער. הא ער ארינגעלעגט די רעכטע האנד איבער קאפּ, און הא נעוויזען זיין לינק אויער.

פּאלעסיע.

אין פּאלעסיע וויקעלט מען אזא קינד.

פּאלעסיע = p. Polesie — דאס פּאלק אין פּאלעסיע איז בעקאנט פאר זעהר גרויסע און שטארקע מענשען. די ידיעה־נאכריכט ווערט שערצהאפט נעבּרויכט פון א גרויסען יונג, אום צו זאגען, או אין פּאלעסיע איז ער פאר נאך א ווינקעלקינד.

פּאמיניצע.

א פּאמיניצע ניסט זיך אויך אליין איבער.

פּאמיניצע = p. pomyjnica — ד. ה. או מען מחוה ניט א זאך צו דער ידיעה־נאכריכט פון א פּערנעפּאלן, און מען דערקלערט זיך איהרען פּעהלטריט דערמיט, ווייל מען הא איהר ניט בייי צייטענס חתונה נעמאכט.

פּאסען.

1 דריי זאכען פּאסען ניט, אבער ווי שאדען ניט: או אן אלטער מאן נעמט א בּתולה, א טרונק ברענפּען נאכן עסען, און או מען שלאגט דאס ווייב.

עהנליך: Schaden 2.

2 ווי פּאסען צוזאמען, וי אן אקס מיט א פּערד אין אקערוועגעלע.

וואורום ערשטענס פּאסען ניי ניט צוזאמען, און צווייטענס איז עס א לאו אין דער תורה. לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו (דברים כ"ב י').

2759

3. Es passt ihm, wi a güten-jüden dus kadachass.
4. Es passt ihm, wi dem hünd an arba-kanfojss.
5. Es passt dir, wi a chasir ojringlech (Var: ... a schtreimel).

Alle diese Redensarten werden gebraucht, wenn sich jemand Dinge anmasst, die ihm weder zukommen, noch passen.

6. Es passt, wi a hojker zü der wand.

Von zwei widerstreitenden Dingen, die sich unmöglich vereinigen lassen.

„Papu“

As es is nit du kejn „papu“, geht men „ljulju“.

ljulju = p. lulu. — »papu« und »ljulju« bezeichnen in der Kindersprache essen und schlafen. — Sinn: Im Schlafe spürt man den Hunger nicht.

Poken.

Er hot schojn gepokt ün gemuselt.

D. h. er hat in seinem Leben viel Ungemach und Leiden erlitten und viel Erfahrungen gesammelt.

Parch.

1. „Ejle tojl'dojss Nojach“ — dus is di maasse fün a parch.

parch = p. parch. — Scherzhafte Erklärung des Bibelverses B. M. I, 6, 9., der die Lebensgeschichte Noahs rühmend hervorhebt. — Wird gebraucht, wenn man jemanden prahlen hört.

2. „Ale parchess in bud arein!“ — „Ich bin ober nit kejn parch“.

Vergl. Nar 19.

3. Alz-ejns Mojsche parch!

Meist in Lemberg gebraucht, im Sinne von: »Ich habe nichts zu verlieren, es ist mir schon alles egal«.

4. A parch tur nit sein kejn rojsch-hakuhol.

Scherzhaft, weil man sagt, ein Grindiger habe genug eigener Plage auf dem Kopfe zu tragen.

5. A parch trugt in bud auch a jarmülke.

jarmülke = p. jarmułka. — Er schämt sich, seinen Kopf zu entblössen und nimmt zum Vorwand die bei Juden herrschende Sitte, nicht barhäuptig herumzugehen.

6. A parch meg sich krazen.
7. Bet a parch zü minjon, wert er bei sich grojss.
8. Hojschanu-rabu fihrt men di parchess in bud arein.

In manchen kleinen Städten Russlands besteht die boshafte Sitte, an diesem Tage die Grindigen gegen ihren Willen ins Bad zu geleiten.

2759

3 עָם פַּאסְט אִיהְם, וִוי א נוּטָען־יוּדָען דָאם קַדחַת.
4 עָם פַּאסְט אִיהְם, וִוי דָעם הוּנְד אַן אַרְבַּע־כַּנְפוֹת.
5 עָם פַּאסְט דִיר, וִוי א חֲזִיר אִירִינְגֶלֶעךְ. (וואר: ...א שְׁטְרַיימֶעל).
6 עָם פַּאסְט, וִוי א הוֹיקֶער צוּ דָער וַואנְט.

„פַּאפּו“.

אַז עָם אִיז נִיט דָא קֵיין „פַּאפּו“, גֶעהְט מָען „לְיוּלְיוּ“.

לְיוּלְיוּ = p. lulu — אִין דָער קִינְדֶערְשְׁפְּרַאכֶע הֵייסְט „פַּאפּו“ — עֶסֶן אוּן „לְיוּלְיוּ“ — שְׁלָאפֶן. — זִין: אַז מָען הָאט נִיט וָואס צוּ קַיְיעֶן, אִיז אֵם בָּעסְטֶן, מָען לֶעגְט זִךְ שְׁלָאפֶן.

פָּאכָען.

עֶר הָאט שׁוֹין גֶעפָּאכְט אוּן גֶעמָאוּעלְט.

ד. ה. עֶר הָאט שׁוֹין אִין זַיין לֶעבֶן פִּיל גֶעלִיטֶן אוּן אִיז שׁוֹין אֵיבֶּערְגֶענְקִיטֶן אַלֶּע צָרוֹת.

פַּארָךְ.

1 „אֵלֶה תּוֹלְדוֹת נֹחַ“ — דָאם אִיז דִי מַעֲשֶׂה פּוּן א פַּארָךְ.

פַּארָךְ = p. parch — שֶׁעֶרְצֶהאפְטֶע אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פּוּן דֶעם פָּסוּק אִין דָער סִדְרָה „נֹחַ“, אוּן מָען זָאגְט דָאם, וָען אַיינֶער בָּעריהְמְט זִךְ מִיט זַיין יִחוּס, אָדֶער מִיט זַיינֶע מַעֲשִׂים.

2 „אַלֶע פַּארָכֶעם אִין בָּאד אַרַיין!“ — „אִיךְ בִּין אֲבֶּער נִיט קֵיין פַּארָךְ.“

פֶּערְגְל. נַאר 19.

3 אַלְץ־אַיינֶם מֹשֶׁה פַּארָךְ!

זָאגְט מָען מֵיסְט אִין לֶעמְבֶּערְג, וָען אַיינֶעם אִיז שׁוֹין אַלֶעס אַיינֶם, וָאס עֶס וָועְט מִיט אִיהְם גֶעשֶׁעהֶען.

4 א פַּארָךְ טָאר נִיט זַיין קֵיין ראשׁ־הַקָּהָל.

וַוייל עֶר הָאט גֶענוּג זַיין אַיינֶעם צוּ טְרָאגֶען אוֹיפְן קָאפּ.

5 א פַּארָךְ מְרָאגְט אִין בָּאד אוֹיךְ א יַארְמוּלְקֶע.

יַארְמוּלְקֶע = p. jarmułka — וַוייל עֶר שֶׁעְמְט זִךְ צוּ זַייֶען דָעם פַּארָךְ, אִין עֶר זָאגְט א תֵּרוּץ, אַז עֶר וַוייל נִיט גֶעהֶען בְּקַלּוּת־רֹאשׁ.

6 א פַּארָךְ מֶעג זִיךְ קְרָאצֶען.

7 בֶּעט א פַּארָךְ צוּ מִנְיָן, וָועְרְט עֶר בֵּי זִיךְ נֶרִיס.

8 הוֹשַׁעְנָא־רַבָּה פִּיהְרְט מָען דִי פַּארְכֶעם אִין בָּאד אַרַיין.

דָאס אִיז א מִנְהָג אִין עֶטְלִיכֶע נֶענֶענֶען פּוּן רוּסְלַאנְד. נַאמִירְלִיךְ נֶענֶען דִי פַּארְכֶעם מִיט דֶעם מִנְהָג נִיט וָועְדֶר צוּפְרִידֶען.

9. Wü a parch, is er mein kurojw.
Vergl. Urem-man 35.

10. Wus mehr men krazt dem parch, wus mehr wakst er.

11. Schmir a parch mit honig, a parch bleibt a parch.

Paschen

Gepaschet, is gefuhren.
paschen = p. popasać. — Fuhrmannsregel.

P'gimu.

Er sücht a p'gimu auf der seg.
Wenn jemand einen Makel an einer Sache hervorhebt, an welcher ohnehin noch viele andere Fehler in die Augen fallen.

Pejger'n.

Oder der puriz wet pejger'n, oder der hünd wet pejger'n.
So tröstete sich ein Pächter, der von seinem Gutsherrn viel auszustehen hatte, und ausserdem von dessen bösem Hunde verfolgt wurde.

Püter.

Wer es hot püter auf'n kop, tur auf der sün nit gehen.
D. h. der Schuldbewusste soll jede Gelegenheit vermeiden, die an seine Missetat gemahnen könnte.

Pojsen.

1. In Pojsen, gehen di weiber in hojsen.
Die beschränkten Posener überlassen das Regiment im Hause ihren Frauen.

2. Pojsner narunim.
Die Redensart bezieht sich auf eine Anekdote, in der erzählt wird, wie der dortige Schuldiener, der offenbar kein Posener war, die Gemeinde zum Narren gehabt hat.

Pojlisch.

Wus kümt mir araus fün mein pojlisch reden, as men lost mich in dem hojf nit arein?
So klagte ein Hausierer seinem Kollegen, dass er trotz seiner Sprachgewandtheit in die Edelhöfe keinen Einlass finde.

Pojlen.

1. In Pojlen is ales krüm, nor di trep senen gleich.
»gleich« steht hier für gerade, senkrecht, als Gegensatz zu »krumm« = schief.

9 וואו א פּאַרך, איז ער מײַן קרוֹב.
פֶּערגל. אָר ע ם־מ א ן 35.

10 וָואס מער מען קראצט דעם פּאַרך, וואס מער וואקסט ער.

11 שמיר א פּאַרך מיט האָניג, א פּאַרך בלייבט א פּאַרך.

פּאַשׁען.

געפּאשׁעט, איז געפּאָרן.
פּאשׁען = p. popasać — אויך וָאנען בּעל־עגלות.

פּגימה.

ער זוכט א פּגימה אויף דער נעכט.
וָען איינער וָעצט אויס א פֶּעהלער אויף א מענשען, וָאס עד האָט א חין דעם וָאס
א סך אַנדערע חסרונות.

פּגרן.

אָדער דער פּריץ וָעט פּגרן, אדער דער הונד וָעט פּגרן.
מיט דער האָפענונג האָט זיך נעמתיים א ענבאר, וָאס האָט נעהאט נרויסע צרות פּונם
שלעכטען פּריץ און נאך דערצו פּון זיין בייזען הונד, וָאס האָט אים אויך
נים אריינגעלאָזט.

פּוטער.

וער עס האט פּוטער אויפֿן קאפּ, טאר אויף דער זון נים נעהן.
ד. ה. דער, וָאס פֶּיהלט זיך שולדיג, מוז פֶּערמיידן אילעכע נעלענענהייט, וָאס קען
אים צו־נא מנשל פּרינגען אין בעוויזען זיינע חטאים.

פּוֹיזען.

1 אין פּוֹיזען, נעהען די ווייבער אין הויזען.
ווייל מען וָאוְט, או אין פּוֹיזען וָענען די ווייבער קלינער פּון די מענער אין זיי וָענערען
אין הויז.

2 פּוֹיזענער נאַראָנים.
די שטאָדט פּוֹיזען איז בּעקאַנט, או איהרע אייגענאַרטיגע נענען נאַראָנים. דָאס שפּריכוואָרט
בּעציהט זיך אויף אַן אַנעקדאָטע, וי דער שמש האָט נאַרין קהל צו נאר נעמאכט.

פּוילישׁ.

וָאס קומט מיר ארוים פּון מיין פּוילישׁ רעדען, או מען לאָזט מיך אין דעם
הויף נים אריין.
אזוי האָט זיך אמאל נעקלאָנט א יוד, וָאס איז אריסנענאנגען מיט א פּעקעל סחורה אויף
די דערפֿער.

פּוילען.

1 אין פּוילען איז אלעס קרום, נאר די טרעפּ וָענען נלייך.
„נלייך" שטעהט דא אין דער בּעדייטונג פּון נעהר שטעף, וָאס בּיי מענש איז נים נעהר נוט.

2784

2. Un Pojlen ist kejn b'ruchu.
So sagt man in Ungarn.

Pauer.

1. Uhn ejn pauer is auch a j'rid.
2. As a pauer kümt in an aptejk arein, bekümt der aptejker dem katar.
Weil der Bauer einen unangenehmen Geruch in der Apotheke verbreitet.
3. A pauer, koch ihm siss ün koch ihm sauer, bleibt er alz a pauer.
4. Der pauer ün di peierte ligen asoj lang auf ejn kischen, bis sej bekümen ejn gewissen (oder: ejn deju).
5. Wus tojg dem pauer a sejgerel, as er ken es nit undrehen?
6. Wus ferschteht a pauer fün safran?

Pauken.

As men paukt, los men weiter pauken.
Anekdote: Vormals pflegte man die Insolvenz eines Kaufmannes durch Trommelschlag vor seinem Hause bekannt zu machen. Einmal irrte sich der Trommelschläger und trommelte vor der Tür eines andern Kaufmannes, dessen Bankrott noch nicht erklärt war. Der Kaufmann war im ersten Moment ganz verblüfft, nach einer Weile aber überlegte er sich die Sache und rief dem Trommler zu: »Trommle nur getrost weiter, ich bin auch schon so weit«.

Pülwer.

Wer es ken kejn pülwer nit schmeken, der sol nit gehen in der milchumu arein.

Pürim.

1. As men hot auf pürim jissürim, is auf pessach chojschech.
D. h. wer schon zu Purim keine Mittel hat, der wird zu Ostern, die um so vieles kostspieliger sind, erst recht Not leiden.
2. As es kümt pürim, fergesst men un ale jissürim.
3. A schlechter pürim is a güter Schüschan-pürim.
Da die Armen am Purim mit dem Almosensammeln beschäftigt sind, so leisten sie sich ein fröhliches Purimmahl am nächstfolgenden Tag, d. h. am Schuschan-Purim.
4. Wen ale tug sol sein der nejss fün pürim, wus wolten jüden gehat zü sorgen mit sejere techter?
Man würde in diesem Falle die Mädchen, wie einst Esther, in den Harem nehmen und die Eltern würden der Sorge um die Mitgift überhoben sein.

2797

2784

2 אָן פוילָען איז קיין ברָכה.
זָאגט מען אין אונגארן.

פויער.

1 אָהן אײן פויער איז אויך א ירִיד.
2 אז א פויער קומט אין אַפּטייק אַריין, בעקומט דער אפטייקער דעם קאטאר.
ווייל דער בײַם פויער איז ניט קיין נומער.
3 א פויער, קאך אים זים און קאך אים זויער, בלייבט ער אלץ א פויער.
4 דער פויער אין די פּייַערטע ליגן אזוי לאנג אויף אײַן קישן, ביז ײי בעקומען איין גָעווִיסען (אָדער: איין דעה).
5 וואס טויג דעם פויער א זיגערל, אז ער קען עס ניט אָנדרעהען?
6 וואס פָּערשטעהט א פויער פון זאפּראן?

פויקען.

אז מען פויקט, לאז מען ווייטער פויקען.
אנעקדאטע: פאר צייטען, ווען אײנער האט אָנגעזעצט אין א קלײן שטעדטל, פלעגט מען עס אויסצופויקען. מען דערצעהלט, אז אײנער, וואס איז שוין געזעסן נאר נאהענט צום באנקראט, האט אמאל גענעמט פויקען, און האט זיכער גענלויבט אז דאס מיינט מען אים. וי ער האט אבער גענעמט, אז עס בעטערעפט יין שׂנאי, האט ער גענומען פויקען ווייטער, ד. ה. שוין אין איין ווענג פאר זיין באנקראט אויך.

פוילוועד.

ווער עס קען קיין פוילוועד ניט שמעקען, דער וואל ניט נעהען אין דער מלחמה אריין.

פורים.

1 אז מען האט אויף פורים יפורים, איז אויף פסח חשך.
ד. ה. אן ארעם־מאן, וואס האט ניט אויף א קלייניגם יום־טוב, האט אויף א גרויסען אודאי ניט.
2 אז עס קומט פורים, פערגעסט מען אן אלע יפורים.
3 א שלעכטער פורים איז א גוטער שושן־פורים.
די ארעמע־לײַט נעהען ארום פורים צו־נויפגעמען נדבות און האבען דערפאר קיין צייט ניט, זיך א סעודה צו מאכען. דערפאר מאכען זי זיך א גרויסע סעודה אים שושן־פורים.
4 ווען אלע מאנ זאל זיין דער נם פון פורים, ואם ואולטען יודען נעהאט צו זאָרגען מיט ייערע טעכטער?
ואחשורוש ואולם נעלאזט אונגענעמען די טעכטער צו זיך אין הארעם אריין, אין די עלטערן ואולטען פערשפארט זיי נדן צו נעבען.

2797

2797

5. Nit ale pürim treft sich a nejss.
6. Pürim is kejn jojm-tojw, kadachass is kejn krenk, (ün küsch-in-tuchoss is kejn k'lulu).
7. Pürim dankt men nit.
   Die Armen glauben, für die am Purim empfangenen Almosen nicht danken zu müssen, weil doch die Geber damit nur ein biblisches Gebot erfüllen.
8. Pürim senen ale schikojrim nichtern.
9. Pürim nuch der ss'üdu is afilü kejn hünd nit hüngerig.
   Weil sogar die Hunde genug Abfälle bekommen.
10. Pürim-kuton meg men sich un'schikojr'en, ober jojm kipür kuton darf men nit fasten.

Püschke.

Ejder areinzülegen in der püschke, legt men arein in der kischke.

püschke = p. puszka ; kischke = p. kiszka. — Der Prasser oder der Geizhals zieht es vor, anstatt ein kleines Almosen in die Armenbüchse hineinzuwerfen, sich lieber selbst eine gute Mahlzeit zu leisten.

Pater'nisch.

Pater'nisch is geld werth.

D. h. man soll sich Geld kosten lassen, um nur eine lästige Sache oder Person los zu werden.

Pisem.

Dus is schon pisem !

Es ist schon das äusserste Mittel in der Gefahr.

Pinto.

Pinto is reich gewesen, ün is geschtorben an ewjojn.

Die Amsterdamer jüdische Familie Pinto war einst sehr reich.

Pintschew.

In Pintschew tugt es.

Pintschew = p. Pińczów, Städtchen in Polen. — Anekdote: In einem Orte, unweit Pińczów, ging einmal an einem Sommersabbat abends das Feuer aus. Man schickte einen Knaben nach dem benachbarten Pińczów, um solches zu holen. Bis dieser aber die Strecke zurücklegte, fing es inzwischen zu tagen an, und der Knabe kehrte ohne Feuer zurück, und rief aus: In Pińczów tagt es bereits ! — Das Sprichwort wird oft beim Kartenspiel gebraucht, wenn man einen zaudernden Spieler auffordert, die Karten schneller auszugeben, weil es sonst zu spät werden wird.

2797

5 גיט אַלע פּוּרים טָרעפּט זיך א נס.

לאו בכל שעתא מתרחיש ניסא. (מגלה, ז, ב).

6 פּוּרים איז קיין יום־טוב, קדחת איז קיין קרענק, (אָן קוש־אין־תחת איז קיין קלקלה).

7 פּוּרים דאנקט מען ניט.

די אָרעמע לייט מיינען, אַז פֿאר די נדבות, וואס זיי בעקומען פּוּרים, בעדאַרפֿען זיי ניט זי דאנקען, ווייל עס איז א חיוב צו נעמען מתנות לאביונים.

8 פּוּרים ווענען אַלע שכורים ניכטערן.

9 פּוּרים נאך דער סעודה איז אפילו קיין הונד ניט הונגעריק.

10 פּוּרים־קטן מעג מען זיך אָנשכורן, אָבער יום כיפּור־קטן דאַרף מען ניט פֿאסטען.

פּוּשְׁקָע.

איידער אַריינצולענען אין דער פּוּשְׁקָע, לענט מען אַריין אין דער קישקע.

פּוּשְׁקָע = puszka ; קִישְׁקָע = p. kiszka — אזוי זאגט א קאַרגער, וואס וויל ניט אַריינלענען קיין נדבה אין מתן־בסתר, און פֿערגינט זיך ליבער פֿאר דעם נעלד א בעסער מיטאג.

פַּטֶר'נִישׁ.

פַּטֶר'נִישׁ איז נעלד ווערטה.

ד. ה. עס לוינט זיך צו לאזען קאסטען נעלד, אפי' פֿאר צו ווערפֿן א שלעכטע זאך.

פִּיזעם.

דאם איז שוין פִּיזעם!

ד. ה. עס איז שוין דאם לעצטע מיטל אין א סכנה.

פִּינְטָא.

פִּינְטָא איז רייך נעווען, און איז נעשטאַרבען אין אָבֿיון.

פִּינְטָא איז נעווען א נרוסער נביר אין אמסטערדאם.

פִּינְטְשָׁעוו.

אין פִּינְטְשָׁעוו טאָנט עס.

פִּינְטְשָׁעוו (Pińczów) איז א שטעטל אין פּוילן.—אנעקדאטע: אין א קלײן שטעטל נעבען פִּינְטְשָׁעוו איז אמאל אין א זומער-שבת אויסנאנגען דאס פֿייער. דאס מען נעשיקט קיין פִּינְטְשָׁעוו א יונגעל, ער זאל ברינגען פֿייער, אײדער דאס יונגעל איז אָבער פֿערנאנגען קיין פִּינְטְשָׁעוו, איז דערווייל טאג נעוואָרען. דאס ער זיך אומנעקעהרט אַהיים אָהן פֿייער ווייל — "אין פִּינְטְשָׁעוו טאָנט שוין". מען נעבּרויכט די רעדענסאַרט, ווען מען פֿאַרדרעט אײנעם אויף, א נאך ניכער צו מחזן, ווייל עס ווערט שפּעט; נעווענליך בײם קאַרטשפּילן, ווען אײנער מאכט צו לאנג.

2808

Pisk.

Er hot a piskel, wi der schojr hanisskol, ün a kojl, wi an eglu arüfu.

pisk = p. pysk. — Von einem mittelmässigen Vorbeter, der weder gut singen, noch korrekt den Text lesen kann. — Vergl. Kojl 3.

„Pipe".

Ejn lunü „pipe" !

Scherzhafter Ausruf, wenn man sich in einer schiefen Lage befindet und keinen Rat schaffen kann. — Die Bedeutung des Wortes »pipe« ist mir unbekannt. Die Redensart wird meist in Deutschland gebraucht.

Piküach-nefesch.

Piküach-nefesch is dojche schaboss.

Nach talmudischer Vorschrift darf man den Sabbat verletzen, wenn es gilt, ein Menschenleben zu retten.

Pilegesch.

As men lost sich in a weiten weg, sol men sich mitnemen „pilegesch".

Scherzhaftes Sprichwort. Das hebräische Wort »pilegesch« = Kebsweib enthält die Anfangsbuchstaben der Wörter: P(ass), L(ebensmittel), G(eld), Sch(lüssel), d. h. die 4 Hauptgegenstände, an die man beim Antritt einer Reise nicht vergessen darf.

Punim.

1. Itlicher is mit sein punim ün mit sein ssejchel züfriden.
2. A schejn punim kost geld.
   Will jemand vornehm auftreten, so muss er sich Geld kosten lassen.
3. Dus punim is a mussor.
4. Dus punim sugt aus dem ssojd.
   Die beiden Sprichwörter besagen, dass das Gesicht verrät, wie es im Innern des Menschen aussieht.
5. Wus hot züm punim, wus in harzen thüt sich?
   Kann als Gegensatz zu den vorhergehenden 2 Sprichwörtern aufgefasst werden.
6. Wilst huben a punim bei leiten? — hob-że friher a punim bei dir alejn.
7. Nit dus schejne punim is der ikor, nor dus schejne harz.
8. Er hot a punim, wi der Brisker malach-hamuwess.
   Brisk = p. Brześć. — Von einem hagern, schwächlichen Menschen.
9. Er hot a punim, wi Mojsche Grunim.
   Von einem hässlichen und komisch aussehenden Menschen.

2821

2808

פּיסק.

ער האָט א פּיסקעל, ווי דער שור הנסקל, און א קול, ווי אַן ענגלה ערופה.

פּיסק = p. pysk — דאָס זאָגט מען פון אַ שלעכטן בעל־תּפלה, וואָס ער האָט אַ הייזעריג קול און קען קיין עברי נים. — פֿערנל. קול 3.

„פּיפּע".

אין לנו „פּיפּע"!

שפּריכוואָרט אויסרופ, ווען מען פֿיהלט זיך נים אין כּח, א זאך אויסצופֿיהרען. (די בעדייטונג פון „פּיפּע" איז מיר אומבאקאנט).

פּיקוח־נפֿש.

פּיקוח־נפֿש איז דוחה שבת.

פּיקוח נפש דוחה שבת. (יומא, פ״ה, א׳).

פּלגש.

אז מען לאזט זיך אין א וייטן וועג, זאל מען זיך מיטנעמען „פּלגש".

פּלגש׳ איז די ראשי־תּיבות פון: פֿאס, לעבענסמיטל, געלד, שלעסל.

פּנים.

1 אימלעכער איז מיט זיין פּנים און מיט זיין שכל צופֿרידן.

2 א שיין פּנים קאסט גלד.

ד. ה. אז מען ווייל האבן א שיין פּנים פאר דער וועלט.

3 דאָס פּנים איז א מסר.

לב אדם ישנה פניו. (בראשית רבה, פרשה ע״ג, סוף); מוסכא דלבך באנפי שכית. (זהר, סוף פ׳ לך לך).

4 דאָס פּנים זאָגט אויס דעם סוד.

ד. ה. ווי עם זעהט אויס בייס מענשען אינם הארצען.

5 וואָס האָט צום פּנים, וואָס אין הארצען טהוט זיך?

דאָס שפּריכוואָרט איז פּמעט דער היפוך פון די פֿריהערע צוויי שפּריכוואָרטער.

6 ווילסטו האבן א פּנים בייַ לייטן? — האב־זשע פֿריהער א פּנים בייַ דיר אליין.

7 נים דאָס שיינע פּנים איז דער עיקר, נאר דאָס שיינע הארץ.

8 ער האָט א פּנים, ווי דער בריסקער מלאך־המוות.

בּריסק = Brześć שטאדט אין רוסלאנד. — פון א לאנגען און מאגערן מענשען.

9 ער האָט א פּנים, ווי משה גרונים.

זאָגט מען אין פּולען פון א מיאוסען מענשען.

2821

Pinkoss.

Men mag es in pinkoss ferschreiben.
Von einer wichtigen Begebenheit sagt man, man sollte sie in die Stadtchronik eintragen. Auch scherzhaft von einem belanglosen Vorkommnis.

Pussük.

A pussük mit a schteken !
Bei Juden gilt als probates Mittel gegen einen bösen Hund das Hersagen des Bibelverses B. M. II. 11, 7. Wer sich aber auf dieses Mittel allein nicht verlassen will, der nimmt sich zur grösseren Sicherheit noch einen Stock mit. — Vergl. Hünd 28.

Pessach.

Pessach-leben is a schwerer, ober a rejner jojm-tojw.
Die Osterfeiertage sind zwar sehr kostspielig, dafür aber herrscht im ganzen Hause die grösste Reinlichkeit, da zuvor alle Hausgeräte aufs peinlichste gesäubert werden.

Pelz.

1. A pelz ün a sswite, ün kadachass dus drite.
sswite = klr. свита. — Sagt man von der armseligen Ausstener eines armen Mädchens.

2. A fremder pelz waremt nit.
Vergl. Kleid 7.

Denn sein eigenes »Fäckchen« würde ihm noch als das leichteste von allen erscheinen.

פעקעלע.

As men sol aufhengen auf der wand ale peklech (oder: ümgliken), wolt sich itlicher geschapft zü seinem.

פעקל.

1. A pelz ün a sswite, ün kadachass dus drite.
סוויטע = klr. свита. — Sagt man von der armseligen Ausstener eines armen Mädchens.

2. A fremder pelz waremt nit.
Vergl. Kleid 7.

פעסאך.

Pessach-leben is a schwerer, ober a rejner jojm-tojw.
Die Osterfeiertage sind zwar sehr kostspielig, dafür aber herrscht im ganzen Hause die grösste Reinlichkeit, da zuvor alle Hausgeräte aufs peinlichste gesäubert werden.

פּוסשוק.

A pussük mit a schteken !
Bei Juden gilt als probates Mittel gegen einen bösen Hund das Hersagen des Bibelverses B. M. II. 11, 7. Wer sich aber auf dieses Mittel allein nicht verlassen will, der nimmt sich zur grösseren Sicherheit noch einen Stock mit. — Vergl. Hünd 28.

פּינקאס.

Men mag es in pinkoss ferschreiben.
Von einer wichtigen Begebenheit sagt man, man sollte sie in die Stadtchronik eintragen. Auch scherzhaft von einem belanglosen Vorkommnis.

פּעק.

1 Di pen schisst erger fün a teil.
2 Der, wus hatt di pen in der hand, schreibt sich un a güt jühr.
Aehnlich: Unschreiben.
3 Hischumejr l'chu pen !
Mit Anspielung auf einen häufig vorkommenden Bibelvers, warnt das Sprichwort vor dem leichtsinnigen Unterschreiben von Wechseln.
4 Er is geschlugen auf der pen.
D. h. das Schreiben fällt ihm schwer.

פּעקל.

3 Der schwerster pelz is im winter gring, — dus gringste hemd is im sümer schwer.

פּעק.

1 Di pen schisst erger fün a teil.
2 Der, wus hatt di pen in der hand, schreibt sich un a güt jühr.
אהנליך: אויפשרייבן.
3 היטשומייר ל'כוד פּען!
מיט אנשפּילונג אויף אַ הויפֿיק פֿאָרקומענדן ביבלפֿערס, וואָרנט דאָס שפּריכוואָרט פֿאָר דעם לייכטזינניגן אונטערשרייבן פֿון וועכסלען.
4 ער איז פֿאַרשלאָגן אויף דער פּען.
ד. ה. עס פֿאַלט אים שווער צו שרייבן.

פּעקל.

As men sol aufhengen auf der wand ale peklech (oder: ümgliken), wolt sich itlicher geschapft zü seinem.
דען זאָל זיך איטלעכער בעשעפֿטיקן מיט זיין אייגענעם, וואָס אַנשטאָט אַ גוטן נאָמען, וואָלט אים נאָך אַזוי גוט אַרויסגעקומען אַ פּעקל צו הענגען אויף דער וואַנט.

2832

Pekelmacher.

Far a pekelmacher is a finstere nacht a lichtige welt.

Für den Schmuggler ist nämlich eine finstere Nacht sehr erwünscht, weil sie ihm sein unsauberes Handwerk erleichtert.

Perel.

Perel auf'n hals, — schtejner auf'n harzen.

Aeusserer Glanz und innerer Kummer.

Perschojn.

1. A schejner perschojn auf der mazejwu.

Vergl. Mazejwu.

2. „Ki hinej kachojmer b'jad hajojzejr" — wi der perschojn beim baal-agulu in der hand.

Scherzhafte Uebersetzung eines Verses aus einer bekannten Litanei.

Probiren.

Probiren, geht iber schtudiren.

Prozent.

1. Der prozent is geschmaker fün'm keren.

So meint der Wucherer.

2. Der prozent esst auf dus keren.
3. Prozent wakst uhn regen.
4. Prozent, nemt aweg dus gesünd mit di hend.

Prozentschik

A prozentschik bet Got mehr far'n baal-chojw, wi far sich alejn.

Der Wucherer zittert für das Leben und Wohlergehen seines Schuldners noch mehr, als für sein eigenes.

Puriz.

1. Auf a schlechten puriz tur men kejn mapulu nit beten.

Vergl. Melech 5.

2. As der puriz is a güter, is der ganzer hojf güt.

Vergl. Nr. 8.

3. As der puriz hejsst warten, müs men.
4. Ich bin mit'n puriz „adrabu w'adrabu", nor der puriz is mit mir „kider-wider".

So spricht ein Untergebener, der alles anwendet, um sich bei seinem Herrn einzuschmeicheln, während dieser sich abweisend und widerhaarig verhält.

2846

2832

פֶּעקעלְמאכֶער.

פַֿאר אַ פֶּעקעלְמאכֶער איז אַ פִֿינְסְטֶערע נאכְט אַ ליכְטיקע וועלְט.

ווייל אין אַ פִֿינְסְטערער נאכְט קען ער זיין מְלאכה פֶּעסֶער פֶּערְנֶען.

פֶּערְל.

פֶּערְל אויפֿ'ן האלְז, — שְׂטיינער אויפֿ'ן הארְצֶן.

פֶּערְשוין.

1 א שיינער פֶּערְשוין אויפֿ דער מַצבה.

פֶּערְגל. מַצֵּבה.

2 „כִּי הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר" — וִוי דער פֶּערְשוין בײַם בַּעל־תְּפִלָּה אין דער האנְד.

שְׁעֶרְצֶהאפְֿטע איבֶּערְזעצונג פֿון דער תְּפִלָּה „כִּי הִנֵּה כַחֹמֶר".

פְּראבִירֶן.

פְּראבִירֶן, נֶעהְט איבֶּער שְׂטוּדִירֶן.

פְּראצֶענְט.

1 דער פְּראצֶענְט איז נֶעשְׂמאקְער פֿוּנִם קֶרֶן.

אזוי מֵיינְט דער, וָאס הָאט ליב צו נֶעמֶן א סַךְ הָנָחים.

2 דער פְּראצֶענְט עסְט אויפֿ דאם קֶרֶן.

3 פְּראצֶענְט וואקְסְט אָהְן רֶעגֶן.

4 פְּראצֶענְט, נֶעמְט אַוועג דאם נֶעוונְד מיט די הֶענְד.

פְּראצֶענְטְשִׁיק.

א פְּראצֶענְטְשִׁיק בֶּעט נָאט מֶעהְר פַֿאר'ן בַּעל־חוֹב, ווי פַֿאר זִיךְ אַלֵיין.

ווייל עֶר הָאט מוֹרָא, וֶען דֶער בַּעל־חוֹב וועט שֶׁלֶעכְט נֶעהָן, אֲדַער עֶר וועט שְׁטַארְבֶּן, קען זיין נֶעלְד פֶּערְפַֿאלֶן וֶערֶן.

פּריץ.

1 אויפֿ א שְׁלֶעכְטֶן פּריץ טָאר מֶן קיין מַפּלה ניט בֶּעטֶן.

פֶּערְגל. מֶלֶךְ 5.

2 אז דער פּריץ איז א גוטֶער, איז דער גאנְצֶער הויפֿ גוט.

פֶּערְגל. Nr. 8

3 אז דער פּריץ הַייסְט ווארְטֶן, מוּז מֶן.

4 איךְ בין מִיטְן פּריץ „אַדְרַבָּה וְאַדְרַבָּה", נָאר דער פּריץ איז מיט מיר „קִידֶער־וִידֶער".

אזוי בֶּעקְלאגְט זִיךְ צ. ב. א רֶעבֶּער, וָאם וויל זִיךְ צוּרִיקְגֶעבֶּן צום פּריץ, אוּן דער לֵיל אָבֶּער פֿון אִיהֶם נָאר ניט וויסֶען.

2846

5. Alejn puriz ün alejn hünd, is a leben uhn gesünd.
6. A puriz hot in sin ferd ün hind, a jüd hot in sin weib ün kind.
   Charakterisiert die Verschiedenheit im Sinnen und Trachten der Christen und der Juden.
7. Wus der puriz is gresser, is er alz klejner bei sich.
8. Wi der puriz, asoj senen seine hind, ün sein gesind.
   Vergl. Nr. 2.

Parnejss.

A parnejss meg sein grojss wi a huhn, sizt er fort ojben-un.

Parnussu.

1. As men hot an ejgene diru ün a küh, hot men parnussu uhn mih.
2. Ale miüss'e parnussojss hoben schejne masulojss.
   Das Sprichwort besagt, dass kein niedriges Handwerk — wenn es nur ein ehrliches ist — den Menschen schändet.
3. Fün parnussu wegen müs men tanzen mit Matschek-leben.
   Matschek = p. Maciek. — So entschuldigte sich eine Schankwirtin, als man sie tadelte, dass sie sich am Tanze der betrunkenen Bauern beteiligte.
4. Parnussu is in'm mans masol, kinder senen in'm weibs masol.
   Der Erwerb hängt vom Manne ab, das Gedeihen der Kinder, von der Frau.
5. Parnussu hejlt ale makojss.
6. Parnussu kümt schwerer un, wi k'riass-jam-ssüf.
7. Rebi-leben! wus thüt men nit ales fün parnussu wegen?
   So gab jemand dem Rabbiner zur Antwort, als dieser ihn wegen seiner unredlichen Geschäfte tadelte.

5 אַלַיין פְּרִיץ אוּן אַלַיין הוּנְד, אִיז א לֶעבֶּן אֶהְן נָעווּנְד.
6 א פְּרִיץ הָאט אִין זִין פֶּעֶרְד אוּן הִינְד, א יוּד הָאט אִין זִין וַייב אוּן קִינְד.
7 וָאם דֶער פְּרִיץ אִיז גְּרֶעסֶער, אִיז עֶר אַלְץ קְלֵיינֶער בַּיי זִיךְ.
8 וִי דֶער פְּרִיץ, אזוֹי זָענֶן זַיינֶע הִינְד, אוּן זַיין נָעווּנְד.

מָלָךְ מַקְשִׁיב עַל דַּבַּר שֶׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים. (משלי, כ״ט ב׳)— פָּעֶרְגָל. Nr. 2

פַּרְנֵם.

א פַּרְנֵם מָעג זַיין גְּרוֹיס וִוי א הָאהְן, וִיצְט עֶר פָֿארְט אוֹיבֶּן־אִן.

פַּרְנָסָה.

1 אוֹ מֶען הָאט אִן אֵייגֶענֶע דִירָה אוּן א קוּה, הָאט מֶען פַּרְנָסָה אֶהְן מִיה.
2 אַלֶע מִיאוּסֶע פַּרְנָסוֹת הָאבֶּן שַׁיינֶע מַזָּלוֹת.
3 פּוּן פַּרְנָסָה וָעגֶן מוּז מֶען מַאנְצֶען מִיט מַאטְשֶׁעק־לֶעבֶּן.

מַאטְשֶׁעק = p. Maciek — אזוֹי הָאט אֲמָאל נָעזָאגְט א רֶעגְנְבּוֹגֶן, וָאם מֶען הָאט אִיהְר נָעמַאכְט דָעם פָֿארְווּאוּרְף, פַֿאר וָאם זִי מַאנְצְט מִיט דִי שִׁכּוֹרִים.

4 פַּרְנָסָה אִיז אִינְ מַאנְס מַזָּל, קִינְדֶער זָענֶן אִינְ וַייבְס מַזָּל.
5 פַּרְנָסָה הַיילְט אַלֶע מַכּוֹת.
6 פַּרְנָסָה קוּמְט שְׁווֶערֶער אָן, וִי קְרִיעַת־יַם־סוּף.

קְשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כִּקְרִיעַת יַם־סוּף. (פסחים, קי״ח, א׳).

7 רַבִּי־לֶעבֶּן! וָאם מְדוּט מֶען נִיט אַלֶעם פּוּן פַּרְנָסָה וָעגֶן?

אזוֹי זָאל אַיינֶער הָאבֶּן נָעעֶנְטפֶֿערְט, וָען דֶער רַב הָאט אִיהְם נָעשְׁמָרָאפְט, פַֿאר וָאם עֶר מַאכְט אוּמְעֶהְרְלִיכֶע נֶעשֶׁעפְֿטֶן.

Fuhren.

1. As men fuhrt in miten, hot men a goldenem schliten, (as men fuhrt in ek, hot men a wugen mit drek).
   Fuhrmannsregel.
2. Ejder asoj zü fuhren, is schojn besser zü-füss zü gehen.
   Sagt man, wenn man einen pompösen Leichenzug vorübergehen sieht.
3. Besser schlecht gefuhren, ejder güt gegangen.
4. Wen men fuhrt, wejsst men, wen men kümt zürik, wejsst men nit.
   So sagen die Fuhrleute, um die möglichen Gefahren einer weiten Reise zu bezeichnen.
5. Er fuhrt iber Marischkes gurten kein J'rüschulajim (oder: Erez-Jissruejl).
   Marischke = p. Maryśka. — Das Sprichwort wird meist in Galizien gebraucht und auf Menschen angewandt, die auf Schleich- und Umwegen zu ihrem Ziele gelangen wollen.

Futer.

1. Oj mein liber futer, wi wert men dich schojn putür!
   Wenn man von einem lästigen Menschen geplagt wird. »futer« steht hier offenbar nur des Reimes wegen mit »putür«.
2. As futer ün müter bedarfen unkümen zü kinder, is sej bejde biter.
3. As futer ün müter senen schejdim, kümen araus kinder wi di rüchojss.
   D. h. von rohen und hässlichen Eltern kommen gewöhnlich ebensolche Kinder zur Welt.
4. Ihr futer is kuhol's parnejss, ün si is kuhol's tinthorn.
   Wenn die Tochter eines vornehmen, angesehenen Bürgers auf Abwege gerät.
5. Der futer is getrei, wen di müter schteht derbei.
6. Futer ün müter hoben gleserne ojgen.
   D. h. Eltern blicken auf ihre Kinder durch eine gefärbte Brille. — Vergl. Chusson 7.
7. Futer ün müters b'ruchu, bringt dem kind hazluchu.
   Futer vergl. Tate.

פֿאהרן.

1 אז מען פֿאהרט אין מיטען, האט מען א גאלדענעם שליטען, (אז מען פֿאהרט אין עק, האט מען א וואגען מיט דרעק).

2 אייבער אזוי צו פֿאהרן, איז שוין בעסער צו־פֿוס צו גענאנגען.
אז מען זעהט אייניעם ארויספֿיהרען אויף דעם בית־עולם.

3 בעסער שלעכט געפֿאהרן, אייבער גוט גענאנגען.

4 ווען מען פֿאהרט, ווייסט מען, ווען מען קומט צוריק, ווייסט מען נים.
אזוי וואגען בעלי־עגלות, אום אויסצוזיכען, אז אונטערוועגס קענען זיך טרעפֿען אלערלעי סבֿות.

5 ער פֿאהרט איבער מארישקעס גארטען קיין ירושלים (אדער: ארץ־ישראל).
מארישקע = Maryśka איז א קרים־טאליציער פֿרויענאמען. — ווען אייניער ויל קומען צו זיין ציל, נים אויף־קיין גלייכען וועג.

פֿאטער.

1 אזוי מיין ליבער פֿאטער, וי ווערט מען דיך שוין פֿמזר
מען מיינט דא אזוינס נים דעם אמתן פֿאטער, נאר דאם וואס שטעהט צום ריים אויף "פֿמזר".

2 אז פֿאטער און מוטער בעדארפֿען אנקומען צו קינדער, איז ווי בייבע ביטער.

3 אז פֿאטער און מוטער ענען שדים, קומען ארוים קינדער וי די רוחות.

4 איהר פֿאטער איז קהלים פֿרנס, און ז איז קהלים מינהארן.
דער פֿאטער מעג מאכן זין א שיינער יהד, און די מאכטער איז פֿארט אן עפֿענטליכע נקבה.

5 דער פֿאטער איז נעטרי, ווען די מוטער שטעהט דערבי.

6 פֿאטער און מוטער האבען גלעזערנע אויגען.
ד. ה. זיי זעהען נים קיין פֿעהלער אויף זייערע קינדער. — פֿערגל. חתן 7.

7 פֿאטער און מוטערם ברכה, בירינגט דעם קינד הצלחה.
פֿאטער פֿערגל. טאטע.

Fas. 2870

1. In a ledig fass ken di b'ruchu nit arein.
Wo kein Gegenstand des Erwerbs vorhanden ist, da kann selbst der liebe Herrgott nicht helfen.

2. Fün ledige fesser, is der Jarem gresser.
Jarem = p. larum. — Kleine Leute lieben viel Aufsehen zu erregen.

Fasten.
Fasten heisst nit kein brojt schpuren.
Weil man nach dem Fasten um so gieriger zum Brote greift.

Fün.
1. Auf wus far a fün men sizt, asa nigün singt men.
Vergl. Wugen 2.

2. Mit a fremder fün fuhrt men nit weit.

Fojgel.
1. A bleierner fojgel.
Von einem schwerfälligen, unbeholfenen Menschen.

2. As men sezt a fejgele in schteigele arein, weisst men nit, zi weint es, zi lacht es.
zi = p. czy.

3. A kuscher'er fojgel schtelt sich nit auf a chasir.
Vergl. Krub 2.

Fal. 2870

A güter fal kümt mimejlu.
Das Gute kommt unverhofft.

Falen.
1. As der mensch falt, sugt afilü di schpin auf der wand auch jüdüss gegen ihm.

2. Seit mojchejl, ün falt mir meine trep nit arüntер!
So weist man einem lästigen Menschen auf ironisch-höfliche Weise die Türe.

3. Er falt iber dem puschüt.
D. h. er strauchelt über den geringsten Gegenstand und auf ebener Erde.

Fonje.
As Fonje beljbt un zü geben, beljbt un a kalter wind zü wehen.
Das Volk in Russland sagt, dass die Märsche der russischen Soldaten meist von Wind und Kälte begleitet sind, weil das Militär gewöhnlich vom Norden kommt.

Fass.
1. In a ledig fass ken di b'ruchu nit areingeschtelt werden.
Wo kein Gegenstand des Erwerbs vorhanden ist, da kann selbst der liebe Herrgott nicht helfen.

2. Fün ledige fessер, is der Jarem gresser.
Jarem = p. larum. — Kleine Leute lieben viel Aufsehen zu erregen.

Fasten.
Fasten heisst nit kein brojt schpuren.
Weil man nach dem Fasten um so gieriger zum Brote greift.

Fün.
1. Auf wus far a fün men sizt, asa nigün singt men.
Vergl. Wugen 2.

2. Mit a fremder fün fuhrt men nit weit.
Vergl. Krub 2.

Fojgel.
1. A bleierner fojgel.
Von einem schwerfälligen, unbeholfenen Menschen.

2. As men sezt a fejgele in schteigele arein, weisst men nit, zi weint es, zi lacht es.
zi = p. czy.

3. A kuscher'er fojgel schtelt sich nit auf a chasir.
Vergl. Krub 2.

Fal. 2870

A güter fal kümt mimejlu.
Das Gute kommt unverhofft.

Falen.
1. As der mensch falt, sugt afilü di schpin auf der wand auch jüdüss gegen ihm.

2. Seit mojcheil, ün falt mir meine trep nit arüntер!
So weist man einem lästigen Menschen auf ironisch-höfliche Weise die Türe.

3. Er falt iber dem puschüt.
D. h. er strauchelt über den geringsten Gegenstand und auf ebener Erde.

Fonje.
As Fonje beljbt un zü geben, beljbt un a kalter wind zü wehen.
Das Volk in Russland sagt, dass die Märsche der russischen Soldaten meist von Wind und Kälte begleitet sind, weil das Militär gewöhnlich vom Norden kommt.

Fass.
1. In a ledig fass ken di b'ruchu nit areingeschtelt werden.
Wo kein Gegenstand des Erwerbs vorhanden ist, da kann selbst der liebe Herrgott nicht helfen.

2. Fün ledige fessер, is der Jarem gresser.
Jarem = p. larum. — Kleine Leute lieben viel Aufsehen zu erregen.

Fasten.
Fasten heisst nit kein brojt schpuren.
Weil man nach dem Fasten um so gieriger zum Brote greift.

Fün.
1. Auf wus far a fün men sizt, asa nigün singt men.
Vergl. Wugen 2.

2. Mit a fremder fün fuhrt men nit weit.

Fojgel.
1. A bleierner fojgel.
Von einem schwerfälligen, unbeholfenen Menschen.

2. As men sezt a fejgele in schteigele arein, weisst men nit, zi weint es, zi lacht es.
zi = p. czy.

3. A kuscher'er fojgel schtelt sich nit auf a chasir.
Vergl. Krub 2.

2883

4. A fojgel uhn fligel ün an urem-man a gadlon, schtarben bejde far hünger.
   Beide fühlen sich gehindert, ihre Nahrung zu suchen.
5. Afilü as a fejgele fliht durch, lost es auch a federel.
   Selbst von der geringfügigsten Sache kann ein Nutzen abfallen.
6. Dem fojgel derkent men nuch di federn.
7. Men seht araus dem fojgel.
   Sinn: Man sieht schon auf den Grund. — Auf dem Boden der irdenen Bauernschüsseln befindet sich gewöhnlich ein gemalter Vogel, welcher erst sichtbar wird, wenn die Suppe in der Schüssel zur Neige geht. — Die Redensart wird gebraucht, wenn z. B. das Vermögen eines Kaufmannes so stark reduziert wird, dass man seinen bevorstehenden Ruin voraussieht.

Fojgelmilch.

Es is dort du fün fojgelmilch.
Von einem reichen Hause, wo die auserlesensten Speisen in Hülle und Fülle vorhanden sind. — Vergl. Mükenschmalz.

Faul.

As men is faul, hot men nit in maul.

Fauler.

1. A faulen is güt zü schiken nuch dem malach-hamuwess.
   Scherzhaft, weil es unendlich lange dauern würde, bis der Faule den Auftrag ausführt.
2. A faulen kenen tate ün mame auch nit helfen.
3. A fauler schluft sizendig ün arbejt ligendig.
4. Bei a faulen wakst der weg ünter di fiss.
5. Der fauler wert fleissig, as andere gehen schlufen.
6. Schik a faulen a gang, dergeht er nit ahin, ün kümt nit zürik.

Fünd.

A fünd müs ubtreten dem zentner (oder: dem püd)
Sinn: Der Schwächere muss dem Stärkern weichen.

Füss.

1. Di fiss trugen, wü der kop sol rühen.
   Die Vorsehung führt den Menschen dorthin, wo es ihm bestimmt ist, sein Leben zu beschliessen. (Talmudische Sentenz).
2. Mit ejn puur fiss ken men nit auf zwej chassünojss tanzen.
3. Nem deine fiss auf di plejzess.
   plejzess = p. plecy. — Scherzhaft im Sinne von: Mach', dass du fortkommst!

2899

2883

4 א פֿוּיגֶעל אֶהְן פְֿלִיגֶעל אוּן אן אָרעם־מַאן א גַּדְלָן, שְׁמַארְבֶּען בֵּיידָע פַֿאר הוּנגֶער.
בֵּיידָע קֶעגֶען־קיין פַּרְנָסָה נִיט זוֹכֶען.
5 אֲפִילוּ אז א פַֿיגֶעלֶע פְֿלִיהְט דוּרְדְ, לָאוֹט עָם אוֹידְ א פֶֿעדֶערֶל.
פּוּן דֶער קְלֵיינְסְטֶער זַאדְ קוּמְט אַמָאל אַרוֹיס א נוּצֶען.
6 דֶעם פּוּיגֶעל דֶערקֶענְט מֶען נָאדְ דִי פֶֿעדֶערְן.
7 מֶען זֶעהְט אַרוֹיס דֶעם פּוּיגֶעל.
דִי עֶרְדֶענֶע שִׁיסֶלֶען פֶֿלֶעגֶען צוּ זַיין גֶעמָאלְט אוֹיפֶֿן דָנָא מִיט א פּוּיגֶעל. אווי לַאנְג דִי שִׁיסֶעל אִיז פּוּל גֶעוֶעזֶען, הָאט מֶען דֶעם פּוּיגֶעל נִיט אַרַיינְגֶעזֶהֶן, אֲבֶּער צוֹלֶעצְט הָאט זִיךְ דֶער פּוּיגֶעל דָאדְ אַרוֹיסְגֶעוִוּיזֶען. — מֶען גֶעבְּרוֹיכְט דֶערְבֶּער דִי רֶעדֶענְס־אַרְט, וֶען אֶלֶע זֶהֶען שוֹין אַרוֹיס דֶעם שְׁלֶעכְטֶען סוֹף צ. ב. פּוּן א סוֹחֵר.

פּוּיגֶעלְמִילְדְ.

עָם אִיז דָארְט דָא פּוּן פּוּיגֶעלְמִילְדְ.
מֶען וִויל דֶערְמִיט זָאגֶען, אז עָם אִיז בֵּי אַיינֶעם דָא פּוּן אַלֶעם נוּטֶען, אַלֶעם מֶעגְלִיכְע אוּן אֲפִילוּ אוּמֶמֶעגְלִיכְע. — פֶֿערְגְל. מוּקֶענְשְׁמַאלְץ.

פּוּיל.

אז מֶען אִיז פּוּיל, הָאט מֶען נִיט אִין מוּיל.

פּוּילֶער.

1 א פּוּילֶען אִיז גוּט צוּ שִׁיקֶען נָאדְ דֶעם מַלְאַדְ־הַמָּוֶת.
2 א פּוּילֶען קֶענֶען טַאטֶע אוּן מַאמֶע אוֹידְ נִיט הֶעלְפֶֿן.
3 א פּוּילֶער שְׁלָאפְֿט וִיצֶענְדִיג אוּן אַרְבֶּייט לִיגֶענְדִיג.
4 בֵּיי א פּוּילֶען וַאקְסְט דֶער וֶועג אוּנְטֶער דִי פִֿים.
5 דֶער פּוּילֶער וֶועְרְט פְֿלֵייסִיג, אז אַנְדֶערֶע גֶעהֶען שְׁלָאפְֿן.
6 שִׁיק א פּוּילֶען א נַאנְג, דֶערְגֶעהְט עָר נִיט אַהִין, אוּן קוּמְט נִיט צוּרִיק.

פּוּנְד.

א פּוּנְד מוּז אָבְּטְרֶעטֶען דֶעם צֶענְטְנֶער, (אָדֶער: דֶעם פּוּד).
דֶער קְלֵיינֶערֶער מוּז אָבְּמֶערֶען דֶעם גְרֶעסֶערְן.

פֿוּס.

1 דִי פִֿים טְרָאגֶען, ווּאוּ דֶער קָאפּ זָאל רוּהֶען.
רגלוהי דבר נש אינון ערבין ביה, לאתר דמתבעי תמן מובילין יתיה. (סוכה, נ"ג א').
2 מִיט אַיין פָֿאר פִֿים קֶען מֶען נִיט אוֹיף צְוַוי חֲתוּנוֹת טַאנְצֶען.
3 נֶעם דַייְנֶע פִֿים אוֹיף דִי פְֿלֵייצֶעם.
פְֿלֵייצֶעם = p. plecy — אוּי זָאגְט מֶען, וֶען מֶען הַייסְט אַייגֶעם אַוועגְלוֹיפֶֿן.

2899

4. Er hot fiss, wi a mejrchu-tipchu.
Sagt man von einem, der Säbelbeine hat, in der Form der zwei hebräischen Akzente (ר ז).

Fuks.
Potschekaj, fuks! pujde po flintę.
P. poczekaj fuks, pójdę po flintę. — »Warte Fuchs, ich gehe die Flinte holen«. — So fordert man jemanden auf, so lange zu bleiben, bis ihn die jetzt verdiente Strafe ereilen wird.

Fuln.
Wer es fült sich, der meint sich.
Der Schuldbewusste fühlt sich bei jeder Gelegenheit getroffen.

Fulren.
Zwej fulren: Joss'el Mojsche fürt wasser, — ün Got fürt di welt.
In kleinen Städten nennt man die Leute, die die Häuser mit Wasser versehen »Wasserführer«. — Staunt man über eine unerhörte Begebenheit, so ruft man scherzhaft aus: »Was Wunder, dass es so gekommen ist? Führt doch Gott die Welt, und der Wasserträger führt — Wasser!«.

Feier.
Dhn feier is kejn rojch nit.
Vergl. Rojch.
2. Aüf feier sol men kejn bojmel nit gissen.
Bei Zwistigkeiten soll man das Feuer nicht schüren.
3. As men darf huben feier, sücht men es in asch.
4. Hit dich far feier, ün glojb nit dem wasser.
5. Feier is a ganow.
6. Schpil dich nit mit feier!

Feifen.
Es is nit du mit wus zü feifen!
D. h. alle Mittel sind zu Ende. Es fehlen die Zähne zum Pfeifen.

Fil.
Genehts ün gearbejts, gekochts ün gebakens is kejn mul nit zü-fil.
So sagen wirtschaftliche Hausfrauen, wenn sie einen grossen Vorrat von Lebensmitteln und von Kleidern ins Haus schaffen.

Finger.
1. As men hot nit kejn finger, ken men kejn feig nit weisen (oder: arausschtelen).
Vergl. Hand 1.

Finger.
1. As men hot nit kejn finger, ken men kejn feig nit weisen.
2. As men hot fil finger, ken men nit alle machen gliklech.
3. Mit dem finger in dr'ojg arajn.
4. Er hot fiss, wi a mejrchu-tipchu.
Sagt man von einem, der Säbelbeine hat, in der Form der zwei hebräischen Akzente (ר ז).

Fuks.
Potschekaj, fuks! pujde po flintę.
P. poczekaj fuks, pójdę po flintę. — »Warte Fuchs, ich gehe die Flinte holen«. — So fordert man jemanden auf, so lange zu bleiben, bis ihn die jetzt verdiente Strafe ereilen wird.

Fuln.
Wer es fült sich, der meint sich.
Der Schuldbewusste fühlt sich bei jeder Gelegenheit getroffen.

Fulren.
Zwej fulren: Joss'el Mojsche fürt wasser, — ün Got fürt di welt.
In kleinen Städten nennt man die Leute, die die Häuser mit Wasser versehen »Wasserführer«. — Staunt man über eine unerhörte Begebenheit, so ruft man scherzhaft aus: »Was Wunder, dass es so gekommen ist? Führt doch Gott die Welt, und der Wasserträger führt — Wasser!«.

Feier.
1. Dhn feier is kejn rojch nit.
Vergl. Rojch.
2. Aüf feier sol men kejn bojmel nit gissen.
Bei Zwistigkeiten soll man das Feuer nicht schüren.
3. As men darf huben feier, sücht men es in asch.
4. Hit dich far feier, ün glojb nit dem wasser.
5. Feier is a ganow.
6. Schpil dich nit mit feier!

Feifen.
Es is nit du mit wus zü feifen!
D. h. alle Mittel sind zu Ende. Es fehlen die Zähne zum Pfeifen.

Fil.
Genehts ün gearbejts, gekochts ün gebakens is kejn mul nit zü-fil.
So sagen wirtschaftliche Hausfrauen, wenn sie einen grossen Vorrat von Lebensmitteln und von Kleidern ins Haus schaffen.

Finger.
1. As men hot nit kejn finger, ken men kejn feig nit weisen (oder: arausschtelen).
Vergl. Hand 1.

2912

2. Men bedarf ihm kejn finger in maul nit areinlegen.
D. h. er ist nicht so harmlos, wie er aussieht; er kann sein Interesse selber wahrnehmen.

3. Men ken ihm üm a finger arümwiklen.
So weich, zart und geschmeidig ist er.

4. Er is mit ihm, wi zwej finger. (Var. ...gur e j n knepel).
Von zwei Kameraden, die stets zusammenhalten. — Vergl. K n o p 1, 2.

5. Fünf finger in e j n hand, ün senen auch nit gleich.
So sagt man von Kindern derselben Eltern, die aber dennoch an Aussehen und Charakter verschieden sind. — Vergl. K i n d 53.

Finster.

Finster ün glitschig, ün der maloch jugt.
Bezieht sich auf den Psalmvers (35, 6.), in welchem die qualvollen Strafen des Frevlers geschildert werden.

Fier.

As men nemt sich fier, lojft dus fünfte alejn nuch.
So sagen Fuhrleute, wenn sie vier Pferde vor den Wagen spannen und ein Füllen als »fünftes« nebenher läuft. — Das Wortspiel besteht hier zwischen »sich firnemen« (sich vornehmen) und »fier (vier) nemen«.

Firsugen.

1. Er hot ihm firgesugt a pipernuter.
Das hebräische Wort »sch'fifojn« (B. M. I. 49, 16.) wird gewöhnlich mit »Viper, Natter« übersetzt. Der unwissende Schullehrer (m'lamejd) zieht diese beiden Wörter zu einem einzigen »pipernuter« zusammen, wodurch ein, sowohl ihm selbst, wie auch seinen Schülern unverständlicher Begriff entsteht.— Die Redensart wird gebraucht, wenn man jemandem etwas Unglaubliches, Absurdes vorschwatzt.

2. Er hot ihm firgesugt a sch'müu mit essig.
Im Sinne der vorhergehenden Redensart.

Firnemen.

Wi men nemt sich fir, asoj helft Got.

Fisch.

1. Geschmak is der fisch, auf jenems tisch.
Bei einer fremden Tafel lässt man es sich gut schmecken, weil es nichts kostet.

2922

2912

2 מען בעדאַרף אִידֶם ־קיין פֿינגער אין מויל ניט אַרײַנלעגן.
ד. ה. ער איז־קיין קינד גיט און ער ־קען אַליין פֿערשטעהן, ווָאס אִידֶם נוצט.

3 מען ־קען אִידֶם אום א פֿינגער אַרומוויקלען.
ד. ה. ער איז אזוי זיס און ווייך, און מען ־קען מיט אִידֶם מאַכן, ווָאס מען ווִיל.

4 ער איז מיט אִידֶם, ווי צוויי פֿינגער. (וואר: ...נאָר אײַן קנעפּל.)
ד. ה. זיי האַלטען זיך תּמיד צוזאַמען, ווי צוויי פֿינגער פֿון אַיין האַנד. — פֿערגל. ק נ א פּ 1, 2.

5 פֿונף פֿינגער אין אײַן האַנד, און ענטפֿן אויך ניט גלייך.
אזוי ווָאנט מען פֿון קינדער, ווָאס זיי זענען פֿערשידענע אינדם פֿנים און אינדם חאַראַקטער, חָאטש זיי זענען פֿון אײַנע עלטערן. — פֿערגל. ק י נ ד 53.

פֿינְסְטֶער.

פֿינְסְטֶער און גלִיטשיג, און דער מלאָך יאָגט.
בעצִידט זיך אויף דעם פּסוק : יְהִי דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת וּמַלְאַךְ ה' רוֹדְפָם (תהלים, ל״ה, ו׳).

פֿיר.

או מען נעמט זיך פֿיר, לויפֿט דאס פֿונפֿטע אַליין נאָך.
ווָאַרטשפּיל צווישען „פֿיר" (דער צאָהל) אין „פֿיר" (פֿערנעמען). — אזוי ווָאנען בעלי־עגלות, ווען זיי שפּאַנען אין פֿיר דעד פֿערד אין ווָאנען און א קלין לאַשקעל לויפֿט נאָך.

פֿירנאָנען.

1 ער האט אידם פֿירנענאנט א פּיפּערנאטער.
דאס ווָארט „שְׁפִיפוֹן" (בראשית מ״ט, י״ז) איבערזעצען מאַנכע מלמדים מיט די ווערטער „פּיפּער־נאַטער", נאטער. די מלמדים זיהען זיי אַבער צו־נא־אויף אין אַיין ווָארט „פּיפּערנאַטער", ווָאס די חדר־יונגלעך פֿערשטעהן נעוועהנליך ניט די בעדייטונג דעריבער דריקט אוים די ענגלאַנדער, או מען ווָאנט אַיינעם פֿיר א זאַך, ווָאס ער קען ניט פֿערשטעהן.

2 ער האט אידם פֿירנענאנט א שמועה מיט עסיג.
זין ווי דאס פֿריהערע שפּריכווָארט.

פֿירנעמען.

וי מען נעמט זיך פֿיר, אזוי העלפֿט נאט.

פֿיש.

1 נעשמאק איז דער פֿיש, אויף יענעם טיש.

2922

2922

2. Men wet ihm geben fisch uhn chrejn.

chrejn = p. chrzan; r. хрѣнъ. — Fisch mit Kren gilt bei Juden als besondere Delikatesse. — Man droht also scherzhaft einem Frevler, dass man ihn empfindlich strafen wird, indem man ihm den Meerrettich entzieht.

3. Fün wolwele fisch gisst men araus di jauch.

4. Fisch macht: pschud jajin ssurof, potem jajin ssurof.

pschud = p. przódy; potem = p. potem. — Die jüdische Schreibung des Wortes »Fisch« ergibt die Anfangsbuchstaben der angeführten Wörter. Mancher nimmt diesen Umstand zum Vorwand, um vor und nach dem Genuss von Fischen ein Gläschen Schnaps zu trinken, denn bekanntlich »lieben die Fische zu schwimmen«.

Floj.

1. A floj ken auch beissen.

Der kleinste Feind kann schaden. — Vergl. Mük 2; Komar.

2. Er hot flej in der nus.

Von einem aufgeblasenen, hochnasigen Menschen.—Vergl. Baal-buss 6.

3. Er seht aus, wi a floj in a pantofel.

Wenn ein kleines Männchen in weite Kleider gehüllt ist.

Flaum.

1. Di erschte flaumen senen weremig.

Man ist wählerisch, solange man zu wählen hat. Geht aber der Vorrat zur Neige, so nimmt man auch mit dem Minderwertigen vorlieb.

2. Er is geworen flaumen mit flejsch.

Von einem Jähzornigen, der beim geringsten Anlass in Feuer und Flamme gerät. — Man erklärt diese Redensart gewöhnlich damit, dass Pflaumen zusammen mit Fleisch gekocht, eine sehr heisse Speise ausmachen. Mir scheint jedoch der Ausdruck aus dem Englischen »flame and flash« = Flamme und Blitz entnommen zu sein.

Flig.

1. Wen a flig schtelt sich auf a weksel, is auch güt.

Will sagen, die unbedeutendste Unterschrift, z. B. als Giro auf einem Wechsel ist von Wert.

2. Er tschepet nit kejn flig auf der wand.

tschepen = p. zaczepić. — Von einem sanften, gutmütigen Menschen.

Flihen.

2934

1. As men fliht zü hojch, kehrt sich iber der mojach.
2. Flih nit hojch, west dü nit falen nidrig.

2922

2 מען וועט איהם געבען פֿיש אָהן חֲרֵיין.

חֲרֵיין = p. chrzan ; r. хрѣнъ — בײַ יִדן איז א בעליבטע מאכל פֿיש מיט חֲרֵיין. — די רעדענסאָרט ואָנט מען שערצהאפֿט פֿון אייגעם, אז ער וועט געוויס שמאַרק בעשמאַרט ווערן. די שמאַראָק וועט געמליך זיין, אז ער וועט מוזן עסען פֿיש אָהן חֲרֵיין.

3 פֿון וואלוועלע פֿיש גיסט מען ארוים די יוך.

4 פֿיש מאכט: פְּשׁוּד יַיִן שָׂרָף, פָּאטעם יַיִן שָׂרָף.

פְּשׁוּד = p. przódy ; פָּאטעם = p. potem — בײַ פֿיש איז מען זיך נישט צו מְרַיגקען א גלעזעל בראנפֿען פֿריהער אין א גלעזעל בראנפֿען דערנאך.

פְֿלוי.

1 א פְֿלוי קען אויך בייסען.

ד. ה. דער קליינסטער שׂונא קען אויך שאדען. — פֿערגל. מוק 1; קאמאר.

2 ער האט פְֿלײַ אין דער נאז.

אזוי ואָנט מען פון א מענשען, וואס ווייזט ארוים זיין בְּרָלוּת. — פֿערגל. בַּעַל־הַבָּיִת 6.

3 ער זעהט אוים, וויא א פְֿלוי אין א פּאנטאפֿעל.

ווען א קלייגער מענש טראגט א גרוים מלבוש.

פְֿלוים.

1 די ערשטע פְֿלוימען זענען ווערעמיג.

ווען מען האט נאך פון ואס צו קלויבען, פֿאלט מען מאנכעם. אבער ווען עס ווערט שפּעטער וועניגער, הערט מען אויך צו קלויבען.

2 ער איז געוואָרען פְֿלוימען מיט פְֿלײש.

פון א מענשען, ואס ער ווערט אויך אייגנמאל שמאַרק אין בעם; מען ואָנט עמליך, או פְֿלוימען מיט פֿלײש עסען אזוי הייס מאכט זיך. (מיר דאכט זיך, או די דײַ־ דערנאָרט שמאמט פונים ענגלישען flame and flash = פֿלאם און בלין).

פְֿליג.

1 ווען א פְֿליג שטעלט זיך אויף א ועקסעל, איז אוי ך גוט.

ד. ה. אפילו די קליינסטע אונטערשריפט אויף א ועקסעל הָאט אויך א ווערטה.

2 ער טשעפעט נישט קיין פְֿליג אויף דער וואנד.

טשעפען = p. zaczepić — ער איז זעהר א שמילער, רהיגער מענש.

פְֿליהֶען.

1 או מען פְֿליהט צו הויך, קעהרט זיך איבער דער מה.

2 פְֿליה נישט הויך, ווען דו נישט פֿאלען נידריג.

2934

Flejsch.

1. As es is nit du kejn flejsch, griset men bejner.
   grisen = p. gryźć.
2. Wü es is du flejsch ün fisch, dort is a frejlicher tisch.
3. Wolwel flejsch essen di hind.
4. Flejsch a bissel, kasche a füle schissel.
   kasche = p. kasza — So beklagt sich ein Mann, der bei seiner Frau schmale Kost hat.
5. Kalbflejsch is halbflejsch, taubenflejsch is g u r kejn flejsch.
   Küchenregel, die das Minderwertige von Kalb- und Taubenfleisch hervorhebt.

Flejschig.

Er hot sich schojn flejschig gemacht.
Er ist in eine Situation geraten, aus der er sich nicht so leicht zurückziehen kann, so wie einer, der von Fleisch gekostet hat, und nach den jüdischen Speisegesetzen erst nach 6 Stunden Milchspeisen geniessen darf.

Feder.

Aufhejben a feder ün losen falen dus ganze iberbett.
Wegen einer Kleinigkeit eine wichtige Sache vernachlässigen.

Fehlen.

Es fehlt nit kejn teler, nor a perschojn is zü-fil.
Soll einst ein Diener der Hausfrau geantwortet haben, als diese ihn tadelte, dass er ein Gedeck zu wenig bei Tische hingesetzt hat.

Fet.

Fet, wi a chasir.

Feter.

1. Uhn a nus — fort a feter.
   So sagt man herablassend von einem armen Verwandten, den man nicht beschämen will.— Vergl. M ü h m e.
2. Sei mir nit kejn feter, — ün zereiss mir nit di schtiwel.
   D. h. berufe dich nicht auf unsere Verwandtschaft, und verlange keine Gefälligkeiten von mir. — Vergl. K u r o j w 2, 5.

Feter (adj.).

Bis der feter wert muger, geht der mugerer zü gründ (Var: Bis der feter wert muger, geht di mühme zü-kind).

2946

2934

פֶּלֶיִשׁ.

1 אז עֶם אִיז נִיט דָא קיין פֶּלֶיִשׁ, גְרִיזעט מֶען בֵּיינֶער.
גְרִיזֶען = p. gryźć

2 וואו עֶם אִיז דָא פֶּלֶיִשׁ אוּן פִּישׁ, דָאְרְט אִיז א פְֿרֵיילִיכֶער טִישׁ.

3 וָאלְוֶועל פֶּלֶיִשׁ עֶסֶען דִי הִינְד.

4 פֶּלֶיִשׁ א בִיסֶעל, קַאשֶׁע א פּוּלֶע שִׁיסֶעל.
קַאשֶׁע = p. kasza — אזוי בֶּעקְלָאגְט זִיךְ א מַאן, וָאם דָאם וַייב נִיט אִיהֶם וָוע־נִיג, אֲדֶער נִיט נוּג צוּ עֶסֶען.

5 קַאלְבְּפֶלֶיִשׁ אִיז הַאלְבְּפֶלֶיִשׁ, טוֹיבֶענְפֶלֶיִשׁ אִיז גָאר קיין פֶּלֶיִשׁ.
אזוי וָאנֶען דִי מֶעגֶער, וָאם זַיי וָענֶען נִיט צוּפְֿרִידֶען מִיט דִי וָאלְוֶועלֶע מַאכְלִים וָאם דִי וַייבֶּער נֶעבֶּען זַיי צוּ עֶסֶען.

פֶּלֶיִשִׁיג.

עֶר הָאט זִיךְ שׁוין פֶּלֶיִשִׁיג גֶעמַאכְט.
ד. ה. עֶר קֶען שׁוין (צ. ב. פּוּן א נֶעשֶׁעפְֿט) נִיט צוּרִיקְטרֶעטֶען, אזוי וִוי אַיינֶער, וָאם הָאט פֶּעְרִוּכְט פֶּלֶיִשִׁיגְס, טָאר עֶר שׁוין פַֿאר זֶעקְס שָׁעה קיין מִילְכִיגְס נִיט עֶסֶען.

פֶֿעדֶער.

אוֹיפְֿהֵיבֶּען א פֶֿעדֶער אוּן לָאזֶען פַֿאלֶען דָאם גַאנְצֶע אִיבֶּערְבֶּעטְט.
וִוען מֶען מַאכְט קַאלְיֶע א נְרוֹיסֶע זַאךְ וָענֶען א קְלֵיינִיגְקייט.

פֶֿעהְלֶען.

עֶס פֶֿעהְלְט נִיט קיין טֶעלֶער, נָאר א פֶֿערְשׁוין אִיז צוּ־פִֿיל.
הָאט אֲמָאל א מְשָׁרֶת נֶעענְטפֶֿערְט, אז דִי בַּעל־הַבַּיתִּשׁע הָאט זִיךְ נֶעבֵּייזֶערְט, פַֿאְרְוָואס עֶס פֶֿעהְלְט נָאךְ א טֶעלֶער בֵּיים טִישׁ.

פֶּעט.

פֶּעט, וִוי א חֲזִיר.

פֶּעטֶער.

1 אֹהֶן א נָאז — פֶֿאְרְט א פֶּעטֶער.
פּוּן אַן אֲרֶעמֶען קְרוֹב, וָאם מֶען וִויל אִיהֶם נִיט מְבַייש זַיין. — פֶּעְרֶנְל. מ ו ה מ ע.

2 זַיי מִיר נִיט קיין פֶּעטֶער, אוּן צֶעריים מִיר נִיט דִי שְׁטִיוֶועל.
בֶּעְרוּף דִיךְ נִיט דָערוּף, אז דו בִּיסְט מַיין קְרוֹב, אוּן פֶּעְרְלַאנְג נִיט פּוּן מִיר קיין מִלְוות. — פֶּעְרֶנְל. ק ר ו ב 2, 5.

פֶּעטֶער (adj.)

בִּיז דֶער פֶּעטֶער וֶועְרְט מָאנֶער, גֶעהְט דֶער מָאנֶערֶער צוּ גְרוּנְד.
עד דשמינא כחיש, כחישא מיית. (ילקוט איכה, רמז תתרל״ה). — אַלְס פַֿאְרְאַכְטְ וָאנְט מֶען אוֹךְ: „אַיידֶער דֶער פֶּעטֶער וֶועְרְט מָאנֶער, גֶעהְט דֶער מִיהֶמֶע צוּ־קִינְד״.

2946

2946

Fel.

Fün a fremder fel is güt passess zü schneiden.
pass = p. pas.

Fenster.

As men kricht durch a fenster, wakst men nit.
Volksglauben, dass Kinder, welche durch ein Fenster steigen, im Wachstum zurückbleiben. Im besondern meint hier aber das Sprichwort, dass dem Diebe, der sich in ein Haus einschleicht, das gestohlene Gut kein Glück bringt.

Ferglüsten.

Es hot sich ihm ferglüst, wi a trugediger jüdine.
Man behauptet, dass schwangere Frauen oft Gelüste nach gewissen Speisen tragen.

Fergessen.

Wus di erd dekt zü, müs fergessen weren.
Vergl. Tojt 5.

Ferd.

1. Abi a ferd, a beitsch gefint men.
abi = aby.
2. A blind ferd treft gleich in grüb arein.
3. Auf a parschiwe ferd schtelen sich ale fligen.
parschiwe = p. parszywy.
4. As men ganw'et araus dus ferd, ferschlisst men di schtal.
Vergl. Küh 2; Schuden.
5. Oft fihren di alte ferd di felecher fün di jünge.
Oft überleben die Alten und Schwachen die Jungen und Kräftigen.
6. A ferd auf fier fiss spotiket sich, bifrat a mensch auf ejn züng.
spotiken (sich) = p. potykać się.
7. Bei a ferd kükt men auf di zejn, bei a menschen, auf'n ssejchel.
8. Güte ferd blondsen weit.
blondsen = p. błądzić. — Sinn: Wenn der Kluge irrt, irrt er gewaltig. — Vergl. Klüger 2.
9. Dus beste ferd darf huben a beitsch, ün der klügster mensch an ejzu, (ün di frümste n'kejwu a man).
10. Dus güte ferd schlugt men.
Wer es am wenigsten verdient, wird bestraft.

2960

2946

פֶּעל.

פּון א פֶּרעמדער פֶּעל איז גוט פּאסעם צו שניידן.
p. pas = פּאס

פֶּענסטער.

אז מען קריכט דורך א פֶּענסטער, וואקסט מען נישט.
אזוי זאגט דאס פֿאלק פּון קלייַנע קינדער. דאס שפּריכוואָרט מיינט אָבער: א גנב, וואס קריכט אריין דורכן פֶּענסטער, איז גוט מצליח.

פֶּערגלוסטן.

עס האט זיך איהם פֶּערגלוסט, וי א מְראַעדיגער יודין.
מען זאגט נעמליך, אז מעוּבּרתּ׳ע ווייבלעך פֶּערגלוסט זיך אפּט פֶּערשׂידענע אכלן צום עסן.

פֶּערגעסן.

וואס די ערד דעקט צו, מוז פֶּערגעסן ווערן.
פֶּערגל. מוי 5.

פֶּערד.

1 אבי א פֶּערד, א בייטש גענוג מען.
p. aby = אבי

2 א בלינד פֶּערד טרעפּט גלייך אין גרוב אריין.

3 אוי א פּארשיווע פֶּערד שטעלן זיך אלע פֿליגן.
p. parszywy = פּארשיווע

4 אז מען גנבעט ארוים דאס פֶּערד, פֶּערשלישט מען די שטאל.
פֶּערגל. קוה 2; שאדן.

5 אפּט פֿירן אלטע פֶּערד די פֶּעלעכער פּון די יונגע.
די אלטע איבערלעבן אפּט די יונגע. — נפשי נמלי סבי, דמעיני משכי דהנני. (סנהדרין, נ״ב, ב׳).

6 א פֶּערד אוי פּיער פּים קפּאטיקעט זיך, בפּרט א מענש אוי איין צוויג.
p. potykać się = (זיך) קפּאטיקן

7 בייא פֶּערד קוקט מען אוי די צייַן, בייא מענשן, אויפּן שכל.

8 גוטע פֶּערד בלאנזן ווייט.
בלאנזן = p. błądzić — ד. ה. אז א קלוגער איז זיך אמאל טועה, מאכט ער א גרויסן פעהלער. — פֶּערגל. קלוגער 2.

9 דאס בעסטע פֶּערד דארף האבן א בייטש, און דער קלוגסטער מענש אן עצה, (און די פרומסטע נקבה א מאן).

10 דאס גוטע פֶּערד שלאגט מען.
ד. ה. דער ווערט בעשטראפט, ווער עס פֶּערדינט ניט.

2960

2960

11. Mein ferds-beitsch-schtekele, is gewesen bei sein sejdens wugen a flekele.

Scherzhaft, von einer weitläufigen Verwandtschaft.—Vergl. Huhn 3; Küh 13.

12. Nit ale ferd hoben ejn glik.

13. Er is schojn gewesen auf'n ferd ün ünter'n ferd.

Er hat schon Gutes und Schlechtes erlebt.

14. Fün a güt ferd is chotsch k'daj arubzüfalen.

chotsch = p. choć.

15. Ferds-füss-podkowes ejnikel.

podkowe = p. podkowa. — Vergl. Nr. 11.

16. Schmeiss dus ferd mit huber, nit mit der beitsch.

D. h. spare dem Pferde kein Futter, so wirst du ihm die Peitschenhiebe ersparen.

Ferdinst.

1. Asoj wi dus ferdinst, asoj is dus gezuhlts.

2. Fün wenig ferdinst wert men nit b'dalüss.

Ferdinen.

1. As men wil sich ferdinen „in taten arein", sol men friher jenem schelten „in mamen arein".

»schelten in taten, oder in mamen arein« ist ein gemeiner Fluch.

2. Wus men ferdint mit'n wind, geht aweg mit'n rojch.

Wie gewonnen, so zerronnen.

Ferdrehen.

1. Nit dus hitel is ferdreht, nor der kop.

Wehmütige Antwort eines Missgestimmten auf die Bemerkung, der Hut sitze ihm schief.

2. Ferdreh mir nit dem kop! (oder: ...dem schlejer, oder: ...dus hitel).

D. h. lasse mich ungeschoren; ich habe keine Lust, mich in Gespräche mit dir einzulassen.

Fersehen.

Fersehen is ferschpilt.

Beim Kartenspiel gebraucht, wenn jemand eine ausgespielte Karte unter dem Vorwand zurücknehmen will, er habe sich vergriffen.

Fersindigen.

Ich hob es fersindigt in der mames bauch.

So beklagt sich jemand, dass er leide, ohne sich einer Schuld bewusst zu sein, es sei denn, dass er noch im Mutterleibe eine Sünde begangen habe.

Fersezen.

2975

1. As men fersezt dem taliss, is schojn a ssimon dalüss.

2960

11 מִין פֶֽערדם־בייטש־שְׁטעקעלע, אִיז געווען בּיי זיין ווײַבס וואגן א פֶֽלעקעלע.

אזוי זאגט מען פֿון זעהר אַ ווײַטן קרוב. — פֶֽערנל. הָאהן 3; קוה 13.

12 נִיט אַלע פֶֽערד הָאבּען אײַן גלִיק.

13 ער אִיז שוין געווען אויפֿן פֶֽערד און אונטער׳ן פֶֽערד.

ד. ה. ער הָאט שוין זעהר גוטס און שלעכטס ציִטען.

14 פֿון א גוט פֶֽערד אִיז חאטש כּדאי אראבצופֿאלען.

חאטש = p. choć

15 פֶֽערדם־פֿוס־פּאדקאווע אײַניקעל.

פּאדקאווע = p. podkowa — פֶֽערנל. Nr. 11

16 שְׁמײס דאס פֶֽערד מיט הָאבּער, נִיט מיט דער בּייטש.

ד. ה. גיב דעם פֶֽערד גוט צו עסען, ווען דו פֶֽערשפּארן עס צו מײַדען מיט דער בּייטש.

פֶֽערדינְסְט.

1 אזוי ווי דאס פֶֽערדינְסְט, אזוי אִיז דאס געצאהלטס.

2 פֿון ווענִיג פֶֽערדינְסְט ווערט מען נִיט בּדלות.

פֶֽערדנען.

1 אז מען ווִיל זיך פֶֽערדינען „אין מאמען אַריין", זאל מען פֿריהער ייענעם שעלטען „אין מאמען אַריין".

2 ווָאס מען פֶֽערדינְסְט מיטן ווינד, געהט אַוועג מיטן רויך.

אַ לייכטער פֶֽערדינְסְט געהט לייכט אַוועג.

פֶֽערדרעהען.

1 נִיט דאס היטעל אִיז פֶֽערדרעהט, נאר דער קאפּ.

אזוי הָאט אמאל נעענטפֶֽערט אַ פֶֽערזאָרגטער און נעקרענקטער מענש, אז מען הָאט איהם אויפֿגעקוואלט נעמאכט, אז זיין היטעל זיצט שיעף אויפֿן קאפּ.

2 פֶֽערדרעה מיר נִיט דעם קאפּ! (אדער: ...דעם שלייער; אדער: ...דאס היטעל.)

פֶֽערזעהען.

פֶֽערזעהען אִיז פֶֽערשפּילט.

בּיים קאַרטנשפּיל נעברויכט, ווען אײַנער אִיז זיך מוציע מיט דער קאַרט אין פֶֽערלירט דערבּיי.

פֶֽערזינדיגען.

איך הָאב עס פֶֽערזינדיגט אין דער מאמעס בויך.

ווען אײַנער בּעקלאגט זיך, אז ער ווערט בּעשטראפֿט און ווייסט נִיט פֿאר ווָאס.

פֶֽערזעצען.

2975

1 אז מען פֶֽערזעצט דעם טלִית, אִיז שוין א סימן דלות.

2975

2. As men fersezt dem taliss, wert noch gresser der dalüss.
Da der Gebetmantel für den frommen Juden ein unumgänglicher täglicher Gebrauchsgegenstand ist, so entschliesst er sich nur in der äussersten Not, ihn zum Pfandleiher zu tragen.

Fertrugen.

Der, wus ken nit fil fertrugen, sol kejn grojsse arbejt nit unnemen.

Ferlangen.

Men tur nit ferlangen, wus men ken nit derlangen.

Ferliben.

As sich ferliben, is schojn nor in a graf!
Sprache eitler, eingebildeter Mädchen, die hoch hinaus wollen.

Ferliren.

As men hot nit wus zü ferliren, müs men ales probiren.

Ferfalen.

1. Wus es is ferfalen, sol nit bang thün.
2. Ferfalen di küh mit dem schtrik!
So sagt einer, der alles verloren hat, z. B. Kapital und Zinsen.
3. Ferfalen, wi in Brod!
Die Stadt Brody war vormals Freistadt und alle Waren, die dorthin eingeführt wurden, waren zollfrei und konnten nicht wegen Schmuggels konfisziert werden.

Ferkojfen.

Ferkojf, ün hob charutu.
Empfiehlt eine Ware schnell loszuschlagen, selbst auf die Gefahr hin, dass sie im Preise steigen könnte. — Nach einer talmudischen Sentenz. — Vergl. Hesejk.

Ferschwarzt (weren).

Er wert ferschwarzt in ojscher ün in kuwojd.
Von einem Menschen, der in den Augen der Welt als reich und angesehen dasteht, in Wirklichkeit aber in seinen vier Wänden mit häuslichem Kummer zu kämpfen hat.

Ferschweigen.

Auf ferschweigen hot noch kejner kejn charutu nit gehat.

Ferschtehen.

1. Wus der mensch ferschteht weniger, is far ihm alz gesünder.
2. Wer es ferschteht nit auf'n wink, zü dem nemt men a schteken.
Vergl. Patsch. 1.

2988

2975

2 אז מען פֶֽערְלַאצְט דֶעם טַלִּית, וְועֶרט נָאךְ נֶרעסֶער דֶער דַּלוּת.

פֶֽערטְרַאגְן.

דֶער, וָואס קען ניט פִֿיל פֶֽערטְרַאגְן, זָאל קֵין גְרוֹיסָע אַרבֵּייט ניט אָנְנֶעמֶען.

פֶֽערלַאנְגְן.

מען טָאר ניט פֶֽערלַאנְגְן, וָואס מען קען ניט דֶערלַאנְגְן.

פֶֽערלִיבֶּן.

אז זִיךְ פֶֽערלִיבֶּן, אִיז שׁוֹין נָאר אִין א גְרַאף!
אוֹיז זָאגְן צַיינֶגעבִּילדֶעטֶע מֵידְלָעךְ, וָואס זָענען שׁוֹין גְלוֹמֶרשְׁט אוֹיפְֿגֶעקְלֶעטְערְט.

פֶֽערלִירֶן.

אז מען הָאט ניט וָואס צוּ פֶֽערלִירֶן, מוּז מען אַלֶעם פְּרָאבִּירֶן.

פֶֽערפַֿאלֶן.

1 וָואס עֶם אִיז פֶֽערפַֿאלֶן, זָאל ניט בַּאנְג טְהוּן.
2 פֶֽערפַֿאלֶן דִי קוּה מִיט דֶעם שְׁטְרִיק!
ד. ה. פֶֽערלוֹירֶן הָאם קֵנֶן מִיטֶן פְּרָאצֶענְט.
3 פֶֽערפַֿאלֶן, וִוי אִין בְּרָאד!
בְּרָאד (Brody) אִין גַאליצִיעֶן, אִיז גֶעוֶועֶן א פְֿרַייִשְׁטָאדְט, אוֹן אַפִּילוּ אַ גֶעפֶֽעקְלֶעטֶע חְמוֹרָה, וָואס מען הָאט דָארְט גֶעפֶֽונֶען, אִיז אַלֶץ גֶעוֶועֶן פֶֽערפַֿאלֶן, אוֹן מען הָאט זִי ניט גֶעקֶענְט קָאנְפִֿיסְצִירֶן.

פֶֽערקוֹיפֶֽן.

פֶֽערְקוֹיף אוֹן הָאב חֲרָטָה.
זען ותתחרט. (פסחים קי"ג, א). — פֶֽערְגְל. ה"ז ק.

פֶֽערשְׁוַוארְצְט (ווֶערֶן).

עֶר וָועֶרט פֶֽערְשְׁוַוארְצְט אִין עוֹשֶׁר אוֹן אִין כָּבוֹד.
זָאגְט מען פּוֹן אַיינֶעם, וָואס דִי וֶועלְט הַאלְט אִיהְם פַֿאר אַן עוֹשֶׁר אוֹן ניט אִיהְם אִין כָּבוֹד, אָבֶּער אִין דֶער הַיים הָאט עֶר צָרוֹת צ. ב. פּוֹן דֶעם וַייב אָדֶער פּוֹן דִי קִינְדֶער.

פֶֽערשְׁווַייגְן.

אוֹיף פֶֽערשְׁווַייגְן הָאט נָאךְ קֵיינֶער קֵין חֲרָטָה ניט נָעהַאט.

פֶֽערשְׁטֶעהֶן.

1 וָואס דֶער מֶענְש פֶֽערשְׁטֶעהְט וֶועניגֶער, אִיז פַֿאר אִיהְם אַלֶץ נָעזוּנְדֶער.
2 וָער עֶם פֶֽערשְׁטֶעהְט ניט אוֹיפְֿן וִוינְק, צוּ דֶעם נֶעמְט מען א שְׁטֶעקֶן.
משל אומר: לחכימא ברמיזא, לשטיא בכורמיזא. (מדרש משלי, פרשה כ"ב). — פֶֽערְגְל.
פּ א ט ש 1.

2988

3. Er ferschteht sich derauf, wi a blind ferd auf dem wink.
4. Er ferschteht sich derauf, wi a kaz auf „akdumojss“.

Die zwei letzten Redensarten beziehen sich auf schwachsinnige, begriffsstutzige Menschen.

Frost.

As der frost nemt schtark, bricht er bald dem kark.

kark = p. kark. — »der frost nemt« heisst: der Frost nimmt zu.

Frejd.

1. In frejden is a juhr a tug, in lejden is a tug a juhr.
2. Mugenfrejd geht iber ale frejd.

Tafelfreuden gehen dem Schlemmer über alle andere Freuden.

Freitug.

1. As men hot nit freitug schpet, hot men nit süntug frih.

Vergl. Schaboss 3.

2. Freitug, is der tuchoss zeitig!

So sagen die Schulgehilfen (Belfer) wenn sie den Kindern eine Tracht Prügel a priori verabreichen, bevor sie dieselben am Freitag nach Hause entlassen, damit sie am Samstag nur ja recht artig bleiben.

Freind.

1. A güten freind bekümt men ümsist, — a ssojnej müs men sich kojfen.
2. A güter freind is men nor bis zü der keschene.

keschene = p. kieszeń.

3. Ejn alter freind is besser, wi neie zwej.
4. A falscher freind is erger wi a hünd.
5. Beküm dir neie freind, nor fergess nit un di alte.
6. Dem güten freind sol men geben a schlechte ejzu, ün dem ssojnej a güte.

Weil die Menschen gewöhnlich das Gegenteil von dem tun, was man ihnen anrät. — Vergl. Ejzu 3.

7. Der bester freind, is dus kerbel.
8. Wen west dü wissen, as ich bin dir a güter freind? — as dü west mich nit folgen.

Vergl. Nr. 6.

9. Freind in der nojt, gehen zehn auf ejn lojt.

Frejen (sich).

As men frejt sich mit jenems ssimchu, derlebt men sein ejgene.

Der edle, neidlose Mensch erntet seinen Lohn, indem er selbst Freuden erlebt.

3 עֶר פֿערשטייטְ זיך דערויף, ווי א בלינד פֿערד אויף דעם ווינק.
4 עֶר פֿערשטייטְ זיך דערויף, ווי א קאץ אויף „אקדמות“.

די צוויי לעצטע רעדענסאַרטן זאָגן מען פֿון אייגעם, וואס ער איז שוואַך תּומ א זאַך.

פְֿרָאסְטְ.

אז דער פֿראסְטְ נעמְטְ שטאַרק, ברעכְטְ ער באלד דעם קאַרק.

קאַרק = p. kark — ד. ה. ער ווערְטְ גיט לאַנג.

פְֿרֵייד.

1 אין פֿרייַדן איז א יאָהר א טאג, אין לייַדן איז א טאג א יאָהר.
2 מאָגענפֿרייד, נעהְטְ איבער אַלע פֿרייד.

אזוי מיינְטְ א פֿרעסער.

פְֿרַייטאג.

1 אז מען האָטְ גיט פֿרייטאג שפּעטְ, האָטְ מען גיט זונטאג פֿריה.

פֿערגל. שבת 3.

2 פֿרייטאג, איז דער תּחת צייטיג!

פֿרייטאג שמייסְטְ דער רבי אפּ די חדר־יונגלעך בסדר, כּדי ווי זאָלען זיך דערמאָנען, אז שבּת, זָאָלן ווי נעהען גיט אין חדר אריין. מאָרגן ווי אין דער הייס גיט שמיסען.

פְֿרַייִנד.

1 א גוטען פֿרייִנד בעקומְטְ מען אומְזיסְטְ, — א שוואַ מוז מען זיך קויפֿן.
2 א גוטער פֿרַייִנד איז מען נאָר ביז צו דער קעשענע.

קעשענע = p. kieszeń

3 איין אַלטער פֿרַייִנד איז בעסער, ווי נייַע צוויי.
4 א פֿאַלשער פֿרייִנד איז ערגער ווי א הונד.
5 בעקום דיר נייַע פֿרַייִנד, נאָר פֿערגעס גיט אָן די אַלטע.
6 דעם גוטען פֿרַייִנד זָאל מען נעבען א שלעכטע עצה, און דעם שוואַ א גוטע.

ווייל מיינְטְ מהוּען די מענשען פֿערקעהרְטְ ווי מען רָאט זיי. — פֿערגל. ע צ ה 3.

7 דער בעסטער פֿרַייִנד, איז דאס קערבעל.
8 ווען וועסְטְ דו ווישען, אז איך בין דיר א גוטער פֿרַייִנד? — אז דו וועסְטְ מיך גיט פֿאלגען.

פֿערגל. Nr. 6.

9 פֿרַייִנד אין דער נויט, נעהען צעהן אויף אַיין לויט.

פְֿרֵייען (זיך).

אז מען פֿרייט זיך מיט יענעמס שמחה, דערלעבְטְ מען זיין אייגענע.

3005

Fregen.

1. As men fregt, fregt men sich un maftir, (oder: derfregt men sich).
D. h. wenn man zu viel fragt, erfahrt man manches, was nicht lieb ist.
2. Wer es fregt, blondset nit.
blondsen = p. błądzić. — D. h. wenn man nach dem Wege fragt.
3. Wer es fregt fil, dem entfert men fil.
Vergl. Schaalu 2.

Fremds.

1. As men bit ub fremds, kümt men zü-n-ejgens.
2. Fremds ligt schwer in mugen.
3. Fremds krenkt men aus.
»fremds« bedeutet fremdes Eigentum, fremdes Gut.

3005

פרעגן.

1 וואס מען פרעגט, פרעגט מען זיך אין מפטיר, (אדער: ביז־פרעגט מען זיך).
ד. ה. ווען מען פרעגט צו פיל, ערפארט מען מאנכעס, וואס איז נישט ליב צו הערן.
2 ווער עס פרעגט, בלאנדזעט ניט.
בלאנדזען = p. błądzić.
3 ווער עס פרעגט פיל, דעם ענטפערט מען פיל.
Vergl. Schaalu 2.

פרעמדס.

1 וואס מען ביט אב פרעמדס, קומט מען צו־א־יגענס.
2 פרעמדס ליגט שווער אין מויגן.
3 פרעמדס קרענקט מען אויס.
»פרעמדס« באדייט פרעמדס אייגנטום, פרעמדס גוט.

3005

Zuhlen.

1. As itlicher zuhlt besünder, is dem beitel gesünder.
   Wenn jeder seine Zeche besonders bezahlt, entstehen in der Gesellschaft keine Missverständnisse.
2. As men zuhlt paress, schpilt men sares.
   sares = p. zaraz. — Para ist eine Scheidemünze in der Türkei und in Rumänien.— Das Sprichwort wird meistens von rumänischen Musikanten auf Hochzeiten gebraucht.

Zuhn.

Wer es hot gegeben zejn, der wet geben brojt.
D. h. der liebe Gott.

Zap.

1. Getrugen, getrugen, — is gekümen der zap .ün hot ausgeschlugen.
   zap = p. cap. — So klagte einst eine Frau, welcher der mutwillige Bock das Milchgefäss umgestossen hatte, nachdem sie sich mit dem Melken der Kuh so viel Mühe gab.
2. Er poret sich, wi a zap in a klejn schtedtel.
   poren (sich) = p. porać się. — D. h. er macht sich wichtig und hat überall seine Hand im Spiel.

Zad.

1. Itlicher zad hot a zad schek'negdoj.
   Jede Partei hat ihre Gegenpartei.
2. Mit ejn zad is men tumid fertig.
   Man meint bei Heiratspartien. — Vergl. Schidüch 10.
3. Men müs ausheren bejde z'dudim.
   Audiatur et altera pars. — Ein talmudisches Gesetz verbietet dem Richter, eine Partei in Abwesenheit der andern anzuhören.

Zadik.

1. Ejder ejn zadik wert ferlojren, wert an anderer gebojren.
   Nach talmudischer Auffassung kann die Welt ohne das Musterbild eines vollkommenen Gerechten nicht bestehen. Die Vorsehung sorgt also dafür, dass immer ein solcher Gerechter geboren wird, bevor einer aus der Welt scheidet.

צאהלען.

1 אז איטליכער צאהלט בעזונדער, איז דעם בייטעל נעזונדער.
2 אז מען צאהלט פּארעם, שפּילט מען זארעז.

זארעז = p. zaraz — דאס שפּריכוואָרט שטאמט פֿון רומענישע זיגייַנער. — פּארא (para) איז א קלייַנע קופּערנע מטבע אין דער טירקיי און אין רומענין.

צאהן.

ווער עס האט נעגעבען צייַן, דער וועט נעבען ברויט.
ד. ה. נאט בּרויט־הונא.

צאפּ.

1 נעמראָנען, נעמראָנען – איז נעקומען דער צאפּ אין האט אויסנעשלאָנען.
צאפּ = p. cap — אזוי האט אמאל א פּרוי זיך בעקלאָגט, אז דער צאפּ איר אויסנעשלאָגען דאס טעפּעל מיט מילך, ווען זי האט נעמראָנען צו פֿערקויפֿען.
2 ער פּאָרעמט זיך, ווי א צאפּ אין א קלייַן שטעדטעל.
פּאָרען (זיך) = p. porać się — ד ה. ער שמוסט זיך אויפֿמים אריין.

צד.

1 אימליכער צד האט א צד שכנגדו.
2 מיט אייַן צד איז מען תּמיד פֿערמיג.
מען מיינט בּיי א שידוך — פֿערנעל. שידוך 10.
3 מען מוז אויסהערען בייַדע צדדים.
דין לא ישמע דברי בעל־דין קודם שיבא בעל־דין חברו. (שבועות, ל״א, א׳); בית־דין לא ישמע... וכו׳ (סנהדרין, ז׳, ב׳).

צדיק.

1 אייַדער אַיין צדיק ווערט פֿערלוירען, ווערט אן אנדערער נעבוירען.
אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו. (יומא, ל״ח, ב׳; קידושין, ע״ב, ב׳).

3020

2. A zadik in pelz.

Von einem Scheinheiligen. — Der Buchstabe »zadik« (Zade), welcher zu Ende, eines Wortes geschrieben wird, (ץ) heisst im Volksmunde »schlechte zadik« (vom deutschen schlicht = gerade). Darum sagt das Volk von einem Heuchler und Scheinheiligen, er sei »schlecht«, wie das zadik im Worte Pelz.

3. Wen zadikim (oder: chassidim) wandern, regent es.

Ein Volksglauben.

4. Es geht mir, wi a zadik auf der welt.

D. h. schlimm genug. — Vergl. Ruschu 3.

5. Z'duku sol kejn geld nit kosten, ün g'milüss-chassudim solen kejn agmäss-nefesch nit machen, wolten gewesen fil zadikim.

Z'duku.

Z'duku zü geben ün lib zü huben ken men nit nejten.

Zühalten (sich).

Er halt sich zü bei der mames fartüch.

fartüch = p. fartuch. — Er handelt nur, wie er es bei Muttern gesehen hat. — Vergl. Arausgehen 2; Schtehen 2.

Zwjok.

Nit der zwjok is der ikor, nor der hengleichter.

zwjok = p. ćwiek. — Es kommt nicht auf die Neben-, sondern auf die Hauptsache an.

Zwej.

1. Wü zwej, dort is er der driter

Der Ueberall-und-nirgends. — Vergl. Schteken 3.

2. Wü zwej essen fün ejn schissel, ken sich a driter unessen a bissel.

In einem grössern Haushalte kommt es auf einen Tischgenossen mehr oder weniger, nicht an.

Zwej-ün-fünfzig.

Er is a zwej-ün-fünfziger.

D. h. er ist ein Hundskerl. — Der Buchstabenwert des Wortes »kelew« (Hund) beträgt 52.

Zwingen.

Gezwüngen ün genejt, thüt Got lejd.

Zwikel.

Iber a zwikel sol men kejn hemd nit kalje machen.

Wegen einer Kleinigkeit soll man das Grosse nicht verderben.

Zaum.

3033

Iber a nidrigen zaum schpringt men bald ariber.

3020

2 א צַדִּיק אִין פֶּעלְץ.

זָאגְט מָען פּוֹן א שֶׁלֶעכְטֶען מֶענְשֶׁען, וָואס עֶר פַּאַרְשְׁטעלְט זִיךְ פַֿאר א צַדִּיק. — דָאס אוֹת »ץ«, וָואס וָועְרְט אִים יִידִישֶׁען נָעשְׁרִיבֶּען צוּם סוֹף פּוֹן א וָוארְט, הֵייסְט »שְׁלֶעכְטֶע צַדִּיק« (פּוֹיִם דֵייטְשֶׁען »שְׁלִיכְטֶע צַדִּיק«). דֶערְפַֿאר מֵיינְט דָאס שְׁפִּיכְוָוארְט אַוּא פַֿאלְשֶׁען צַדִּיק, אז עֶר אִיז אַזוֹי שְׁלֶעכְט, וִוי דָאס אוֹת »צַדִּיק« אִין דֶעם וָוארְט »פֶּעלְץ«.

3 וָוען צַדִּיקִים (אָדֶער: חֲסִידִים) וַואנְדֶערְן, רֶעגְנְט עָס.

א פַֿאלְקְסגְלוֹיבֶּען.

4 עָס גֶעהְט מִיר, וִוי א צַדִּיק אוֹיף דֶער וָועלְט.

פֶֿערְגְל. דָ שָׁ ע 3.

5 צְדָקָה וָאל קֵיין גֶעלְד נִיט קָאסְטֶען, אוּן גְּמִילוּת־חֲסָדִים וָאלֶען קֵיין עַנְמַת־נֶפֶשׁ נִיט מַאכֶּען, וָואלְטֶען גֶעוֶועֶען פִֿיל צַדִּיקִים.

צְדָקָה.

צְדָקָה צוּ גֶעבֶּען אוּן לִיב צוּ הָאבֶּען קָען מָען נִיט נִייטִיגֶען.

צוּהַאלְטֶען (זִיךְ).

עֶר הַאלְט זִיךְ צוּ בַּיי דֶער מַאמְעס פַֿארְטוּךְ.

פַֿארְטוּךְ = p. fartuch — פֶֿערְגְל. אַרוֹיסְגֶענֶען 2; שְׁטֶעהֶען 2.

צְוִויאק.

נִיט דֶער צְוִויאק אִיז דֶער עִיקָר, נָאר דֶער הֶענְגְלַייכְטֶער.

צְוִויאק = p. ćwiek

צְוֵויי.

1 וואוּ צְוֵויי, דָארְט אִיז עֶר דֶער דְרִיטֶער.

א מֶענְש, וָואס שְׁטֶעקְט אוֹמְעטוּם אַרַיין דִי נָאז. — פֶֿערְגְל. שָׁ מָ ע"ק ען 3.

2 וואוּ צְוֵויי עֶסֶן פּוֹן אַיין שִׁיסֶל, קֶען זִיךְ א דְרִיטֶער אֲנֶעסֶן א בִּיסֶל.

צְוֵויי־אוּן־פִֿינְפְֿצִיג.

עֶר אִיז א צְוֵויי־אוּן־פִֿינְפְֿצִיגֶער.

ד. ה. א כֶּלֶב. — דָאס וָוארְט »כֶּלֶב« בֶּעטְרֶעפְֿט צְוֵויי־אוּן־פִֿינְפְֿצִיג.

צְוִוינְגֶען.

גֶעצְוואוּנְגֶען אוּן גֶענֵייט, טְהוּט גָאט לֵייד.

צְוִויקֶעל.

אִיבֶּער א צְוִויקֶעל וָאל מֶען קֵיין הֶעמְד נִיט קַאלְיֶע מַאכֶּען.

ד. ה. וֶועגֶען אַ קְלֵיינִיגְקֵייט מָאר מָען קֵיין גָרוֹיסָע זַאךְ נִיט קַאלְיֶע מַאכֶּען.

צוֹים.

אִיבֶּער א נִידְרִיגֶען צוֹים שְׁפְּרִינְגְט מֶען בַּאלְד אַרִיבֶּער.

3033

3033

Zü-lib.

Zü-lib thün kost tumid theier.

Wenn man aus Schwäche andern Gefälligkeiten erweist, kann man es oft bereuen.

Zülegen.

Zü kinder ün zü Got hot noch kejner nit zügelegt.

»zülegen« heisst: Geld zusetzen, Verlust erleiden u. dgl.

Zü-n-ojffihren.

Er ken zü-n-ojffihren zwej wend.

Der Ehevermittler, oder der Intrigant, der die verschiedenartigsten Personen und Dinge zusammenbringen kann.

Züng.

1. A bejse züng is erger, wi a schlechte hand.
2. Got hot ihm gegeben a züng, er sol mit ihr drehen.

Von einem Schwindler, der seine Worte nach Belieben dreht und wendet.

3. Geh red! — as di züng is in gulüss.

Wenn jemand fürchtet, seine wahre Meinung zu äussern.

4. Di züng is uhn bejner, ober si zebricht bejner.

Missreden richten gar manchen zu Grunde.

5. Di züng is dem menschens gresster ssojnej.
6. Di züng is wi a lederner dischel.

dischel = p. dyszel. — Mit der Zunge kann man drehen, wie man will. — Vergl. Nr. 2.

7. Di züng is nit in gulüss.

Vergl. Nr. 3.

8. Di züng fihrt amul dem menschen zü der t'lju.
9. Di züng ferfihrt dem menschen züm glik ün züm ümglik.

Die beiden Sprichwörter besagen, dass die Zunge den Menschen zum Guten wie zum Bösen verleitet.

10. Men bedarf ihm di züng nit piken.

Von einem, der ein gutes Mundwerk besitzt; man braucht ihm das Zünglein nicht zu lösen.

11. Zih mich nit bei der züng!

D. h. fordere mich nicht heraus; zwinge mich nicht etwas zu sagen, was dir zu hören unlieb sein könnte.

Zü-fil.

Wus zü-fil is ümgesünd.

Züker.

3049

Wü men darf huben züker, tojg nit kejn salz.

3033

צוּ־לִיב.

צוּ־לִיב מִהון קאָסט תּמיד מִהַייעֶר.

צולָעגָן.

צו קינדער אוּן צו גאָט האָט נאָך קיינער ניט צוגעלָעגט.

צוּ־נ־אויפֿפֿיהרָן.

עֶר קען צוּ־נ־אויפֿפֿיהרָן צוויי ווענד.

פֿון א מענשען, וואס מאכט אינמיינעם, אדער אויך פֿון א שדכן, וואס קען צוּ־נ־אויפֿפֿיהרָן צוויי אומגליכע מחותנים.

צונג.

1 א בייזע צונג איז ערגער, ווי א שלעכטע האנד.

2 נאָט האָט אים געגעבן א צונג, עֶר זאל מיט איהר דרעהען.

זאגט מען פֿון א שווינדלער, וואס האלט קיין וואָרט נים.

3 גֶעה רֶעד! — אַז די צונג איז אין גָלוּת!

ד. ה. אַז מען קען נים אלעס ארויסזאגן, וואס מען מיינט.

4 די צונג איז אָפֿן בייגָער, אָבער זי צעברעכט בייגָער.

5 די צונג איז דעם מענשענס גרעסטער שונא.

6 די צונג איז ווי א לעדערנער דישעל.

דישעל = p. dyszel — ד. ה. מען קען מיט דער צונג דרעהען, ווי מען וויל. — Nr. 2 ,עֶרנָל

7 די צונג איז נים אין גָלוּת.

ד. ה. רעדען מען מען וואס מען וויל. — Nr. 3 ,עֶרנָל

8 די צונג פֿיהרט אמאל דעם מענשען צו דער תּליה.

9 די צונג פֿערפֿיהרט דעם מענשען צום גליק אוּן צום אומגליק.

10 מען בעדאַרף איהם די צונג נים פּיקען.

ד. ה. עֶר קען שוין אליין מעניען פֿאר זיך. — בי קינדער פֿלעגט זיך אמאל, אז די צונג איז בי זיי צוגעוואקסען אוּן מען מוז זי "פּיקען", דֶר דאס קינד זאל קענען בעסער רעדען.

11 ציה מיך ניט בי דער צונג!

ד. ה. נייט מיך נים, איך זאל מיטען ארויסזאגען, וואס איך ווייס, אוּן וואס דיר קען שאדען.

צוּ־פֿיל.

וואס צוּ־פֿיל, איז אומגעזונד.

צוקער.

3049

וואו מען דארף האבען צוקער, טוג ניט קיין זאלץ.

3049

Zürikgehen.

Zürik geht men nor bei sch'mojne-essrej (oder: bei „ojsse-schulojm").

Sagt man zu jemandem, der von einem Geschäfte zurücktreten will. Man erinnert ihn nämlich scherzhaft, dass das Zurückweichen nur am Schlusse des Achtzehngebetes stattfindet, wo man gewöhnlich drei Schritte zurücktritt.

Züschtelen.

Er schtelt ihm zü a benkele.

D. h. er bereitet ihm die Bank vor, auf der er gezüchtigt werden soll; er denunziert ihn, er schwärzt ihn an.

Zibele.

As zibele is „zibulje", is knobel „knobulje".

zibulje = p. cebula. — So folgert ein Unwissender daraus, dass »zibele« (Zwiebel) auch polnisch »cebula« heisst, so müsse »knobel« (Knoblauch) »knobula« heissen.

Zig.

1. As di zig is afilü lauter chejlew, is si fort nor a zig.
2. Eil dich nit, zig, in wald arein, west schpeter züm wolf unkümen.
3. An alte zig, uhn milch ün uhn schmalz, ün wil fort leken salz.

Wenn alte Männer oder Frauen jugendliche Gelüste an den Tag legen.

4. A zig oder a fierziger— abi bejde senen weiss. (Var: ...abi bejde senen mit a „zadik").

abi = p. aby. — Scherzhaft von einem Menschen, der es mit seinen Definitionen nicht besonders genau nimmt.

5. A zig hot auch a burd, ün is fort nor a zig.

Die äussere Erscheinung kennzeichnet noch nicht den innern Wert des Menschen.

6. Di zig esst du grus ün dort grus.

D. h. es ist ihr einerlei, wo sie Nahrung findet.

7. „Me!" is a zig.

Wenn jemand allzuoft das Wörtchen »me« (anstatt: »men« = man) gebraucht, welches an das Meckern einer Ziege erinnert.

Zigeiner.

1. As men schpeit dem zigeiner (oder: der hür) in punim, sugt er, (oder: si) es regent.

So unverschämt sind sie beide.

2. Ejn zigeiner ganw'et nit beim andern.
3. Dem zigeiner kümt noch zehn (oder: a rescht) araus.

Die Zigeuner halten sich für Abkömmlinge der alten Aegypter. Wenn also ein Zigeuner mit einem Juden in Streit gerät, so wirft ersterer dem letztern vor, er sei zu früh aus Aegypten gezogen und schulde ihm noch ein Restchen der Fronarbeit. In Russland sagen die Zigeuner, es komme ihnen von den Juden »три дни панщины« d. h. 3 Tage Frondienst.

3062

3049

צוּרִיקְגֶעהָן.

צוּרִיק גֶעהְט מָען נָאר בֵּיי שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה (אֶדער: בַּיי „עוֹשָׂה שָׁלוֹם").

אַזוֹי זָאגְט מָען צוּ־נֵי־אַיינֶעם, וָאם עֶר וִויל זִיךְ צוּרִיקצִיהָן פּוּן אֵ גֶעשֶׁעפְט אוּן דֶער שׁוּלְחָן אִיז נִיט מַסְכִּים.

צוּשְׁטֶעלֶען.

עֶר שְׁטֶעלְט אִידֶם צוּ אֵ בֶּענקעלֶע.

ד: ה. אֵ בֶּענקעלֶע צוּם אוֹיסְשְׁמַייסֶען.

צִיבֶּעלֶע.

אִז צִיבֶּעלֶע אִיז „צִיבּוּלְיֶע", אִיז קְנָאבֶּל „קְנָאבּוּלְיֶע".

צִיבּוּלְיֶע = p. cebula — אַזוֹי אִיז זִיךְ מְשַׁעֶר אַיינֶער, וָאם עֶר לֶערְנְט זִיךְ פוֹילִישׁ.

צִיג.

1 אִז דִי צִיג אִיז אֲפִילוּ לוּטֶער חֲלֶב, אִיז זִי פָארְט נָאר אֵ צִיג.

2 אַייל דִיךְ נִיט, צִיג, אִין וַואלְד אַרַיין, וָועְסְט שְׁפּעְטֶער צוּם וָואלְף אָנְקוּמֶען.

3 אִן אַלְטֶע צִיג, אָהָן מִילְדְ אוּן אָהָן שְׁמאלְץ, אוּן וִויל פָארְט לֶעקֶן זאלְץ.

וָיען אַן אַלְטֶער מַאן הָאט נָאךְ יוּנְגֶע תַּאוָות.

4 אֵ צִיג אָדֶער אֵ פַּיעֶרְצִיגֶער — אַבִּי בַּיידֶע וָעְנֶען וַויים. (וַויאר: ...אַבִּי בַּיידֶע וָע־נֶען מִיט אֵ „צַדִּיק".)

אַבִּי = p. aby — שֶׁעֶרְצַהַאפְּטֶע רֶעדֶענְסַארְט, פּוּן אֵ מֶענְשֶׁען, וָאם עֶר אִיז נִיט אַזוֹי שְׁטַארְק מְדַקְדֵּק אִין זַייְנֶע מַייְנוּנְגֶען.

5 אֵ צִיג הָאט אוֹיךְ אֵ בָּארְד, אוּן אִיז פָארְט נָאר אֵ צִיג.

6 דִי צִיג עֶסְט דָא גְרָאז אוּן דָארְט גְרָאז.

עֶס אִיז דֶער צִיג אַלֶעס אַייְנֶס, וואוּ זִי גֶעפִּינְט אִירֶר עֶסֶן.

7 „מֶע"! אִיז אֵ צִיג.

וָען אַייְנֶער גֶעבְּרוּיכְט צוּ אָפְט דָאם וָארְט „מֶע" (אַבְּגֶעקִירְצְט פּוּן „מֶען").

צִיגַיינֶער.

1 אִז מָען שְׁפַּייְט דֶעם צִיגַיינֶער (אֶדער: דֶער הוּר) אִין פָּנִים, זָאגְט עֶר, (אֶדער: זִי) עֶס רֶעגְנְט.

2 אִיז צִיגַיינֶער גֶעבֶּעט נִיט בַּיים אַנְדֶערְן.

3 דֶעם צִיגַיינֶער קוּמְט נָאךְ צֶעהָן (אֶדער: אֵ רֶעשְׁט) אַרוֹיס.

דִי צִיגַיינֶער הַאלְטֶען זִיךְ פַאר אַיינְקֶלֶעךְ פּוּן דִי אַלְטֶע מִצְרִיים פּוּן דֶער בִּיבֶּעל, אוּן וָען זֵי קְרִיגֶען זִיךְ מִיט יְהוּדִים, הָאבֶּען זֵי פְּרֶעטֶענְזִיעס צוּ דִי יְהוּדִים, אַז זֵי זָענֶען צוּ פָּרִיה אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פּוּן מִצְרַיִם, אוּן עֶס קוּמְט זֵי נָאךְ אֵ רֶעשְׁט אַרוֹיס. — אִין רוּסְלַאנְד זָאגֶען דִי צִיגַיינֶער בַּיי דֶער גֶעלֶעגֶנְהַיים, אַז עֶס קוּמְט זֵי פּוּן דִי יְהוּדִים „מְרִי דְנִי פַּאנְשְׁטְשִׁינִי" (три дни панщины).

3062

4. Wü der zigeiner schteht ein, dort rihrt er nit.

Zihen.

1. Drei mul gezojgen is erger, wi ejn mul ubgebrent.
2. Wen zihen sol sein a güte sach, wolt es in di kinojss nit geschtanen.

   Wortspiel zwischen »zihen« (eine neue Wohnung beziehen) und »Zijojn« = Jerusalem, welches in den Klageliedern für den 9. Ab häufig erwähnt wird.

Zitern.

Ejne zitert far'n man, di andere zitert far kadachass.

Charakterisiert die verschiedenartigen Empfindungen der Frauen.

Zeit.

1. Auf itlicher sach is du a zeit — ich hob malku-melech-taus mit bele.

   Scherzhafte Redensart beim Dardelspiel (Derde), wenn man die Zehne, König und As in Trumpf in die Hand bekommt.
2. As di zeit is feriber, is men putür fün korbunojss.

   Eine verabsäumte gute Gelegenheit lässt sich nicht wieder einholen.
3. Asoj wi di zeiten, asoj senen di leiten.
4. Di zeit is der bester doktor.
5. Di zeit is theierer fün geld.
6. Di zeit macht grau di peju, ün endert di deju.
7. Es is gekümen di zeit auf mein schejnkejt!

   Mit Bezug auf die Erzählung von der Königin Esther, die erst nach längerer Wartezeit zum König Ahasverus geholt wurde, wird diese Redensart gebraucht, wenn ein lange verkannter Mensch endlich zur Geltung kommt.
8. Zeiten beiten sich.

   Tempora mutantur.

Zejnwehtug.

Es is nit du kejn ergers, wi zejnwehtug.

Zimbel.

Nojssejn b'zimbel, hojlejch b'tenzel.

Auf Hochzeiten pflegt man den Preis für den bestellten Tanz in die Zimbel zu werfen. Hat jemand diesen Tribut für die Musikanten entrichtet, so darf er getrost das Tänzchen beginnen.

Zjekawe.

Si is zjekawe, wi di müter Chawu.

zjekawe = p. ciekawy. — Vergl. Weib 20.

4 וואו דָער צִינִיינָער שְׁטָעהְט אַיין, דָאהְרְט רִיהְרְט עֶר נִיט.

צִיהָען.

1 דְרַיי מָאל גֶעצוּיגָען אִיז עֶרְגָער, וִוי אַיין מָאל אָבְּגֶעבְּרָענְט.

2 וָען צִיהָען זָאל זַיין אַ גוּטָע זַאךְ, וָואלְט עָם אִין דִי קִינוֹת נִיט נָעשְׁטָאנְען.

וָאהְרְשָׁפִּיל: »צִיהָען« ד. ה. אִין אַ נַיעָ דִירָה, אוּן »צִיוֹן« ד. ה. יְרוּשָׁלַיִם.

צִיטֶערְן.

אַייְנָע צִיטֶערְט פַּאהְרְן מַאן, דִי אַנְדֶערֶע צִיטֶערְט פַּאר קַדַּחַת.

שִׁילֶדֶערְט, וִוי פֶּערְשִׁידֶענֶע דִי אוּרְזַאכָען זָענָען, פַּאר וָועלְכָע דִי מֵיבָּעֶר הָאבָּען מוֹרָא.

צַייט.

1 אוֹיף אִימְלִיכָער זַאךְ אִיז דָא אַ צַייט — אִיךְ הָאב מַלְכָּה־מֶלֶךְ־טוֹיז מִיט בָּעלָע.

אוּי זָאגְט מָען בֵּיים קָארְטָענְשְׁפִּיל (בֵּי דֶעהְדָע).

2 אַז דִי צַייט אִיז פֶּערְאִיבֶּערְ, אִיז מָען פְּטוּר פּוּן קָרְבָּנוֹת.

אַז מָען פֶּערְזוֹימְט אַ וִוינְטִינָע זַאךְ, קָען מָען זִי שׁוֹין שְׁוֶוער נִיט פֶּערְעִינְטָען. — עבר יומו בטל קרבנו. (ברכות כ"ז, א').

3 אוּי וִוי דִי צַייטָען, אוּי וָענָען דִי לַייטָען.

4 דִי צַייט אִיז דָער בֶּעסְטֶער דָאקְטָער.

5 דִי צַייט אִיז טֶהַייעֶרְער פּוּן גֶעלְד.

6 דִי צַייט מַאכְט גְרוי דִי פֵּאָה, אוּן עֶנְדֶערְט דִי דֵעָה.

7 עָם אִיז גֶעקוּמָען דִי צַייט אוֹיף מַיין שַׁיינְקַיִט!

וָערְט גֶעבְּרוּיכְט, וָען מָען דֶערְקֶענְט דָעם וָערְטָה פּוּן אֶמֶענֶשָׁען, וָואס מָען הָאט פּוּן אִיהְם פֶּרְיהֶער נָאר נִיט גֶעוואוּסְט. בֶּעציהְט זִיךְ אוֹיף דָעם פָּסוּק: »וּבְהַגִּיעַ תּוֹר אֶסְתֵּר" (מגלת אסתר, ב', ט"ו).

8 צַייטָען בַּייטָען זִיךְ.

צַייְנְוועהְטָאג.

עָם אִיז נִיט דָא קֵין עֶרְגֶערְם, וִוי צַייְנְוועהְטָאג.

צִימְבֶּעל.

נוֹתֵן בְּצִימְבָּעל, הוֹלֵךְ בְּטָענְצָעל.

»אִין צִימְבָּעל אַרַיינְווארְפָען" הַייסְט אַרַיינְלָענָען נָעלְד אִין דָער שׁוּתְּפוּת־קַאסָע פּוּן דִי כְּלֵי־זֶמֶר.

צְיִיעֲקאַוּוע.

וִי אִיז צְיִיעֲקאַוּוע, וִוי דִי מוּטָער חַוָּה.

צְיִיעֲקאַוּוע = p. ciekawy — פֶּערְגְל. נוי ב 20.

3077

Zelem.

A zelem'el mit a m'süsu'le helft doch awadaj!

So sagte einmal eine kranke Frau, die gleichzeitig ein christliches und ein jüdisches Amulett anwandte, in der Ueberzeugung, dass eins von diesen Mitteln doch sicherlich helfen müsse. — Aehnlich: Helfen 5.

Zelem-Elojkim.

Der zelem-Elojkim ligt ihm auf'n punim.

Von einem Menschen mit ausgeprägter jüdischer Physiognomie. — Vergl. Kügel 2; Sch'mad.

Zehlen.

1. Er zehlt di graupen in top arein.

Der notorische Geizhals.

2. Er ken kejn zwej nit zehlen.

Er stellt sich naiv und unschuldig.

3. Zehn mul zehl, ün ejn mul gib.

Kaufmannsregel, besonders beim Geldzahlen.

Zehn.

Es ken nit weren zehn, wen ejns is nit du.

So klagt eine kinderlose Frau, welche die Hoffnung aufgegeben hat, je ein Kind zu bekommen.

Zaar.

As der zaar fün dem trugen is jo asoj grojss, los-że chotsche dus kind huben a dauerüng.

chotsche = p. choć. — Sprache einer Frau, die in Anbetracht der ausgestandenen Schmerzen während der Schwangerschaft, dem Kinde wenigstens ein langes Leben wünscht.

Zereissen.

Wer es zereisst fil, müs fil laten.

laten = p. łatać.

Zuru.

1. Ibergekümene zurojss is güt zü derzehlen.

Von überstandenen Leiden erzählt man gern.

2. Un zurojss is men nit żedne.

żedne = p. żądny. — An Leiden und Kummer ist kein Mangel.

3. Lebedige zurojss kümt men iber.

D. h. Leiden, die von lebenden Menschen verursacht werden, gehen endlich vorüber.

3088

3077

צֶלֶם.

א צֶלֶם־על מיט א מזוזה׳לע העלפֿט דאך אודאי!

אזוי האט אמאל נעזאגט א קראנקע יודענע, וואס האט נעמאלט בײדע מיטעל אויפֿ־

פֿראפֿיטען — עהנליך: העלפֿען 5.

צֶלֶם־אֱלֹקים.

דער צֶלֶם־אֱלֹקים ליגט אים אויפֿן פּנים.

פֿון אײנעם, וואס מען דערקענט אים באלד אויפֿ דעם פּנים, אז ער איז א יוד. —

פֿערגל. קוגעל 2; שמד.

צְעהֶלְען.

1 ער צְעהלט די גרויפֿען אין מאפ אריין.

פֿון א־קארטען.

2 ער קען קיין צרות ניט צְעהֶלְען.

ער שטעלט זיך אומשולדיג, גלייך ווי ער פֿערשטעהט נארנישט פֿון מלי דעלמא.

3 צְעהֶן מאל צְעהֶל, און איין מאל נים.

א סוחר־ישע רעגעל, בעזאנדערס פֿון קאסירער.

צְעהֶן.

עם קען ניט ווערען צְעהֶן, ווען איינעם איז ניט דא.

אזוי קלאגט א פֿרוי, וואס זי האט מעהר קיין האפֿנונג ניט, צו באקומען קינדער.

צַעַר.

אז דער צַעַר פֿון דעם טראגען איז יא אזוי גרוים, לאז־זשע חאטשע דאס קינד

האבען א דויערונג.

חאטשע = p. choć — אזוי ווינשט זיך א מוטער, זי זאל מבֿדל זיין איהרע קינדער,

וואס זי האט געהאט מיט זיי אזוי פֿיל צער.

צְעריסֶען.

ווער עס צְעריסט פֿיל, מוז פֿיל לאטען.

לאטען = p. łatać

צָרָה.

1 איבערגעקומענע צרות איז גוט צו דערצְעהלען.

ד. ה. צרות, וואס זיי זענען שוין אוועקגעגאנגען.

2 אן צרות איז מען ניט זשעדנע.

זשעדנע = p. żądny

3 לעבעדינע צרות קומט מען איבער.

ד. ה. צרות, וואס מען האט פֿון לעבעדיגע מענשען, לאזען זיך אמאל אויס.

3088

3088

4. Men sol nit beten, di zurojss solen sich auslosen, wurüm as di zurojss losen sich aus, lost sich dus leben auch aus.

5. Nor auf zurojss is kejn kojne.
Nur Leiden finden keinen Käufer, keinen Absatz.

6. Es is schojn zurojss auf Paroj!
Sinn: Es muss schon sehr schlimm um ihn bestellt sein. — Bezieht sich auf die Stelle B. M. II, 12, 30—31, wo erzählt wird, wie Pharao in der Nacht zu Moses eilte, um seine Hilfe in der höchsten Not anzuflehen.

7. Zurojss is di schwerste massu.

8. Zurojss senen far dem menschen, wus żawer far dem eisen.
żawer = r. ржавчина. —D. h. Leiden und Kummer verzehren den Menschen, wie der Rost das Eisen.

9. Zurojss, tojgen auf kapurojss.

10. Zurojss, treiben dem menschen auf dem bejss-hakwurojss.

11. Zurojss legen sich nit in di klejder, nor in di bejner.
Leiden erkennt man nicht nur äusserlich, sondern sie nagen auch am Herzen des Menschen.

12. Zurojss legen sich züerscht auf'n punim.

13. Zurojss zü huben is kejn daagu nit.
Vergl. Nr. 2.

14. Kopdarenisch kümt fün zurojss.

15. Schlecht is nor dem menschen, bis di zurojss gefinen sich an ort.
D. h. bis man sich an die Leiden gewöhnt.

3088

4 מֶען זָאל נִיט בָּעטֶן, די צָרות זָאלֶן זִיך אויסלָאזֶן, וָוארום אַז די צָרות לָאזֶן זִיך אויס, לָאזט זִיך דָאס לֶעבֶּן אויך אויס.

5 נָאר אויף צָרות אִיז קֵין קוֹנֶה.

6 עֶם אִיז שוֹין צָרות אויף פַּרְעה!

וָוען מֶען זָעהט שוֹין אַרוֹיס, אַז עֶס נָעהט מִיט אַיינעם זֶעהר שְׁלֶעכְט, אַזוֹי וִוי די בִּיבֶּל (שמות, י״ב, ל׳—ל״א) דֶערצֶעהלְט, אַז פַּרְעה אִיז בֵּי דֶער נַאכְט אויפְגֶעשטַאנֶען אוּן דָאט גֶעבֶּעטֶן דַּחֲמִים בֵּי משֶׁה רַבֵּנוּ.

7 צָרות אִיז די שְׁוֶוערְסטֶע מַשָּׂא.

8 צָרות זֶענֶען פַּאר דֶעם מֶענְשֶׁען, וָואס זַשאוֶוער פַּאר דֶעם אַיינֶען.

זַשאוֶוער = r. ржавчина — אַזוֹי וִוי דֶער דָאסְט פֶּרֶעסְט אויף אַיינֶען, אַזוֹי פֶּרֶעסֶען אויף די צָרות דֶעם מֶענְשְׁלִיכֶען גוּף.

9 צָרות, טוֹיגֶען אויף בַּפָּרות.

10 צָרות, טְרַייבֶּען דֶעם מֶענְשֶׁען אויף דֶעם בֵּית־הַקְּבָרות.

11 צָרות לֶעגֶען זִיך נִיט אִין די קְלֵיידֶער, נָאר אִין די בֵּיינֶער.

מֶען זָעהט די וִוירקוּנג פוֹן צָרות אויף דֶער נֶעזוּנְדהַייט פוֹן דֶעם מֶענְשֶׁען.

12 צָרות לֶעגֶען זִיך צוּעֶרְשְׁט אויפְּן פָּנִים.

13 צָרות צוּ הָאבֶּען אִיז קֵין דָאגָה נִיט.

Nr. 2 פַּאר.

14 קָאפְּדָארֶעניש קוּמְט פוֹן צָרות.

15 שְׁלֶעכְט אִיז נָאר דֶעם מֶענְשֶׁען, בִּיז די צָרות נֶעפִּינֶען זִיך אַן אָרְט.

ד. ה. בִּיז דָער מֶענְש נֶעוֶוינְט זִיך צוּ די צָרות.

Kowen.

Er is gekowet auf ale fier.

kowen = p. kować. — Er ist gut beschlagen; er tritt sicher und fest auf.

Kosak.

1. As der kosak sugt „sstupaj!“ müs men m'chalejl-schaboss sein.

sstupaj = r. ступай. — Vergl. S s t u p a j.

2. A kosak a nigsol.

Ein gewalttätiger Mensch, der ein Mitleid erregendes Gesicht macht, als ob er der Beraubte und Geschädigte wäre.

3. A kosak git nit kejn sch'kulim-geld. (Var: ...is putür fün schekel-geld).

Einer, der sich selbst gerne fremdes Gut aneignet, kann natürlicher Weise zu keinen öffentlichen Beiträgen herangezogen werden.

4. Los es sein fün a kosak, abi mit masol. (Var: ...abi zü gesünd).

abi = p. aby. — So erwidert eine Mutter, wenn man die legitime Geburt ihrer Kinder in Zweifel zieht.—Vergl. T u t e r 2; T e i w e l 2.

Katuwess.

1. A katuwess is a halber emess.
2. Fün katuwess kümt kejn güts nit araus.

Mancher Scherz verwandelt sich in bittern Ernst.

Kotschere.

As men tret auf der kotschere (oder: auf'n rüg), schpringt si (oder: er) auch zürik.

kotschere = r. кочерга; rüg = p. róg. — Sinn: Selbst der geduldigste, sanfteste Mensch lehnt sich gegen harte Behandlung auf.

Katschke.

1. Ün as di katschke wet schreien — los si schreien.

katschke = p. kaczka. — Anekdote: Ein Jude hatte in seinem Haushalt eine Henne und eine Ente. Lange Zeit konnte er sich nicht entschliessen, welche von ihnen zu schlachten, da jede zu schreien anfing, sobald er sie einfangen wollte. Endlich fiel das Los auf die Ente, und er beruhigte sich beim Gedanken, dass wenn sie wieder schreien sollte, so — mag sie getrost weiter schreien.

קָאוֶוען.

עֶר אִיז נָעקָאוועט אוֹיף אַלֶע פִּיעֶר.

קָאוֶוען = p. kować — ד. ה. עֶר נָעהָט וָועהר אַ זִיבָּען שָׁרִיט, אַזוי וִי אַ פֶּערד וואס אִיז נָעקָאוועט אוֹיף אַלֶע פִּיעֶר פִּים.

קָאזאק.

1 אַז דֶער קָאזאק זָאגט „סְטוּפַּאי!“ מוז מָען מְחַלֵּל שַׁבָּת זיין.

סְטוּפַּאי = r. ступай — פָּעדָאל. סְטוּפַּא'.

2 אַ קָאזאק אַ נִגְזָל.

אייגָענער, וואס קְלָאגט זִיךְ תָּמִיד, אַז מָען מְהוּט אִיהֶם נָעבִּיךְ אוּמָרֶעכְט און צום סוֹף אִיז עֶר אַלֵיין אַ גַּזְלָן.

3 אַ קָאזאק נִיט נִיט קֵין שֶׁקָלִים־נָעלְד. (וַיאר: ...אִיז פָּסוּר פּוּן שֶׁקֶל־נָעלְד).

4 לָאז עָם זיין פּוּן אַ קָאזאק, אבי מִיט מַזָּל. (וַיאר: אַבי צו נָעזוּנְד).

אַבִּי = p. aby — אַזוֹי זָאגט אַ מוּטֶער, וָען מָען וַיזָארְפְּט אִיהֶר אוֹיס, אַז זִי הָאט נִיט קֵין בֶּשֶׂרַע קִינְדֶער. — פָּעדָאל: מָאמָער 2; מַיִיבָּעל 2.

קָאטָאוֶועס.

1 אַ קָאטָאוֶועס אִיז אַ הַאלְבֶּער אֱמֶת.

2 פּוּן קָאטָאוֶועס קוּמְט קֵין גוּטֶס נִיט אַרוֹיס.

פּוּן אַ שְׁפָּאס קוּמְט אַמָאל אַרוֹיס אַן עֶרְנְסְט, און עָם קָען זָאהר שָׁעהְלִיךְ וָועֶרֶן.

קָאטְשָׁעֶרע.

אַז מָען טְרֶעט אוֹיף דֶער קָאטְשָׁעֶרע (אָדֶער: אוֹיפְּן רוּג) שְׁפְּרִינְגְט זִי (אָדֶער: עֶר) אוֹיךְ צוּרִיק.

קָאטְשָׁעֶרע = r. кочерга; רוּג = p. róg — אֲפִילוּ דֶער קְלֵיינְסְטֶער מֶענְש, אַז מָען בָּאהַאנְדֶעלְט אִיהֶם שֶׁלֶעכְט, זוּכְט עֶר זִיךְ צו וָועהֶרֶן.

קָאטְשָׁקֶע.

1 און אַז דִי קָאטְשָׁקֶע וָועט שְׁרַייֶען – לָאז זִי שְׁרַייֶען.

קָאטְשָׁקֶע = p. kaczka — בָּעצִיהְט זִיךְ אוֹיף אַ נָעווִיסֶע אַנעקְדָאטָע, זִי אַיינֶער הָאט זִיךְ אַ לַאנְגֶע צַייט נִיט נָעקָענְט קֵין עֵצָה נָעבֶּען, צִי עֶר זָאל שָׁעכְטֶען דִי הִיהֶן, צִי דִי קָאטְשָׁקֶע, וַייל בַּיידֶע הָאבֶּען נָעשְׁרִיגֶען, וָען מָען הָאט זַיי נָעוָואלְט תַּאפֶּען. צוֹלֶעצְט אִיז נָעפַאלֶען דֶער גּוֹרָל אוֹיף דֶער קָאטְשָׁקֶע, „אַי זִי שְׁרַייט – לָאז זִי שְׁרַייֶען“.

2. Sümer is itliche katschke a pratschke.

pratschke = p. praczka. — Im Sommer plätschern alle, wie die Enten, gerne im Wasser herum.

Kochen.

1. As men kocht mit schtroj, bleibt dus essen roj.
2. As men kocht nit in der wochen, hot men schaboss nit wus zü essen.

Vergl. Ungrejten 2.

3. Wer es kocht nuch'n büch, ün sejet nuch'n lüach, der hot a rüach.

»rüach« steht hier im Sinne von »nichts«. Das Sprichwort verspottet Leute, die sich streng an dem Buchstaben halten.

Kalje machen.

Wus men macht kalje in der jügend, ken men auf der elter nit ferrechten.

Kaljeke.

A kaljeke git men gicher a n'duwu, wi a talmid-chuchom.

kaljeke = p. kaleka. — Man empfindet mit einem Krüppel mehr Mitleid, wie mit einem notleidenden Gelehrten.

Komar.

A komar ken auch beissen.

komar = p. komar. — Verg. Mük 1; Floj 1.

Kun.

Der erschter kun, is an uremer mun.

kun = r. конъ. — »mun« steht hier, des Reimes wegen für »man«. Das Sprichwort wird beim Kartenspiel gebraucht, um auszudrücken, dass wer zuerst gewinnt, zuletzt verliert.

Kosten.

1. Es kost genüg dumim ün mumojn.
2. Es kost mich genüg rebi-geld.

Beide Redensarten werden von einem gebraucht, der für seine Erfahrungen teueres Lehrgeld bezahlt hat.

Kosse.

A kosse mit a lüach, ün a ss'lichu mit a feierzeig.

kosse = p. kosa. — Man macht diese Bemerkung, wenn man zwei heterogene Sachen miteinander in Verbindung bringen hört. — Mir scheint jedoch, dass die im Sprichwort erwähnten, anscheinend verschiedenartigen Dinge, dennoch in einem gewissen Zusammenhange stehen. Schickt man sich nämlich an, Heu zu mähen, so befragt man den Kalender wegen der Witterung. Wollte man sich vor Tagesanbruch in die Synagoge zu »ss'lichojss« begeben, so musste man sich in früheren Zeiten des Feuerzeuges zum Lichtmachen bedienen.

2 זומער איז איטליכע קאטשקע אַ פּראטשקע.

פּראטשקע = p. praczka — זומער נעמט איטליכער נערן קאלטע בעדער אוּן מען הָאט ליב צו לייגן אינם קאלטן וואסער, ווי אַ קאטשקע.

קאכן.

1 אז מען קאכט מיט שמרוי, בלייבט דאס עסען רוי.

2 אַז מען קאכט ניט אין דער וואכן, הָאט מען שבת ניט וואס צו עסען.

פֶּערגל. אָנגרייטן 2.

3 ווער עס קאכט נאכן בוך, אוּן זייעט נאכן לוּח, דער הָאט אַ רוּח.

אַ מענש, וואס האלט זיך תּמיד נאר אָן אַ פֶּארנעשרייבענער נעמעל, כּוּמט תּמיד שלעכט אויס.

קאליע מאכן.

וואס מען מאכט קאליע אין דער יוּנגענד, קען מען אויך דער עלטער ניט פֶּערריכטן.

קאליעקע.

אַ קאליעקע גיט מען ניכער אַ נדבה, ווי אַ תּלמיד־חכם.

קאליעקע = p. kaleka. — וויל מען הָאט אויך אַ קראנקען מער רחמנות ווי אויך אַן אָרעמען תּלמיד־חכם.

קאמאר.

אַ קאמאר קען אויך בייסן.

קאמאר = p. komar — פֶּערגל. מוק 1; פלוי 1.

קאן.

דער עלטשטער קאן איז אַן אָרעמער מאן.

קאן = r. конъ —„מאן" שמועסט דא צום נבֿיים אויף „קאן". — מען זאגט דאס בייס קאראטענשפּיל, אַז דער עלטשטער נעווינער איז דער לעצטער פֶּערשפּילער.

קאסטן.

1 עס קאסט נענוג דמים אוּן ממון.

2 עס קאסט מיך נענוג רבי־נעלד.

ווען איינער הָאט טהייער בעצאהלט זיין נעניטשאפּט.

קאסע.

אַ קאסע מיט אַ לוּח, אוּן אַ סליחה מיט אַ פֵּייערצייג.

קאסע = p. kosa — פון צווי גאנץ פֶּערשידענע זאכען, הָאט פאסען ניט צו־נ־איינאנדער. — פון דעסטוועגען דאכט זיך מיר, אַז די זאכען הָאבען דאך אַ נעווישען צוזאמענהאנג, נעמליך: אַז מען ווייל קאסען הייי, מוז מען נאכקוקען אינם לוּח, וואס פֿאר אַ וועטער עס ווועט זיין, אוּן אַז מען שמועסט אויך בייַ דער נאכט צו סליחות, הָאט מען אין אלטע צייטען נעמאכט ליכט מיט אַ פֵּייערצייג.

3120

Kasse.

A kasse is a rüchanijüss.

Der Volkswitz bezeichnet eine Geldkasse als eine zarte, delikate Sache, mit der man äusserst vorsichtig umgehen muss.

Kop.

1. As der kop is a nar, ligt der ganzer güf in der erd.

2. As der kop is nit du, geht ales in der erd arein.
D. h. wo das Oberhaupt fehlt, dort geht alles zu Grunde.

3. As men hot nit in kop, müs men huben in di fiss.
D. h. wenn man einen Gang zu machen vergisst, so büssen es die Füsse, indem man sich später beeilen muss.

4. As men ferreisst dem kop, bekümt men a klop.
Vergl. Araufküken.

5. A kop, wi a minister; hend, wi a schüster.
Ein Mann von Geist, der aber ein ordinäres Aussehen hat.

6. A kop mit graue huur ün mit grinem ssejchel.

7. Grobe kep ün geschwolene hend.
Von Leuten, die ordinär denken und handeln.

8. Der kop is dül, der bauch is fül, der mugen wejsst nit fün epes zü sugen.
Von einem Schlemmer, der sich voll isst und voll trinkt, ohne Nutzen für die Gesundheit.

9. Der kop zü der erd, di fiss züm klojster.
D. h. ein sehr lauer Jude, welcher auf seine alten Tage der Taufe zuneigt.

10. „Hop, hop!“ ün mir is meins in kop.
So sagt einer, der vor der Welt froh und lustig erscheint, im Innern aber seinen Kummer trägt.

11. Wü kop, dort is zülug.
»zülug« heisst die Gratiszulage, welche die Köchinnen in der Fleischbank erhalten, wenn sie den Kopf, der lauter Knochen ist, kaufen. Der Volkswitz gebraucht das Wort »zülug«, wenn jemand einen feinen Gedanken in eine Sache »hineinlegt«.

12. Wus tojg der güter kop, as di fiss kenen ihm nit trugen?
Der gute Kopf nützt nicht, wenn der Körper siech ist.

3120

קאַסע.

א קאַסע איז א רוחניות.

וויל מיט א קאַסע קען ניט אימליכער אומגעהען.

קאָפּ.

1 אז דער קאָפּ איז א נאר, ליגט דער גאנצער גוף אין דער ערד.

2 אז דער קאָפּ איז ניט דא, גייט אלעס אין דער ערד ארין.
ד. ה. וויו עס פעהלט אינם הויפּט דער בעל־הבּית, אדער אין שטאדט דער ראש־הקהל, גייט אלעס צו גרונד.

3 אז מען האט ניט אין קאָפּ, מוז מען האבּען אין די פֿיס.
ד. ה. אז מען פֿערגעסט א נייטיגען גאנג צו מאכּען, מוז מען זיך איילען און נאך אפּאל נעהען.

4 אז מען פֿערדריסט דעם קאָפּ, בעקומט מען א קלאפּ.
פֿערגל. א רויפּ קויפּען.

5 א קאָפּ, וי א מיניסטער; הענד, וי א שוסטער.
וואס מען פֿון א קלוגען מענשען, וואס זעהט אבּער גאנץ נעמיין אויס.

6 א קאָפּ מיט גרויע האאר און מיט גרינעם שכל.
אן אלטער מאן מיט קינדישען שכל.

7 גראבּע קעפּ און נעשוואלענע הענד.
דאס וואס מען פֿון גראבּע מענשען.

8 דער קאָפּ איז דול, דער בויך איז פֿול, דער מאגען וויסט ניט פֿון עפּעס צו זאגען.
פֿון א זאלל וסובּא, וואס עס קומט אים דערפֿון קיין נעזונד ניט צו.

9 דער קאָפּ צו דער ערד, די פֿיס צום קלויסטער.
פֿון איינעם, וואס עס ציהט אים נאך אויף דער עלטער צו דער שמד.

10 „האָפּ, האָפּ!“ און מיר איז מיינס אין קאָפּ.
ד. ה. פֿאר דער וועלט מאך איך מיך לוסטיג, און אין האַרצען האב איך מיין וואר אין ענמת־נפֿש.

11 וואו קאָפּ, דארט איז צולאג.
„צולאג“ הייסט דאס שטיקעל פֿלייש, וואס די דינסטען בייס קעב צוגעלעגט אומזיסט, וען זיי קויפֿען א קאָפּ, וואס עד איז לויטער בייגער. — דאס שפּריכּ־ וואָרט וועדט נעפּרויכּט, וען א מענש מיט א גוטען קאָפּ לענט אין א זאך אריין א גוטען נעדאנקען, וואס אן אנדערער וואלט אויך אים ניט נעקומען; און דאס הייסט בייס פֿאלק אויך „צולאג“.

12 וואס טוט דער גוטער קאָפּ, אז די פֿיס קענען אים ניט טראגען?
דער גוטער קאָפּ העלפֿט ניט, אז דער גוף איז קראנק.

3133

13. Wus kümt araus fün a grauem kop, wen der ssejchel is grin?
Vergl. Nr. 6.

14. Wi fil kep, asoj fil dejojss.
Wie viel Köpfe, soviel Meinungen.

15. Fün a güten kop, bis zü-n-a schlechten kop, is nor a chilük a groschendig lichtel.
D. h. der schlechte Kopf ersetzt den Mangel an Fähigkeiten durch sein fleissiges Studium bei der Lampe.

16. Kop, gib ssejchel!
So muntert ein Mensch sich selber auf, in einer verwickelten Angelegenheit guten Rat zu schaffen.

Kapelüsch-macher.

Er is aus kapelüsch-macher.
kapelüsch = p. kapelusz. — Er hat sein früheres Ansehen, seinen früheren Einfluss eingebüsst.

Kopen.

Er kopet dus leilech.
kopen = p. kopać. — Wenn jemand in ohnmächtigen Zorn ausbricht und seine Wut an einem unschuldigen Gegenstand auslässt.

Kaz.

1. As di kaz geht aweg, hoben di meis michju.
2. As di kaz wascht sich, welen sein gest.
Eine Volksmeinung.

3. As men glet a kaz, ferreisst si dem wejdel.
D. h. sie wird übermütig.

4. As men schpilt sich mit a kaz, müs men ferlib nemen ihr kraz.
5. As es kümt araus fün a kaz, macht es „mjau".
Kinder verleugnen niemals ihre Herkunft.

6. A fremde kaz is auch ibrig in schtüb.
So meint der nervöse Sonderling.

7. A kaz oder an indik, abi an ojf auf schaboss.
indik = p. indyk; abi = p. aby. — Auf Menschen angewandt, denen es keinen Unterschied macht, durch welche Mittel sie zum Ziele gelangen.

8. A kaz is a masik.
D. h. sie verdirbt mehr, als sie verzehrt.

3147

3133

13 וואס קומט ארויס פון א נרויעם קאפּ, ווען דער שכל איז נרין?
פּערנל. Nr. 6

14 ווי פּיל קעפּ, אזוי פּיל דעות.
עהנליך היימט עס אים מדרש: „כשם שאין פרצופיהן של בני אדם שוין זה לזה, כך איני דעתן שוה". (תנחומא, פרשת פנחס).

15 פון א נוטען קאפּ ביז צו־נ־א שלעכטען קאפּ, איז נאר א חילוק א נראשענדיגן ליכטעל.
דאס וואס א נוטער קאפּ לערנט אין א קורצער צייט, קען דער שלעכטער קאפּ דערצען דורך זיין פלייס, ווען ער זיצט בי דער נאכט און לערנט בי דער לאמפּ.

16 קאפּ, ניב שכל!
אזוי זאנט א מענש צו זיך אליין, ווען ער קלערט אן עצה בי א ווייסענער זאך.

קאפּעלוש־מאכער.

ער איז אויס קאפּעלוש־מאכער.
קאפּעלוש = p. kapelusz — ווען איינער האט זיין פּערמענען און זיין כּבוד פּערלוירען, און איז נים מעהר דער אייגענער, וואס ער איז נעווענען.

קאפּען.

ער קאפּעט דאס ליילעך.
קאפּען = p. kopać — ד. ה. ער קען מיט זיין בעם נארנים אויספּיהרען, לאזט ער וועניגסטענס אוים דאס הארץ צום ליילעך, און מרעט עס ארום מיט די פּיס.

קאץ.

1 אז די קאץ נעהט אוועג, האבען די מייז מחנה.
2 אז די קאץ וואשט זיך, ווערט זיין נעסט.
א פּאלקסמייטונג.
3 אז מען נלעט א קאץ, פּערדייסט זי דעם ווייבעל.
ד. ה. זי ווערט בייז זיך נרויס.
4 אז מען שפּילט זיך מיט א קאץ, מוז מען פּערליב נעמען איהר קראץ.
5 אז עס קומט ארויס פון א קאץ, מאכט עס „מיאו".
ד. ה. מען דערקענט אן די מוטה, פון וואנען דער מענש קומט ארויס.
6 א פּרעמדע קאץ איז א ווייך איבריג אין שטוב.
אזוי זאנט צ. ב. א נערוועזע פּרוי, ווען די מיינדערוואליע זאך הארט זי.
7 א קאץ אדער אן אינדיק, אבי אן עוף אויף שבּת.
אינדיק = p. indyk; אבי = p. aby — שערצהאפּטע רעדענסארט, אז עס איז קיין חילוק נים, ווי אזוי מען קומט צום תכלית.
8 א קאץ איז א מזיק.
ד. ה. ער מאכט מעהר קאלע, ווי ער פּרעסט אויף.

3147

3147

9. A kaz wascht sich, ün a guter-jüd benscht.
Scherzhafter Vergleich. — Anspielung auf die Vorschrift, dass man vor jeder Mahlzeit sich die Hände wäscht, und nach der Mahlzeit einen Segen spricht (benscht).

10. A kaz sol huben fligel, wolt si ale fejgelech in der lüft ausgeworgen.
Aehnlich: Chasir 5.

11. A kaz sol men far kejn ssarwer nit machen.
Denn sie würde alle Speisen aufnaschen.

12. A kaz meg auch küken auf'n kejser.

13. A kaz ken auch kalje machen.
Man will damit sagen: auch das unbedeutendste Geschöpf kann schaden.

14. A kaz schikt men nit nuch püter (ün a hünd, nuch flejsch).
Vergl. Nr. 11.

15. Di kaz hot lib fisch, nor si wil sich di fiss nit einnezen.
Wenn jemand eine Sache sehr begehrt und, weil er sie nicht erreichen kann, die falsche Ausrede gebraucht, es liege ihm nichts daran.

16. Di kaz wejsst, wus si nascht.

17. Di kaz sol legen ejer, wolt si gewesen a hihn.

18. Di kaz schpilt sich mit der maus, aber ublosen lost si si nit ub.

19. Wü is di kaz, ün wü is di püter?
Anekdote: Eine Hausfrau zankte ihre Köchin aus, weil in der Küche vom Buttervorrat zwei Pfund fehlten. Die Köchin gab zu ihrer Verteidigung an, die Katze hätte die fehlende Butter genascht. Um sich davon zu überzeugen, liess die Wirtin die Katze abwiegen und, siehe da! die Katze wog genau zwei Pfund. Da rief die Hausfrau verwundert aus: wo bleibt die Katze, und wo bleibt die Butter?

20. Warf di kaz wi dü wilst, bleibt si alz schtehen auf di fiss.
Der geschickte Mensch hilft sich aus jeder Notlage.

21. Wi kümt di kaz iber'n wasser?
Sagt man, wenn jemand um das einfachste Mittel verlegen ist.

22. Mit a kaz schikt men kejn sch'lojach-munojss nit.
Vergl. Nr. 11, 14.

23. Er tojg nit a kaz a schwanz züzübinden.
Der Schlemiehl. — Vergl. Tojgen 3.

3163

24. Zwej kez in ejn sak kenen kejn schulojm nit huben.

3147

9 א קאַץ וואַשט זיך, אוֹן א נוּטער־יוד בענשט.

א שערצהאפּטער פֿערנגליך.

10 א קאַץ זאל האָבן פֿליגל, וואלט זי אלע פֿייגעלעך אין דער לופֿט אויסגענוֹ־ ווארגן.

עהנליך: חזיר 5.

11 א קאַץ זאל מען פֿאר קיין סארווער נית מאכן.

וואַרום זי וואלט אלעס אַליין אויפֿגענאשט.

12 א קאַץ מעג אויך קוקן אויפֿן קייזער.

13 א קאַץ קען אויך קאלייע מאכן.

צ. ב. בי א שיוך קען א שלעכט וואָרט פֿונם קלייניסטן מענשן אויך שאדן.

14 א קאַץ שיקט מען נית נאך פוטער (אוֹן א הונד, נאך פֿלייש.)

פֿערגל. Nr. 11

15 די קאַץ האט ליב פֿיש, נאר זי ווייל זיך די פֿים נית אייננעצן.

ווען אייגער קען נית קומען צו־נ־א זאך אוֹן נאנט א פֿאלשע אויסרעד, אז עס איז איהם נאריש אזוי נעלעגן.

16 די קאַץ ווייסט, ואם זי נאשט.

17 די קאַץ זאל לעגן אייער, וואלט זי נעווען א היהן.

18 די קאַץ שפּילט זיך מיט דער מויז, אבער אבלאוון לאוט זי זי נית אב.

19 וואו איז די קאַץ, אוֹן וואו איז די פוטער?

מען דערצעהלט, אז א בעל־בּית׳ע האט זיך נעבייזערט אויף דער דינסט, ווייל עס האבן איהר נעפֿעהלט צוויי פֿונד פוטער. די דינסט האט זיך פֿערטעדיגט, אז די קאַץ האט די פוטער אויפֿגענעסן. אום זיך צו איבערצייגן האט די בעל־הבּית׳ע די קאַץ איבערנעוואוֹגן, אוֹן האט נעזעהן, אז די קאַץ וועגט אין גאנצן גאר צוויי פֿונד. איז זי דאך נעבליבן דערשטיקט נעווארן, וואס זי האט נעפֿרעגט: „וואו איז די קאַץ, אוֹן וואו איז די פוטער?"

20 וואַרף די קאַץ וי דו ווילסט, בלייבט זי אלץ שטעהן אויף די פֿים.

ד. ה. א נעשיקטער מענש דערהויט זיך תּמיד אויס פון א מבוכה.

21 וי קומט די קאַץ איבערן וואסער?

22 מיט א קאַץ שיקט מען קיין שלוחֿ־מנות נית.

זיו וי Nr. 11, 14

23 ער טויג נית א קאַץ א שוואנץ צוצובינדן.

ד. ה. א נרוסער שלים־מזליניק. — פֿערגל. טויגן 3.

24 צוויי קעץ אין איין זאק קענען קיין שלום נית האבן.

3163

3163

Karger.

1. As a karger wert mild, esst er borschtsch mit lekech.
   borschtsch = p. barszcz; r. борщъ.
2. As a karger zehüljet sich, is a fremd kerbel bei ihm blote.
   zehüljen sich = p. rozhulać się; blote = p. błoto. — Scherzhaft: Wenn der Geizhals einmal in gute Laune kommt, so spielt der Rubel des andern bei ihm gar keine Rolle.
3. A kargen rüft men chasir, ün a schlechten kelew.
4. A karger ligt auf'n geld, wi a hünd auf'n bejn.
5. A karger zuhlt theierer, a fauler geht mehr.
6. A karger, zehrt (oder: zuhlt) erger.
   D. h. da sich der Geizhals stets auf das Sparen verlegt, so bekommt er die schäbigsten Sachen und es stellt sich heraus, dass er sie teuer bezahlt hat.

Kurt.

1. Ejn l'rachejm b'kurten!
   So sagt man beim Kartenspiel, um auszudrücken, dass wenn einem Spieler die Karte geht, so muss er das Glück ausnützen, ohne Rücksicht auf den Verlierer zu nehmen.
2. A kurt, oder a palke!
   palke = p. pałka. — Sagt man beim Kartenspiel, wenn man einen langsamen Spieler auffordern will, die Karte schneller auszuspielen.
3. Kurten hoben in sich a magnet.
   D. h. Karten haben eine unwiderstehliche Anziehungskraft.
4. Kurten senen a ssuton.
   Das Wort »kurten«, ohne Vokale geschrieben, beträgt dem Buchstabenwerte nach 100 + 200 + 9 + 50 = 359 d. h. so viel, wie das hebräische Wort »Satan«.

Kurtenschpiler.

A kurtenschpiler is a briljant.
Der echte Kartenspieler wird von der Leidenschaft so beherrscht, dass er schwach und willenlos wird, und daher als gutmütig erscheint.

Karp.

Fün dem gressten karp ken men nor huben ejn karpenkop.
Der Karpfenkopf gilt bei Juden als Leckerbissen, aber leider besitzt der Karpfen nur einen Kopf, und diesen kann nicht jedermann haben.

Kabzon.

1. As zwej kabzunim gehen tanzen, zereissen sich bei di k'lej-s'murim di sstrüness.
   sstrüne = p. struna. — Die Musikanten wittern, dass sie von den zwei armen Teufeln keine grosse Einnahme zu erwarten haben und suchen allerlei Ausreden, um nicht spielen zu müssen.

3176

3163

קַארנָער.

1 אז א קַארנָער ווערט מילד, עסט ער באָרשטש מיט לעקעך.
באָרשטש = p. barszcz; r. борщъ
2 אז א קַארנָער צעהוילעט זיך, איז א פֿרעמד קערבל בײַ אים בלאָטע.
צעהוילען זיך = p. rozhulać się; בלאָטע = p. błoto
3 א קַארנָען רופֿט מען חזיר, און א שלעכטען כּלב.
4 א קַארנָער ליגט אויפֿן געלד, ווי א הונד אויפֿן בײן.
5 א קַארנָער צאָהלט טהייערער, א פֿויל גייט מער.
6 א קַארנָער, צעהרט (אדער: צאָהלט) ערנָער.
ווייל דער קַארנָער ווייל תּמיד שׂפּארן, קומט ארויס, אז ער באקומט די ערנסטע סחורה, און ווי קאָסט אים נאָך טהייערער, ווי ז איז ווערטה.

קַארט.

1 אין לרחם בקַארטן!
פֿאראַכט אויף דעם תּלמידישען זאץ: »אין מרחמים בדין.« (כתובות פ״ד, א).
2 א קַארט, אדער א פּאלקע!
פּאלקע = p. pałka — נאָנט טען בײַם קַארטשפּילן, ווען אײנער מאכט צו לאנג, וואס פֿאר א קַארט ער זאל אויסנעמען.
3 קַארטן האבּען אין זיך א מאגנעט.
ד. ה. ווי ציהען זוי שמאַרק, אז מען קען זיך פֿון ווי גיט אָפּרײַסען.
4 קַארטן ווענען א שׂטן.
די בוכשטאבּען קרטן בעטראָפֿען אזוי פֿיל ווי די בוכשטאבּען »שׂטן« = 359.

קַארטשפּילער.

א קַארטשפּילער איז א בּרילַאנט.
ד. ה. ער איז אזוי פֿערטיפֿט אין די קַארטן, אז ער לאָזט מיט זיך מאכען וואס מען ווייל.

קַארפּ.

פֿון דעם גרעסטען קַארפּ קען מען נאר האבּען אײן קַארפּענקאפּ.
קַארפּענקאפּ איז א בּעליבטע מאָכל, און דערפֿאר רייסט זיך אימליכער צו־נאכּ־אידם.

קַבצן.

1 אז צוויי קַבצנים נעהמען מאכּצן, צערייסען זיך בײַ די כּלי־זמרים די מטרוגע.
מטרוגע = p. struna — ווייל די כּלי־זמרים ווייסען שוין פֿריהער, אז די קַבצנים האבּען נישט פֿיל צו בּעצאהלען פֿאר דעם מאָנץ, וואָנען ווי אלע תּירוצים.

3176

3176

2. Alz-ejns kabzon — noch a trünk bronfen.
Dem armen Schlucker kommt es auf ein Gläschen Schnaps mehr oder weniger nicht an.

3. A kabzon is a baal-z'duku auf fremde kescheness.
keschene = p. kieszeń. — Vergl. Urem-man 8.

4. A kabzon is di beste sch'miru.

5. A kabzon bedarf kejn sch'miru nit.
Der Arme bedarf keines Wächters, weil niemand imstande ist, etwas bei ihm zu stehlen.

6. Bei a kabzon waksen di kinder gedechter.

7. Hülje, kabzon! drek is wolwel!
hüljen = p. hulać.

8. Hülje, kabzon! zurojss kosten kejn geld!
Du armer Teufel! du kannst dir schon was gönnen, Leiden, Kummer und Dr.... kosten ja kein Geld.

9. Wus mehr kabzon, mehr huljak — wus mehr nugid, mehr sswinjak.
huljak = p. hulaka; sswinjak. = p. świniak. — Vergl. Reich 1.

10. Züm kabzon araustreiben, bedarf men an ojscher.

Kewer.

Nor in kewer hot men rüh.

Kadachass.

1. As men legt arein kadachass, nemt men araus krenk.
D. h. wenn man in ein Geschäft kein Kapital hineinlegt, kann man auch keinen Gewinn erzielen.

2. Majowe kadachass is güt — jener sol es huben.
majowe = p. majowy. — Das Volk glaubt, dass ein Maifieber der Gesundheit zuträglich sei. Der ungläubige Kranke meint jedoch, es wäre besser, wenn es der andere hätte. — Vergl. Maku 3.

3. Mir kadachass, abi jenem zü l'hachiss!
abi = p. aby. — So sagt der boshafte, rachsüchtige Mensch: Weder mir, noch dir.

Kadisch.

1. Auf asa kadisch gehert asa „borchü".
Sinn: Wie die Frage, so die Antwort.

2. Es geht mir nit asoj fil in kadisch, wi in nizuchojn.
So soll einer ausgerufen haben, als er sich um das Recht, das Kadisch-Gebet vor der heiligen Lade zu rezitieren, durch einen andern gekürzt sah.

3191

3176

2 אַלץ־אײַנס קבֿצן — נאָך א מרזנק בּרענגען.
עֶר קלערט זיך, אַלץ־אײַנס איז עֶר א קבֿצן, מען עֶר זיך שוין פֿאַרגינגען נאָך א מרזנק בּרענגען.

3 א קבֿצן איז א בּעל־צדקה אויף פֿרעמדע קעשענעס.
קעשענע = p. kieszeń — פֿאַרגל. אָרעם־מאן 8.

4 א קבֿצן איז די בּעסטע שמירה.

5 א קבֿצן בּעאַרף קין שמירה ניט.
ווארום מען קען בּיי אים נאָרניט גנבֿענען.

6 בּיי א קבֿצן וואקסען די קינדער געדעכטער.

7 הוליע, קבֿצן! דרעק איז וואלוועל!
הוליען = p. hulać

8 הוליע, קבֿצן! צרות קאסטען קין געלד!

9 וואס מעהר קבֿצן, מעהר הוליאק — וואס מעהר נגיד, מעהר סוויניאק.
הוליאק = p. hulaka; סוויניאק = p. świniak — פֿאַרגל. ר״י ד 1

10 צום קבֿצן ארוים־טרייבּען, בּעאַרף מען אן עושר.

קבֿר.

נאָר אין קבֿר האט מען רו.

כּדחת.

1 אז מען לעגט אַריין קדחת, נעמט מען ארוים קרענק.
צ. ב. אז מען לעגט אַריין אין א געשעפֿט וועניג קאפּיטאל, קענען די זאכען ניט גרוים זיין; אדער אזוי זאגען די קענטניס, אז זיי האבּען וועניג אַריינצולעגען אין מאגּ.

2 מאיאוע קדחת איז גוט, — יענער זאל עס האבּען.
מאיאוע = p. majowy — מען זאגט, אז קדחת איז חולשׁ מאי איז נעזונד, — מען וויגשט אבּער בּעסער, דער אנדערער זאל עס האבּען. — פֿאַרגל. מ ב ה 3.

3 מיר קדחת, אבי איהם צו להכעיס!
אבי = p. aby — אזוי זאגט א שלעכטער מענש, וואס וויל זיך נקם זיין אן זיין שונא, אפילו ווען עס קומט איהם אליין דערפֿון ארוים א רעה.

קדיש.

1 אויף אזא „קדיש" נעהערט אזא „ברכו".
ד. ה. וי מען פֿרעגט אייגעם, אזא תשובה בּעקומט מען.

2 עס נעהמט מיר ניט אזוי פֿיל אין קדיש, וי אין נטלת.
דאס הארט אייגער נעזאגט, וואס ער איז נעהר אין בּעס נעזואגען, וויל אן אנדערער הארט איהם אזוועקנעמען דעם גורל צו קדיש.

3191

3208

Küh.

1. As di küh esst kleien, schaukelt sich der bojdem.

Der Sinn dieses Sprichwortes ist mir unverständlich. (Während des Druckes machte mich ein Leser auf den Sinn des Sprichwortes aufmerksam: Die gewöhnliche Nahrung der Kuh besteht aus Heu. Bekommt eine Kuh dann und wann Kleie zu fressen, so ist es eine grosse Delikatesse bei ihr; sie wird übermütig und schlägt aus, als ob das Haus einstürzen müsste. So ungefähr denkt auch ein niedriger Mensch, der zu einem gewissen Reichtum und Einfluss gelangt, dass die ganze Welt ihm untertan sein muss).

2. As men hot arausge'ganw'et di küh, macht men dernuch di schtal zü.

Sinn: Nach dem Schaden wird man klug. — Vergl. Ferd 4; Schuden.

3. As men wil huben kih, müs men huben mih.

4. A tojte küh git kejn milch.

5. Ejner halt di küh bei di hernęr, ün der anderer melkt si.

Vergl. Nar 5.

6. Ejn rojte küh is du auf der welt?

Fragt man ironisch, wenn jemand eine alltägliche Sache als Unikum ausgibt. — Bezieht sich auf die »rote Kuh«, von der B. M. IV. 19, 2, die Rede ist.

7. A küh is iber'n dach geflojgen, ün hot an ej ferlojren. (Var: ...ün hot dem schwanz zebrochen).

Wenn man eine unglaubliche Geschichte erzählen hört.

8. Bin ich mir auch a küh, ün pejger mir auch in der p'giru.

Wenn jemand gross tut und mit einer Sache prahlt, die an und für sich gar kein Verdienst ist.

9. Der kühs man is an oks gewesen.

10. Wus kümt mir araus fün der güter küh, wus git a ssach milch — as si schlugt dernuch dus schefel aus?

11. Sei alt wi a küh, — ün lern dich zü!

12. Er schlept di küh auf'n bojdem arauf.

Wenn jemand den allerschiefsten Weg einschlägt, um zum Ziele zu gelangen. Bezieht sich auf die Anekdote vom Dummkopf, der seine Kuh füttern wollte und sie zu diesem Zweck auf den Boden hinaufschleppte, wo das Futter lag.

13. Küh-beitsch-ferds-schtekele.

Von einer weitläufigen Verwandtschaft. — Vergl. Huhn 3; Ferd 11.

14. Küh geschojren, bok gemolken.

Wenn man alles verkehrt anfängt.

3222

3208

כּוה.

1 אַז די קוה עסט קלייַען, שוויקעלט זיך דער בויִדעם.

דאָס שפּריכוואָרט פּערשטאַנדיק איך נישט. (בײַם דרוק האָט מיך אַ לייענער אויפֿמערקזאם נעמאַכט, אַז דאָס שפּריכוואָרט בעדײַטעט: נעוועהנליך עסט אַ קוה נאָר הײ; בײַ־קומט זי אָפּטער אַמאָל אין אַ נאָהר קלייַען, איז עס בײַ איהר אַ נרויסע דעליקאַטעס, אין זי מײנט דערפֿאַר, אַז די נאַנצע וועלט דאָס דערמיט זאָל מדין אין דעם נאָר דערפֿון.)

2 אַז מען האָט ארויסנעגנבעט די קוה, מאַכט מען דערנאָך די שמאל צו.

פֿערגל. פֿערד 4; שאדן.

3 אַז מען וויל האָבן קיה, מוז מען האָבן מיה.

4 א טויטע קוה גיט קײן מילך.

5 אײנער האַלט די קוה בײַ די הערנער, אין דער אַנדערער melkt ז'.

פֿערגל. נאר 5.

6 אײַן רויטע קוה איז דאָ אויף דער וועלט?

וען מען הערט אײנעם זיך בערימען מיט אַוועלטשענער זאַך, וואָשע זי איז בנמצא.—עס בעציט זיך אויף דער פּרה אדומה (במדבר, י״ט, ב׳).

7 אַ קוה איז אויבערן דאַך נעפֿלויגן, און האָט אַן אײַ פֿערלוירן. (וואר: ...און האָט דעם שוואנץ צעבראָכן.)

וען אײנער דערצײלט אַן אומגלויבליכע מעשׂה.

8 בין איך מיר אויך א קוה, און פֿנר מיר אויך אין דער פֿנירה.

וואונט א נארישער בעריהמער.

9 דער קוהם מאן איז אן אקס נעוועזן.

10 וואס קומט מיר ארוים פֿון דער נוטער קוה, וואס נים א סך מילך — או ז׳ שלאנט דערנאך דאס שפּעל אויס?

11 זי אלט ווי א קוה. — און לערן דיך צו!

12 ער שלעפּט די קוה אויפֿן בויִדעם ארויף.

וען אײנער וויל א זאַך אויספֿיהרן אויף א קרומען וועג. — מען דערצײלט, אז א נאר האָט נעוואלט נעבן דער קוה צו עסן, דאָס ער זי ארויף נעשלעפּט אויפֿן בויִדעם, וואו עס איז נעלעגן הײ אדער קלייַען.

13 קוה־בייטש־פֿערדס־שטעקעלע.

פֿון ווייטע קרובים. — פֿערגל. האהן 3; פֿערד 11

14 קוה נעשויִרן, באק נעמאלקן!

וען אײנער טהוט אלעס פֿערקעהרט.

3222

3222

Kwartirel.

A kwartirel, is a gilden schnürel.

»kwartirel« ist das Quartmass für Getränke. — Ein solches »kwartirel« zieht den Säufer an, wie mit einer goldenen Schnur.

Kwetschen.

As men kwetscht sich, bekümt men meriden; as men kwetscht an andern, bekümt men a patsch.

kwetschen (quetschen) = pressen, drücken.

Kweksilber.

Er is wi kweksilber.

D. h. er ist ein unruhiger Geist.

Kutno.

Ganz Kutno in ejn taliss.

Anekdote: Der Eigentümer von Kutno (Stadt in Polen) legte einst der jüdischen Gemeinde eine Steuer auf, die von jedem Gebetmantel entrichtet werden musste. Die klugen Kutnoer schafften sich jedoch Rat, indem die ganze Gemeinde sich eines einzigen Gebetmantels bediente.

Kojl.

A kojl is amul rojt ün amul schwarz.

Von einem chamäleonartigen Charakter.

Kojletsch.

Der erschter kojletsch kümt araus tumid mit a chissurojn (oder: ferbrent).

kojletsch = p. kołacz. — Vergl. M'luchu 9.

Kojmen.

Ale kojmeness schmeken nuch rojch.

Kojfen.

1. Amul kojft men dem klügen far a groschen ün dem nar far a rendel.

Manchmal zahlt man für eine gewöhnliche Sache teuerer, als für eine kostbare.

2. Men kojft nit kejn kaz in'm sak.

Kojl.

1. A kojl, wi a walgerholz (oder: wi a reibeisen).

Sagt man von einem schlechten, heisern Sänger.

2. Dus kojl hot er ferlojren, nor der bejser hals is ihm gebliben.

Von einem altgewordenen und verabschiedeten Vorbeter.

3. Er hot a kojl, wi an eglu arüfu.

Vergl. Nr. 1; Pisk.

3222

קְוַארְטִירֶל.

א קְוַארְטִירֶל, אִיז א גִילדֶן שְׁנוּרֶל.

פּוּן א שְׁפּוּר, וָואס עֶס צִיהט אִיהם צוּם בְּרַאנְפֶּן.

קְוֶועטְשֶׁען.

אז מֶען קְוֶועטְשְׁט זִיךְ, בֶּעקוּמְט מֶען מְעִירדֶן; אז מֶען קְוֶועטְשְׁט אַן אַנדֶערן, בֶּעקוּמְט מֶען א פַּאטְש.

קְוֶועקְזִילבֶּער.

עֶר אִיז וִוי קְוֶועקְזִילבֶּער.

פּוּן אַן אוּמרוּהִיגֶן מֶענְשֶׁן.

קוּטְנָא.

גַאנְץ קוּטְנָא אִין אַיִין טַלִּית.

מֶען רֶעדְט פּוּן אִימַנְד, אז רֶער פְּרִיִין פּוּן קוּטְנָא (Kutno, שְׁמָאדְט אִין פּוֹילֶן) הָאט אַמָאל אוֹיסגֶענוֹמֶען א שְׁטַייעֶר אוֹיף דִי יִידֶן, וָועלְכֶע הָאט גֶעזָאלְט וָועֶרן בֶּעצָאהְלְט פּוּן אִיטְלִיכֶן טַלִּית. דִי קוּטְנֶער יִידֶן זִיךְ אֲבֶּער גֶענוֹמֶען א טַעֲצֶה, אִין הָאבֶּן אַלֶע קֶעפּ אַרַיינגֶעשְׁמֶעקְט אִין אַיִין טַלִּית.

קוֹיל.

א קוֹיל אִיז אַמָאל רוֹיט אוּן אַמָאל שְׁוַארְץ.

א מֶענְש, וָואס פֶֶערֶענדֶערְט אַלֶע מָאל זַיין דֵּעה.

קוֹיֶלעְטְש.

דֶער עֶרְשְׁטֶער קוֹיֶלעְטְש קוּמְט אַרוֹיס תָּמִיד מִיט א חִפָּרוֹן, (אֲדֶער: פֶֶערְבְּרֶענְט.)

קוֹיֶלעְטְש = p. kołacz — פֶַּערְגְל. מ ל א כ ה 9.

קוֹימֶען.

אַלֶע קוֹימֶענֶעם שְׁמֶעקֶען נָאךְ רוֹיךְ.

קוֹיפֶּען.

1 אַמָאל קוֹיפְט מֶען דֶעם קְלוּגֶען פַֿאר א גְרָאשֶׁען אוּן דֶעם נאר פַֿאר א רֶענְדֶעל.

2 מֶען קוֹיפְט גִיט קֵין קַאץ אִינְם זַאק.

קוֹל.

1 א קוֹל וִוי א וַואלְגֶערהָאלְץ (אֲדֶער: וִוי א רֶייבְּאַייזֶן.)

2 דֶאם קוֹל הָאט עֶר פֶַּערְלוֹירֶן, נָאר דֶער בֶּייזֶער הַאלְז אִיז אִיהם גֶעבְּלִיבֶּן.

פּוּן א חַזָּן אוֹיף דֶער עֶלְטֶער.

3 עֶר הָאט א קוֹל, וִוי אַן עֶגְלָה עֲרוּפָּה.

פֶַּערְגְל. Nr. 1; פ׳ם ק.

3234

Külikow.

Külikower mischpot.

Sinn: Ein ungerechtes Urteil. — In dem Städtchen Kulików, bei Lemberg, lebten zwei Schneider und ein Schuster. Dieser beging einst ein schweres Verbrechen und wurde zum Tode verurteilt. Damit aber die Stadt nicht ohne Schuster bleibe, wurde beschlossen, anstatt seiner einen der beiden Schneider hinzurichten. Eine ähnliche Anekdote wird auch von dem polnischen Städtchen Osiek erzählt.

Kümen.

1. As men kümt nit zü der zeit, müs. men essen wus ibrig bleibt.
2. Ales kümt mir zü, nor nit kejn beitel mit geld.
   So sagt der Pechvogel.
3. Wer es kümt nit zü mir, — der kümt nit zü mir.
   Sinn: Wer sich zu vornehm hält, mich in meinem Heim zu besuchen, der ist nicht würdig, mit mir zu verkehren.
4. Wer es kümt friher, der muhlt friher.
5. Er is gekümen nuch ale „hajojm'ss".
   Sagt man, wenn jemand post festum kommt. »Hajojm«... bildet nämlich das Schlussgebet an den hohen Feiertagen.

Künz.

1. Auch mir a künz zü sein a beker! men nemt a tejgel, ün men macht a bejgel.
   So spricht der Eingebildete, der jeder Kunst gewachsen zu sein glaubt.
2. Itlicher mejnt nor di grojsse künz, wi men bekümt dus bissele minz.
   Ein sprichwörtlich gewordener Refrain eines Volksliedes.
3. A künz is zü kojfen ss'chojru ün zü huben kinder, — noch a gressere künz is, ss'chojru zü ferkojfen ün kinder m'gadejl zü sein.
   Vergl. Kind 50.

Küpe.

A küpe, is a k'lipu.

küpe = p. kupa. — Sinn: An einem Unternehmen, wo viele beteiligt sind und mitzureden haben, ist kein Segen.

3244

3234

קוּלִיקאוו.

קוּלִיקאוו (Kulików) איז א קלײן שטעדטל בײ לעמבערג. — עס דערצײלט, אז דאָרט וואָנען צוויי שנײדער און אײן שוסטער. אַמאל האָט דער שוסטער געמאָדנט א רציחה און עס איז אויסגעגעבן דאס משפט, עס זאל איהם געגעבן. ווייל ער איז אָבער געווען דער אײנציגער שוסטער אין שטאָדט, און שנײדער וואָנען צוויי, האָט קהל געפֿעלט, אז עס זאל בעסער הענגען א שנײדער.

קוּמען.

1 אז מען קומט ניט צו דער צײַט, מוז מען עסען וואס איבריג בלײַבט.

2 אַלעס קומט מיר צו, נאר ניט קיין בײַטל מיט געלד.
זאגט א פֿויגל, וואס האט ניט קיין מזל.

3 ווער עס קומט ניט צו מיר, — דער קומט ניט צו מיר.
וועמען עס איז קיין כּבוד ניט, צו קומען צו מיר אַהיים, איז א כּיסן, אז ער פֿאסט מאַכן ניט צו מיר.

4 ווער עס קומט פֿריהער, דער מאָהלט פֿריהער.

5 ער איז געקומען נאָך אַלע „הײַם".
ווען איינער פֿערשפּעטיגט זיך און קומט נאָך אַלעם, אזוי וי איינער קומט אין שוהל צריין נאָך אַלע תּפֿלות.

קוּנץ.

1 אויך מיר א קונץ צו זײַן א בעקער! מען נעמט א טייגל, און מען מאכט א בײגעל.
ווען איינער רעדט זיך אײַן, אז קיין שום זאך איז פֿאר איהם ניט צו שווער.

2 אימליכער מיינט נאָר די נרידע קונץ, וי מען בעקומט דאס בישעלע מינץ.
אוים א פֿאלקסליד.

3 א קונץ איז צו קויפֿן חכמה און צו האבן קינדער — נאָך א גרעסערע קונץ איז, חכמה צו פֿערקויפֿן און קינדער מגדל צו זײַן.
פֿערגל. קינד 50.

קוּפָּע.

א קופּע, איז א קלײַפּה.
קופּע = p. kupa — מען מיינט דערמים, ווען צו־פֿיל מענשען מישען זיך אריין אין א זאך, קען עס שוין קיין סוד ניט בלײַבן, און עס קומט תּמיד א רעה ארויס.

3244

3244

Küken.

1. Si kükt auf di graupen, ün mejnt gur di fassoljess.
   fassolje = p. fasola — Von Leuten gebraucht, die mit der Wahrheit nicht recht herausrücken wollen. So z. B. betrachtet die schlaue Hausfrau auf dem Markte eine Ware, und kauft am Ende eine ganz andere.
2. „L'ojlom tikach" — derweil kük ich.
   Regel eines praktischen Kaufmannes, der vorläufig das Gebotene annimmt, ohne auf weitere Forderungen zu verzichten. — Aehnlich: Nemen 5.
3. Er kükt derauf, wi a jüd auf a bejs maschkojn.
   D. h. er sieht es mit scheelen Augen an.
4. Er kükt kein Gojschen (in Russland sagt man ...kein Granow).
   Von einem Schielenden.
5. Er kükt kein Gojschen, ün chapt bejgel fün di kojschen.
   kojsch = p. kosz. — Ein Mensch, der sich ein unschuldiges Aussehen gibt und mittlerweile Gaunereien begeht.
6. Kük arub, west dü wissen, wi hojch dü schtehst.
7. Kük mich un, nor rihr mich nit un.
   Sprache des Gefühllosen, der sich nichts zu Herzen nimmt, oder eines kranken, gebrechlichen Menschen, der jede unsanfte Berührung fürchtet.
8. Kükt men far sich, is schlecht; kükt men hinter sich, is noch erger.
9. Küken ün heren ün schweigen!
   Regel eines gescheiten, praktischen Menschen.
10. Küken meg men, nor nit glozen.
    Empfiehlt, alles mit Mass zu tun.

Küsch.

1. A küsch in piskel ün a schtoch in herzel.
   Der falsche Mensch, der Heuchler.
2. A küsch dem kind is asoj güt, wi der mamen.
   Wer die Gunst einer Frau gewinnen will, der tue zärtlich mit ihrem Kinde.

Küschen.

1 Küsch a ber ünter'n wejdele, west dü hejssen Berele.
   Neckwort für Tölpel.

2. Küsch mich iber'n kop (oder: .....wü di jüden hoben gerüht).
   Unter den Stationen, in welchen die Israeliten in der Wüste Rast hielten, befindet sich eine namens »Tuchoss«.

3258

3244

קוקען.

1 זי קוקט אויף די גרויפֿען, און מיינט נאר די פֿאסאָלְיעס.
פַּאסאָלְיע = p. fasola — מען מיינט דערמיט א מענשען, וואס זאגט ניט גלאַט אַרויס, נאָר מיינט, אזוי ווי נעמט בעל־הבֿית׳שע אויפֿן מארק, נאָר דינגט עפּעס אַנדערש, און קויפֿט עפּעס אַנדערש.

2 „לעולם תקח" — דערמייל קוק איך.
ענהליך: נ ע מ ען 5.

3 ער קוקט דערויף, ווי א יוד אויף א בייז משכון.
ד. ה. ער קוקט דערויף מיט אן אומצופֿרידען אויג.

4 ער קוקט קיין גושן (אין רוסלאנד זאגט מען: ...קיין נראנאוו.)
ד. ה. ער שיעלט מיט איין אויג.

5 ער קוקט קיין גושן, און חאפּט בייגעל פֿון די קוישען.
קויש = p. kosz — אייגער, וואס קוקט גלומרשט אנדערש אויף דער וועלט, און דערווייל גנבֿעט ער.

6 קוק אראב, ווערסט דו ווסען, ווי דוך דו שטעהסט.

7 קוק מיך אן, נאר ריהר מיך ניט אן.
אזוי זאגט א קראנקער מענש, וואס לאזט זיך קיין שום זאך ניט צו צום הארצען, אדער אן אלטער קראנקער מענש, וואס ער האט מורא מען זאל איהם ניט צו שטארק אנרירען.

8 קוקט מען פֿאר זיך, איז שלעכט; קוקט מען הינטער זיך, איז נאך ערגער.

9 קוקען און הערען און שווייגען!
דאס איז א מדה פֿון א קלוגען מענשען.

10 קוקען מעג מען, נאר ניט נלאצען.

קוש.

1 א קוש אין פּיסקעל און א שטאך אין הערצעל.
א פֿאלשער מענש.

2 א קוש דעם קינד איז אזוי גוט, ווי דער מאמען.

קושען.

1 קוש א בער אונטער'ן ווייגעלע, ועסטו די הייסען בערעלע.
אז מען ווייל אייגעם אין קאפּאוועס צו נאר מאכען.

2 קוש מיך איבער'ן קאפּ. (אדער: ...וואו די יודען האבען נערוהט.)
די וואראנטע בעציהט זיך אויף דעם פּסוק: „ויסעו ממקהלות ויחנו בתחת". (במדבר, ל״ג, כ״ו.)

3258

3258

K'tojress.

In di k'tojress is du chelb'nu auch.

In der besten Familie findet sich ein unwürdiges Mitglied.

Keilechig.

„Ugil w'essmach" — keilechig ün schpizedig.

Aus der falschen Uebersetzung eines Verses durch einen Unwissenden, kommt eine Ungereimtheit heraus.

Keien.

1. Wer es hot alejn nit zü keien, der sol jenem nit leihen.
2. Keien is kejn hewel nit.

Wortspiel zwischen Kaïn und »keien« (kauen). Das Sprichwort drückt scherzhaft aus, dass Essen für den Menschen keine Bagatelle ist.

Kimpet.

Nuch der kimpet noch a bejse brüst!

D. h. zwei Unglücksfälle nach einander.

Kimpeturin.

Zwischen der kimpeturin ün der warturin wert dus kind derschtikt.

Der Midrasch sagt: Zwischen Kindbetterin und Wärterin geht das Kind zu Grunde.

Kind.

1. A güt kind: as er schluft esst er nit.

Scherzhaft von einem Menschen, der sich harmlos stellt.

2. A güt kind saugt bei zwej amen.
3. Aus kinder weren leit, (ün aus leit weren drabess).

drab = p. drab.

4. Auf an ejgen kind, senen eltern blind.
5. Auf güte kinder meg men jenem m'kanej sein.

Sonst ist Neid ein verpöntes Laster, nur in Bezug auf gut geratene Kinder des Nachbarn, lässt man ihn gelten,

6. As a kind sugt a chochmu, sol men es bald awegschiken.

Damit es nicht bald wieder eine Dummheit sagt, wodurch der gute Eindruck verwischt werden könnte.

7. As a kind chapt, is es a chochmu; as a grojsser chapt, git men ihm iber di hend.
8. As a kind falt, schtelt der maloch di hend ünter.

Ein schöner Volksglaube, dass die Engel die kleinen Kinder beschirmen.

9. As a kind ferlirt jüngerhejt di müter, is ihm nebich sehr biter.

3274

10. As dus kind is tojt, hert dus kwaterschaft (Gevatterschaft) auf.

3258

קִטְרֶת.

אִין דִי קִטְרֶת אִיז דָא חֶלְבְּנָה אוֹיךְ.

ד. ה. אִין דֶער שַׁיינְסְטֶער מִשְׁפָּחָה נֶעפִּינְט זִיךְ אַמָאל אַ פְּסוּל.

קַייְלֶעכִיג.

„אֲגִיל וְאֶשְׁמַח" — קַייְלֶעכִיג אוּן שְׁפִּיצֶעדִיג.

אַזוֹי אִיבֶּערזֶעצְט אַן עַם-הָאָרְץ „אֲגִיל וְאֶשְׁמַח". וַיֵיל עֶס קְלִינְגְט וִוי „עֶנגִל" = קַי-לֶעכִיג.

קַייָן.

1 וֶועֶר עֶס הָאט אַלַיין נִיט צוּ קַייָן, דֶער זָאל יָענֶעם נִיט לַייהֶן.

2 קַייָן אִיז קֵין הֶבֶל נִיט.

וָאוּרְמְשְׁפִּיל צְווִישֶׁען דֶעם נָאמֶן „קֵין" אוּן „קַייָן" = „עֶסֶן". — דָאס שְׁפִּרִיכְוָואוֹרְט מֵיינְט, אַז עֶסֶן אִיז בֵּיים מֶענְשֶׁען נִיט קֵין קְלֵיינִיגקַייט, ד. ה. נִיט קֵין הֶבֶל.

קִימְפֶּעט.

נָאךְ דֶער קִימְפֶּעט נָאךְ אַ בֵּייזֶע בְּרוּכָה!

ד. ה. נָאךְ אֵין קְרַאנְקְהַייט נָאךְ אַ צְווַייטֶע.

קִימְפֶּעטוּרִין.

צְווִישֶׁען דֶער קִימְפֶּעטוּרִין אוּן דֶער וַארְטוּרִין וָועֶרט דָאס קִינְד דֶערשְׁטִיקְט.

בין חייתא למחבלתא אזל ברא דעלובתא. (בראשית רבה, פ׳ ס׳, נ׳).

קִינְד.

1 א גוּט קִינְד: אוֹ עֶר שְׁלָאפְט עֶכְט עֶר נִיט.

שֶׁערְצֶהַאפְט פוּן אַ מֶענְשֶׁען, וָואס עֶר אִיז נִיט אַזוֹי גוּט, וִוי דִי וָועלְט מֵיינְט.

2 א גוּט קִינְד זוּיגְט בֵּיי צְווַיי אֲמֶן.

3 אוֹיס קִינְדֶער וָועֶרֶן לַייט, (אוּן אוֹיס לַייט וָועֶרֶן דְרַאבֶּעם.)

דְרַאב = p. drab

4 אוֹיךְ אַן אַיינֶען קִינְד, זָאלְען עֶלְטֶערְן בְּלִינְד.

5 אוֹיךְ גוּטֶע קִינְדֶער מֶעג מֶען יָענֶעם מְקַנֵּא זַיין.

6 אוֹ א קִינְד זָאגְט א חָכְמָה, זָאל מֶען עֶס בַּאלְד אַוועקְשִׁיקְען.

מֶען שִׁיקְט דָאס קִינְד אַוועק, כְּדֵי עֶס זָאל נִיט וִוידֶער זָאגְען אַ נַאריִשְׁקַייט, וָאס וָואלְט קַאלֶיֶע נֶעמַאכְט דָעם אַיינְדרוּק פוּן דֶער חָכְמָה.

7 אוֹ א קִינְד חַאפְּט, אִיז עֶס א חָכְמָה; אוֹ א גְרוֹיסֶער חַאפְּט, נִיט מֶען אִידֶם אִי-בֶּער דִי הֶענְד.

8 אוֹ א קִינְד פַֿאלְט, שְׁטֶעלְט דֶער מַלְאךְ דִי הֶענְד אוּנְטֶער.

9 אוֹ א קִינְד פֶֿערְלִירְט יוּנְגֶערְהַייט דִי מוּטֶער, אִיז אִידֶם נֶעבִּיךְ וָעהְר בִּיטֶער.

10 אוֹ דָאס קִינְד אִיז טוֹיט, הֶערְט דָאס קְוואטֶערְשַׁאפְט (נֶעפַֿאטֶערְשַׁאפְט) אוֹיף.

3274

3274

11. As dus kind schweigt, schtojsst sich di müter nit, as es is hüngerig.
Wenn man schweigt, so merkt der andere nicht, dass man Mangel leidet.

12. As men hot a kind in wikel, sol men schojn aweglegen a zwikel.
Man soll schon für die Zukunft eines Kindes sorgen, wenn es noch in den Windeln liegt.

13. As men hot kinder in di wigen, sol men losen leiten züfriden. (Var: ... sol men sich mit der welt nit krigen).

14. As men hot kinder, gesünd ün geld, ken men sich nit winschen kejn schejnere welt.

15. Itliches kind wert gebojren mit sein masol.

16. Itliches kind müs doch a numen huben.
Als Aufforderung an einen, der mit der Sprache nicht recht herausrücken will; man ermahnt ihn, das betreffende Ding beim rechten Namen zu nennen.

17. Ejgene kinder lost men auf schpeter.
Bei einem Festmahl denkt man zuerst an seine Gäste und erst dann versorgt man das Hausgesinde mit Speise und Trank.

18. Ejder men is m'gadejl a kind, wert men un dus gesünd.

19. Ejder men is m'gadejl a klejn kind, ken men friher zehn grojsse oksen aufessen.

20. Ale kinder senen klejnerhejt klüg, nor dus rojw bleiben sej beim kinderischen ssejchel.

21 Un dem besten kind fergesst men.
D. h. beim Verteilen von Leckerbissen u. dgl. kommt gewöhnlich das artigste Kind am schlimmsten weg.

22. A kind uhn a mamke, is wi a thir uhn a kljamke.
mamke = p. mamka ; kljamke = p. klamka. — D. h. hilflos und ohne Stütze.

23. A kind uhn a futer is a halber jussojm, uhn a müter, — a ganzer jussojm.

24. A kind is erger wi a gaslon, ün men müs noch tanzen auf sein chassünu.
Sagen die Eltern scherzhaft; wie sehr man oft von Kindern zu leiden hat, so gibt man sich dennoch auf ihrer Hochzeit einer aufrichtigen Freude hin.

25. A kinds masol ken men nit wissen ; es wert gebojren naket, ün men trugt es aweg ungethün.
Scherzhaftes und zugleich wehmütiges Sprichwort.

26. A klejn kind is a chasir, a grojss kind is a wolf.
Ein kleines Kind ist nur genäschig; ein grosses hingegen nimmt das Vermögen der Eltern für sich in Anspruch.

3290

3274

11 אז דאס קינד שווייגט, שמוטשט זיך די מוטער ניט, אז עס איז הונגעריג.
12 אז מען האט א קינד אין ווקעל, זאל מען שוין אויפגלעגן א צוויקעל.
ד. ה. מען מוז עלטערן צוקונפט, ווען זי ליגען נאך קליין.

13 אז מען האט קינדער אין די ווינען, זאל מען לאזן לייטן צופרידן. (וואר : ...זאל מען זיך מיט דער וועלט ניט קריגן.)
14 אז מען האט קינדער, געזונד און גלד, קען מען זיך ניט וינשן קיין שיינערע וועלט.

15 איטליכעם קינד ווערט געבוירן מיט זין מזל.
16 איטליכעם קינד מוז דאך א נאמען האבן.
דאס זאגט מען צו-נ-איינעם, ואס ער וויל ניט ארויסזאגן דעם תוך פון א זאך, דער-מאהנט מען איהם, אז איטליכע זאך מוז אנגערופן ווערן בי דעם אמתן נאמען.

17 אייגענע קינדער לאזט מען אויף שפעטער.
אויף א סעודה ניט מען געוועהנליך צום ערשטען די פרעמדע נעמט, און דערנאך ערשט זייגע אייגענע קינדער.

18 איידער מען איז מגדל א קינד, ווערט מען אן דאס געוונד.
19 איידער מען איז מגדל א קליין קינד, קען מען פריהער צעהן גרויסע אקסען אויפעסען.
20 אלע קינדער ענען קלייגערהייט קלוג, נאר דאס רוב בלייבען זיי ביים קינדערשען שכל.
21 אן דעם בעסטען קינד פערגעסט מען.
22 א קינד אהן א מאמקע, איז ווי א טהיר אהן א קלאמקע.
מאמקע = mamka ; קלאמקע = p. klamka

23 א קינד אהן א פאטער איז א האלבער יתום, אהן א מוטער,— א גאנצער יתום.
24 א קינד איז ערגער ווי א גזלן, און מען מוז נאך טאנצען אויף זיין חתונה.
מען מיינט דאס מצוה-טענצעל, חאטשע מען האט אמאל צרות פון דעם קינד.

25 א קינדס מזל קען מען ניט וויסן ; עס ווערט נעבוירן נאקעט, און מען מזאנט עס אוועג אנגעטהון.
26 א קליין קינד איז א חזיר, א גרויס קינד איז א וואלף.
א קליין קינד איז נאר א נאשער, אבער א גרויס קינד נעמט אוועג בייד' עלטערן וואס זיי האבן אין פערמעגן.

3290

3290

27. A klejn kind is a schpilechen, a grojss kind is a mihlechen.
D. h. ein kleines Kind ist wie ein Spielzeug, das grosse macht den Eltern viel zu schaffen. — Vergl. Nr. 55, 57.

28. Bei a kind ,is di n'wüu in maul.
Nach einer talmudischen Sentenz.

29. Bei futer ün müter is kejn kind nit ibrig.
Bei Eltern ist jedes Kind gleich wert und teuer.

30. Bei klejne kinder is schlecht zü essen, bei grojsse kinder is schlecht zü gehen.
»gehen« heisst hier: sich kleiden. — Vergl. Essen 8.

31. Besser dus kind sol wejnen, ejder di eltern solen wejnen.
Besser die Kinder durch strenge Erziehung zu gesitteten Menschen zü machen, als dass die Eltern später an ihnen Schande erleben.

32. Durch a schlecht kind, kümen di eltern zü sind.

33. Wus a kind hert, dus sugt es nuch.

34. Wus a kind sugt, is ales a chochmu.
Man hält jede Aeusserung eines Kindes für einen klugen Einfall.

35. Wen ale kinder solen bleiben leben, wolt gekost a rendel a wejz.
D. h. die Menschen würden sich so rasch vermehren, dass die Erde sie nicht ernähren könnte.

36. Wen es solen nit sein kejn klejne kinder, wü wolten sich genemen grojsse asüss-penim'er?
Das Sprichwort erklärt scherzweise das Vorhandensein so vieler frecher Menschen auf der Welt dadurch, dass sie wohl schon in den Kindern gesteckt haben müssen.

37. Wer es is a kind bis zwanzig juhr, der bleibt a schojte bis hündert juhr.

38. Mit a kind auf a chassünu ün mit a weib auf a j'rid is schlecht zü gehen.
Beide sind überflüssig und störend.

39. Meine kinder, senen Gots wünder!
Sprache verblendeter Eltern.

40. Men git nit friher dem kind a numen, bis es wert nit gebojren.
Sinn: Bevor nicht eine Sache eine konkrete Gestalt angenommen hat, lässt sich über sie kein richtiges Urteil fällen.

41. Noch a kind — noch a brojt.
So tröstet sich resigniert der Arme, wenn ihm noch ein Kind geboren wird.

42. Nit genüg dus kind hot sich derschroken, zereisst men ihm noch dus hemdel.
Ein volkstümliches Mittel bei plötzlichem Erschrecken eines Kindes ist, dass man das Hemdchen auf ihm zerreisst.

3306

3290

27 א קלײן קינד איז א שפּילעכען, א גרויס קינד איז א מיהלעכען.
א דערוואקסענס קינד שוין די עלטערן דעם קאפּ. — פֿערנ. Nr. 55, 57

28 בײַ א קינד איז די נבואה אין מיל.
מיום שחרב בית המקדש נשלה נבואה מן הנביאים ונתנה... לתינוקות. (בבא בתרא, י"ב, ב').

29 בײַ פֿאטער און מוטער איז קיין קינד ניט איבריג.

30 בײַ קלײנע קינדער איז שלעכט צו עסען, בײַ גרויסע קינדער איז שלעכט צו גיין.

31 בעסער דאס קינד זאל וויינען, אידער די עלטערן זאלן וויינען.
בעסער מען זאל די קינדער שטרענג דערציהען, אידער די עלטערן זאלן פֿון זיי שפּעטער האבן ענמת-נפֿש.

32 דורך א שלעכט קינד, קומען די עלטערן צו וינד.

33 וואס א קינד האערט, דאס זאגט עס נאך.

34 וואס א קינד זאגט, איז אלעס א חכמה.

35 ווען אלע קינדער זאלען בלייבען לעבען, וואלט נעקאסט א רעגדעל א וויין.

36 ווען עס זאלען ניט זיין קיין קלײנע קינדער, וואו וואלטן זיך genommen גרויסע עזות־פּנים'ער?

37 ווער עס איז א קינד ביז צוואנציג יאהר, דער בלייבט א שוטה ביז הונדערט יאהר.

38 מיט א קינד אויף א חתונה און מיט א weib אויף א ירוד איז שלעכט צו גיין.
beide sind überflüssig und störend.

39 מײַנע קינדער, ווענען נאטם וואונדער!
אזוי זאגען עלטערן, וואס זעהען נאר לויטער מעלות אין זייערע קינדער.

40 מען גיט ניט פֿריהער דעם קינד א נאמען, ביז עס ווערט ניט געבוירען.

41 נאך א קינד — נאך א ברויט!

42 ניט genug דאס קינד האט זיך דערשראקען, צעריסט מען אים נאך דאס העמדעל.
בײַם פֿאלק איז א סגולה, מען זאל צעריסען אויפֿן קינד דאס העמדעל, ווען עס דערשרעקט זיך.

3306

3306

43. Nit kejn kind, nit kejn rind.
Von einem einsamen und verlassenen Menschen.
44. „N'küdim üw'rüdim", ale jüdische kinder solen asoj geruten!
Ein Ignorant hielt die beiden Wörter »n'küdim üw'rüdim« (B. M. I. 31, 10.) für einen Segen und wünschte ihn daher allen Kindern Israels.
45. Er is a gewikelt kind.
Ein durchtriebener Mensch.
46. Ferkojfen ken a kind — ubkojfen ken afilü kejn futer auch nit.
D. h. eine Ware loszuschlagen ist nicht schwer, wohl aber sie zurückzukaufen, wenn man sich z. B. zu seinem Nachteile im Preise geirrt hat.
47. Zü-n-a kind a rüt, zü-n-a nar a schteken.
48. Kinder ün gleser hot men kejn mul nit zü-fil.
Beide sind gebrechlich und man kann daher niemals ihrer genug haben.
49. Kinder ün narunim sugen dem emess.
50. Kinder huben is leichter, wi kinder derzihen.
Vergl. Künz 3.
51. Kinder huben is schwer, ober sej m'gadejl zü sein,—noch mehr.
52. Kinder m'gadejl zü sein müs men huben Kojrach's aschirüss ün Schimschojn hagibojr's g'würu.
D. h. die Erziehung der Kinder erheischt viel Geld und viel Mühe.
53. Kinder fün ejn taten ün ejn mamen, ün senen nit gleich.
Vergl. Finger 5.
54. Klüge kinder hoben kurze juhren.
Frühreife Kinder werden gewöhnlich nicht alt.
55. Klejne kinder losen nit schlufen, grojsse kinder losen nit leben.
Vergl. Nr. 27.
56. Klejne kinder falt kejn hünd nit un.
Verbreitete Volksmeinung, dass kleine Kinder gegen Hunde gefeit sind.
57. Klejne kinder, klejne sorgen; grojsse kinder, grojsse sorgen.
Vergl. Nr. 27.
58. Klejne kinder, klejne frejden; grojsse kinder, grojsse lejden.

Kinder-schichlech.

Ich hob schojn di kinder-schichlech lang ausgethün.
Sagt jemand, der sich für genug erfahren hält, um die Ratschläge seiner Freunde entbehren zu können. — Vergl. Rebi 7.

Kizlen.

Er kizelt sich alejn, ün lacht alejn.
Wenn jemand über seine eigenen Witze lacht.

3324

3306

43 ניט קיין קינד, ניט קיין רינד.
44 „נקדים ובדים", אלע יודישע קינדער זאלען אזוי וועראטען!
אן עם־הארץ האט געמיינט, או דער פסוק אין בראשית ל״א, י׳, איז אנדאי א נרוסע ברכה אוף האט זי געווינשען אלע יודען.
45 ער איז א נעוויקעלט קינד.
ד. ה. א דורכנעטריבענער מענש.
46 פערקויפען קען א קינד, — אבקויפען קען אפילו קיין פאטער אויך ניט.
47 צו־נ־א קינד א רוט, צו־נ־א נאר א שטעקען.
48 קינדער אוז נלעזער האט מען קיין מאל ניט צו־פיל.
ד. ה. ביידע זענען שוואכע זאכען, ואס זיי קענען באלד צעברעכען ווערען, אדער צו נרויד נעהען.
49 קינדער אוז נארענים זאנען דעם אמת.
50 קינדער האבען איז לייכטער, וי קינדער דערציהען.
פערנל. קונץ 3.
51 קינדער האבען איז שווער, אבער זיי מנדל צו זיין — נאך מערר.
52 קינדער מנדל צו זיין מוז מען האבען קרחס עשירות אוז שמשון הנכורס נבורה.
53 קינדער פון איין מאמען אוז זענען ניט נלייך.
פערנל. פינגער 5.
54 קלוגע קינדער האבען קורצע יאהרען.
זעהר קלוגע קינדער שטארבען דאם רוב קלייניהייט.
55 קלייגע קינדער לאזען ניט שלאפען, נרויסע קינדער לאזען ניט לעבען.
פערנל. Nr. 27
56 קלייגע קינדער פאלט קיין הונד ניט אן.
אזוי מיינט דאם פאלק.
57 קלייגע קינדער, קלייגע זארגען; נרויסע קינדער, נרויסע זארגען.
פערנל. Nr. 27
58 קלייגע קינדער, קלייגע פריידען — נרויסע קינדער, נרויסע ליידען.

קינדער־שיכלעך.

איך האב שוין די קינדער־שיכלעך לאנג אויסנעטהון.
אזוי זאנט איינער, ואס האלט זיך שוין פאר ניט פאר קיין קינד אוז לאזט זיך פון אנדערע קיין דעה ניט אריינזאגען. — פערנל. רבי 7.

קיצלען.

ער קיצעלט זיך אליין, אוז לאכט אליין.
ווען איינער לאכט פון זיינע איינענע חכמות.

3324

3324

Kiru.

Kiru mok. (Var: Kiru floken.)

So neckt man in Polen und Galizien die Oesterreicher. — (Ueber »Kiru« s. Glossar s. v.)

Kirschner.

As men is schüldig dem kirschner, is men a baal - chojw iber'n kop.

Scherzhaft, wenn man dem Kürschner für die Mütze auf dem Kopfe nicht bezahlt hat.

Kischke.

1. Ümsist ken nor di kischke arauskrichen.

kischke = p. kiszka. — D. h. nichts bekommt man umsonst.

2. In a kischke ken men kejn falbane nit machen.

falbane = p. falbana. — D. h. man kann nicht auf Vorrat essen.

3. A kischke uhn a dno.

dno = p. dno. — Von einem Vielfrass.

4. Di kischke hot nit kejn fenster.

Man sieht nicht, was man in den Magen hineingelegt hat. — Vergl. Mugen 5.

5. Di kischke fült sich, der mugen grilt sich, di milch briht sich, ün di kasche priet sich — ün dü bin ich ejn mensch alejn, ün in mark arein müs men auch gehen (ün du is freitug).

kasche = p. kasza. — So sagt eine schlampige Köchin, die mit ihrer Arbeit vor Anbruch des Sabbats nicht fertig werden kann.

6. Sat kischkele, frejlich merschele.

»merschele« Dim. von »mursch« = Arsch.

7. Frej dich kischke, dü west essen kadachass!

Mit diesem bittern Humor tröstet sich ein armer Schlucker, der nichts zu brechen und nichts zu beissen hat.

Klug.

Di klug fergeht, ün der rewach beschteht.

Bei einem Geschäft vergisst man bald an den Kummer, den es mit sich brachte, und nur die Freude an dem Gewinn bleibt dauernd zurück.

Kluger.

As der kluger (oder: wejner) hot nit, hot der berihmer awadaj nit.

Wenn derjenige nichts hat, welcher ohne Grund zu klagen pflegt, so hat der Prahlhans gewiss nicht.

3335

3324

קירה.

קירה מאַק. (ס׳איר: קירה פּלאָקן.)

אַזוי רופֿט מען אין פּוילן און גאַליציע. — „קירה" זענען די ראשי תּיבות פֿון „קיסע ירום הדדי", וויל אין גאַליציע ווערט אַלעס בעצאָלט אויפֿן קיסעל.

קירשנער.

אז מען איז שולדיג דעם קירשנער, איז מען א בעל־חוב איבערן קאָפּ.

ד. ה. אז מען איז שולדיג דעם קירשנער פֿאר דעם היטל, וואס מען טראָגט אויפֿן קאָפּ.

קישקע.

1 אומזיסט קען נאָר די קישקע ארויסקריכן.

קישקע = p. kiszka — ד. ה. חוץ דעם קאָסט אַלעס נעלד.

2 אין א קישקע קען מען קיין פֿאלבאָנע ניט מאַכן.

פֿאלבאָנע = p. falbana — ד. ה. מען קען אין דעם מאָנען ניט בעהאַלטן קיין עסן אויף שפּעטער.

3 א קישקע אָהן א דנא.

דנא = p. dno — פֿון א נרויסן פֿרעסער.

4 די קישקע האָט ניט קיין פֿענסטער.

ד. ה. מען ווייסט ניט, וואס מען האָט אַרײַנגעלענט אינים מאָנען. — פֿערגל. מאָנ ען 5.

5 די קישקע פּוקט זיך, דער מאָנען גרילט זיך, די מילך בּרידזט זיך, און די קאַשע פּריעט זיך—און דא בין איך אַיין מענש אַלײן, און אין מאָרק אַריין מוז מען אויך נעהען (און דא איז פּרייטאג).

קאַשע = p. kasza — אזוי נאָנט א שלים־מזל־ניצע, וואס קען ניט פֿערטיק ווערן מיט דער ארבעט, און ווייסט ניט, וואס פֿירהער צו טהון.

6 זאָט קישקעלע — פֿרייליך מערשעלע.

„מערשעלע" איז א פֿערקלײנערונג פֿון וואָרט „מאָרש" = פּחת.

7 פֿרֵי דיך קישקע, די וועסט עסען קדחת!

אזוי טרייסט זיך הומאָריסטיש א הונגעריגער אָרעם־מאן.

קלאָג.

די קלאָג פֿערגעהט, און דער רוח בעשטעהט.

בײַ א נעשעפֿט פֿערגעסט מען באלד דאס ענמת־נפֿש, וואס מען האָט דערפֿון נעהאַט, און דאס פֿערדינסט בלײבט.

קלאָגער.

אז דער קלאָגער (אָדער: ווײנער) האָט ניט, האָט דער בעריהמער אַוואַי ניט.

3335

3335

Klop.

1. A klop fergeht, a wort beschteht.
   Vergl. Wort 7; Patsch 6.
2. Wus ejn klop macht nit, macht der zwejter.
3. Er git a klóp auf dem Rambam, ün sugt: „ja nje dam!“
   ja nje dam = p. ja nie dam. — Von einem, der sich an den rabbinischen Richterspruch nicht kehrt, und das herauszugebende Objekt vorenthält.

Klopen.

1. As men klopt auf'n tisch, rüft sich un di scher.
   Sinn: Beim Schuldbewussten kommt das böse Gewissen bald zum Vorschein.
2. Gold ün silber klopt men — üwifrat a weib.
   Scherzhafte Ausrede, wenn jemand sein Weib prügelt.

Kloz.

1. Abi a kloz — a hünd wet men schojn gefinen.
   abi = p. aby.
2. Er schmekt züm kloz, (oder: züm klezel.)
   So sagt man in Galizien, wenn jemand sich an eine Sache heranschleicht, die er gerne erlangen, oder nur auskundschaften möchte, gleichsam wie ein Hund die Fleischbank umkreist, um einen Knochen zu erhaschen.

Klur.

Klur, wi der Jampoler barg!
Jampole = Jampol (Stadt in Russland), in deren Nähe sich ein Kreideberg befindet. Die Redensart wird scherzweise gebraucht, wenn man die Wahrhaftigkeit einer Erzählung in Zweifel zieht, oder deren klare Darstellung vermisst.

Klüg.

1. As men is zü klüg, ligt men gur in der erd.
   Vergl. Wojler-jüng.
2. As men wil sein zü klüg, benarischt men sich gur.
3. Klüg, wi der lichtiger tug.
4. Klüg, wi der schtudt-sejger.
   Scherzhaft von einem, der immer das Richtige zu treffen vermeint, und sich viel auf seine Klugheit einbildet.

Klüger.

1. As der klüger benarischt sich, bleibt er auch a nar.
2. As der klüger fehlt, fehlt er weit (oder: schtark).
   Vergl. Ferd 8.

3349

3335

קלאפ.

1 א קלאפ פֿערגעסט, א וואָרט בעשטעהט.
פֿערגל. וואָרט 7; פּאטש 6.
2 וואס אײן קלאפ מאכט ניט, מאכט דער צוויי טעער.
3 עֶר ניט אַ קלאפ אויף דעם רמב״ם, און זאגט: „יא נײַע דאם!“
יא נײַע דאם = p. ja nie dam — פון אײנעם, וואס פאלגט ניט דאם בית־דין און ווייל ניט מקנם פּסק זיין.

קלאפּען.

1 אז מען קלאפּט אויפֿן טיש, רופֿט זיך אן די שׂער.
פון אײנעם, וואס עֶר פֿיהלט זיך שולדיג, און דאס בייזע געוויסען רופֿט זיך בײַ אים באלד אן.
2 באלד און זילבער קלאפּט מען — וכפּרט א וויב.

קלאץ.

1 אבי א קלאץ — א הונד וועט מען שוין נעפּינען.
אבי = p. aby
2 עֶר שמעקט צום קלאץ. (אדער: ...צום קלעצל.)
זאגט מען אין גאליציען פון אײנעם, וואס עֶר דרעהט זיך ארום נעבען א מאָל, וואס עֶר וואלט נעהרן צו־נ־איהר נעקומען, אדער עֶר ווייל נעמואהר וועבען א סוד, ווי דער הונד אין דער יאמקע שמעקט צום קלאי נאך פּלייש.

קלאר.

קלאר, ווי דער יאמפּאלער באַרג!
יאמפּאלע (Jampol) א שטאדט אין רוסלאנד.—דער יאמפּאלער באַרג איז פון קרייד און איז דעריבער ווייס. מען זאגט דאס שׂערצהאפט, ווען מען הערט עפּעס דער־צעהלען, וואס עס איז ניט גאנץ קלאר.

קלוג.

1 אז מען איז צו קלוג, ליגט מען נאר אין דער ערד.
פֿערגל. וואילע־יונג.
2 אז מען ווייל זיין צו קלוג, בענארישט מען זיך נאר.
3 קלוג, ווי דער ליבטינער טאָג.
4 קלוג, ווי דער שטאדט־זיינער.
שׂערצהאפט פון אײנעם, וואס עֶר רעדט זיך אײן, אז עֶר איז קלוג.

קלוגער.

1 אז דער קלוגער בענארישט זיך, בלייבט עֶר אויך א נאר.
2 אז דער קלוגער פֿעהלט, פֿעהלט עֶר ווייט (אדער: שטארק.)
פֿערגל. פֿערד 8.

3349

3349

3. Ale klüge gehen zü-füss, ale narunim fuhren in karetess.
karete = p. kareta. — Man will bemerkt haben, dass der Dummkopf oft mehr Erfolg in der Welt hat, als der Kluge.

4. A klüger ferschteht fün ejn wort zwej.

5. Dem klügen helft a wort — dem nar helft afilü kejn beitsch auch nit.

6. Der klüger behalt dem ssejchel, der nar weist sein narischkejt araus.

7. Der klüger sugt zü, ün der nar frejt sich derweil.

8. Der klüger kükt, wi der nar beglikt.
Der Kluge muss oft zusehen, wie das Glück dem Narren hold ist.

9. Wi dem klügen is biter, is der nar alz frejlich.
Weil der Narr zu unempfindlich ist gegen die Unbilden der Welt.— Vergl. Nar 32.

10. Mit a klügen ken men ales ausfihren.

11. Zwej klüge machen dem driten züm nar.
Klüger s. Chuchom.

Klauben.

As men klaubt zü-fil, falt men gur in blote arein.
blote = p. błoto. — Man meint, wenn man zu wählerisch ist, besonders bei einer Heiratspartie.

Klejd.

1. As men hot a nei klejd auf der wand, is dus alte klejd kejn schand.

2. As men hot hengen a nei klejd auf der schtang, thüt dus alte nit bang.

3. A nei klejd mit alte latess (oder: lecher).
late = p. łata. — Sagt man scherzhaft von einem alten, abgetragenen Kleide.

4. Dus ojberschte klejd, ferdekt di ünterschte lejd.
D. h. der äussere Glanz verdeckt das innere Elend.

5. Dus klejd halt ehrlich dem menschen.
Vergl. Nr. 8.

6. Jo, dus klejd is schejn, — wi seht ober di sspodnize aus?
sspodnize = p. spodnica. — Sagt man von einer Schlampe.

7. Fremde klejder waremen nit.
Vergl. Pelz 2.

8. Klejder machen leit.
Aehnlich sagt der Talmud: Nach den Kleidern ehrt man den Menschen.

9. Schojn dus klejd in der hejm, wet dich dus klejd schojnen zwischen leiten.
Man schone das Kleid zu Hause, damit man in Gesellschaft anständig gekleidet erscheine.

3349

3 אַלע קלוגע נעהען צו־פֿוס, אַלע נאַראַנים פֿאָהרען אין קאַרעטעס.
p. kareta = קאַרעטע

4 א קלוגער פֿערשטעהט פֿון אײן וואָרט צוויי.

5 דעם קלוגען העלפֿט א וואָרט — דעם נאַר העלפֿט אפֿילו קיין בייטש אויך ניט.

6 דער קלוגער בעהאַלט דעם שכל, דער נאַר ווײַזט זײַן נאַרישקייט אַרויס.

7 דער קלוגער זאָגט צו, און דער נאַר פֿרײַט זיך דערוויַיל.

8 דער קלוגער קוקט, ווי דער נאַר בעגליקט.

9 ווי דעם קלוגען אײז ביטער, אײז דער נאַר אַלץ פֿרײַליך.
ווייל ער פֿערשטעהט ניט, ווי שלעכט עס נעהט צו אין דער וועלט.—פֿערגל. נאַר 32.

10 מיט א קלוגען קען מען אַלעס אויספֿיהרען.

11 צוויי קלוגע מאַכען דעם דריטען צום נאַר.
קלוגער ז. חכם.

קלויבען.

או מען קלויבט צו־פֿיל, פֿאלט מען נאָר אין בלאָטע אַרײַן.
בלאָטע = p. błoto — צ. ב. בײַ א שידוך.

קלייד.

1 או מען האָט א נײַ קלייד אויף דער וואַנד, איז דאָס אַלטע קלייד קיין שאַנד.

2 או מען האָט העכנגען א נײַ קלייד אויף דער שטאַנג, טהוט דאָס אַלטע ניט באַנג.

3 א נײַ קלייד מיט אַלטע לאַטעס. (אָדער: לעכער.)
לאַטע = p. łata — זאָגט מען אין קאָמאָנעם פון אַן אַלט קלייד, אין וועלכען מען זעהט נאָר ארוים די לעכער.

4 דאָס אויבערשטע קלייד, פֿערדעקט די אונטערשטע לייד

5 דאָס קלייד האַלט עהרליך דעם מענשען.
פֿערגל. Nr. 8

6 יאָ, דאָס קלייד איז שיין, — וי זעהט אָבער די סְפּאָדניצע אויס?
סְפּאָדניצע = p. spodnica — זאָגט פֿרעמט מען א שלים־מזל־ניצע.

7 פֿרעמדע קליידער וואַרעמען ניט.
פֿערגל. פּעלץ 2.

8 קלייַדער מאַכען לייט.
ענלעך זאָגט דער תלמוד: „רבי יוחנן קרי למאני מכבדותא“. (שבת ק״נ. א׳; בבא קמא. צ״א ב׳; סנהדרין, צ״ד. א׳).

9 שוין דאָס קלייד אין דער היים, וועט דיך דאָס קלייד שוינען צווישען לייטען.

3368

Klejt.

A klejt, is a gildene kejt.

klejt = p. kleta. — Wer einen Laden besitzt, der ist an denselben wie angekettet. — Vergl. Krum 3.

Kleien.

As men legt sich in kleien, schlepen aweg di chasejrim.

Wenn man sich mit ordinären Menschen abgibt, erntet man keine Ehre.

Klingen.

As men klingt, is a chogu, oder a ss'rejfu.

Sinn: An einem Gerüchte ist immer etwas Wahres, so wie die Glocken nicht ohne Uhrsache läuten; sie verkünden immer einen Feiertag, oder eine Feuersbrunst.

Kleren.

1. Er klert, wü di rojchess kümen ahin.

In Galizien auf einen Müssiggänger angewandt.

2. Er klert, zi a floj hot a püpek.

zi = p. czy; püpek = p. pępek. — In demselben Sinne gebraucht.

3. Er klert, zi di Külikower bejgel senen gresser fün di Lemberger.

Sagt man in Lemberg von einem, der seine Zeit mit Dummheiten vertrödelt.

Kalfi.

A kalfi is a ferkehrte papirmihl.

Scherzwort: In die Papiermühle legt man Lumpen hinein und es kommt Papier heraus, mit der Wahlurne verhält es sich umgekehrt: man wirft Wahlzettel hinein und es kommen oft Lumpen heraus.

Knobel.

Wer es esst nit kejn knobel, dem schtinkt nit fün'm maul.

Sinn: Wer nichts Unrechtes begeht, der hat die öffentliche Meinung nicht zu scheuen.

Kinu.

Fün kinu, kümt ssinu.

Neid erzeugt Hass.

Knop.

1. Sej senen ejn knepel.
2. Er is mit ihm knepel bei knepel.

Von zwei Kameraden, die fest und in vertrauter Weise zusammenhalten. — Vergl. Finger 4.

3379

3368

קלייט.

א קלייט, איז א גילדענע קייט.

קלייט = p. kleta — דער זין איז: מען איז צוגעקאטעט צום נעמלעב ווי מיט א קייט. — ערגל. קרא ם 3.

קלייען.

אז מען לעגט זיך אין קלייען, שלעפט מען אוועג די חזירים.

ד. ה. אז מען מישט זיך מיט גיכרינע מענשען, האט מען קיין כבוד ניט.

קלינגען.

אז מען קלינגט, איז א חנא, אדער א שרפה.

ד. ה. אז די וועלט זאגט, איז עס אנדערש אמת.

קלערען.

1 ער קלערט, וואו די רויבעס קומען אהין.

זאגט מען אין לעמבערג פון אייגעם, וואס ער זיצט פארמאכט און מהוט נארנים.

2 ער קלערט, צי א פלוי האט א פופעק.

צי = czy ; פופעק = p. pępek

3 ער קלערט, צי די קוליקאווער ביינעל זענען גרעסער פון די לעמבערגער.

זאגט מען אין לעמבערג פון אייגעם, וואס ער האט נארנים צו טהון און האט ער אין זין נארישקייטען.

קלפי.

א קלפי איז א פארקעהרטע פאפירמיהל.

א קאמאוועס.—אין א פאפירמיהל לעגט מען אריין שמאטעס און עס קומט ארויס פאפיר; אין א-קלפי לעגט מען אריין פאפיר (ר. ה. צעטל) און עס קומען ארויס שמאטעס (לומפען), דאס מיינט מען נעבאים.

קנאבל.

ווער עס עסט ניט קיין קנאבל, דעם שמעקט ניט פון מויל.

ד. ה. ווער עס פיהלט זיך ניט שולדיג, האט ניט וואס מורא צו האבען, מען זאל פון אים שלעכטס רעדען.

קנאה.

פון קנאה, קומט שנאה.

קנאפ.

1 זיי זענען איין קנעפעל.

2 ער איז מיט אים קנעפעל בייַ קנעפעל.

ד. ה. זיי האלטען זיך תמיד אין-איינעם. — ערגל. פינגער 4.

3379

3379

Knaul.

A knaul hot auch an ek. (Var: ...wikelt sich auch aus).

Selbst mit den verworrensten, kompliziertesten Dingen kommt man schliesslich zu Ende.

Kneipen.

1. Men kneipt di baken, abi di farb sol schtehen.

abi = p. aby. — Von jemandem, der sich anstrengt, sein Prestige vor der Welt zu wahren.

2. Kneip dir di bak, ün schtel dir di farb far leiten.

In demselben Sinne.

Knip.

Es kümt dir derfar a knip in bekel.

Als Belohnung, wie der Schullehrer seinen fleissigen und gelehrigen Schüler durch das freundliche Kneifen in die Backe belohnt.

Knisch.

Er hot ihm der'harg'et mit a knisch.

knisch = klr. книшъ. — Wenn man jemanden zu strafen glaubt, und es sich später herausstelt, dass die Strafe dem Betreffenden, im Gegenteil, Vorteil gebracht hat.

K'nass.

Mojde beemess — putür miknass.

Nach einer talmudischen Rechtsregel: Wer die Wahrheit eingesteht, der braucht kein Strafgeld zu zahlen.

Knecht.

As men hot knecht, is men a har ün schtendig gerecht.

Macht verschafft Recht.

Kehren.

1. As itlicher kehrt far sein thir, is di ganze gass rejn.
2. Trep kehrt men fün ojben arub, nit fün ünten arauf.

Man will damit sagen: Alles muss regelrecht angefasst werden.

Kes.

Dem ganzen kes legt men nit in ejn krepel arein.

Man stecke nicht sein ganzes Vermögen in ein einziges Geschäft hinein.

Kechin.

1. As a kechin schtarbt, begrubt men si hinter'n ojwen, (ün a ganow hinter der sstodole).

sstodole = p. stodoła. — Scherzhaft, d. h. an dem Orte wo sie gewirkt und — gestohlen haben.

3390

3379

קְנוֹיל.

א קְנוֹיל הָאט אוֹיךְ אַן עֵק. (וואר: ...ווִיקְעלְט זִיךְ אוֹיךְ אוֹים.)

ד. ה. אַלְעס הָאט א סוֹף.

קְנַייפֶּען.

1 מֶען קְנַייפְּט דִי בַאקְען, אַבִּי דִי פַארְב זָאל שְׁטָעהֶן.

אַבִּי = p. aby — פּוּן אֶיינֶעם, וָאס וִויל זִיךְ קוּרְאִוש מַאכֶּן פַאר דֶּער וֶועלְט.

2 קְנַייף דִיר דִי בַאק, אוּן שְׁטֶעל דִי פַארְב פַאר לַייטֶען.

זִין וִוי דָאס פְֿרִיהֶערֶע.

קְנִיף.

עֶם קוּמְט דִיר דֶערְפַאר א קְנִיף אִין בֶּעקְעל.

אז דֶער רֶבִּי אִיז צוּפְֿרִידֶן מִיט דֶעם תַּלְמִיד, גִיט עֶר אִיהְם א קְנִיף אִין בֶּעקְעל.

קְנִישׁ.

עֶר הָאט אִיהְם דֶערְהַרְגֶּעט מִיט א קְנִישׁ.

קְנִישׁ = klr. книшъ — ד. ה. עֶר הָאט אִיהְם נֶעוֶוארְפֶּן שְׁלֶעכְטֶס מְדִין, אוּן צום סוֹף אִיז יֶענֶעם נֶאר אַרוֹיסְגֶענְקוּמֶען א מִצְוָה. מֶען דֶערְצֶעהְלְט נֶעמְלִיךְ, אז אַיינֶער הָאט נֶעוֶוארְפֶּן מִרֶעפֶּען זַיין שׁוֹנֵא, הָאט עֶר אִיהְם נֶעוֶוארְפֶּן א קְנִישׁ אִין קָאפּ אַרַיין, אוּן דֶער הָאט אִיהְם נֶעבְּיךְ אוֹפְֿגֶענֶעמֶען.

קְנַם.

מוֹדֶה בֶּאֱמֶת — פָּטוּר מִקְנַם.

מודה בקנס... פטור (בבא קמא, י״ד, ב.; ע״ד, ב׳).

קְנֶעכְט.

אז מֶען הָאט קְנֶעכְט, אִיז מֶען א הַאר אוּן שְׁטֶענְדִיג נֶערֶעכְט.

קֶעהְרֶען.

1 אז אִימְלִיכֶער קֶעהְרְט פַאר זַיין טִהיר, אִיז דִי גַאנְצֶע גַאס רַיין.

2 טְרֶעפּ קֶעהְרְט מֶען פּוּן אוֹיבֶּען אַרַאב, גִיט פּוּן אוּנְטֶען אַרוֹיף.

ד. ה. אִימְלִיכֶע זַאךְ מוּז מֶען טְרוּן, וִוי עֶס בֶּעדַארְף צוּ זַיין, אוּן גִיט בֶּעקֶעהְרְט.

קֶען.

דֶעם גַאנְצֶען קֶען לֶענְט מֶען נִיט אִין אַיין קְרֶעפֶּעל אַרַיין.

ד. ה. דָאס גַאנְצֶע בֶּעמֶענֶען זָאל מֶען נִיט אִין אַיין עֶנְשֶׁעפֶּט אַרַיינְלֶענֶען.

קֶעכִין.

1 אז א קֶעכִין שְׁטַארְבְּט, בֶּעגְרָאבְט מֶען זִי הִינְטֶערְן אוֹיוֶען, (אוּן א גַּנָּב הִינְטֶער דֶער סְטַאדָאלֶע.)

סְטַאדָאלֶע = p. stodoła — מֶען בֶּעגְרָאבְט בַּיידֶע נֶעבֶּען דֶעם אָרְט, וואו זִי הָאבֶּן נֶעוִינְדִינְט.

3390

3390

2. A kechin ferthejlt sich nit.
Eine Köchin denkt beim Verteilen der Speisen zuerst an sich.
3. Wü es senen du a ssach kechinss, dort is dus essen roj.

Kenen.

1. As men ken nit ün men wejsst nit, nemt men sich nit ünter.
D. h. wenn man einer Sache nicht gewachsen ist, so soll man sie nicht unternehmen.
2. As men ken nit, wi men wil, müs men sizen schtil.
3. As men ken nit ariber, müs men arünter.
4. As men ken nit, wi men wil, müs men welen, wi men ken.
Alle drei Sprichwörter besagen, dass man sich den Umständen unterordnen muss.
5. Ales sol men kenen, — gurnit sol men bedarfen.
Wohl demjenigen, der seine Kenntnisse zu idealen Zwecken, und nicht zum Broderwerb verwenden kann.
6. Er ken nit kejn zelem far kejn alef.
Von einem Unwissenden, der den Buchstaben »alef« von einem Kreuz, mit dem er einige Aehnlichkeit hat, nicht unterscheiden kann.

Kerbel.

1. Dus kerbel is der gresster jachsson.
2. Dus kerbel is nit kejn mamsejr.
D. h. mit dem Gelde soll man nicht verächtlich umgehen.

Kazow.

As der kazow geht aweg, schpringt der hünd auf'n kloz.

Kuzin.

1. A kuzin hot tumid a schejne tochter.
D. h. die Tochter des Reichen gilt immer als schön, weil sie über eine reiche Mitgift zu verfügen hat.
2. Men wert gicher a kuzin, ejder a baal-buss.
Sinn: Man kann eher ein reicher Mann werden, als ein Gentleman.

Kruh.

1. As di kruh lernt sich a neiem gang, fergesst si dem alten.
Vergl. Kesser.
2. Di kruh fliht hojch, ün sezt sich auf a chasir.
Von einem Menschen, der einen hohen Anflug nimmt und schliesslich zu seinen früheren gemeinen Gewohnheiten zurückkehrt. — Vergl. Fojgel 3.

Krum.

1. As der kremer berechent nit di krum, berechent di krum dem kremer.

3406

3390

2 א קעכין פֿערמעהרייכט זיך ניט.
3 וואו עס ווענען דא א סך קעכינעס, דארט איז דאס עסען רוי.

קענען.

1 אז מען קען ניט אויף מען ווייסט ניט, נעמט מען זיך ניט אונטער.
2 אז מען קען ניט, ווי מען ווילל, מוז מען זיצען שמיל.
3 אז מען קען ניט אריבער, מוז מען ארונטער.
4 אז מען קען ניט, ווי מען ווילל, מוז מען וועלען, ווי מען קען.
5 אלעם ואל מען קענען, — נארניט ואל מען בעדארפֿען.
וואויל דעם, וואס קען פֿיל, נאר ער בעדארף עס ניט צו בענוצען פֿון פֿרעמדע ווענען.
6 ער קען ניט קיין צלם פֿאר קיין אלף.
מען מיינט א נאבען־יונג, וואס ער ווערקענט ניט צווישען אן אלף אין צווישען א צלם, וואס איז כמעט ענהנליך דערצו.

קערבל.

1 דאס קערבל איז דער גרעסטער יחסן.
2 דאס קערבל איז ניט קיין ממזר.
ד. ה. מען האט זיך ניט דערמיט וואס צו שעמען.

קאזב.

אז דער קאזב גייהט אוועג, שפרינגט דער הונד אויפֿ'ן קלאץ.

קוצין.

1 א קוצין הָאט תּמיד א שיינע טאכטער.
ד. ה. די וועלט האלט זי פֿאר שיין, ווייל זי הָאט א נדוניה.
2 מען ווערט ניכער א קוצין, איידער א בעל־הבית.
אפֿילו ווען אייגער ווערט א קוצין, דויערט עס נאך לאנג, ביז ער לערנט זיך אויס צו פֿירן א בעל־בתּ־יש הויז.

קראה.

1 די קראה לערנט זיך א נייעם נאנג, פֿערגעסט די דעם אלטען.
פֿערגל. 3 ד ה.
2 די קראה פֿליהט הויך, אן ווענט זיך אויף א חזיר.
פֿערגל. 3 ו י נ ע ל 3.

קראם.

1 אז דער קרעמער בערעכענט ניט די קראם, בערעכענט די קראם דעם קרעמער.

3406

3406

2. As men berechent nit di krum, berechent si sich alejn.
Beide Sprichwörter besagen, dass ein Kaufmann, der sein Geschäft vernachlässigt und keine Bilanzen macht, bald zu Grunde geht.
3. As men hot a krum, is men wi luhm.
Vergl. Klejt.
4. A krum is a ganow.
Man weiss oft nicht, wo das gelöste Geld verschwindet.
5. Mawtiach sein ün nit ubgeben, ferschpurt men a krum zü huben.
Aehnlich: Ssojchejr 3.

Kranker.

1. A kranken fregt men, a gesünden git men.
2. A kranker lebt fün krenk.
Als Erklärung, warum Kranke mit so wenig Nahrung aushalten können.
3. Besser zü huben dem kranken in der (waremer) schtüb, ejder in (kalten) grüb.
D. h. die schwerste Krankheit ist noch immer besser, als der leichteste Tod.
4. Dem kranken hart afilü a flig auf der wand.
Er ist für die kleinste Störung empfindlich.
5. Leg a kranken wi dü wilst, thüt ihm alz weh.
6. Far a kranken lost men iber, ober nit far kejn b'rojges'en.
Aehnlich: Schleferiger.

Krazen.

1. Krazen ün borgen is nor güt auf a weil.
2. „Sch'mojr li w'eschmojr loch" — kraz dü mich, wel ich krazen dich.
Wenn sich zwei arme Teufel zu einem Unternehmen verbinden und zur gegenseitigen Unterstützung verpflichten. — Vergl. Lojben 3.

Kruko.

Kruko is nit in ejn tug gebauet geworen.
Kruko = Krakau.

Korbon.

Wi kümt der korbon zü dem misbejach?
Von zwei heterogenen Dingen, die zu einander nicht passen.

Kurojw.

1. Ihr sent taki a kurojw mit mir, ober nit mit mein jauch.
taki = p. taki. — Sagt man zu einem zudringlichen Menschen, der sich darauf beruft, ein enfernter Verwandter zu sein.

3421

3406

2 או מען בערעכענט ניט די קראם. בערעכענט ז׳ זיך אליין.
ד. ה. זי ווערט אלע מאל קלייגער, ביז ז׳ לאזט זיך אין נאנצען אוים.
3 או מען האט א קראם, איז מען וי לאהם.
פֿערגל. קלייט.
4 א קראם איז א גנב.
מען ווייסט אפט ניט, וואו דאס נעלד קומט אהין, ווען מען האט אין דער קראם אבייגענעלענט.
5 מבטיח זיין און ניט אבגענעבן, פֿערשפּארט מען א קראם צו האבן.
אהנליך: סוחר 3.

קראנקער.

1 א קראנקען פֿרעגט מען, א נעזונדען גיט מען.
2 א קראנקער לעבט פֿון קרענק.
אזוי דערקלערט מען זיך, פֿאר וואס א קראנקער קען זיך אהן א סך עסען בעסער.
3 בעסער צו האבן דעם קראנקען אין דער (וואַרעמער) שטוב, איידער אין (קאלטען) נרוב.
4 דעם קראנקען הארט אפילו א פֿליג אויף דער וואנט.
5 לענ א קראנקען, ווי דו ווילסט, טהוט אים אלץ וועה.
6 פֿאר א קראנקען לאזט מען איבער, אבער ניט פֿאר קיין בר׳נעזען.
אהנליך: שלעפֿעריג.

קראצען.

1 קראצען און בארגען איז נאר גוט אויף א וייל.
2 „שמור לי, ואשמור לך" — קראץ דו מיך, ועל איך קראצען דיך.
ווען צוויי מענשען נעדענן אב, או אייגער דעם אנדערן נאל העלפֿען אין א נעשעפֿט. — שמור לי ואשמור לך (בבא מציעא פ׳ ב׳) — פֿערגל. לויבען 3.

קראקא.

קראקא איז ניט אין איין טאג נעבויט נעוואָרען.

קרבן.

ווי קומט דער קרבן צו דעם מזבח?
צוויי זאכען, ווואס פּאסען ניט צוזאמען.

קרוב.

1 איהר זענט מאקי א קרוב מיט מיר, אבער ניט מיט מיין יוך.
מאקי = p. taki — זאגט מען צו־נ׳־א צודרינגליכען מענשען, ווען ער בערופֿט זיך דערויף, או ער איז א קרוב.

3421

3421

2. Ich bin nit dein kurojw, ich bin nit dein gojejl.
Aehnlich: Feter 2.

3. Ureme k'rojwim, sezt men hinter'n ojwen.

4. Di k'rojwim derkent men, as sej weren reich.

5. Sei nit mein kurojw, ün ich wil nit sein dein urejw.
Vergl. Feter 2; Urejw 2.

6. Reiche k'rojwim senen nuhente k'rojwim, ureme k'rojwim senen weite k'rojwim.

Krüg.

Dus krügel geht asoj lang nuch wasser, bis dus ojer bricht sich ub.

Kraut.

Kraut, fült di haut.
Kraut pauscht den Leib auf.

Krupnik.

As krupnik is an achilu, is Chandriwke a k'hilu.
krupnik = p. krupnik. — Scherzhaftes Sprichwort, welches besagt: Graupensuppe ist keine nahrhafte Speise; kleine Nester (wie z. B. »Chandriwke«) bilden keine ernste Gemeinde. — Vergl. Schejgez 2.

Kojrach.

As es geht di ssidru Kojrach, kümt auf: karschen, retich, chrejn.
chrejn = p. chrzan; r. хрѣнъ. — Kalenderregel. Wann man in der Synagoge den Wochenabschnitt »Kojrach« liest, reifen K(irschen), R(ettich), K(ren), deren Anfangsbuchstaben das Wort »Kojrach« bilden.

Krigen (sich.)

1. As zwej krigen sich, kümt dem driten a tojwu araus.

2. Bedarft ihr eich zü krigen, schlugt eich besser!
Scherzhafter, aber boshafter Rat, um den Streit zwischen zwei Parteien zu schüren.

Kreid.

Kreid is güt — far werem.
Beim Kartenspiel gebraucht, wenn man die Bitte eines Spielers, seinen Verlust anzukreiden, abschlägig beantwortet. Kreide wird nämlich bei Kindern als Mittel gegen Würmer angewandt.

Krejhen.

1. As a hihn krejhet, schikt men si züm schojchejt; as a weib krejhet, schikt men si la-Asusejl.
Scherzhaftes Sprichwort, welches auf dem Volksglauben beruht, dass eine krähende Henne sofort geschlachtet werden muss. Kräht (d. h. zankt) aber das Weib, so schickt man es — zum Teufel.

3435

2. As der huhn krejhet, krejhet er ümetüm.

3421

2 איך בין ניט דיין קרוב, איך בין ניט דיין גואל.
עהנליך: פּעטער 2.

3 די קרובים דערקענט מען, או זיי ווערען רייך.

4 זיי ניט מיין קרוב, און איך וויל ניט זיין דיין ערב.
פּערנל. פּעטער 2; ערב 2.

6 רייכע קרובים ווענען נאהענטע קרובים, ארעמע קרובים ווענען ווייטע קרובים.

קרוג.

דאם קרוגעל גיהט אזוי לאנג נאך וואסער, ביז דאם אויער בריכט זיך אב.

קרויט.

קרויט, פּולט די הויט.

ווייל קרויט בּלאזט אויף דעם מאגען.

קרופּניק.

או קרופּניק איז אן אכילה, איז חאנדריוקע א קהילה.
קרופּניק = p. krupnik — חאנדריוקע זאל זיין א קלײן שטעדטעל אין יסלאנד. — שערצהאפטע רעדענסארט. — פּערנל. שיין 2.

קרח.

או עם גיהט די סדרה קרח, קומט אויף: קארשען, רעטיך, חרין.
„קב"ח" איז ראשי־תיבות פון קארשען, רעטיך, חרין.

קרינען (זיך).

1 או צוויי קרינען זיך, קומט דעם דריטען א טובה ארויס.

2 בערארפּט איהר אייך צו קרינען, שלאגט אייך בעסער!
אזוי זאגט מען אין־קאמאוועס צו מענשען, ואס קרינען זיך, פּרי מען זאל זיי נאך מעהר אויפּרייצען.

קרייד.

קרייד איז גוט — פּאר ווערעם.
קרייד עסען נעוועהנליך די קינדער, ואס האבען ווערעם. רעריבּער זאגט מען דאם בּיים קארטנשפּיל, ווען אייגער הייסט אויפּשרייבּען מיטן קרייד זיין חוב.

קרייהען.

1 או א היהן קרייהעט, שיקט מען זי צום שוחט; או א ווייב קרייהעט, שיקט מען זי לעזואזל.

2 או דער האהן קרייהעט, קרייהעט ער אומעטום.

3435

3435

Krichen.

As men ken güt krichen, kricht men arauf.

Sinn: Wer kriecherisch und schmeichlerisch ist, der kommt vorwärts.

Kredit.

Kredit is an ejdele materje.

Das Volk hält den Kredit eines Kaufmannes für ein sehr delikates, gebrechliches Ding, das grosse Vorsicht erheischt.

Kretschme.

Es is nit di kretschme!

kretschme = p. karczma. — D. h. es ist nicht der rechte Ort, nicht der rechte Mann u. dgl.

Krechz.

Ich hob far dir kejn krechz nit ibrig.

So sagt einer, der seinem Freunde die erbetene Hilfe versagen muss, weil er genug an seinem eigenen Kummer zu tragen hat.

Krenk.

1. As men git krenk, hot men krenk.

   »krenk« (Krankheit) steht hier in der Bedeutung von »nichts«.

2. A lange krenk is a sicherer tojt.

3. Di zwejte krenk is erger fün der erschter.

   Der Rückfall ist gefährlicher, als die erste Krankheit.

4. Di krenk kümt zentnerweis, ün geht aweg lojtweis.

Krepel.

1. Wen men schlugt, kocht men kreplech.

   Es ist ein Volksbrauch, drei Mal im Jahre »Kräpfchen« zu essen und zwar an den Tagen, an welchen »geschlagen« wird, nämlich am Rüsttage des Jom-kippur, beim Kapurojss-Schlagen, am Hojschanu-rabu, beim Hojschanojss-Schlagen und am Purim, beim Haman-Schlagen. Der Volkswitz kennt noch eine vierte Gelegenheit,— wenn man die Frau schlägt.— Vergl. Jüdisch 12.

2. Kreplech weren auch nimoss.

   Im Sinne von: toujours perdrix. — Vergl. Leker.

Krepelflejsch.

Er macht aus ihm krepelflejsch.

D. h. er zerfetzt, zermalmt seinen Gegner.

3446

3435

קריכן.

אז מען קען גוט קריכן, קריכט מען ארויף.

מען מיינט א מענשען, וואס קען אימליכן חנפֿענען און שמייכלט ויך בּיי אימליכן איין, און קומט אויף.

קרעדיט.

קרעדיט איז אן אייגעלע מאטעריע.

ד. ה. ניט אימליכער פֿערדינט קרעדיט צו האבּן.

קרעטשמע.

עס איז ניט די קרעטשמע!

קרעטשמע = p. karczma — עס איז ניט דאס ארט, וואס עס בּעדארף צו זיין.

קרעכץ.

איך האב פֿאר דיר קיין קרעכץ ניט איבּריג.

אזוי זאגט אייגער, וואס ער קען דעם אנדערן ניט העלפֿן, ווייל ער האט אייגענע צרות גענוג.

קרענק.

1 אז מען גיט קרענק, האט מען קרענק.

2 א לאנגע קרענק איז א ויבערער טויט.

3 די צווייטע קרענק איז ערגער פֿון דער ערשטער.

4 די קרענק קומט צענטנערוייז, אן געהט אונצ לויטוייז.

קרעפּל.

1 ווען מען שלאגט, קאכט מען קרעפּלעך.

בּיי יעדן איז א מנהג צו קאכן קרעפּלעך דרי מאל אין יאהר, נעמלוך: ערב־יום־כּפּור, ווען מען שלאגט כּפּרות, הושענא־רבּה, ווען מען שלאגט הושענות, און פּורים, ווען מען שלאגט המן. דער פֿאלקסוויץ ווייסט נאך צו א פֿיערטען פֿאל, — ווען מען שלאגט דאס ווייב. — פֿערגל. יוד׳ש 12.

2 קרעפּלעך ווערן אויך נמאס.

אפֿילו די בּעסטע זאך, ווען מען נעמט זי צו אפֿט און צו־פֿיל, ווערט זי נמאס. — פֿערגל. לעקער.

קרעפּלפֿלייש.

ער מאכט אוים איהם קרעפּלפֿלייש.

ד. ה. ער צעהאקט איהם אויף קלייע שטיקעלעך.

3446

3446

Kaschju.

1. Auf ale kaschjojss is du a tejrüz, — nor auf gretschene kasche is nit du kejn tejrüz, as men hot nit kejn geld, si zü kojfen.

   gretschene= p. gryczana; kasche= p. kasza.— Wortspiel zwischen »kaschju« und »kasche« Sinn: Die grösste Verlegenheit bereitet der Mangel am nötigen Kleingeld für die wichtigsten Bedürfnisse.

2. Auf a kaschju is a tejrüz.

3. Di beste kaschju auf der welt is kasche mit jauch.

   Vergl. Nr. 1.

4. „Far wus“ is kejn kaschju nit, ün „wurüm“ is kejn tejrüz nit.

   »Warum« ist keine Frage, »darum« ist keine Antwort.

3446

קַשְׁיָא.

1 אוֹיךְ אַלַע קַשְׁיות אִיז דָא א תֵּירוּץ, – נָאר אוֹיף נֶרֶעמְשָׁעְנע קַאשָׁע אִיז נִיט דָא קיין תֵּירוּץ, אז מָען הָאט נִיט קיין נֶעלְד, זי צוּ קוֹיפֶן.

נֶרֶעמְשָׁעְנע = p. gryczana ; קַאשָׁע = p. kasza – וְאוֹרְטְשַׁפִּיל: „קַשְׁיָא“ אוּן „קַאשָׁע“.

2 אוֹיךְ א קַשְׁיָא אִיז א תֵּירוּץ.

3 דִי בֶּעסְטֶע קַשְׁיָא אוֹיף דֶער וֶועלְט אִיז קַאשָׁע מִיט יוֹךְ.

פֶּערְוִיל. Nr. 1.

4 „פַּאר וָואס“ אִיז קיין קַשְׁיָא נִיט, אוּן „וָוארוּם“ אִיז קיין תֵּירוּץ נִיט.

Rud.

1. Asoj lang dus redel dreht sich, dreht es sich.
   So lange in einem Geschäfte die Maschine im Gange ist, kennt man die Lage des Kaufmanns nicht.
2. As men schmirt un di reder, sskripen sej nit.
   sskripen = p. skrzypieć. — Unter »schmiren« versteht man hier bestechen. — Vergl. Schmiren 1, 2.
3. A schlecht rud sskripet am ergsten.
   D. h. wer am wenigsten Verdienste hat, will von sich am meisten reden machen.
4. Men darf ihm huben, wi dus fünfte rud beim wugen.
5. Kük dich üm auf di hinterschte reder.
   D. h. erinnere dich an deine Vergangenheit.

Ruten.

1. Wen ejner rut dir, her, nor far dir bekler.
   Vergl. Ejzu 4; Ssejchel 2.
2. Rut mir güt, nor rut mir nit ub.
   So sagt ein Mädchen, das an einem jungen Mann Gefallen findet, aber befürchtet, dass die Eltern die Partie nicht zugeben werden.

Raaju.

1. Es is a raaju, fün der alter bube Chaju.
   bube = p. baba. — Wenn man einen vorgebrachten Beweis nicht gelten lassen will.
2. Fün „umar Abajej", is nit kejn raaju.
   Wenn jemand sich auf die Meinung einer Autorität beruft, welche der andere dennoch nicht akzeptieren will.

Rojsch-chojdesch.

1. Demult, wen drei tug rojsch-chojdesch wet sein!
   D. h. die Sache wird nie und nimmer geschehen. (Es gibt nämlich höchstens zwei, aber niemals drei Neumondstage.)

ראד.

1 אוי לאנג דאס רעדעל דרעהט זיך, דרעהט עס זיך.
ר. ה. אוי לאנג די מאשין פון א נעשעפט נעהט נאך, ווייסט מען נים, וי דער מצב פון שמעהט.
2 או מען שמירט אן די רעדער, סקריפען זיי נים.
סקריפען = p. skrzypieć — שמירען = p. baba — חנף נעבען. — ערגל. שמירען 1, 2.
3 א שלעכט ראד סקריפעט אם ערנסטען.
ווען א נידריגער מענש מישט זיך צו ערין אין קהלישע ואנען, שרייט ער אם מיסטען.
4 מען דארף אים האבען, ווי דאס פונפטע ראד ביים וואגען.
ער איז אין נאנצען איבריג.
5 קוק דיר אום אויף די הינטערשטע רעדער.
דערמאנן דיך, וואס די ביסט פריהער נעווען.

ראטען.

1 ווען איינער ראט דיר, הער, נאר פאר דיר בעקלער.
ערגל. עצה 4; שכל 2.
2 ראט מיר גוט, נאר ראט מיר נים אב.
זאנט א מיידעל, וו ער חתן נעפעלט אירע, נאר די עלטערן ואנען נים מסכים.

ראדע.

1 עם איז א ראדע, פון דער אלטער באבע חיה.
באבע = p. baba — שערצהאפטע רעדענסארט, ווען איינער דרינגט א ראדע, ואס זי נעהער זיך נאר נים אן צום ענין.
2 פון „אמר אבייי", איז נים קיין ראדע.
ווען איינער בעריפט זיך אויף דער מיינונג פון א בעריהמטען מענשען, אבער דער אנדערער ווייל די מיינונג נים אננענעמען.

ראש־חדש.

1 דעמאלט, ווען דריי טאג ראש־חדש ווערט זיין!
פון א זאך, ואס זי קען קיין מאל נים מקוים ווערען.

3460

2. Es hot gesolt sein rojsch-chojdesch, hot der huhn a krejh gegeben, is zü nischt geworen.
Scherzhafte Bemerkung beim Anhören einer komischen und unglaublichen Geschichte. — Aehnlich: Mojd 28.

Ruw.

1. A güter ruw müs kenen dem fünften schülchon-urüch auch.
Sinn: Ausser seiner sonstigen Gelehrsamkeit soll ein guter Rabbiner auch noch den Umgang mit Menschen studieren.
2. As a ruw thüt a schidüch mit a rendar, bleibt er tumid a nar.
3. As der ruw geht in schtreimel, geht di rebi'zin in sspodek.
sspodek = p. spodek. — D. h. wenn der Rabbi nur in seinen Büchern grübelt, so führt seine Frau das Regiment im Hause.
4. As der ruw geht araus fün der schühl, meg sich itlicher sezen auf sein schtühl.
5. As der ruw thüt a schidüch mit dem beder, halt sich der beder far a ruw.
Vergl. Nr. 2.
6. As men hot a hünd ün a teper in schtudt, darf men kejn ruw nit huben.
Scherzhaft: Ein Hund und ein Töpfer in einer Stadt machen den Rabbiner entbehrlich; der Hund frisst nämlich die t'rejfu gewordenen Speisen auf, und der Töpfer ersetzt den t'rejfu gewordenen Topf, kurz, der Rabbiner hat mit dem Beantworten der Fragen hinsichtlich der Speisegesetze nichts mehr zu tun.
7. As men krigt sich mit'n ruw, müs men halten mit'n beder, (oder: müs men schulojm sein mit'n schenker).
D. h. man muss sich wenigstens eine Partei warm halten.
8. In a ruw, wus ken singen, ün in a chason, wus ken lernen, is kejn b'ruchu nit.
Denn vom Rabbiner verlangt man keine Gesangskunst, und vom Vorbeter keine Gelehrsamkeit.
9. A feter ruw ün a mugerer galoch tojgen bejde nit.
Gewöhnlich ist umgekehrt der Fall; der Rabbiner ist infolge der sich auferlegten Kasteiungen mager, und der Geistliche ist wohlgenährt.
10. A ruw uhn a rebi'zin is a halbe maasse.
Die Kindermärchen erzählen häufig von einem Rabbi und seiner Frau. Fehlt letztere, so ist die Geschichte nur halb. — Vergl. Nr. 12.
11. A ruw is güt ubzüklauben, ober nit ubzüsugen.
Sinn: Es ist leichter, einen Rabbiner zu wählen, als — ihn loszuwerden.

3472

3460

2 עֶם הָאט גֶעזָאלְט זַיין רֹאשׁ־חֹדֶשׁ, הָאט דָער הָאהָן א קְרַייה גֶענֶעבֶּען, אִיז צוּ נִישְׁט גֶעוָאהְרְען.
פָּען מַאכְט דִי בֶּעמֶערקוּנג, וָען פָּען הָערְט אַיינֶעם זֶערְצֶעהְלֶען א זַאךְ, וָאס פָּען קָען אוֹמֶמֶעגְלִיךְ גְלוֹיבֶּען. — עֶהְנְלִיךְ: מוֹיד 28.

רַב.

1 א גוּטֶער רַב מוּז קֶענֶען דֶעם פּוּנְקְטֶען שְׁלְחָן־עָרוּךְ אוֹיךְ.
פָּען מֵיינְט אִין קַאטָאוְועס הִלְכוֹת דֶרֶךְ־אֶרֶץ.

2 אז א רַב טְהוּט א שִׁידּוּךְ מִיט א רֶענְדאר, בְּלַייבְט עֶר תָּמִיד א נַאר.

3 אז דָער רַב גֶעהְט אִין שְׁטֶרַייְמֶעל, גֶעהְט דִי רַבִּיצִין אִין סְפָּאדֶעק.
סְפָּאדֶעק = p. spodek — וָען דֶער רַב הָאט נָאר אִין זִין תּוֹרָה, אִיז דִי רַבָּנִית, אִיז דִי רַבִּיצִין דִי נַאנְצֶע פַּיהְרֶערִין אִינְם הוֹיז, אוּן דָאס הַייסְט, אז דָאס וַייב גֶעהְט אִין סְפָּאדֶעק.

4 אז דָער רַב גֶעהְט אֲרוּם פּוּן דֶער שׁוּהְל, מֶעג זִיךְ אִיטְלִיכֶער זֶעצֶען אוֹיף זַיין שְׁטוּהְל.

5 אז דָער רַב טְהוּט א שִׁידּוּךְ מִיט דֶעם בָּעדֶער, הַאלְט זִיךְ דֶער בָּעדֶער פַּאר א רַב.
פָּערְגְל. Nr. 2.

6 אז פָּען הָאט א הוּנְד אוּן א טֶעפֶּער אִין שְׁטָאדְט, דַארְף פָּען קֵיין רַב נִיט הָאבֶּען.
וָארוּם דֶער הוּנְד וָועט אוֹיפֶּעסֶען דָאס פְּלַיישׁ, וָאס אִיז מְרַסָּה גֶעוָאהְרְען, אוּן דֶער טֶעפֶּער וָועט מַאכְען א נַייעם טָאפּ; דֶערְמִיט פֶּערְגְלִיכְט מָען שׁוֹין נִיט הָאבֶּען קֵיין רַב, מֶען זָאל אִיהֶם פְּרָעגֶען א שַׁאלָה.

7 אז מֶען קְרִיגְט זִיךְ מִיטְן רַב, מוּז מֶען הַאלְטֶען מִיטְן בָּעדֶער. (אָדֶער: מוּז מֶען שָׁלוֹם זַיין מִיטְן שֶׁענְקֶער).

8 אִין א רַב, וָאס קֶען זִינְגֶען, אוּן אִין א חַזָּן, וָאס קֶען לֶערְנֶען, אִיז קֵיין בְּרָכָה נִיט.

9 א פֶּעטֶער רַב, אוּן א מָאגֶערֶער גַּלָח מוּזְען בַּיידַע נִיט.
וָארוּם גֶעוֹוֹעהְנְלִיךְ אִיז עָס פֶּערְקֶעהְרְט, דֶער רַב אִיז מָאגֶער אוּן דֶער גַּלָח אִיז פֶּעט.

10 א רַב אֶהְן א רַבִּיצִין אִיז א הַאלְבֶּע מַעֲשֶׂה.
קִינְדֶער־מַעֲשׂוֹת הַייבֶּען זִיךְ מֵיסְטֶענְס אָן: אֲמָאל אִיז גֶעוֶעזֶען א רַב מִיט א רַבִּיצִין; פֶּעהְלְט דִי רַבִּיצִין, אִיז דִי מַעֲשֶׂה נָאר הַאלְבּ. — פָּערְגְל. Nr. 12.

11 א רַב אִיז גוּט אֻבְצוּקְלוֹיבֶּען, אֲבֶּער נִיט אֻבְצוּזָאגֶען.

3472

3472

12. A ruw mit a rebi'zin is a ganze maasse — a ruw uhn a rebi'zin is a halbe maasse — di rebi'zin alejn is gur kejn maasse nit.

Vergl. Nr. 10. — Das Sprichwort hat noch einen Nebensinn. »Kejn maasse nit« heisst nämlich so viel, wie passabel.

13. Der ruw hot dus rojw bunojss.

Wortspiel zwischen »rabunüss« (Rabbinerwürde) und »rojw bunojss« (viele Töchter.) Man will nämlich bemerkt haben, dass Rabbiner meist viele Töchter besitzen.

14. Der ruw ruw't sich, der ber bert sich.

Scherzhaft. Jeder handelt nach seiner Veranlagung.

15. Halt mich far a ruw, ün hit mich wi a ganow.

Vergl. Getrauen; Chojschejd (sein); Maloch 4.

16. Wü er is ruw, sch'mad't sich di k'hilu.

Von einem Rabbiner, der es mit seinem Beruf nicht gar ernst nimmt. — Aehnlich: Regiren.

17. Wen dü west sein a ruw, wel ich dir di ss'furim nuchtrugen.

Sagt man spöttisch zu einem Talmudjünger, von dessen Fähigkeiten man sich blutwenig verspricht.

18. West dü a minüt schpeter weren ruw.

Scherzhafte Bemerkung, wenn ein Schüler vorgibt, mit dem Studium fortwährend so beschäftigt zu sein, dass ihm keine Minute Zeit bleibt, etwas anderes zu verrichten.

19. Nein (9) rabunim kenen kejn minjon nit machen, ober zehn schüsterss, jo.

Da zur Abhaltung eines Gottesdienstes zehn erwachsene Männer erfoderlich sind, so kommt es nur auf die Zahl, und nicht auf die Würde und den Beruf an.

20. Schluf, schluf, west sein a ruw.

So lullt man einen Knaben in den Schlaf ein.

Ribojnoj schel ojlom.

Ribojnoj schel ojlom! hejb mich nit, ün warf mich nit.

So fleht der bescheidene Mensch zu Gott, ihn nicht allzu hoch zu erheben, damit er nicht allzu niedrig falle.

Rabi. (Rebi).

1. Alz wi der rebi wil.

Sprache des unselbständigen Menschen, der sich stets nach der Meinung anderer richtet.

2. A rebi ün a doktor weren reich nor fün weiber.

Die Frauen gehören zu der besten Klientel des Wunderrabbi und des Arztes.

3484

3472

12 א רַב מִט א רַבִּי׳צִין אִיז א נאנְצַע מַעֲשֶׂה – א רַב אֶחָן א רַבִּי׳צִין אִיז א האַלְבָּע מַעֲשֶׂה – דִי רַבִּי׳צִין אַלַיין אִיז גָאר קֵין מַעֲשֶׂה נִיט.

ד. ה. וָעָן דִי רַבִּי׳צִין אִיז א שַׁיין וַייבָּעל, אִיז זִי אוֹיךְ נִיט אוֹנְעִנְטְמַאכְּעָן מִט דָעָר האַנְד. — פַּעְרְגְל. Nr. 10.

13 דָעָר רַב הָאט דָאם רוֹב בָּנוֹת.

וָאוֹרְטְשְׁפִּיל צְוִוישָׁען "רַבָּנוּת" אוּן "רוֹב בָּנוֹת".

14 דָעָר רַב רַבְּט זִיךְ, דָעָר בָּעָר בָּעְרְט זִיךְ.

אִימְלִיכֶּער מְדוּט דָאם, צוּ וָאם עֶר אִיז מְסוּגָל.

15 האַלְט מִיךְ פַּאר א רַב, אוּן הִיט מִיךְ וִוי א גַּנָּב.

פַּעְרְגְל. נָעמְרוּיעָן; חוּשַׁד (עַיִין); מַלָאךְ 4.

16 וואוּ עֶר אִיז רַב, שְׁמַדְּט זִיךְ דִי קְהִלָּה.

עֶהֱנְלִיךְ: רָעגְנִיעָן.

17 וָען דוּ וָעסְט זַיין א רַב, וָעל אִיךְ דִיר דִי סְפָרִים נָאכְטְרָאגָען.

זָאגְט מָען צוּ־נְ־א יְשִׁיבָה־בָּחוּר, וָאם מָען הָאפְּט פוּן אִיהְם נִיט, עֶר זָאל וָעכָען א נְרוֹיסָער לַמְדָן.

18 וָעסְט דוּ א מִינוּט שְׁפָּעטָער וָעכָען רַב!

בָּעמָערְקְט מָען שָׁעְרְצָהאפְּט צוּ־נְ־אַיינָעם, וָאם עֶר זָאגְט תָּמִיד א תֵּירוּץ, אוּ עֶר אִיז זָעהָר בָּעשָׁעפְטִיגְט מִיטְן לָעכָען, אוּן דָעריבָּער קָען עֶר נִיט מְהַן אֲפִילוּ דִי קְלֵיינְסְטָע זַאךְ, וָאם מָען פָּעְרְלַאנְגְט פוּן אִיהְם.

19 נִיין רַבָּנִים קָענָען קֵין מִנְיָן נִיט מַאכָּען, אָבָּער צָעהֶן שׁוּסְטָעְרָם, יָא.

20 שְׁלָאף, שְׁלָאף, וָעסְט זַיין א רַב.

אוֹי וִוינְט מָען אִין א קִינְד אִין שְׁלָאף.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הַייב מִיךְ נִיט, אוּן וָארְף מִיךְ נִיט.

רַבִּי. (רֶבִּי)

1 אַלְץ וִוי דֶעָר רַבִּי וִויל.

אוּ מָען פָּעְרְלַאנְגְט זִיךְ תָּמִיד אוֹיף דָעם אַנְדָעְרְנָס דֵּעָה.

2 א רַבִּי אוּן א דָאקְטָאר וָעכָען רַייךְ נָאר פוּן וַייבָּעְר.

וַיִיל מַיְיסְטָעְנָס גְלוּיבָּען דִי וַייבָּעְר אִינִים רַבִּי אוּן אִין דָעם דָאקְטָאר.

3484

3484

3. Dem rebi'ns essen ün dem ferds trinken ken men aushalten, ober dem rebi'ns trinken ün dem ferds essen, is ümmeglich.

Scherzhaft. Der Wunderrabbi ist mässig im Essen, sein Durst aber ist nicht so leicht zu löschen und kostspielig; beim Pferde ist das Gegenteil der Fall.

4. Der rebi trinkt alejn aus dem wein, ün hejsst dernuch di andere solen frejlich sein.

5. Der rebi meg!

Vergl. Mojsche.

6. Mit dem rebi'n ken der ergster talmid güt.

7. Mein rebi is schojn lang geschtorben.

So sagt jemand, der fremden Rat entbehren zu können glaubt. — Vergl. Kinder-schichlech.

8. „Al kejn bejrach" — der rebi hot lib a schwach.

Von einem Rabbi, der gerne ins Gläschen guckt.

9. Rebi, di küh is eier!

Bezieht sich auf eine Anekdote, in der erzählt wird, wie ein Rabbiner sein ursprüngliches strenges Urteil günstiger gestaltete, als man ihm sagte, dass der in Frage stehende Gegenstand, nämlich die Kuh, ihm selbst gehöre.

10. Rebi, tomer ferkehrt?

Mit diesen Worten unterbrach ein Talmudschüler die Disputation, die er mit seinem Lehrer führte, um ihn aufmerksam zu machen, dass die Prämisse von Anfang an falsch sei.

11. Rebi, thüt aus dem mentlik — er is nit eier.

So sagt man zu jemandem, der sich mit fremden Federn schmückt, in fremden Kleidern einherstolziert u. dgl.

Rabim.

A rabim fihrt schtendig aus.

Vergl. Juchid.

Rebi'zin.

1. A rebi'zin hot a lange hand ün a kurz ojer.

D. h. die Frau des Rabbiners nimmt wohl gerne Geschenke an, sie bleibt aber taub für die Anliegen der Parteien.

2. Besser sich unzügeheren (unzükehren) mit der rebi'zin, ejder mit'n ruw.

Die Anverwandtschaft mit der Rabbinerin ist in manchen Beziehungen noch angenehmer, als die mit dem Rabbiner selbst.

Rübel.

A rübel is nit kejn geld, ün a grober jüng is nit kejn brüder.

3497

Mit beiden lässt sich kein grosser Staat machen.

3484

3 דָעם רַבִּינִם עֶסֶן אוּן דָעם פֶּערְדָם טְרִינְקְען קֶען מֶען אוֹיסְהַאלְטֶען, אָבֶּער דָעם רַבִּינִם טְרִינְקְען אוּן דָעם פֶּערְדָם עֶסֶן אִיז אוּמְמֶעגְלִיךְ.

4 דָער רַבִּי טְרִינְקְט אַלֵיין אוֹיף דָעם וַיין, אוּן הַיימְט דָערְנָאךְ דִי אַנְדֶערֶע זָאלֶען פְֿרֵיילִיךְ זַיין.

5 דָער רַבִּי מָעג!

פַֿעְרְגֶל. מֹשֶׁה.

6 מִיט דָעם רַבִּין קֶען דָער עֶרְנְסְטֶער תַּלְמִיד נוּט.

7 מַיין רַבִּי אִיז שׁוֹין לַאנְג נֶעשְׁטוֹרְבֶּען.

אוֹי זָאגְט אַיינֶער, וָואס לָאזְט זִיךְ שׁוֹין נִיט אַרַיינֶרֶדְען. — פַֿעְרְגֶל. ק׳נְדְ ע׳ר־שְׁ׳כְלָעְכְ׳.

8 „עַל בֵּן בֵּרְךְ" — דָער רַבִּי הָאט לִיב א שְׁוַואךְ.

„שְׁוַואךְ", „שְׁוָועכְען" הַיימְט אִין מַאנְכָע נֶעגֶענֶדֶן: „טְרִינְק", „טְרִינְקְען".

9 רַבִּי, דִי קוּה אִיז אַיִיעֶר!

בֶּעצִיהְט זִיךְ אוֹיף אַן אַנֶעקְדָאטָע, אז א רַב הָאט פְֿרִיהֶער נֶעפְּסָקְ׳עְט, אז א קוּה מָאר מֶען שַׁבָּת נִיט אַרוֹיסְצִיהֶען פַֿוּנְם נְרוּב, אִין וָועלְכֶען דִי קוּה אִיז אַרַיינֶגֶאלֶען. וִי מֶען הָאט אִיהְם אֲבֶּער נֶעזָאגְט, אז דִי קוּה אִיז זַיין אַיינֶענְע, הָאט עֶר נֶעשְׁמֶידְעְט דָעם פְּסַק אוּן הָאט זִי נֶעלָאזְט אַרוֹיסְצִיהֶען פַֿוּנְם נְרוּב.

10 רַבִּי, טָאמֶער פֶּערְקֶעהְרְט?

אוֹי הָאט אֲמָאל א תַּלְמִיד אִינְם פִּלְפּוּל דָעם רַבִּין אוֹיפְֿגֶעהַאלְטֶען, אז טָאמֶער אִיז דִי גַאנְצֶע הַלָכָה פֶּערְקֶעהְרְט?

11 רַבִּי, טְהוּט אוֹיס דָעם מֶענְטְלִיךְ — עֶר אִיז נִיט אַיִיעֶר.

וָועְן אַיינֶער בֶּענוּצְט זִיךְ מִיט פְֿרֶעמְדֶע זַאכֶען.

רַבִּים.

א רַבִּים פֵּירְט שְׁטֶענְדִיג אוֹים.

פַֿעְרְגֶל. יְחִיד.

רַבִּ׳צִין.

1 א רַבִּ׳צִין הָאט א לַאנְגֶע הַאנְד אוּן א קוּרְץ אוֹיֶער.

זִי נֶעמְט נֶערְן חוֹרֶשׁ, אֲבֶּער זִי פֶֿערְשְׁמֶעהְט נִיט דִי מַעֲנוֹת פּוּן דִי צַדָקִים.

2 בֶּעסֶער זִיךְ אוֹנְצוּנֶעהֶערֶען (אָנְצוּקְעהֶרֶען) מִיט דָער רַבִּ׳צִין, אַיידֶער מִיטְן רַב.

רוּבֶּעל.

א רוּבֶּעל אִיז נִיט קֵין נֶעלְד, אוּן א נְרָאבֶּער יוּנְג אִיז נִיט קֵין בְּרוּדֶער.

3497

3497

Rojges.

Besser der erschter rojges, ejder der anderer.

Sind zwei Menschen, z. B. Eheleute aus gewichtigen Gründen auseinander gegangen, so ist es besser, sie bleiben sich fern, als dass sie sich wiederholten Zwistigkeiten aussetzen sollen.

Rühen.

1. Er rüht nit, wi an ümrüh.
2. Er rüht nit, wi der Ssambatjojn.

Beide Redensarten gebraucht man von aufgeregten, unruhigen Menschen. — Vergl. Ssambatjojn.

Rüach.

1. As ich wel dich nit nemen, wet dich der rüach nemen.

So sagt der verschmähte Bräutigam zu einem armen und hässlichen Mädchen, indem er ihr nahe legt, dass ausser ihm, sie höchstens noch der Teufel »nehmen« d. h. holen kann.

2. As der rüach hot genemen di küh, los er schojn nemen dus kelbel auch.

Aehnlich: Hünd 14.

3. Der rüach nemt ales zü, nor a schlecht weib nemt er nit.

Vergl. Weib 4; Schlechts 3.

4. Wü is der rüach, ün wü is mein tate?

Erwidert der gekränkte Sohn, dessen Vater geflucht wird, der Teufel möge in ihn fahren.

5. Men müs far dem rüach's wegen auch samlen.

Sinn: Man soll sparen und sammeln, um im Unglücks- oder Krankheitsfall versorgt zu sein.

6. Es hot ihm getrugen (oder: gechapt), wi a rüach a m'lamejd.

Scherzhafte Redensart, wenn jemand vor Schreck Reissaus nimmt.

7. Far'n rüach's wegen is schtendig du. (Var: ...fehlt kejn mul nit.)

Mancher gönnt sich nicht, das Leben zu geniessen, und auf einmal ereilt ihn eine Krankheit, oder ein anderes Unglück, und seine Ersparnisse sind zum Teufel.

Rewach.

Der rewach bleibt kleben un di reder.

Wenn z. B. die Reisekosten bei einem Geschäfte grösser sind, als der Gewinn.

Rüt.

Mit zwej rüter schtruft (oder: schmeisst) men nit.

Rojs.

Ale rojsen schmeken, ober sej schtechen.

Keine Rose ohne Dornen.

3510

3497

רוֹגֶז.

בָּעסָער דָער עֶרשְׂטָער רוֹגֶז, אַיידָער דָער אַנדָערער.

רוֹהֶען.

1 עֶר רוֹהְט נִיט, וִי אַן אוּמרוּה.

2 עֶר רוֹהְט נִיט, וִי דָער סַמבַּטיוֹן.

פַּערגל. סַמבַּטיוֹן.

רוּחַ.

1 אַז אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט נֶעמֶען, וֶועט דִיךְ דָער רוּחַ נֶעמֶען.

אזוי זָאגט א חָתָן צו־נ־א מִיאוּס־ער און אָרעמָער מיידל.

2 אַז דָער רוּחַ הָאט נֶענֶעמֶען דִי קוּה, לָאז עֶר שוֹין נֶעמֶען דָאם קֶעלבֶּעל אִיךְ.

עֶהנְלִיךְ: הוּנד 14.

3 דָער רוּחַ נֶעמְט אַלֶעם צוּ, נָאר אַ שְׁלֶעכְט וַייב נֶעמְט עֶר נִיט.

פַּערגל. נוי־ב 4; שְׁלֶעכְטְס 3.

4 וואוּ אִיז דָער רוּחַ, אוֹן וואוּ אִיז מַיין מַאטֶע?

עֶנטפֶּערְט אַייגָער, וָען מָען שֶׁעלְט אִידֶם אִין מַאטֶען אַריין.

5 מָען מוּז פַּאר דָעם רוּחַס וֶועגֶען אוֹיךְ זַאמְלֶען.

עֶס הָאט אִידֶם נֶעמָאכְט (אָדֶער: נֶעהַאפְּט), וִי אַ רוּחַ אַ מְלַמֶּד.

שֶׁערצהַאפְּטֶע נֶעדֶענקָארְט, וָען אַייגָער עֶנטלוֹיפְט נִיךְ פַּאר שְׁרֶעק.

7 פַּאר רוּחַס וֶועגֶען אִיז שְׁטֶענדִיג דָא. (וַיאר: פֶֶעהלְט קַיין מָאל נִיט.)

אָפְּט פֶֶערגִינְט מָען זִיךְ נִיט נֶעלְד אוֹיסצוּנֶעבֶּען אוֹיף א נַייטֶינֶער זַאךְ, צום סוֹף קוּמְט א קְראַנקהַייט, אָדֶער אַן אַנדֶער אוּמגְלִיק, אוֹן דָאם נֶעלְד נֶעהְט אַוועג אוֹיפְן רוּחַ.

רָוַח.

דָער רָוַח בְּלַייבְּט קְלֶעבֶּען אַן דִי רֶעדֶער.

וָען דִי הוֹצָאוֹת בֵּיים נֶעשֶׁעפְט נֶעמֶען אַוועג דָאם פֶֶערדִינְסְט.

רוּט.

מִיט צְוַויי רוּטֶער שְׁטְרַאפְּט (אָדֶער: שְׁמַייסְט) מָען נִיט.

רוֹיז.

אַלֶע רוֹיזֶען שְׁמֶעקֶען, אָבֶּער וַיי שְׁטֶעכֶּען.

3510

3510

Rojt.

1. Oder rojt, oder tojt!
   Wenn jemand sich in gewagte Geschäfte einlässt, va banque spielt.
2. Rojt, wi feier.

Rojter.

1. A rojten (oder: gelen) müs men jüngerhejt ferschreiben.
   Die Rothaarigen gelten beim Volke als tückisch und verschlagen. Darum rät das Sprichwort, einen Rothaarigen bei Zeiten in ein Buch einzuschreiben, damit er später, als Graukopf, nicht ableugnen kann, in der Jugend rote Haare gehabt zu haben.
2. A rojter (oder: geler) is a ramaj.
3. Far a rojten sol men sich hiten.
   Beide Sprichwörter drücken die Volksmeinung aus, dass Rothaarige Betrüger, Ränkeschmiede sind. — Vergl. Geler.

Rojch.

Dort, wü es is a rojch, is feier auch.
Vergl. Feier 1.

Rojfej.

Freg nit dem rojfej, nor dem chojle.
Befrage nicht den Arzt, sondern den Kranken, was ihm zuträglich sei.

Rüfen.

Rüft men dich nit zü, rik-że dich nit zü.
D. h. menge dich nicht in fremde Angelegenheiten, wenn man dich nicht um Rat fragt.

Rachamunüss.

1. Wer es wil huben rachamunüss far sich, müs huben rachamunüss auf andere.
   Nach einer rabbinischen Sentenz.
2. Rachamunüss is amul achsurijüss.
   Mitleid, nicht am richtigen Platz, verwandelt sich oft in Grausamkeit.

Rib.

Wi kümen di riben in dem sak?
Wenn man sich wundert, wie zwei nicht zu einander passende Dinge oder Personen in Verbindung gebracht worden sind.

3521

3510

רוֹיט.

1 אָדער רוֹיט — אָדער טוֹיט.
זאָגט מען פֿון אַן אומזיכערן געשעפֿט; נעראַם עם, אִיז דער מענש גלייקלעך, נעראַם עם נים, געהט ער אַמאל צו נרונד.

2 רוֹיט, ווי פֿייער.

רוֹיטער.

1 א רוֹיטען (אָדער: נעלבן) מוז מען יונגערהייט פֿאַרשרייבן.
תלמדו רחמים אלו על אלו, והקדוש ברוך הוא מתמלא עליכם רחמים (בראשית רבה, פרשה ל, ג).

2 א רוֹיטער (אָדער: נעלבער) אִיז א רַמאי.
ן אַלנעמיינע פֿאלקסמיטונג.

3 פֿאר א רוֹיטען זאל מען זיך היטן.
ווייל ער אִיז א רַמאי. — פֿערנל. נ ע ל ב ע ר.

רוֹיך.

דאַרט, וואו עם אִיז א רוֹיך, אִיז פֿייער אויך.
לית תננא בלא אשא (זהר, בראשית, ע' א'). — פֿערנל. פֿ י י ע ר 1.

רוֹפֿא.

פֿרעג ניט דעם רוֹפֿא, נאר דעם חוֹלה.

רוֹפֿען.

רוֹפֿט מען דיך ניט צו, ריק־זשע דיך ניט צו.
ה. ה. מיש דיך ניט אַריין אין זאכן, וואָס מען פֿרעגט דיך ניט קיין עצה.

רַחֲמנות.

1 וועה עם ווייל האבען רַחֲמנות פֿאַר זיך, מוז האבען רַחֲמנות אויף אַנדערע.
התמלאו רחמים אלו על אלו, והקדוש ברוך הוא מתמלא עליכם רחמים (בראשית רבה, פרשה ל, ג).

2 רַחֲמנות אִיז אַמאל אַכְזָריות.
ה. ה. וען מען האט אויף אייגעם רַחֲמנות, וואס ער פֿערדינט עם ניט, טרוט מען דעריבער מיט אָפּט א גרעסערע הָעה, ווי א מוֹבֶה.

ריב.

וי קומען די ריבען אין דעם זאק?
וען מען וואונדערט זיך, אז צוויי פֿערשידענע זאכען, אדער מענשען, צ. ב. בייַ א שידוך, זענען זיך צוזאמענגעקומען.

3521

3521

Reiben (sich).

Reib dich nit un grojsse leit, wurüm dus loch wet ale mul gresser weren.

Vergl. Nugid 2.

Reich.

1. Wus reicher men wert, wus karger is men.
   Vergl. Kabzon 9.
2. Wilst reich weren? — sei siben juhr a chasir.
   Scherzhafter Ratschlag, um reich zu werden.
3. Wer es wert reich fün g'sejlu ün r'zichu, lebt nit in m'nüchu.
4. Reich ken men nor weren fün „chap-lap", ober nit fün „kap-kap".
   chap-lap = p. chapaj-łapaj; »kap-kap« = vom Polnischen kapać.— D. h. bei einem Geschäfte muss man schnell zugreifen und nicht auf kleine Verdienste warten, die tropfenweise einfliessen. — Vergl. Ojscher 11.

Rejnkejt.

Rejnkejt hit ub dus gesünd.

Reissen.

1. Er reisst (oder: trent) fün ihm passess.
   pass = p. pas. — D. h. er schindet von ihm die Haut.
2. Er reisst fün tojt ün fün lebedig.
   Er zieht seinen Vorteil rücksichtslos bei jeder Gelegenheit.

Reissen (sich.)

Er reisst sich auf di gleiche wend.

Er rennt die Wände ein, vor Schmerz oder vor Wut.

Rejf.

As di rejfen zeschpringen, zefalt dus fass.

Von den Zerwürfnissen, welche in einer Familie entstehen, wenn das Oberhaupt nicht mehr da ist.

Ring.

Bricht sich a ring, zereisst sich di ganze kejt.

Sinn wie das vorhergehende Sprichwort.

R'chilüss.

3533 R'chilüss is di ergste midu.

3521

רֵייבָּען (זִיך).

רֵייב דִיךְ נִיט אַן גְרוֹיסָע לֵייט, וָואוּם דָאם לָאזְ וָועט אַלָע מָאל גְרֶעסָער וָוערֶען.

פֶּערְגִל. נְגִיד 2.

רֵייך.

1 וָואס רֵייכָער מָען וָוערט, וָואס קַארְגָער אִיז מָען.

פֶּערְגִל. קַבְּצָן 9.

2 וִוילְסְט רֵייך וָוערֶען? — זַיי וִיבָּען יָאהְר אָנַאמְלָען א פָּערְמָעגָען.

וָועסְט דוּ זֶיר אֵין דִי וִיבָּען יָאהְר אָנַאמְלָען א פָּערְמָעגָען.

3 וָער עָס וָועט רֵייך פּוּן גְוָולָה אוּן רְצִיחָה, לֶעבְט נִיט אִין מְנוּחָה.

4 רֵייך קֶען מָען נָאר וָוערֶען פּוּן „חַאפּ־לַאפּ", אָבְּער נִיט פּוּן „קַאפּ־קַאפּ".

חַאפּ־לַאפּ = p. chapaj-łapaj; „קַאפּ־קַאפּ", פּוּנְם פּוֹילִישֶׁען — kapać מָען מֵיינְט דָערְמִיט, אַז רֵייך קֶען מָען נָאר וָוערֶען פּוּן גָרוֹיסָע וָועשָׁעפְטֶען, אָבָּער נִיט אַז מָען זָיךְ אִיבּ מִיט קְלֵייגִקֵייטֶען. — פֶּערְגִל. עוּבָּר 11.

רֵייגְקֵייט.

רֵייגְקֵייט הִיט אִיבּ דָאם גָעוּונְד.

רֵייסָען.

1 עָר רֵייסְט (אֶדָער: טְרֶענְט) פּוּן אִירְם פָּאסָעם.

פָּאס = p. pas — וָען אַיינָער בָּאהַאנְדֶלְט דָעם אַנְדֶערְן מִיט אַכְזָריוּת.

2 עָר רֵייסְט פּוּן טוּיט אוּן פּוּן לֶעבֶּעדִיג.

מָען מֵיינְט א מֶענְשֶׁען, וָואס פָּאר זַיין אִינְטֶערֶעסְע וָועגָען גָעטְ עָר פּוּן אִימְלִיכָען אַנְדֶערְן.

וָואס עָר קֶען אֶזָן א שׁוּם חִילוּק.

רֵייסָען (זִיך).

עָר רֵייסְט זִיךְ אוֹיף דִי גְלֵייכָע וָועגְד.

פָּאר וָועהְטָאג אֶדָער פָּאר בָּעס.

רֵייף.

אז דִי רֵייפָען צֶעשְׁפְּרִינְגָען, צֶעפָּאלְט דָאם פָּאס.

צ. ב. אִין א מִשְׁפָּחָה צֶעפָּאלָען דִי קִינְדֶער וָען דָער פָּאטֶער שְׁטַארְבְּט, וָואס עָר הָאט זַיי פָּרִיהֶער צוּזַאמְטֶענֶעהַאלְטָען.

רִינְג.

בְּרִיכְט זִיךְ א רִינְג, צֶערֵייסְט זִיךְ דִי גַאנְצֶע קֵייט.

דָער גָעמְלִיכָער זִין וִוי דָאם פְּרִיהֶערֶע שְׁפְּרִיכְוָוארְט.

רְכִילוּת.

רְכִילוּת אִיז דִי עֶרְנְסְטֶע מִדָּה.

3533

Regiren.

Wen der sol die schtudt regiren, kenen di andere friren.
Aehnlich: Ruw 16.

Regen.

Auf regen ün auf dem tojt hot men nit wus Got zü beten, (bejde kümen alejn).

Regenen.

As es regent, regent es ümetüm.
Soll das Sprichwort vielleicht bedeuten, dass gewisse Naturerscheinungen sich in der Welt überall wiederholen?

Red.

1. Mit güte red nemt er bei ihm di n'schumu araus.
2. Mit güte red ken men auch di azumojss arausnemen.
Beide Sprichwörter werden von Leuten gebraucht, die mit ihren süssen Reden sticheln und wehe tun.

Reden.

1. A bissel geredt ün a ssach gemejnt.
Von Leuten, die ihre tiefen Gedanken in kurze Worte fassen.
2. Asoj lang men lebt, tur men nit reden; as men schtarbt, ken men nit reden.
Man meint das Murren gegen das Schicksal.
3. As men redt a ssach, redt men fün sich.
D. h. wenn man zu viel spricht, kommt zuletzt Selbstloh heraus.
4. Ejner redt rüssisch, (oder: pojlisch) wi a jüd, der anderer redt jüdisch, wi a goj.
Verspottet die korrumpierte Redeweise der Juden in Russland und Polen.
5. Ich red ahin ün aher, ün er schteht wi a ber.
Von einem stumpfsinnigen, oder teilnahmslosen Menschen.
6. Geredt is geredt, ober nit gethün.
7. Hinter di ojgen meg men reden afilü auf'n pojlischen melech.
D. h. wenn der Betreffende abwesend ist, braucht man sich im Reden keinen Zwang anzutun.
8. Wus weniger men redt, is alz gesünder.
9. Wus men redt bei tug, chulojm't sich bei nacht.
Nach talmudischer Ansicht entstehen die Träume aus den Gesprächen, die man Tags zuvor geführt hat.
10. Men redt fün pein, asoj wi fün wein.
Vor Schmerz redet man irre, wie im Rausch.
11. Es is a wehtug zü reden, ün schweigen plazt di gal

3549

3533

רעגירן.

וען דער זאל די שטאדט רעגירן, קענען די אנדערע פֿרירן.
עהנליך: רב 16.

רעגען.

אויף רעגען אזן אויף דעם טויט, האט מען נים וואס צו בעטן, (ביידע קומען אליין).

רעגענען.

אז עס רעגענט, רעגענט עס אומעטום.
איז פֿערשטעה נים, וואס דאס שפּריכוואָרט מיינט.

רעד.

1 מיט גוטע רעד נעמט ער בי אים די נשמה ארוים.
פון א הונד.

2 מיט גוטע רעד קען מען אויך די עצמות ארויסנעמען.
זין ווי דאס פֿריהערע שפּריכוואָרט.

רעדן.

1 א ביסעל גערעדט און א סך נעמיינט.
עהנליך הייסט עס אים תּלמוד: אמור מעט, ועשה הרבה (אבות פרק א', משנה ט"ו); צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה (בבא מציעא, פ"ה, א', נדרים כ"א, ב').

2 אזוי לאנג מען לעבט, טאר מען נים רעדן; אז מען שמאַרבט, קען מען נים רעדן.
מען מיינט: זיך קלאגען אויף נאט פֿרויך־הוא.

3 אז מען רעדט א סך, רעדט מען פון זיך.

4 אייגער רעדט רוסיש (אדער: פויליש) ווי א יוד, דער אנדערער רעדט יודיש ווי א גוי.
אזוי לאכט מען פון די יודן, וואס רעדען שלעכט רוסיש און פויליש.

5 איך רעד אהין און אהער, און ער שטעהט ווי א בער.

6 גערעדט איז געדעדט, אבער נים געטהון.

7 היינטער די אויגען מעג מען רעדען אפילו אויפֿן פוילישען מלך.

8 וואס ווייניגער מען רעדט, איז אלץ געזונדער.

9 וואס מען רעדט בי טאג, חלומט זיך בי נאכט.
כל החלומות הולכין אחר הפה (ברכות, נ"ה ב').

10 מען רעדט פון פיין, אזוי ווי פון ווין.
ד. ה. דער וואס ליידט פיין אדער שמערץ רעדט נים צו דער זאך, ווי א שכור.

11 עס איז א ווהטאג צו רעדן, און שווייגען פלאצט די גאל.

3549

3549

12. Er redt far feier ün far wasser.
D. h. er schwatzt ohne Ueberlegung.
13. Fün fil reden, kümt araus lejden.
14. Red chotsch tuterisch ün terkisch!
chotsch = p. choć. — Mach', oder sprich was du willst, es hilft dir nichts.
15. Red nit in di ojgen kejn chanüfu, ün thü nit hinter di ojgen kejn r'zichu.
16. Redele jak redele, abi dobre mejnele.
jak = p. jak; abi = p. aby; dobre = p. dobry. — Dieses halb ruthenische, halb jüdische Sprichwort wird in Podolien auch von den Bauern gebraucht. Sinn: Mag die Rede sein wie sie will, wenn nur der Gedanke gut und redlich ist.
17. Reden is silber, schweigen is gold.
Vergl. Schweigen 6.

Ruu.

Fün ale ruojss, kümen araus tojwojss.

Rendar.

1. As men is m'chabejd a rendar mit hagbuhu, sugt er, er is hejserig.
Will man einem unwissenden Pächter die Ehre zuteilen, in der Synagoge die Thorarolle vom Lesepulte aufzuheben, so lehnt er es bescheiden ab, unter dem Vorwande, er sei heiser. Er glaubt nämlich einen hebräischen Segen dabei sprechen zu müssen, wovor er eine heillose Angst hat.
2. A rendar bedarf zü huben in sich di maalojss fün Awruhom uwinü ün fün Mojsche rabejnü.
D. h. der Gastwirt muss gastfreundlich sein, wie der Patriarch Abraham und den Gästen gegenüber bescheiden, wie Moses.

Rendel.

1. Asoj lang dus rendel is nit ausgebiten, gilt es.
Kaum ist aber ein Dukaten gewechselt, ist er bald hin.
2. A rendel is klejn, — ober gewichtig (oder: theier.)
3. A rendel arauf, a rendel arub, — abi sich nit gedüngen.
abi = p. aby. — Scherzweise unter Kaufleuten gebraucht, wenn sie sich über den Preis einer Ware nicht einigen können.
4. Dus rendel meg sein noch asoj rojt, müs men es ausbeiten far a brojt.
D. h. der Dukaten kann noch so teuer gehalten werden, wegen eines Laibes Brot muss er doch gewechselt werden.

3562

3549

12 ער רעדט פֿאר פֿייער און פֿאר וואסער.
ד. ה. אֶהֶן איבערלעגונג. וואס עס קומט איהם אין מויל אַרײַ
13 פֿון פֿיל רעדען, קומט ארויס ליידען.
14 רעד חאטש טאטעריש און טערקיש!
חאטש = p. choć — ד. ה. די מעגסט מרוין און זאגען, וואס די ווילסט, וועט עס דיר דאך ניט העלפֿען.
15 רעד ניט אין די אייגען קיין חנופֿה, און טרוג ניט הינטער די אויגען קיין רציחה.
16 רעדעלע יאק רעדעלע, אבי דאברע מיינעלע.
יאק = p. jak; אבי = p. aby; דאברע = p. dobry — וואס שפּריכוואורט עפּרוימט פֿרומע יידען, אזוי וי אויך די פויערן אין פּאדאליען. רעד זין רעדפֿן איז: די רעד מעגען אפֿילו ניט אזוי גוט ארויסקומען, אבי די מחשבה איז גוט און עהרליך.
17 רעדען איז זילבער, שווייגען איז גאלד.
עהנליך וואגט רער תּלמוד: מלה בסלע, משתוקא כתרין. (מגלה, י"ת, א'). — עֲיִין. שְׁוויי״גְען 6.

רומ.

פֿון אלע רעות, קומען ארויס טובות.

רענדאר.

1 אז מען איז מכבד א רענדאר מיט הגבהה, זאגט ער, ער איז הייזעריג.
ווייל ער מיינט, אז ער וועט דערפֿי׳ האבען צו מאכען עפּעס א ברכה, וי בי׳ מפּחד׳, אין דערפֿאר האט ער שטארק מורא.
2 א רענדאר בעדארף צו האבען אין זיך די מעלות פֿון אברהם אבינו אז פֿון משה רבנו.
ד. ה. ער מוז זיין א מכנים־אורח, וי אברהם אבינו און ענו פֿאר די גאסט, וי משה רבנו.

רענדעל.

1 אזוי לאנג דאס רענדעל איז ניט אויסגעבּיטען, גילט עס.

2 א רענדעל איז קליין — אבער געוויכטיג. (אדער: טהייער.)

3 א רענדעל ארויף, א רענדעל אראב, — אבי זיך ניט גערוגענען.
אבי = p. aby — אזוי זאגען אין קאמאוועס סוחרים צווישען זיך.

4 דאס רענדעל מעג זיין נאך אזוי רויט, מוז מען עס אויסבייטען פֿאר א ברויט.

3562

3562

R'füu.

Ubbrechen ün ubschprechen is a wolwele r'füu.

Das Brechmittel und das »Besprechen« des bösen Auges sind in der Volksmedizin die probatesten und wohlfeilsten Mittel, da sie von den Weibern umsonst verabreicht werden.

Raschi.

1. „Kol-s'man schehan'schumu b'kirbi" — macht Raschi: ess (oder: reib) Motje!

Motje = verdorben vom Namen Mord'chaj.—»Raschi macht« heisst: Raschi erklärt. — Dem mit einem guten Appetit Gesegneten, gibt das Sprichwort im Namen Raschis den scherzhaften Rat, bis zum letzten Atemzug der Schüssel zuzusprechen.

2. Raschi is nit m'schügu!

Wenn man sich über ein seltsames Vorkommnis wundert, sagt man sich schliesslich, es wird damit wohl seine Richtigkeit haben, ungefähr wie man manche dunkle Stelle in Raschis Kommentar auf Treu und Glauben hinnimmt, weil — »Raschi ist nicht verrückt«.

3. Raschi macht ün macht, ün men geht fort naket ün burwess.

»machen« hat hier die doppelte Bedeutung von »kommentieren, erklären« und von »anfertigen, anschaffen« z. B. Kleider, Schuhwerk u. dgl. — Das Sprichwort drückt scherzhaft die Verwunderung aus, dass, obgleich Raschi beständig »macht«, man dennoch Mangel an Kleidern und Schuhen leidet.

4. Raschi macht far sich, ün Pojtifar macht far sich.

Raschi bemerkt in seinem Kommentar zu B.M. I. 39, 1. dass Potiphar ein Verschnittener war. An einer andern Stelle (B. M. I. 41, 45) heisst es wieder, Joseph habe die Tochter desselben Potiphar geheiratet. Der Volkswitz erklärt diesen Widerspruch folgendermassen: »Raschi macht für sich, und Potiphar macht ebenfalls für sich.«

Ruschu.

1. As der ruschu kükt in wasser arein, pejger'en di fisch.

Scherzhaft. Selbst die Fische krepieren beim Anblick des Bösewichts.

2. Besser a klüger ruschu, ejder a güter schojte.

3. Dem ruschu geht es auf der welt, dem zadik auf jener welt.

Drückt den Glauben aus, dass der Ruchlose hienieden den Sieg davon trägt, der Gerechte dagegen erst im Jenseits seinen Lohn findet. — Vergl. Zadik 4.

3562

רְפוּאָה.

אָבְּרְעָבְּעֶן אוֹן אָבְּשְׁפְּרָעֶבְּעֶן אִיז אַ וָואלְוָועלֶע רְפוּאָה.

וַויל מַיסְטָעֶנס בָּעְאַרְגָען דָאס דִי וַוייבֶּער בַּיי קְלֵיינֶע קִינְדֶער אוּמְזִיסְט.

רַשִׁ"י.

1 כָּל־זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי" — מַאכְט רַשִׁ"י: עֶס (אֶדֶר: רַייבּ) מָאטְיֶע!

מָאטְיֶע = פֶַּערְדַארְבֶּען פּוֹן מָרְדְכַי. — דָאס אִיז אַ כְּלַל פּוֹן אַ פֶַּרְעסֶער. „רַייבֶּען" חַייסְט דָא יֶעמַאנְד עֶסֶן.

2 רַשִׁ"י אִיז נִיט מְשוּגָּע!

דָער פֵּירוּשׁ פּוֹן רַשִׁ"י אִיז בַּיי יֶעדֶן יֶעהֶר נֶעשֶׁעצְט, דֶערְבֶּער זָאגְט דָאס פֶַּאלְק, אַז וָען רַשִׁ"י שְׁטֶעלְט זִיךְ אוֹיף אַ פְּסוּק, וַויסְט עֶר מִן הַסְּתָם פַֿאר וָואס, וָואהִין — עֶר אִיז נָאר נִיט מְשוּגָּע.

3 רַשִׁ"י מַאכְט אוֹן מַאכְט, אוֹן מֶען נֶעהְט פֶַּארְט נַאקֶעט אוֹן בָּארְוָועם.

„רַשִׁ"י מַאכְט" הַייסְט בַּיים פֶַּאלְק, אַז עֶר מַאכְט אַ פֵּירוּשׁ אוֹיף אַ פְּסוּק: מֶען וואוֹלְט דֶערְמִט זִיךְ דֶערְבֶּער, אַז חָאטשְׁ עֶר „מַאכְט אוֹן מַאכְט" אַזוֹי פֶַּיל, אוֹן מֶען דָאס פֶַּארְט נִיט וָואס אָנצוּטְהוּן.

4 רַשִׁ"י מַאכְט פַֿאר זִיךְ, אוֹן פּוֹטִיפַֿר מַאכְט פַֿאר זִיךְ.

אִינִים פֵּירוּשׁ פּוֹן רַשִׁ"י נֶעפִּינְט מֶען, אַז פּוֹטִיפַֿר אִיז נֶעוֶועזֶען א סָרִיס (בראשית ל"ט א'). אוֹן מֶען וואוֹלְט דֶערְמִט זִיךְ, וִוי עֶס דָאט זִיךְ צוּזַיְיטִם נֶעפִּינְט אַז פָּאטְיפַֿר (בראשית, מ"א, מ"ה). דָאס פָּאלְק פֶַּערְטֶעטְיגְט דִי־קַשְׁיָא אוֹן זָאגְט: רַשִׁ"י מַאכְט פַֿאר זִיךְ אוֹן פּוֹטִיפַֿר מַאכְט בָּעוּנְדֶער פַֿאר זִיךְ.

רָשָׁע.

1 אוּ דָער רָשָׁע קוּקְט אִין וַואסֶער אַרַיין, פַֿאנְגֶען דִי פִֿישׁ.

מֶען מֵיינְט דָא אִין־קַאטָאוָועס, אוּ אֲפִילוּ דִי פִֿישׁ דֶערְשְׁרֶעקְען זִיךְ פַֿאר זַיין פָּנִים.

2 בָּעסֶער א קְלוּגֶער רָשָׁע, אַיידֶער א נוּטֶער שׁוֹטֶה.

3 דָעם רָשָׁע נֶעהְט עֶס אוֹיף דֶער וֶועלְט, דֶעם צַדִּיק אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט.

פֶַּערְגֶל. צַדִּיק 4.

„Scha!“.

Passach schin, „scha!“.

Mit dieser Redensart gebietet man Schweigen, indem man den Zeigefinger an den Mund legt.

Schuden.

Nuch a schuden wert men klüg.

Vergl. Ferd 4; Küh 2.

Schaden.

1. Asoj wi er hert nit, asoj sol es ihm nit schaden.

Wird hinzugefügt, wenn man in Abwesenheit eines Menschen seine physischen Eigenschaften lobt, um ihn dadurch vor dem »bösen Auge« zu bewahren.

2. Drei sachen schaden kejn mül nit: schluf, bronfen ün a bud.

Aehnlich: Passen 1.

Schaalu.

1. A schaalu is t'rejfu.

Wer zu viel fragt, der bekommt zuweilen Unangenehmes zu hören.— Aehnlich: Badk'enen.

2. Wer es fregt a ssach schaalojss, bekümt a ssach t'schüwojss.

Vergl. Fregen 3.

Schand.

1. Es is nit asa schand zü ganw'enen, wi zü chanf'enen.
2. Schand is nit kejn rojch, — si esst nit di ojgen aus.

So sagt der unverschämte Mensch.

Schander-bander.

Schander-bander, a kapuru far ejnander!

Dieses Sprichwort wird in Oesterreich-Ungarn von zwei schlimmen Gesellen (wie z. B. Gendarm und Pandur) gebraucht, die einander an Bosheit nichts nachgeben.

„שַׁא!“

פַּתַח שִׁין, „שַׁא!“

דִּי רֶעדֶנְסַארְט זָאגְט מָען, וָען מָען הַייסְט אַיינֶעם שְׁווײגֶען. נֶעווֹעהְנְלִיךְ לֶעגְט מָען דֶעם
פֿינְגֶער צו דִי לִיפֶּען, און דֶערְמִיט נִיט מָען צו פֶּערְשְׁטֶעהֶען, מָען זָאל דֶאם מוֹיל הַאלְטֶען.

שָׁאדֶן.

נָאךְ א שָׁאדֶן וֶועְרְט מָען קְלוג.

פֶּערְגְל. פֶּערְד 4; קוּה 2.

שַׁאדֶן.

1 אוֹי־וִי עֶר הֶערְט נִיט, אזוֹי זָאל עֶם אִיהְם נִיט שַׁאדֶן.

וָען מָען רֶעדְט פֿון אַיינֶעם נִשְׁט הִינֶטֶער דִי אוֹיגֶען, צ. ב. אז עֶר אִיז א נֶעזונְדֶער מֶענְש, א נִשְׁט עֶסֶער א. ז. ו. זָאגְט מָען דִי רֶעדֶנְסַארְט, כְּדֵי מָען זָאל אִיהְם אַבְּהִיטֶען פַֿאר אן עִין־הָרָע.

2 דְרֵיי זַאכֶען שַׁאדֶן קֵין מָאל נִיט: שְׁלָאף, בְּרַאנְפֶּען אוּן א בָּאד.

עֶהְנְלִיךְ: פַּאסֶען 1.

שַׁאדֶה.

1 א שַׁאדֶה אִיז מְרַפֵּד.

בֵּיי נֶעוִויסֶע זַאכֶען מָאר מָען נִיט פֶֿרֶענֶען צוֹ־פֶֿיל עֶצוֹת בֵּיי דֶער וֶועלְט, ווֵיל מָען וֶועְט נֶעווִיס אִבֶּרֶעדֶען דֶערְפּוֹן. — עֶהְנְלִיךְ: בַּדְ'ק'ענֶען.

2 וֶער עֶס פְֿרֶענְט א סַךְ שַׁאלוֹת, בֶּעקוֹמְט א סַךְ תְּשׁוּבוֹת.

פֶּערְגְל. פְֿרֶענֶען 3.

שַׁאנְד.

1 עֶס אִיז נִיט אַזא שַׁאנְד צוּ גַּנְבֶּ'ענֶען, ווִי צוּ חֲנֻפֶּ'ענֶען.

2 שַׁאנְד אִיז נִיט קֵין רוֹיךְ, — זִי עֶסְט נִיט דִי אוֹיגֶען אוֹים.

שַׁאנְדֶער־בַּאנְדֶער.

שַׁאנְדֶער־בַּאנְדֶער, א כַּפָּרָה פַֿאר אַיינַאנְדֶער!

שַׁאנְדֶער = וְשַׁאנְדאר; בַּאנְדֶער = פַֿאנְדור, הַייסְט אִין אוּנְגַארְן א פָּאלִיצַייעֶלֶנֶער. — אִין עֶסְטֶרַייךְ נֶעבְּרוֹיכְט מָען דִי רֶעדֶנְסַארְט פּוֹן צְווֵיי שְׁלֶעכְטֶע חֲבֵרִים, וָאס אַיינֶער אִיז אזוֹי פַֿיל וֶועְרְט, ווִי דֶער אַנְדֶערֶער.

3579

Schuf.

1. As men schert di schuf, zitern di lemer.
   Sinn: Wenn die Grossen heimgesucht werden, zittern die Kleinen vor demselben Los. — Gegensatz zu: Scheps 2.
2. Ejn parschiwe schuf macht ale schuf parschiwe.
   parschiwe = p. parszywy. — Ein räudiges Schaf steckt die ganze Herde an.
3. Wi sol dus schefele rühig essen, as der wolf schteht derbei?
4. Fil güte schuf gehen arein in ejn schtal.
   Sinn: Gute Menschen vertragen sich leicht.

Scharben.

An alter scharben lebt iber a neiem top.

Schuwüojss.

Schuwüojss is der bester jojm-tojw.
Weil man an diesem Festtage an keine besondern Speisen, wie zu Ostern, und an keinen besondern Ort, wie am Laubhüttenfest gebunden ist.

Sch'wat.

1. Im Sch'wat, trinkt sich der oks un sat.
   Gewöhnlich schmilzt der Schnee in diesem Monat und die Flüsse schwellen an.
2. Sch'wat nje brat, Uder (Ador) nje bruder.
   nje brat = p. nie brat. — Diese Kalenderregel will sagen, dass in diesen beiden Monaten auf das Wetter kein Verlass ist, da sie noch Frost und Schnee bringen können.
3. Sch'wat schenkt nit dus seinige.
   D. h. der Monat Sch'wat lässt mit sich nicht spassen. — Vergl. Tejwejss.

Schaboss.

1. Uhn schabussim ün uhn jumim-tojwim.
   Bemerkt man scherzhaft, wenn sich jemand jünger machen will, als er ist: Ja wohl, so alt mag er sein, nur Samstage und Feiertage nicht gerechnet.

2. As der schaboss-kojdesch geht ahin, kümt di libe woch aher.
   Sinn: Kaum geht der heilige Sabbat zu Ende, so steht schon die Woche mit ihren Sorgen vor der Tür.

3590

3579

שָׁאף.

1 אז מען שֶׁערט די שָׁאף, צִיטערן די לֶעמער.
אז עס קומט א שְׁלעכטע ציים אויף די ייִדן, האבן די אַרעמע לײַט אויך מורא, אז עס קען זיי מרעפֿן. — דער היפּוך פֿון: שׁ ע פּ ס 2.

2 אי״ן פּאַרשיוועץ שָׁאף מאכט אַלע שָׁאף פּאַרשיוועץ.
פּאַרשיוועץ = p. parszywy — אײַן שלעכטער מענש מאכט קאליע די נאַנצע חבֿרה.

3 וִי זָאל דָאס שֶׁעפּעלע רוהיג עסן, אז דער וָאלף שטייט דערבײַ ?

4 פִֿיל גוטע שָׁאף נעהען אַרײַן אין אײַן שמאל.
גוטע, אַרבעטלוכע מענשען פֿערטראגן זיך אוו לעבן בשלום, אַפילו אין אן ענגער דירה.

שְׁאַרְבֶּען.

אן אלטער שְׁאַרְבֶּען לעבט איבער א נייעם טאפּ.

שָׁבוּעוֹת.

שָׁבוּעוֹת אִיז דָער בָּעסְטָער יוֹם־טוֹב.
ווייל מען מעג עסן וָאס מען וויל, ווען מען וויל אוו וואו מען וויל.

שַׁבָּת.

1 אִים שַׁבָּת, מְרִינְקט זִיךְ דָער אָקס אַן זָאט.
נעוועהנליך צעגעהען די שניי־מענער אים חֹדש שבט אוו די טייכען זענען שוין פֿול מים וואסער.

2 שַׁבָּת נִיט בְּרָאט, אָדָר (אַדָר) נִיט בְּרוּדָער.
נִיט בְּרָאט = p. nie brat — מים דער קאלענדעררעגעל דריקט דאס פֿאלק אוים.
אז מען טאר זיך נים פֿערלאָזן אויף דעם וועטער אין די צוויי חדשים שבט אוו אדר, ווייל בייד קענען נאך ברינגען פֿרעסט אוו שנייִ.

3 שַׁבָּת שֶׁענְקט נִיט דָאס זַיִינִיגְע.
פֿענגל. ט ב ת.

שַׁבָּת

1 אָהָן שַׁבָּתִים אוּן אָהָן יָמִים־טוֹבִים.
ווען אייגער פֿערלייגנט זייג יאהרען אוו זאגט, אז ער איז ווענינער אלט, פֿעסטקט דערויף דער אנדערער אין קאפּאווע, אז ער מוז אזדאי נים רעכענען די שבתים אוו די ימים־טובים.

2 אז דָער שַׁבָּת־קוֹדֶש גָעהְט אַהִין, קוּמְט די לִיבֶּע וָואךְ אַהָער.
ד. ה. קוים האט מען אים שבת פֿערגעסען די ארגעס, קומט שוין אן די וואך, וואס מען מוז זיך ווידער אין זיי דערמאהנען. — דאס איז נענעמען פֿון א ווייבּ־שֶׁעֶר תְּפִלָּה.)

3590

3590

3. As men hot nit auf schaboss, hot men nit auf süntug.
Vergl. Freitug 1.

4. As men esst schaboss tschulent, is men bis mitwoch sat.
Weil die schweren Sabbatspeisen bis Mittwoch im Magen liegen bleiben.

5. As men esst schaboss kügel, is men di ganze woch sat.
Wie das vorhergehende Sprichwort.

6. As men fuhrt im schaboss, sizt man in der wochen in der hejm.
Wenn man am Samstag den Plan zu einer Reise fasst, (was eigentlich verboten ist), so kommt er nicht zur Ausführung.

7. As men klert im schaboss zü-fil, arbejt men weniger in der wochen.
Aus dem Grunde, weil man am Samstag an Geschäft und werktätige Arbeit nicht denken darf.

8. Wus men handelt im schaboss, geht in der wochen zürik.
Vergl. Nr. 12.

9. Mach schaboss derfün!
So sagt man zu jemandem, der mit einer Sache prahlt, aus der sich nicht das Geringste machen lässt.

10. Schaboss uhn a kügel, is wi a fojgel uhn fligel.
Scherzhafter Vergleich.

11. Schaboss iber der ganzer welt!
D. h. die Ruhe am Sabbat ist über die ganze jüdische Welt verbreitet.

12. Schaboss geredt — fier wochen frei.
Da am Samstage keine Geschäfte gemacht werden dürfen, so sind die an diesem Tage etwa getroffenen Abmachungen nicht bindend, und es steht beiden Parteien vier Wochen frei, zurückzutreten.

13. Schaboss hot afilü der ruschu in gejhenojm auch rüh.

14. „Schaboss" lernt er, „makojss" ken er.
Scherzhaft von einem tölpelhaften Schüler. »Schaboss« und »Makojss« sind die Titel von zwei Talmudtraktaten. Der Witz liegt hier darin, dass »makojss kenen« im Volksmunde so viel bedeutet, wie »nichts können, keinen blauen Dunst haben«.

15. Schaboss-schtech halten nit.
Man meint eine in Eile gemachte Arbeit, so wie ein Schneider kurz vor Anbruch des Sabbats sich mit dem Nähen beeilt. — Vergl. Schtoch 3.

Schaboss-schiru.

1. Schaboss-schiru, is dus eis gleich wi a wire.
Um diese Zeit ist nämlich die Eisdecke am stärksten.

3604

3590

3 אז מען דאָט ניט אויף שַׁבָּת, דאָט מען ניט אויף זונטאג.
פֶּערגל. פֿרייטאג 1.

4 אז מען עסט שַׁבָּת טשאָלענט, איז מען ביז מימוואך זאט.
ווייל משאָלענט איז א שווער עסען, ליגט עס אין מאָגען ביז מימוואך.

5 אז מען עסט שַׁבָּת קוגעל, איז מען די גאַנצע וואך זאט.
דער אייגענער זין ווי דאָס פֿריהערע שפּריכוואָרט.

6 אז מען פֿאהרט אים שַׁבָּת, זיצט מען אין דער וואכען אין דער היים.
מען מייגט דא, אז מען דאָט שַׁבָּת אין זין צו פֿאהרען.

7 אז מען קלערט אים שַׁבָּת צו־פֿיל, אַרבייט מען וועניגער אין דער וואכען.
זין ווי דאָס פֿריהערע.

8 וואס מען האַנדעלט אים שַׁבָּת, גייהט אין דער וואכען צוריק.
פֶּערגל. Nr. 12.

9 מאך שַׁבָּת דערפֿון!
זאגט מען צו־נ־איינעם, וואס ער בעריהמט זיך מיט א זאך, וואס זי האט קיין שום ווערטה ניט אוו מען קען פֿון איהר קיין נוצען ניט האבען.

10 שַׁבָּת אהן א קוגעל, איז ווי א פֿויגעל אהן פֿליגעל.

11 שַׁבָּת איבער דער גאנצער וועלט!
ד. ה. עס איז אומעטום רוהיג אוו שטיל.

12 שַׁבָּת נערעדט — פֿיער וואכען פֿרי.
וויל מען טאר אייגענטליך אים שַׁבָּת קיין נעשעפֿט ניט מאכען, דערפֿאר שטעהט עס פֿיער וואכען פֿרי צוריקצוטרעטען, וען מען האט דאָך אים שַׁבָּת א נעשעפֿט נעשלאָסען, אוו דאָס ווערט ניט נעהאלטען פֿאר קיין חתימה.

13 שַׁבָּת האט אפֿילו דער רשע אין גיהנום אויך רוה.
כל ימות השבת אנו (הרשעים) נידונין, ובשבת אנו נוחין. (בראשית רבה מ"א, ו')

14 „שַׁבָּת" לערנט ער, „מכות" קען ער.
מען זאגט דאָס פֿון א בחור מיט א שמאל קעפֿעל, וואס ער לערנט אפֿילו די מסכת „שבת", אבער ער קען א מכה ד. ה. ער איז פֿאַרט א נראבער יונג.

15 שַׁבָּת־שטעכ האלטען ניט.
ד. ה. וואס דער שנײדער נעהט אין אייליגיש, וען דער שַׁבָּת קומט שוין אן. — פֶּערגל. שנא ך 3.

שַׁבָּת־שִׁירָה.

1 שַׁבָּת־שירה, איז דאָס אייז גליך ווי א ווירע.
נעווהנליך זענען שַׁבָּת־שירה גרויסע פֿרעמט, אוו דאָס אייז איז שמארק אוו גלאט.

3604

3604

2. Schaboss-schiru warft men di fejgelech kasche.

kasche = p. kasza. — Da um diese Zeit gewöhnlich strenge Kälte herrscht, so gilt es beim Volke als ein gutes Werk, den Vöglein Körner zu streuen.

Schadchon.

1. As di schadchunim schlugen sich, zegeht sich der schidüch.

Die Ehevermittler intrigieren gegen einander, damit die Partie auseinander gehe.

2. As der schadchon sol huben züzülegen zü-n-ale n'dan'ss, wolt er in gold gegangen.

Gewöhnlich geben die Ehevermittler eine grössere Mitgift an, als in Wirklichkeit vorhanden ist, was zur Folge hat, dass die Partie nicht zustande kommt. Hätten sie aber das Geld, die Mitgift zu ergänzen, so würden sie alle Partien zusammenbringen, und an dem Geschäfte reich werden.

3. As der schadchon fihrt zü-n-ojf di m'chütunim, behalt er sich auf'n bojdem.

Denn er fürchtet, seine Lügen werden an den Tag kommen.

4. A schadchon is wi a mihl.

Das Schwatzen gehört zu seinem Handwerk.

5. A schadchon müs sein a ligner.

6. Dem schadchon schtruft Got nit far seine ligen.

Gott sieht ihm die Lügen nach, weil er ohne dieselben sein Geschäf nicht fördern kann.

7. Der schadchon fihrt zü-n-ojf a wand mit a wand, ün sugt dernuch: „schlugt eich kop un der wand!"

Hat er nur sein Honorar erhalten, so ist ihm das eheliche Glück des jungen Paares ganz gleichgiltig.— Vergl. Sch'maden 2.

„Schehechejunü".

Es is a „schehechejunü" iber ihm zü machen.

Sagt man von einer wohlgestalteten, schönen Person. — Vergl B'ruchu 3.

„Schehakojl".

Kojdem lakojl, is güt a „schehakojl".

Vor allen Dingen ist gut, sich ein Gläschen zu Gemüte zu führen

Schübenik.

Er is a schübenik.

schübenik = p. szubienicznik. — D. h. er ist ein Galgenstrick.

Schühl.

1. Wus nehnter zü der schühl, alz weiter fün Got.

Aehnlich: Mojdim 1.

3616

3604

2 שבת־שירה ואר׳פט מען די פֿייגעלעך קאשע.

קאשע = p. kasza — דאס פֿאלק רעכענט דאס פֿאר א מצוה, וויל עס איז דער מאלס ווערה קאלט און די ארעמע פֿייגעלעך האבען ניט וואס צו עסען.

שׂדכן.

1 או די שׂדכנים שלאגען זיך, צעגעהט זיך דער שידוך.

וויל זיי אליין מאכען אירם קאליע.

2 או דער שׂדכן זאל האבען צוצולעגען צו־נ־אלע נדנים, זאלט ער אין נאלד נעגאנגען.

נעוועהנליך לאזען זיך שידוכים ניט אויספֿירען, וויל דער נדן איז זעלטין, דער שׂדכן זאל אבער האבען צוצולעגען, זאלט ער זיי אלע אויסנעפֿירט און זאלט בייד נעוואגען.

3 או דער שׂדכן פֿירט צו־נ־אויף די מחותנים, בעהאלט ער זיך אויפֿן בוידעם.

וויל ער האט מורא, זייגע ליגען זאלען ניט ארויסקומען.

4 א שׂדכן איז wi a mihl.

ער רעדעט בעשטענדיג מיט דער צונג און רעדט צו־פֿיל.

5 א שׂדכן מוז זיין א ליגנער.

6 דעם שׂדכן שטראפֿט נאט ניט פֿאר זייגע ליגען.

וויל די ליגען נעהעלפֿען צו זיין מלאכה.

7 דער שׂדכן פֿירט צו־נ־אויף א וואנד מיט א וואנד, און זאגט דערנאך: „שלאגט אייך קאפ אן דער וואנד!"

צוי ער האט זיין שׂדכנות אבגענעמען, נעהט אירם שוין ניט אן, וו׳ דאס פֿאר־פֿאלק לעבט צוויישען זיך. — פֿערגל. שׂ מ ד׳ ע ן 2.

„שׂהחינו".

עס איז א „שׂהחינו" אירבער אירם צו מאכען.

ר. ה. ער נעהט שיין און פֿיש אויס, וי א שייגע פֿרי. — פֿערגל. בּ ר כ ה 3.

„שׂהכל".

קודם לכל, איז גוט א „שׂהכל".

„שׂהכל" מיינט מען דא: א מיטל בראנפֿען, וואס מען מאכט אירבער אירם די ברכה „שׂהכל".

שׂובּעניק.

ער איז א שׂובּעניק.

שׂובּעניק = p. szubienicznik — א ווילדער, אויסנעלאסענער יונג. וואס ער איז נעוויסה, מען זאל אירם אויפֿהענגען.

שׂוכל.

1 וואס נעהענגט צו דער שׂוכל, אלץ ווייטער פֿון נאט.

עהנליך: מודים 1.

3616

3616

2. Wi di schühl is, asoj schpringt men „kudojsch“.
Sinn: Wie die Gemeinde, so ihre Sitte und Brauch.

Schwuger.

A schwuger is kejn kurojw nit — sugt der litwak; (wurüm wemen ich wel beten, wet er schlufen mit mein schwester).

Schwalb.

Ejn schwalb ken kejn sümer nit machen.

Schwarz.

1. Men meg sein schwarz, abi huben a güt harz.
abi = p. aby.
2. Schwarz geht kejn mul nit aus der mode.
Regel der Schnittwarenhändler. Das Sprichwort hat noch den Nebensinn, dass Kummer, Sorge und Trauer niemals aufhören.
3. Schwarz, wi a kojl.
4. Schwarz, wi ssmole.
ssmole = p. smoła.

Schwarzkejt.

Asa juhr auf mir, — chüz schwarzkejt.
So erwidern Schneider, wenn man ihre Arbeit, z. B. den schwarzen Rock kritisiert.

Schwiger.

1. A bejse schwiger treibt züm get.
2. A schwiger ün a schnür in ejn haus, senen wi zwej kez in ejn sak.
3. A schwiger mit a schnür, fuhren nit auf ejn führ.
4. Di schwiger hot fergessen, as si is amul alejn gewesen a schnür.
5. Zwischen a schwiger ün a schnür, gehert an eiserne thir.
Alle diese Sprichwörter kennzeichnen die böse Schwiegermutter.

Schweigen.

1. As men schweigt, krigt men dem besten chejlek.
Zum Lohn für die Geduld und die Bescheidenheit.
2. Geschwigen hejsst auch geredt.
Manchmal liegt im Schweigen auch Beredsamkeit.
3. Der wus schweigt, mejnt auch epes.
4. Mit schweigen ferredt men sich nit.

3633

3616

2 וד דִי שׁוּל אִיז, אזוי שְׁפִּרינגט מען „קדוש“.
וי קָהָל אִיז, אזוי זָענען די מִנְהָגִים אִין שְׁטָאדְט.

שְׁוָאגָער.

א שְׁוָאגָער אִיז קִין קָרוֹב נִיט — זָאגט דָער לִיטָוואק; (וואורום זָעמָען אִיךְ זָעל בָּעטָען, וָעט עָר שְׁלָאפָען מִיט מַיין שְׁוועסטָער).

שְׁוַואלְב.

אַ י״ן שְׁוַואלְב קָען קִין זוּמָער נִיט מַאכָּען.

שְׁוַוארְץ.

1 מָען מָעג זַיין שְׁוַוארְץ, אַבִּי הָאבָּען א גוּט הַארְץ.
p. aby = אַבִּי

2 שְׁוַוארְץ גֶעהְט קִין מָאל נִיט אוֹים דָער מָאדָע.
בַּיי שְׁנִיט־סוֹחֲרִים אִיז א רָעגֶל, אז שְׁוַוארְצָע מַאטָערְיָע אִיז א וִיכְטִיגָע סְחוֹרָה. דָאס שְׁפְּרִיכְוָוארְט הָאט אָבָּער נָאךְ אן אַנדָערן זִין, אז רָעמָלִיךְ שְׁוַוארְצָע, ד. ה. מְדוּרֶגֶת זָארְגָען הָערָען קִין מָאל נִיט אוֹיף.

3 שְׁוַוארְץ, וִוי א קוֹיל.

4 שְׁוַוארְץ, וִוי סְמָאלָע.
p. smoła = סְמָאלָע

שְׁוַוארְצָקַייט.

אַנָא יָאהְר אוֹיף מִיר, — חוּץ שְׁוַוארְצָקַייט.
אזוי ווִינְשָׁען זִיךְ שְׁנַיידָערִם, וָען מָען וָעצְט זַיי אוֹים א פָּעהְלָער, אז דָאס שְׁוַוארְצָע מַלְבּוּש לִיגְט נִיט גוּט.

שְׁוִויגָער.

1 א בַּייזָע שְׁוִויגָער טְרַייבְט צוּם גָּט.

2 א שְׁוִויגָער אוּן א שְׁנוּר אִין אַי״ן הוּיז, וָעגָען זַיי צְוַיי קָעץ אִין אַי״ן זַאק.

3 א שְׁוִויגָער מִיט א שְׁנוּר, פָּאהְרָען נִיט אוֹיף אַי״ן פּוּהְר.

4 דִי שְׁוִויגָער הָאט פָּערְגֶעסָען, אז זִי אִיז אֲמָאל אַלַיין גֶעוֶעזָען א שְׁנוּר.

5 צְווישָׁען א שְׁוִויגָער אוּן א שְׁנוּר, גֶעהֶערְט אִין אַייזָערְנָע תְּהִיר.
דִי אַלָע שְׁפְּרִיכְוָועְרְטָער זָאגְט מָען פּוּן בַּייזָע שְׁוִויגָערִם.

שְׁוַוייגָען.

1 אז מָען שְׁוַוייגְט, קְרִיגְט מָען דָעם בֶּעסְטָען חֵלֶק.

2 גֶעשְׁוִויגָען הַייסְט אוֹיךְ גֶערֶעדְט.

3 דָער וָואס שְׁוַוייגְט, מֵיינְט אוֹיךְ עֶפּעס.

4 מִיט שְׁוַוייגָען פָּערְרֶעדְט מָען זִיךְ נִיט.

3633

3633

5. Far schweigen kümt amul mehr ss'char, wi far reden.
Mit dem Verschweigen eines Geheimnisses erwirbt man sich oft ein grösseres Verdienst, als mit Reden.

6. Schweigen is güt, reden is noch besser.
Gegensatz zu: Reden 17.

7. Schejn schweigen is schwerer, wi schejn reden.

Schwimer.

Der grojsser schwimer wert züm ssojf dertrünken, (ün der grojsser kleternik wert der'harg'et.)
Schildert das traurige Ende solcher Menschen, die mutwillig ihr Leben aufs Spiel setzen.

Schwindel.

Himel ün erd ün schwindel!
Sagt man von einem Kaufmann, der sich mit Lug und Trug durchbringen will.

Schwehr.

1. A güten schwehr is schwer zü huben, a schlechten schwehr is schwer zü begruben.
Drückt die boshafte Meinung eines Schwiegersohnes über seinen Schwiegervater aus.

2. As men kükt araus auf'n schwehrs schtiwel, geht men burwess.
Wenn man bloss auf die Erbschaft nach dem Schwiegervater wartet, ergeht es inzwischen schlecht.

Schweren.

1. Auf dem, wus men schwert, is oft pünkt ferkehrt.
2. Schweren is ehrlich, halten is schwerlich.

Schojchejt.

1. A schojchejt tur kejn p'gimu nit huben,
Sinn: Wer in der Gemeinde ein Vertrauens- oder Ehrenamt bekleidet, der muss selbst makellos sein.

2. Der ergster schojchejt is der baal-takse.
Der »baal-takse« heisst in Russland der Pächter der Fleischbänke, der durch die hohen Fleischpreise sich beim Volke sehr verhasst macht.

Schojchet'ke.

Di schojchet'ke bleibt fort hejbam!
Triumphierender Ausruf, wenn man etwas gewaltsam durchgesetzt hat. Bezieht sich auf eine Anekdote.

3645

3633

5 פֿאר שווײַגן קומט אַמאל מעהר שכר, וי פֿאר רעדן.
מען מײַנט א סוד, וואס עס איז וערט ווײַטער, מען וואל אים עס אויסזאגן. — דאס פֿאלק רופֿט דעם שכר פֿאר דעם שווײַגן: „לא־יחרץ־נעלד". — מעמים שאדם שותק ומקבל שכר על שתיקתו (זבחים, קמ"ו, ב').

6 שווײַגן איז גוט, רעדן איז נאך בעסער.
דער היפוך פֿון: רעדן 17.

7 שיין שווײַגן איז שווערער, וי שיין רעדן.

שוויגער.

דער נרויסער שוויגער ווערט צום סוף דערטרונקען, (און דער נרויסער קלעמערניק ווערט דער־הרגעט.)

שווינדעל.

הימעל און ערד און שווינדעל!
אזוי זאגט מען פֿון א סוחר, וואס ער נעהט נאר דערויף אויס, די וועלט צו בעשווינדלען.

שווערן.

1 א גוטען שווערן איז שווער צו הייבן, א שלעכטען שווערן איז שווער צו בענרייבן.

2 או מען קוקט ארויס אויפֿן שווערס שטיוועל, נעהט מען נאך בארוועם.

שוועגער.

1 אויף דעם, וואס מען שווערט, איז אפֿט פונקט פֿערקעהרט.
2 שווערן איז עהרליך, האלטען איז שווערליך.

שוחט.

1 א שוחט מאר קיין פּנימה נים האבן.
פּנימה מיינט מען דא א פֿלעק אויף זיין נעוויסען.
2 דער ערנסטער שוחט איז דער בעל־טאקסע.
אין די רוסישע קלייניע שפּעדטעלע פֿלעגט מען צו פֿערפֿאכטען דאס בשר־ע פֿלייש, און דער פּעכטער. דער בעל־טאקסע, פֿלעגט אויף דעם פֿלייש צו זעצען נרויסע פּרייזען, וואס די ארעמע לייט האט דאס שפּאנרק נעדריקט. דערביי איז ער בי־ דעם פֿאלק ועהר פֿערהאסט נעוועזען.

שוחטקע.

די שוחטקע בלייבט פֿארט הייבאם!
בעציהט זיך אויף אן אנעקדאטע. — מען זאנט דאס, או מען פֿיהרט אויס א זאך בּיד רמה.

3645

Schuach.

Keiner weisst nit, wemen der schüch kwetscht, nor der, wus geht in ihm.

Schuldig.

1. Ich bin schüldig Got di n'schumu — hob ich doch a weib deraus!

So sagt ein mit Schulden belasteter Mensch, der gleichsam sein Weib als Sicherheit ansieht, oder — anbietet.

2. Er is schüldig Got di n'schumu, — ün dem kazow dus fleisch.

Man sagt das scherzhaft von einem, der über die Ohren in Schulden steckt.

Schüldiger.

A schüldiger, is wi a sindiger.

Vergl. B a a l - c h o j w 2.

Schojmejr-chinom.

1. A schojmejr-chinom is wi a hengleichter.

Das Sprichwort ist mir unverständlich.

2. A schojmejr-chinom, hot kinim.

Scherzhaft, weil ein solcher Hüter keinen Lohn für seine Mühe bekommt.

Sosjnej.

1. As der sosjnej falt, tur men sich nit frejen, (ober men helft ihm nit auf.)

Nach Spr. Sal. 24, 17. darf man sich über den Fall des Feindes nicht freuen, doch, meint das Sprichwort, lässt man den Gefallenen meistens liegen.

2. Besser der sosjnej sol bei mir güts sehen, ejder ich bei ihm schlechts.

Schüster.

1. Ich bin auch nit kejn schüster!

So sagt jemand, der seine Stelle behaupten will und sich keine Zurücksetzung gefallen lässt. — Vergl. W'chujss.

2. Ale schüsterss gehen burwess.

3. Der schüster redt fün der kopete, der beker redt fün der lopete.

kopete == p. kopyto; lopete == p. łopata. — Jeder spricht von dem, was in seinem Berufe liegt.

4. Zwischen ale schüsterss is der bester schneider Jossʼel der stolјer.

stolјer == p. stolarz. — Scherzhaftes Sprichwort.

שוסטער.

1 איך בין אויך נישט קיין שוסטער!

זאג אזוי יעדער, וועמס דער שכל וויל נישט שטיין, אין פון וועלכן ער וויל. — קיינ׳ן.

2 אלע שוסטערס גייען בורעס.

3 דער שוסטער רעדט פון דער קאפעטע, דער בעקער רעדט פון דער קאפעטע.

קאפעטע == p. kopyto ; קאפעטע — p. łopata. אומגעקערט דערפון וואס מען לעבט.

4 צווישען אלע שוסטערס איז דער בעסטער שניידער יוסל׳ען דער סטאליער.

סטאליער == p. stolarz — פאפיראסענע פאפיראסענע.

שוך.

קיינער ווייסט נישט, ווען דער שוך שטיכט קוועטשט, נאר דער, ווער גייט אין אים.

שולדיג.

1 איך בין שולדיג גאט מיין דאס — כאטש איך האב א גוט דארפמאן!

אזוי זאגט אן אויפגענומענער: דאס וואס איינער, וועמס דאס א גוט ווערט, איז אויף אים.

2 ער איז שולדיג גאט מיין דאס — מיט דעם לעצטן דאס פלייש.

מען זאגט וועגן א יעמאנד ווען ער איז אריין אין חובות.

שולדיגער.

א שולדיגער, איז ווי א זינדיגער.

שוידזשיר-כינום.

1 א שוידזשיר-כינום איז ווי א הענגלייכטער.

דאס ווידזשיר-כינום איז מיר אומפארשטענדליך.

2 א שוידזשיר-כינום, הויט קינים.

ווייל אזא שוידזשיר-כינום באקומט נישט קיין לוין פאר זיין מי.

שוסטער

1 איך בין אויך נישט קיין שוסטער!

זאג אזוי יעדער, וועמס דער שכל וויל נישט שטיין, אין פון וועלכן ער וויל. — קיינ׳ן.

2 אלע שוסטערס גייען בורעס.

3 דער שוסטער רעדט פון דער קאפעטע, דער בעקער רעדט פון דער קאפעטע.

קאפעטע == p. kopyto ; קאפעטע — p. łopata. אומגעקערט דערפון וואס מען לעבט.

4 צווישען אלע שוסטערס איז דער בעסטער שניידער יוסל׳ען דער סטאליער.

סטאליער == p. stolarz — פאפיראסענע פאפיראסענע.

3657

Schojfor.

Ich sol asoj derleben zü heren schojfor schel muschiach!

Gilt bei Juden als heiliger Schwur, zur Beteuerung des Gesagten, oder Gehörten.

Schütof.

A schütof is wi a grablje.

grablje = p. grabie. — D. h. ein Kompagnon in einem Geschäfte ist nur auf sein eigenes Interesse bedacht.

Schütfüss.

Schütfüss is güt — a maku.

Sinn: Bei einem schlechten Geschäfte ist man froh, einen Sozius zu haben, der den Verlust tragen hilft.

Schtudt.

1. A ganze schtudt schikt men kein Ssibir nit aweg.

D. h. eine ganze Gemeinde kann mehr wagen, als ein Einzelner, weil — die ganze Stadt nicht nach Sibirien verbannt werden kann.

2. Itliche schtudt hot ihr m'schüg'enem.

Jede Stadt hat ihren Narren.

3. In der schtudt, wü men is gebojren, fehlt tumid a chojdesch.

Wortspiel zwischen »Ihr« und dem Monat »Ijor«. — Es fehlt nämlich der Monat Ijor, weil Leute von einer Stadt zu einander »Du« und nicht »Ihr« sagen.

4. A klejn schtedtel is wi a lamtern.

In einem kleinen Städtchen ist alles so durchsichtig, wie in einer Laterne.

Schtudt-fihrer.

Itlicher schtudt-fihrer hot ferschtochene hend.

Es bleibt an seinen Fingern immer etwas vom Stadtsäckel kleben.

Schtoch.

1. A schtoch, macht a loch.

Man meint einen Stich ins Herz.

2. Men sugt nit „och"!, as es git nit kejn schtoch.

Vergl. Schreien 5.

3. Er hot gemacht a schtoch in schaboss arein.

Von jemandem, der sich am Freitag abends verspätet und z. B. von einer Reise nach Anbruch des Sabbats anlangt. — Vergl. Schaboss 15.

3657

שׂוֹפֶר.

אִיךְ וָאל אוּיז דָערלֶעבֶּען צוּ הָערֶן שׂוֹפֶר שֶׁל מָשִׁיחַ!

אַלָם שְׁבוּעָה, וָוען מָען וויל פָּערזִיכֶערן, אז מָען וָאוּנְט דָעם אֱמֶת.

שׂוּתָּף.

א שׂוּתָּף אִיז ווִי א גְרַאבְּלָע.

גְרַאבְּלָע = p. grabie — ד. ה. דָער שׂוּתָּף שָׂארְט אַלָעס נָאר צוּ זִיךְ ד. ה. וואס עָס קוּמְט אִיהָם אַרוֹים א נוּצָען.

שׂוּתָּפוּת.

שׂוּתָּפוּת אִיז נוּט — א מַכָּה.

בַּיי א שָׁלֶעכְט נֶעשֶׁעפְט אִיז תָּמִיד נוּט, אז מָען הָאט וָועניגְסטֶענְס א שׂוּתָּף דָערצוּ, וָואס הֶעלְפְּט מְרָאגְען דָעם הֵיזֶק.

שְׁטָאדְט.

1 א גַאנְצֶע שְׁטָאדְט שִׁיקְט מָען קֵין סִיבִּיר נִיט אַוועק.

מָען גַאנְץ קָהָל וִיגְדִינְט, אִיז שֶׁוֵוער אֶלֶע צוּ בֶּעשְׂטְרָאפֶען, דָערבַּיי, מֵיינְט דָאס שְׁפְּרִיכְוָארְט, מָען זִיךְ קָהָל מָעהָר מוּרָא הַיין עָפֶּעס צוּ טָהוּן, ווִי א יָחִיד.

2 אִיטְלִיכֶע שְׁטָאדְט הָאט אִירֶר מְשׁוּגָּעִים.

3 אִין דָער שְׁטָאדְט, וואוּ מָען אִיז גֶעבּוֹירֶן, פֶֶעהְלְט תָּמִיד א חוֹדֶש.

מָען מֵיינְט דָא דָעם חוֹדֶש "אִייר" (וָוארְטְשְׁפִּיל מִיט "אִיהָר"), וַייל מֶענְשֶׁען פוּן אַיין שְׁטָאדְט רוּפֶען זִיךְ אַיינְער דָעם אַנְדֶערְן "דוּ" אַנְשְׁטָאט "אִיהָר".

4 א קְלֵיין שְׁטֶעדְטֶעל אִיז ווִי א לַאמְטֶערְן.

א קְלֵיין שְׁטֶעדְטֶעל אִיז אַזוֹי דוּרְכְזִיכְטִיג ווִי א לַאמְטֶערְן, ד. ה. מָען זֶעהְט אַלֶעס אַרוֹים, וָואס עָס מְהוּט זִיךְ דָארְט.

שְׁטָאדְט־פִֿירֶער.

אִיטְלִיכֶער שְׁטָאדְט־פִֿירֶער הָאט פֶֶערְשְׁטָאכֶענֶע הֶענְד.

ד. ה. עָס בְּלֵייבְּט תָּמִיד אִין זַיין הַאנְד קְלֶעבֶּען קְהָלִים נֶעלְד.

שְׁטָאךְ.

1 א שְׁטָאךְ מַאכְט א לָאךְ.

מָען מֵיינְט א שְׁטָאךְ־וָוארְט, וָואס עָס קֶרֶענְקְט, וָואס עָס מְהוּט א שְׁטָאךְ אִין הַארְץ.

2 מָען זָאגְט נִיט „אךְ!", אז עָס גִיט נִיט קֵין שְׁטָאךְ.

פָֿערְגְל. שְׁרַיִיעָן 5.

3 עֶר הָאט גֶעמַאכְט א שְׁטָאךְ אִין שַׁבָּת אַרַיין.

וָען אַיינֶער פֶֶערְשְׁפָּעטִיגְט זִיךְ פַֿרַיטָאג־צוּ־נַאכְטְס אוּנְטֶערְוֶועגְס, אדֶער וִיל א שַׁבָּת־

וָאס מַאכְט פֶֶערְמֵיִן דָאס שְׁטֶיקְעל אַרְבַּיים, וָען מָען הָאט שוֹין מְקַבֵּל־שַׁבָּת גֶעוֶועזֶען. — פָֿערְגְל. שַׁבָּת 15.

3668

Schtarben.

1. As men sugt: geschtorben — glojb!
   Weil schlechte Gerüchte sich meistens bewahrheiten.
2. As men schtarbt, salzt men nit ein, (nor men begrubt.)
3. A jünger k e n (schtarben), an alter m ü s (schtarben).
4. Ejder ich sol schtarben far hünger, ess ich schojn liber gebrutens.
   Wenn man von zwei Sachen die beste wählt.
5. Alz besser wi geschtorben.
   So tröstet sich jemand, der von einem grossen Unglück betroffen wird.
6. Besser friher schtarben in der hejm, ejder auf der elter in hekdejsch.
7. Sint dus schtarben is aufgekümen, is men mit dem leben nit sicher.
   sint = seit.
8. Mit dem schtarben, begrubt men sich gur.
9. Men sol gurnit derleben zü schtarben.
   Alle drei Sprichwörter haben einen humoristischen und scherzhaften Sinn.
10. Men schtarbt nit friher, bis men kümt nit zürik auf der erschter madrejgu.
    Soll das Sprichwort etwa sagen wollen, dass der Mensch im hohen Alter zum Zustande der Kindheit zurückkehrt?
11. Es schtarbt kejn dojr nit aus.
    D. h. die Welt ergänzt sich stets durch neue Generationen.
12. Far der zeit schtarbt men nit.
13. Züm schtarben darf men kejn lüach nit huben.
14. Zü schtarben hot men ale mul zeit.
    Zu sterben versäumt man nicht.
15. Schtarbt men in der jügend, is es auf der elter wi gefinen.
    Humoristisches Sprichwort.
16. Schtarben fersaumt men nit.
    Vergl. C h a s s ü n u 3.

Schtark.

1. In zwejen is schtarker, (ün in dreien halt es).
2. Schtarker fün eisen is kejner nit.

3686

3668

שְׁטַארְבָּען.

1 אז מען זאגט: נעשטאָרבן – גלויב!
חברך מית — אשר. (נישן, ל', ב'). — ד. ה. אז מען הערט דערצעהלן א שלעכטע בשורה, איז זי אוודאי אמת.
2 אז מען שטאַרבט, זאלצט מען ניט זיין, (נאר מען בענראבט.)
3 א יונגער קען (שטאַרבן), אן אלטער מוז (שטאַרבן.)
4 איידער איך זאל שטאַרבן פאר הונגער, עם איך שוין ליבער נעבראטענעם.
וען מען קלויבט זיך אויס פון צוויי זאכן דאס בעסטע.
5 אלץ בעסער ווי נעשטאַרבן!
מיט דעם טרייסט זיך א מענש, וואס עם טרעפט זיך אים א נרויס אומגליק.
6 בעסער פריהער שטאַרבן אין דער היים, איידער אויף דער עלטער אין הקדש.
7 זינט דאס שטאַרבן איז אויפגענומען, איז מען מיט דעם לעבן ניט זיכער.
זאגט מען אין קאטאוועס, או מען קען זיך פארן טויט אפילו אין קינן אפעקוראצן ניט פערזיכערן.
8 מיט דעם שטאַרבן, בענראבט מען זיך נאר.
ד. ה. שטאַרבן איז שוין נאר דאס ערנעטע.
9 מען זאל נארניט דערלעבן צו שטאַרבן.
שערצהאפט.
10 מען שטאַרבט ניט פריהער, ביז מען קומט ניט צוריק אויף דער ערשטער מדרגה.
ווייל אויף דער עלטער ווערט מען קינדיש און די כחות לאזען זיך אוים.
11 עם שטאַרבט קיין דור ניט אוים.
ד. ה. די וועלט בליבט תמיד די איינענע.
12 פאר דער צייט שטאַרבט מען ניט.
ד. ה. מען שטאַרבט נאר דעמאלס, ווען עס איז איינעם בעשערט.
13 צום שטאַרבן דארף מען קיין לוחץ ניט האבן.
14 צו שטאַרבן האט מען אלע מאל צייט.
15 שטאַרבט מען אין דער יונגענד, איז עס אויף דער עלטער ווי געפינען.
16 שטאַרבן פערזוימט מען ניט.
פערגל. ח ס ו נ ה 3.

שְׁטַאַרְק.

1 אין צווייען איז שטאַרקער, (אז אין דריין האלט עם.)
והחוט המשלש לא במהרה ינתק. (קהלת ד', י"ב).
2 שטאַרקער פון איינען איז קיינער ניט.

3686

3686

3. Schtarker fün an ejerbejgele (oder: fün a klejn ferdele) bin ich nit.

Sagt man scherzhaft, um auszudrücken, man habe sein Möglichstes getan, aber für den Rest lasse man den lieben Gott sorgen.

Schtarker.

Der schtarker is tumid gerecht.

Schtüb.

1. A schtüb uhn fenster is kejn güte diru nit, ün a. kapote uhn kneplech is kejn schejn beged nit.

kapote = p. kapota. — Man meint das Grab und die Totengewänder.

2. A schtüb darf huben a baal-buss'te, ün a schtal darf huben a baal-buss.

D. h. das Haus kann nicht ohne Frau, und die Landwirtschaft nicht ohne Mann bestehen.

3. A schtüb darf huben a man, ün a man darf huben a weib.

4. Weh is zü der schtüb, wus dus feier brent inewenig.

D. h. wenn das Feuer im Innern brennt und die Gefahr nicht sichtbar wird, so dass die Nachbarn nicht zur Rettung herbeieilen.

5. Fün a lichtiger schtüb, in a finstern grüb!

So wird ein Verstorbener von den Klageweibern beweint.

Schtojssen (sich.)

1. Er schtojsst sich, wü der fidel hengt.

Von einem stumpfsinnigen Menschen, der lange Zeit braucht, bis er das Allereinfachste begreift.

2. Er schtojsst sich mikojach schtojss.

Sagt man, wenn sich jemand viel darauf einbildet, er allein habe eine Sache kapiert, die aber für jedermann selbstverständlich ist.

Schtümer.

Ale schtüme wilen a ssach reden.

D. h. jeder will das haben, oder scheinen, was ihm die Natur versagt hat.

Schtüpen.

Schtüp dich nit mit dem kranken kop in der hiz arein.

Sinn: Wer sich selbst nicht ganz sicher fühlt, der soll sich nicht in Gefahr begeben.

Schtejger.

Wi men schtelt sich dem schtejger, asoj geht der sejger.

Wie sich der Menseh sein Leben einrichtet, danach richtet sich auch sein Tun und Lassen. — Vergl. Schtelen (sich) 1.

3698

3686

3 שְׁטַארְקער פֿון אן אייַערבייגעלע (אדער: פֿון א קלײן פֿערדעלע) בין איך נים.

ד. ה. איך טרו אלעס, וואס מעגליך, אבער וואס עס איז אינגאנצן מײַן כּח, קען איך נים.

שְׁטַארְקער.

דער שְׁטַארְקער איז תּמיד נעראַטן.

שְׁטוב.

1 א שְׁטוב אהן פֿענסטער איז קיין גוטע דירה נים, און א קאפּאטע אהן קנעפּלעך איז קיין שיין בגד נים.

קאפּאטע = p. kapota — די דירה מיינט פֿון דאם קבר, און די קאפּאטעס נאנען די תּכריכים.

2 א שְׁטוב דארף האבן א בעל־הבית'ע, און א שְׁטאל דארף האבן א בעל־הבית.

3 א שְׁטוב דארף האבן א מאן, און א מאן דארף האבן א ווײַב.

4 וועה איז צו דער שְׁטוב, וואס דאם פֿײַער ברענט אינווענדיג.

ווײַל קיינער זעהט נים די סכּנה, זו פֿון מוז לעשען.

5 פֿון א לידמינער שְׁטוב, אין א פֿינסטערן גרוב!

אזוי באוויינען די קלאגע־ווײַבער א מתּים.

שְׁטוֹיסן (זיך).

1 ער שְׁטוֹיסט זיך, וואו דער פֿידעל הענגט.

פֿון א שׁוטה, וואס ער איז שווער תּופֿס די אײַנפֿאכסטע זאך.

2 ער שְׁטוֹיסט זיך מכּח שְׁטוים.

אזוי זאגט מען אין קאטאווע פֿון אײַנעם, וואס ער איז זיך משער א זאך, וואס אידלכער ווײַס זי, און ער מיינט, אז נאר ער איז דער חכם.

שְׁטוֹמער.

אלע שְׁטומע ווילן א סך רעדן.

שְׁטופֿן.

שְׁטוף זיך נים מיט דעם קראנקן קאפ אין דער היץ אריין.

ד. ה. ווען מען איז אליין נים נאנץ זיכער מיטן נעזונד אדער מיטן פֿערמענען, זאל מען זיך נים אריינמישן אין נעפֿערלעכע זאכן.

שְׁטייגער.

ווי מען שְׁטעלט זיך דעם שְׁטייגער, אזוי נעהט דער ייַנער.

ד. ה. ווי מען פֿירט דאם היים, אזוי נעהט עס. — פֿערגל. שְׁטעלן (זיך) 1.

3698

3698

Schtejn.

1. A glik, wus es falt nit kejn schtejn fün dem himel, wurüm er wolt a ssach menschen der'harg'et.
   So drückt der Dummkopf seine Verwunderung über die alltäglichsten Erscheinungen aus.
2. As der schtejn ligt auf e j n ort, wert er auch bewaksen mit grus.
3. Wü men warft a schtejn, dort is e r du.
   Von einem Hans Dampf in allen Gassen. — Vergl. Z w e j 1.
4. Wü es falt a schtejn, treft er mich alejn.
   Klage eines Pechvogels.
5. Zwej harte schtejner muhlen nit.
   Sinn: Wenn zwei hartnäckige Menschen auf einander stossen, so kommt es niemals zu einem Ausgleich.

Schtil.

1. Er is schtil, wi a taub.
2. Far a schtil wasser, far a schtilen hünd ün far a schtilen ssojnej sol men sich hiten.
3. Schtil, wi in an ojer.
   D. h. es ist dort mäuschenstill.

Schtifmüter.

1. In gan-ejden is noch nit du kejn schtühl far a güter schtifmüter.
   Vergl. Nr. 5.
2. A schtifmüter is a schtoch-müter.
3. A schtifmüter git dem schtifkind dus erschte fün tej ün dus lezte fün kawe.
   Beide, sowohl der nicht gezogene Tee, wie auch der Satz vom Kaffee sind von geringerer Qualität. Also nur minderwertige Dinge werden dem Stiefkinde geboten.
4. A schtifmüter — git schiter.
   D. h. sie gibt dem Stiefkinde schmale Kost.
5. Far a güter schtifmüter schteht a goldene schtühl in ganejden.
   Der goldene Stuhl ist zwar vorbereitet, aber bis zur Stunde unbesetzt.—Vergl. Nr. 1.

Schtifen.

Schtif ün lach — ün hit ub di sach!
So ruft man einem jungen Manne zu: Du kannst dir schon was erlauben, aber nur mit Mass.

3712

3698

שְׁטַיִן.

1 א גְלִיק, וָאס עָם פַאלְט נִיט קֵין שְׁטַיִן פּוּן דָעם הִימֶל, וָוארוּם עֶר וָואלְט א סַך מַענְשֶׁען דָערְהַרְגָעטְ.

אזוי זָאגְט א נאר, וָואס וואונְדֶערְט זִיךְ אִיבֶּער די נָעווֹיהְנְלִיכְקֵיטְן זאכָן.

2 וו דָער שְׁטַיִן לִיגְט אוֹיף אַיין אָרְט, וָועְרְט עֶר אוֹיךְ בֶּעווַאקְסֶן מִיט גְרָאז.

3 וואו מָען וואַרְפְט א שְׁטַיִן, דָאְרְט אִיז עֶר דָא.

פּוּן א מַענְשֶׁען, וָואס עֶר שְׁטוּפְט זִיךְ אוֹמְעטוּם אַרַיין. — פַּעְרְגְל. צְנוי״ ד.

4 וואו עָם פַאלְט א שְׁטַיִן, טְרָעפְט עֶר מִיךְ אַלַיין.

אזוי בֶּעקְלָאגְט זִיךְ אַיינֶער, וָואס אַלֶע אוֹמְגְלִיקְן מָרֶעפְן זִיךְ אִיהְם.

5 צְוֵוי הַארְטֶע שְׁטַיינֶער מַאהְלֶען נִיט.

וָען בַּיידֶע צְדָדִים זָענָען אַיינְגֶעשְׁפַּאנְט, קָענָען זֵיי זִיךְ נִיט אוֹיסְגְלַייכֶן.

שְׁטִיל

1 עֶר אִיז שְׁטִיל, וִוי א טוּיב.

2 פַאר א שְׁטִיל וַאסֶער, פַאר א שְׁטִילֶן הוּנְד אוּן פַאר א שְׁטִילֶן שׂונֵא זָאל מָען זִיךְ הִיטֶן.

3 שְׁטִיל, וִוי אִין אן אוֹיעֶר.

שְׁטִיפְמוּטֶער.

1 אִין גַן־עֵדֶן אִיז נָאךְ נִיט דָא קֵין שְׁטוּהְל פַאר א גוטֶער שְׁטִיפְמוּטֶער.

פַּעְרְגְל. Nr. 5.

2 א שְׁטִיפְמוּטֶער אִיז א שְׁטָאךְ־מוּטֶער.

3 א שְׁטִיפְמוּטֶער גִיט דָעם שְׁטִיפְקִינְד דָאס עֶרְשְׁטֶע פּוּן טֵיי, אוּן דָאס לֶעצְטֶע פּוּן קָאווַע.

בַּיידֶע זָענָען דָאס עֶרְנְסְטֶע.

4 א שְׁטִיפְמוּטֶער — גִיט שִׁיטֶער.

ד. ה. זִי גִיט דָעם שְׁטִיפְקִינְד קָארְג צו עֶסֶן.

5 פַאר א גוטֶער שְׁטִיפְמוּטֶער שְׁטֶהְט א גָאלְדֶענֶע שְׁטוּהְל אִין גַן־עֵדֶן.

ד. ה. דִי שְׁטוּהְל אִיז אֲמָנָם בֶּרַייט, אֲבָער לַעַת־עַתָּה וְיצְט נָאךְ קֵינֶער נִיט אוֹיף אִיהְר. — פַּעְרְגְל. Nr. 1.

שְׁטִיפֶּן.

שְׁטִיף אוּן לַאךְ — אוּן הִימ אָב דִי וָאךְ!

ד. ה. מָענְטְ זִיךְ לוּסְטִיג אוּן פְרַייליךְ, נָאר דָאס אִין זִין דָעם תַּכְלִית.

3712

3712

Schtik.

Wus miüss'er dus schtik, alz gresser dus glik.

Unter »schtik« versteht man hier ein missgestaltetes Mädchen, das trotz seiner Hässlichkeit eine reiche Partie macht.

Ssuton.

Mit'n ssuton tur men sich nit schpilen.

Vergl. Ssam.

Schtehen.

1. Wü es schteht nit, dort sugt men nit.

In vielen Gebetbüchern fehlen manche Gebete, die in gewissen Gemeinden nicht gesagt werden.

2. Es schteht nit in sein mames ssidür'l.

D. h. er geht nicht aus seinen alten Gewohnheiten und Regeln heraus. — Vergl. Arausgehen 2; Zühalten.

3. Er schteht auf hihnersche fisslech.

D. h. auf schwachen, tönernen Füssen.

4. Schteh nit hinter der wand, west dü nit heren dein ejgene schand.

Schtelen (sich).

1. Wi men schtelt sich, asoj schteht men.

Vergl. Schtejger.

2. Er hot sich geschtelt bei der alef.

D. h. er hat gleich zu Anfang Halt gemacht und rührt sich nicht von der Stelle.

3. Er schtelt sich mit'n kop arub, ün mit di fiss arauf.

Der Halsstarrige, der Widersinniges unternimmt, um nur seine Kapricen durchzusetzen.

Schtender.

Mein schtender mit meine greisen!

So entgegnete ein Ignorant, als man ihn in der Synagoge auf die vielen Schnitzer, die er sich im Gebete zu Schulden kommen liess, aufmerksam machte. Er wollte damit sagen, dass es niemanden angehe, denn die Fehler seien ebenso sein Eigentum, wie das Gebetpult.

Schteken.

1. As men warft a schteken in der wand, bleibt er schteken.

Scherzhaftes Wortspiel zwischen »schteken« und »schteken bleiben».

3723

3712

שְׁטִיק.

וואס מיאוס׳ער דאס שְׁטִיק, אלץ גרעסער דאס גלִיק.

מען מיינט א מיאוס׳ע כלה, וואס זי בעקומט א גוטען אין א ריכען חתן.

שְׁטָן.

מיטן שְׁטָן טאר מען זיך נים שפילען.

פֿעדגל. ס״ם.

שְׁטָעהָען.

1 וואו עס שְׁטָעהט נים, דארט זאגט מען נים.

אין מאנכע סידורים, אדער מחזורים פֿעהלען נעוויסע תפלות, וואס מען זאגט נִי נאר אין נעוויסע קהלות.

2 עֶם שְׁטָעהט נים אין זַיין מאמעס סידורל.

אזוי זאגט מען פון מיינעם, וואס האלט זיך תמיד בי די אלטע מנהגים, וואס ער האט נעוועהען בי די עלטערן אין ווִיל נים ויסען פון עפעס נייעס. — פֿעדגל. אר׳ס־נְעהָען 2; צוהאלטען.

3 עֶר שְׁטָעהט אויף הינקנערשע פִּיסלעך.

ד. ה. אויף שוואכע פִּים.

4 שְׁטָעה נים הינטער דער וואנד, וועסט דו נים הערן דיין אייגענע שאנד.

שְׁטָעלען (זיך).

1 וִי מען שְׁטָעלט זיך, אזוי שְׁטָעהט מען.

פֿעדגל. שְׁטֵיגער.

2 עֶר האט זיך נעשְׁטָעלט בי דער אלף.

ד. ה. עֶר האט זיך אנידער נעשְׁטָעלט בײם אנהייב אין ריהרט זיך נים פונם אָרט.

3 עֶר שְׁטָעלט זיך מיטן קאפּ ארָאב, אן מִים די פִּים ארויף.

פון אן אייגנשפּאריגען מענשען, וואס עֶר וִיל מִים נעוואלט א זאך אויספֿיהרען.

שְׁטָענדער.

מַיין שְׁטָענדער מִים מַיינע גרייזען!

דאס זאל נעזאגט האבען א רעבער, וואס האט זיך נעקוקפֿט א שְׁטָאט אין אייגענעם אין אייגענעם שְׁטָענדער אין שוהל, אין האט נעמיינט, אז דערבײ מאר איהם שוין קיינער נים פֿערוועהרען צו זאגען זיינע אייגענע גרייזען.

שְׁטָעקען.

1 אז מען ווארפֿט א שְׁטָעקען אין דער וואנד, בלייבט עֶר שְׁטָעקען.

ווארטשפיל צווישען "א שְׁטָעקען" אין "שְׁטָעקען בלייבען". — עהנליך זאגט דער מדרש: "זרוק חומרא לאוירא, ואעיקריה קאי". (במדבר רבה, פרשה כ, תנחומא, בלק י״ו).

3723

3723

2. As men thüt a schteken un schejn, hot er auch chejn.
Aehnlich: Bube 1; Besem 2.

3. A schteken in der hand helft mehr, wi di züng in maul.
D. h. mit Strenge und Gewalt fördert man oft mehr, als mit guten Worten.

4 A schteken, hot zwej eken.
Droht man einem mit dem Stock, so bekommt man zu hören: »Auch ich kann den Stock schwingen!«

5. Bodaj fün a schteken zü schnizen, abi nit zü fersizen.
bodaj= p. bodaj; abi = p. aby.— So sagt die alte Jungfer, die sich à tout prix einen Mann wünscht und wäre er — von Holz.

6. Wü men git a worf a schteken, gefint men a hünd.
Das Sprichwort hat noch den Nebensinn: Schlechte Menschen sind überall anzutreffen. — Vergl. Hünd 18.

Schtrik.

1. Wü der schtrik is din, dort reisst er sich.

2. Men tur nit dus schtrikel iberzihen.
Man soll den Bogen, oder die Saite nicht allzu straff spannen, denn sie platzen leicht.

3. Ribojnoj schel ojlom! halt mir nor dus schtrikel, drehen wel ich schojn alejn.
So fleht ein Schwindler zum lieben Gott, dass er ihm bloss die Mittel beschere; das Schwindelgeschäft wird er schon selber besorgen.

Schtreken.

Men müs sich schtreken, nuch di eken (oder: deken).

Schidüch.

1. As men thüt a schidüch, sol men küken auf der kalu's kni.
»kni« (Knie) bildet die Anfangsbuchstaben von »K(eren«) »N('dan«) »J(ichüss)«.

2. As men thüt a schidüch, müs men sehen, mit wemen men wet sich dernuch zegehen.
D. h. wenn man eine Partie eingeht, so schadet es nicht, im Vorhinein zu bedenken, mit wem man zu tun haben würde, wenn es später zu einer Scheidung käme.

3. Itlicher schidüch wus men thüt, is güt; nuch a juhr, wert men gewuhr.
Will sagen: Anfangs scheinen alle Ehen gut zu sein; erst später treten die Mängel zu Tage.

4. In a schidüch sol men sich nit areinmischen.
Nach der Annahme, dass die Ehen im Himmel geschlossen werden.

5. Ale geld-schidüchim hoben nit kejn kijüm.
D. h. wenn man bei Partien einzig und allein das Geld berücksichtigt.

3737

3723

2 אוֹ מָען מְדוּמֶט אַ שְׁטָעקָען אִן שַׁיין, הָאט עָר אוֹיךְ חֵן.
עֲהִנְלִיךְ: בָּאבָּע 1; בֶּעזֶעם 2.

3 אַ שְׁטָעקָען אִין דֶער הַאנְד הָעלְפְּט מֶעהְר, וִוי דִי צוּנְג אִין מוֹיל.
ד. ה. מִיט בַּיימֶען פֶּיהְרֶט מָען אַמָאל מֶעהְר אוֹים, וִוי מִיט גוּטָע וָערְט.

4 אַ שְׁטָעקָען, הָאט צְוַויי עֶקָען.
וָען מָען הַיימְט אוֹיף אַ שְׁטָעקָען אַיינֶעם צוּ שְׁלָאגָען, עֶנְטְפֶּערְט יֶענֶער, אוֹ עָר קָען אוֹיךְ דִי אַיינֶע קוּנְץ, נֶעמְלִיךְ: עָר הָאט אוֹיךְ אַ שְׁטָעקָען.

5 בָּאדַאי פּוּן אַ שְׁטָעקָען צוּ שְׁנִיצָען, אֲבִי נִיט צוּ פֶּערְזִיצָען.
בָּאדַאי = p. bodaj; אֲבִי = p. aby — אַוֹי וָאגְט אִן אַלְטָע מוֹיד, וָאם וִוּיל אַ חָתָן מִיט לִיכְט.

6 וואוּ מָען גִיט אַ וָארְף אַ שְׁטָעקָען, גֶעפִּינְט מָען אַ הוּנְד.
סָעֶרְוַוגָל. הוּנְד 18.

שְׁטְרִיק.

1 וואוּ דֶער שְׁטְרִיק אִיז דִין, דָארְט רַייסְט עֶר זִיךְ.

2 מָען טָאר נִיט דָאם שְׁטְרִיקֶעל אִיבֶּערְצִיהָען.
וָואוֹרִים עָס קָען לַייכְט פְּלַאצָען.

3 רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הַאלְט מִיר נָאר דָאם שְׁטְרִיקֶעל, דֶרָעהָען וָועל אִיךְ שׁוֹין אַלֵיין.
אַזוֹי בָּעט אַ שְׁווִינְדְלֶער צוּ נָאם, עֶר זָאל אִיהְם נָאר נֶעבֶּען דִי מִיטֶל, מִיט וָאם צוּ שְׁווִינְדְלָען.

שְׁטֶרֶעקָען.

מָען מוּז זִיךְ שְׁטֶרֶעקָען, נָאךְ דִי עֶקָען (אֶדֶער: דֶעקָען.)

שִׁידּוּךְ.

1 אוֹ מָען מְדוּמֶט אַ שִׁידּוּךְ, זָאל מָען קוּקָען אוֹיף דֶער בַּלָּהס קְנִי.
"קְנִי" אִיז רָאשֵׁי־תֵּיבוֹת פּוּן: "קְרָן, נְדוֹנְיָא, יְחוּס".

2 אוֹ מָען מְדוּמֶט אַ שִׁידּוּךְ, מוּז מָען זֶעהָען, מִיט וָעמָען מָען וָעט זִיךְ דֶערְנָאךְ צֶעגֶעהָען.
ד. ה. מָען מוּז שׁוֹין פֶּרִיהֶער בֶּעקֶלֶערָען, וִוי עָס וָעט זַיין, וָען דֶער שִׁידּוּךְ וָעט מַתָּן אֲבֶּגֶעהָען.

3 אִיטְלִיכֶער שִׁידּוּךְ וָואם מָען מְדוּמֶט, אִיז גוּט; נָאךְ אַ יָאהְר, וָועְרְט מָען נָעוָואהְר.

4 אִין אַ שִׁידּוּךְ זָאל מָען זִיךְ נִיט אַרַיינְמִישָׁען.
וַייל עָס אִיז אֱזַדַאי אַ זִיוּג מִן הַשָּׁמַיִם.

5 אַלֶע גֶעלְד־שִׁידּוּכִים הָאבֶּען נִיט קַיין קִיּוּם.
ד. ה. וָען מָען קוּקְט נָאר אוֹיף גֶעלְד.

3737

3737

6. A schidüch ün a schmek-tabak tur men nit ausschlugen.
Wenn jemand eine Prise anbietet, oder wenn ein Ehevermittler eine Partie anträgt, so soll man beide nicht voreilig zurückweisen.

7. A schidüch is wi a lejter: as men schtelt ihm krüm, kricht men arauf.
Sinn: Je »krummer« (schiefer) eine Heiratspartie zu sein scheint, desto leichter kommt sie zustande; gleichsam wie man auf eine Leiter umso leichter hinaufkommt, je schiefer sie angelehnt ist.

8. A schidüch sol men thün in der hejm, a g'nejwu in der fremd.
Will jemand eine Frau nehmen, so suche er sie in seiner Heimat; will jemand einen Diebstahl begehen, so ziehe er in die Fremde.

9. A schidüch thün ün krank sein is nor far a grojssen g'wir, oder far a grojssen kabzon, ober nit far a mitelman.
Zum Heiraten und zum Kranksein gehört viel Geld und viel Zeit, oder — keines von beiden.

10. Der schidüch is auf ejn seit tumid fertig.
Vergl. Zad 2.

11. Der schidüch seht aus wi der schadchon.
D. h. wie der Ehevermittler, so die Partie.

12. Jo, a schidüch — dus mejss lebt ober noch!
Soll ein Mann geantwortet haben, als ein Ehevermittler ihm eine Partie antrug, in der Meinung, seine kranke Frau sei bereits gestorben.

13. Es wet dir züm schidüch nit schaden.
So beschwichtigt man junge Leute, die sich ein kleines Vergehen über alle Massen zu Herzen nehmen.

14. Fün krüme schidüchim kümen araus gleiche kinder.
Aehnlich: Nr. 7.

Schiten.

1. Es schit sich fün ihm, wi fün a lecherdigen sak.
Von einem, der viel und unüberlegt spricht.

2. Es schiten sich perel aus sein maul.
Von jemandem, der seine klugen Worte schön zu setzen weiss.

3. Er schit wi fün an arbel araus. (Var: ...wi a kaz mit ejer).
Wenn jemannd hochtrabende Reden, schwülstige Phrasen u. dgl. im Munde führt.

Schejgez (Schekez).

1. As men is a schejgez, git men ub far a schüster.
Missratene, unartige Buben werden zur Strafe zu einem Schuster in die Lehre gesteckt.

3737

6 א שִׁידוּךְ אוֹן א שְׁמָעק־טַאבַאק טָאר מָען נִיט אוֹיסְשְׁלָאגָען.
אז אַייגָער אִיז מְכַבֵּד מִיט א שְׁמָעק־טַאבַאק, אָדֶער אז א שַׁדְּכָן שְׁלָאגְט אִין א שִׁידוּךְ, זָאל מָען נִיט בַּאלְד אָפּזָאגָען.

7 א שִׁידוּךְ אִיז וִוי א לַייטָער: אז מָען שְׁטָעלְט אִיהָם קְרוּם, קְרִיכְט מָען אוֹיף.
אַמָאל פַּייהְרְט דֶער שַׁדְּכָן צוּ־גְאוֹיף צְוַוייִ צְוִוידִים, זָאס עָס דַאכְט זִיךְ, אז זֵי פַּאסָען גָאר נִיט צוּ־אַיינַאנְדֶער, צום סוֹף קוּמְט דֶער שִׁידוּךְ דֶנֶקא נוֹט אוֹיס.

8 א שִׁידוּךְ זָאל מָען טְהוֹן אִין דֶער הֵיים, א גְנֵבָה אִין דֶער פְרֶעמְד.
עֲהָגְלִיךְ: זָאגְט אוֹיךְ דֶער מִדְרָש: אשרי מי שאשתו מעירו. (מדרש משלי, פרשה ה').

9 א שִׁידוּךְ טְהוֹן אוֹן קְרַאנְק זַיין אִיז נָאר פַּאר א גְרוֹיסָען גְבִיר, אָדֶער פַּאר א גְרוֹיסָען קְבְצָן, אָבֶּער נִיט פַּאר א מִיטָעלְמַאן.
וַייל בַּייְדָע זַאכָען קָאסְטָען א סַךְ גָעלְד אוֹן א מִיטָעלְמַאן קָען עָס זִיךְ נִיט פַּארְנִיגָען. אוֹיךְ דָעם קְבְצָן אָבֶּער הָאט אִימְלִיכֶער רַחֲמָנוּת.

10 דֶער שִׁידוּךְ אִיז אוֹיף אִיין זַייט תָּמִיד פֶּערְטִיג.
פֶּעהְגְלִ. צד 2.

11 דֶער שִׁידוּךְ זֶעהְט אוֹיס וִוי דֶער שַׁדְּכָן.

12 יָא, א שִׁידוּךְ — דָאס מַת לָעבְט אָבֶּער נָאךְ!
דָאס הָאט אָמָאל גָעזָאגְט א שִׁידוּךְ, וָאס דֶער שַׁדְּכָן הָאט זִיךְ מְצָה גָעטָאגָען אוֹן הָאט אִיהָם גָעֶעדְט א שִׁידוּךְ, חָאטְשָׁע זַיין קְרַאנְק וַוייב הָאט נָאךְ גָעלֶעבְט.

13 עָם וָועט דִיר צוּם שִׁידוּךְ נִיט שַׁאדֶען!
אזוי טְרַייסְט מָען יוּנְגע לַיים, אז זֵי קְרֶענְקען זִיךְ, וַייל זֵי הָאבֶּען גָעמַאכְט א קְלֵיינִיגְקֵיים פֶּעהְלֶער.

14 פוּן קְרוּמָע שִׁידוּכִים קוּמָען אַרוֹיס גְלַייבְע קִינְדֶער.
עֲהָגְלִיךְ: Nr. 7.

שִׁיטָען.

1 עָם שִׁיט זִיךְ פוּן אִיהָם, וִוי פוּן א לָעכֶּעְרְדִיגָען זַאק.

2 עָם שִׁיטָען זִיךְ פֶּערָל אוֹיס זַיין מוּיל.
זָאגְט מָען פוּן אַייגָעם, וָאס עָר רֶעדְט שַׁייגָע וֶועְרְטָער.

3 עָר שִׁיט, וִוי פוּן אַן אַרְבָּעל אַרוֹיס. (וַאר: ... וִוי א קַאץ מִיט אַייגָער.)
וָען אַייגָער רֶעדְט צוּ־פִיל אוֹן לָאזְט קֵיינָעם נִיט קוּמָען צום וָוארְט.

שַׁיינָעץ (שֶׁקֶץ).

1 אז מָען אִיז א שַׁייגָעץ, נִיט מָען אָב פַּאר א שוּסְטָער.
יוּנְגֶלַעךְ וָאס וִוילָען נִיט לָערְנָען, נִיט מָען נָעוֶועהְנְלִיךְ אָב צוּ־נָא בַּעל־מְלָאכָה.

750

2. As sch'kuzim mit muhn is a maachol, is Pipiwke a teichel.
Scherzhaft, wenn man etwas Dargebotenes als minderwertig bezeichnen will.—Vergl. Krupnik.—(Ueber »Sch'kuzim mit muhn« vergl. Glossar s. v.)

3. Zürik „schejgez!" gilt nit.

4. Zürik „schejgez!" geht in bud arein.
Beide Sprichwörter werden angewandt, wenn jemand eine erhaltene Beleidigung mit denselben Worten zurückgibt.

Schejn.

1. Wer es is schejn, ün ich bin klüg!
So tröstet sich ein hässliches Mädchen, dass sie als Ersatz für die Schönheit wenigstens Klugheit besitze.

2. Nit dus is schejn, wus is schejn, nor dus, wus es gefelt.

3. Zü schejn is amul a chissurojn.

4. Schejn, wi di sün im Tamüs.

5. Schejn, wi di l'wunu in chazi-chojdesch.

6. Schejn far Got ün far leiten.
Als Lob für eine Tat, die Gott und Menschen erfreut.

Schejndel.

1. Ale Schejndelech senen miüss, ale Gitelech senen schlecht, ün ale Sisselech senen biter.
Diese drei Frauennamen drücken gewisse Eigenschaften aus, die man aber bei ihren Trägerinnen oft vermisst.

2. Los si hejssen Schejndele, los si hejssen Krejndele, — abi a kalu (oder: ...abi a mojd.)
abi = p. aby. — So sagt der Heiratslustige, dem es nicht auf die Person seiner Zukünftigen ankommt.

Schejnkejt.

Schejnkejt fergeht, ün dus keren bleibt.
So redet der Ehevermittler dem jungen Manne zu, wenn die Braut sich durch keine besondere Schönheit auszeichnet.

Schilinger.

Men ken ihm, wi a bejsen schilinger.
Von einem durch seine schlimmen Eigenschaften berüchtigten Menschen.

chissel.

1. Wojl is dem, wus er kümt zü-n-a grejter schissel.
D. h. wohl dem, der ohne besondern Kampf zu einer gewissen Stellung gelangt, oder für seine Unternehmungen einen geebneten Boden findet.

2. Wer es sizt nit bei der schissel, esst nit mit.
Wer sich an einem Geschäfte nicht persönlich beteiligt, dem entgeht der Vorteil.

3765

3750

2 אז שְׂקָצִים מיט מָאהָן אִיז א מַאכָל, אִיז פִּיפִּיוָוקָע א טַייכָל.

א שָׁערְצהַאפְטָער פָּערְגלַייך. אין רוסלַאנד איז »שְׂקָצִים מיט מָאהָן« א מַאכָל פון קַלייגָע מֵיידְלָעך מיט מָאהָן און מיט הָאנִיג. — פָּערְגל. קרופּניק.

3 צוּרִיק »שַׁיידָען!« גִילט ניט.

4 צוּרִיק »שַׁיידָען!« גָעהָט אִין בָּאד אַרַיין.

בַּיידע רָעדְעוְנְהַארְטָען נְעבְּרוּיכְט מָען, וָען אַיְינֶער עָנְטְפָּערְט צוּרִיק דִי אַיְינָע פָּעלַיידִיגוּנְג, נָאם מָען הָאט אִיהם אַלַיין עָרְשְׁט גָעזָאגְט.

שַׁיין.

1 וָוער עָס אִיז שַׁיין, און אִיך בִּין קלוג.

אזוי טְרַייסְט זִיך א מיאוס מֵיידָל, וָאם זִי הָעלְפְט זִיך אִין, אז זִי אִיז הָאפְּשָׁע קלוג.

2 ניט דָאם אִיז שַׁיין, וָואם אִיז שַׁיין, נָאר דָאם, וָואם עָס גָעפֶעלְט.

3 צוּ שַׁיין אִיז אַמָאל א חִסָּרון.

4 שַׁיין, וִוי דִי זון אִים תַּמוּז.

5 שַׁיין, וִוי דִי לְבָנָה אִין חֲצִי־חֹדֶשׁ.

6 שַׁיין פַּאר נָאט און פַּאר לַייטָען.

שַׁיינְדָעל.

1 אַלָע שַׁיינְדָעלָעך הָענָען מיאוס, אַלָע ניטָעלָעך הָענָען שְׂלָעכְט, און אַלָע זִיסָעלָעך הָענָען בִּיטָער.

ניט תָּמִיד אִיז דָער מָענְש, וִוי זַיין נָאמָען בֶּעטַייט.

2 לָאז זִי הַייסָען שַׁיינְדָעלָע, לָאז זִי הַייסָען קְרַיינְדָעלָע—אַבִּי א כַּלָה. (אָדָער: ...אַבִּי א מוֹיד.)

אַבִּי = p. aby — אזוי זָאגְט א יונְגָער מַאן, וָואם עָר וִויל הָעהָר חֲתוּנָה הָאבָּען אוּן עָס אִיז אִיהם נָאר אַלַיין־אַיינְס מִיט הָענָען.

שַׁיינְקַייט.

שַׁיינְקַייט פָּערְגֶעהְט, אוּן דָאם קֶרֶן בְּלַייבְט.

אזוי וִויל דָער שַׁדְכָן אַיינֶעמָען דָעם חָתָן, וָען דִי כַּלָה אִיז ניט הָעהָר שַׁיין.

שִׁילִינְגָער.

מָען קָען אִיהם, וִוי א בַּייזָען שִׁילִינְגָער.

א מָענְש, וָואם עָר אִיז אוֹמָעטוּם בָּעקַאנְט. אָבֶּער נָאר הָענָען זַיינָע חֲסָרוֹנוֹת, וִוי א שְׂלָעכְטָע מַטְבֵּעַ, וָואם אִימְלִיכָער הִיט זִיך פַּאר אִיהָר.

שִׂיסָעל.

1 וואוֹיל אִיז דָעם, וָואם עָר קוּמְט צוּ־נ־א גְרַייטָער שִׂיסָעל.

ד. ה. וָואם עָר קוּמְט צוּ־נ־א פָּערְטִיגָער אַרְבַּייט.

2 וָער עָס זִיצְט ניט בַּיי דָער שִׂיסָעל, עֶסְט ניט מִיט.

3765

3765

Schissen.

1. As men schisst, macht men „poj!“
   Sinn: Hat man etwas unternommen, so soll es auch konsequent durchgeführt werden, ohne Rücksicht auf die Folgen.
2. Rebi kurojw! schisst ihr friher, wurüm ihr sent elter.
   So spottet man über jüdische Rekruten, die aus Furcht vor dem Schiessen, sich gegenseitig mit dem ersten Schuss beehren möchten, gleichsam weil der Kamerad älter und würdiger sei.

Schikse.

A schikse bei a ruw ken auch a schaalu passk'enen.
Um auszudrücken, dass selbst die schwierigsten Dinge durch lange Uebung erlernt werden können.

Schiken.

Men schikt ihm züm ruw, geht er zü der rebi'zin.
Von einem, der gerne verbotene Wege geht, Seitensprünge macht.

Schikojr.

1. A ganz juhr schikojr, ün pürim nichtern.
   Von einer verkehrten Handlungsweise. Am Purimfeste erlaubt man sich nämlich, ein Gläschen über den Durst zu trinken. Mancher sonderbare Kauz macht es umgekehrt: er trinkt das ganze Jahr, und gerade am Purim bleibt er nüchtern.— Aehnlich: Burwess.
2. As zwej sugen „schikojr“, darf sich der driter legen schlufen.
   Sinn: Man soll sich stets nach der allgemeinen Meinung richten.
3. A schikojr, a nar ün a wugen hej geht men aus dem weg.
4. A schikojr bedarf men nit zü schtojssen, (er schtojsst sich alejn).
5. A schikojr seht ales topelt.
6. A schikojr trinkt aus dem bronfen freitug bei tug, ün macht schaboss kidüsch iber a chalu.
   Der Saufbold trinkt den für den Segensspruch am Freitag abends bestimmten Schnaps schon früher aus, und spricht dann den Segen über das Sabbatbrot, wie es solche zu tun pflegen, die keine Spirituosen trinken.
7. A schikojr ken sich ausschlufen, ober a nar ken nit klüger weren.
8. Beim schikojr, is bronfen der ikor.
9. Dus ganze muojss-chitin geht beim schikojr aweg auf chumejz'digen bronfen.
   Der Säufer vertut das aus der Armenkasse für Osterbrote empfangene Geld noch vor Ostern, auf gewöhnlichen Fusel.—Vergl. Nr. 6.

3778

3765

שִׂיחָן.

1 אז מען שִׂיחט, מאכט מען „פּוי!“
ד. ה. ווען מען אַנפאַנגט עפּעס צו טהון, מוז מען זיך שוין אויסהאַרעון מיט אַלע פֿרוכטן.

2 רַבִּי קָרוֹב! שִׂיחט איהר פֿריהער, ווערום איהר זענט עלטער.
אזוי לאכט מען פֿון יודישע סאלדאטן, אז זיי ווענען מורא פאר א בּיקס אוּן זענען דערבּיי כּמעט מיט דעם אנדערן מיט דעם ערשטען שאס.

שִׂיקְסָע.

א שִׂיקְסָע בּיי א רַב קען אויך א שאלה פּסקענען.

שִׂיקָען.

מען שִׂיקט אים צום רַב, נעהט ער צו דער רביצין.
זאגט מען פֿון אייגעם, ווען ער האט ליב צו גיין אויף נים זעהר קיין נלייכע ווענען.

שִׁכּוֹר.

1 א נאַנץ יאהר שִׁכּוֹר, אוּן פּוּרים נִיכְטערן.
עהנליך: בּאַרנוּעס.

2 אז צוויי זאָגן: „שִׁכּוֹר“, דאַרף זיך דער דריטער לענען שלאָפֿן.
מען זאל תּמיד נאכגיין נאך דעם רבּים.

3 א שִׁכּוֹר, א נאר אוּן א וואָגן הייַ נעהט מען אוים דעם ווענ.

4 א שִׁכּוֹר בּעדאַרף מען נים צו שִׁטויסען, (ער שטויסט זיך אַליין.)
שבקיה לרויא, דמנפשיה נסיל. (שבת, ל״ב, א׳).

5 א שִׁכּוֹר זעהט אַלעס טאָפּעלט.

6 א שִׁכּוֹר טרינקט אוים דעם בּראַנפֿען פֿרייטאג בּיי טאג, אוּן מאכט שבּת קידוש איבּער א חלה.

7 א שִׁכּוֹר קען זיך אויסשלאפֿן, אָבּער א נאר קען נים קלוגער ווערן.

8 בּיים שִׁכּוֹר, איז בּראַנפֿען דער עיקר.

9 דאם נאנצע מעות־חטים נעהט בּיים שִׁכּוֹר אַוועק אויף חמצדיגען בּראַנפֿען.
Nr. 6 פֿערגל.

3778

3778

10. Der schikojr is geschtorben, der schenker is ferdorben.
So sagt man von einem Kaufmanne, der seine besten Kunden verliert und darum zu Grunde geht.

11. Der schenker hot lib dem schikojr, ober di tochter wet er ihm nit geben.

12. Wus der schikojr hot in kepel, (oder: in resch'el), hot der nichterner nit in fleschel.
Scherzhaftes Sprichwort.

13. Es is gringer aufzühejben a schikojr fün der erd, ejder a gescheft.
Um zu sagen, wie schwer es sei, ein im Niedergange begriffenes Geschäft wieder in die Höhe zu bringen.

14. Er wert schikojr fün a bülke.
bülke = p. bułka. — Von einem, der gar keine geistigen Getränke verträgt sagt man, dass er sogar von einer Semmel berauscht wird.

15. Far a schikojr is kejn schlechter bronfen nit du, (ün far a nojejf, kejn miüss'e n'kejwu.)
Vergl. Bronfen 5.

16. Fün ejn schtikel kes is er schikojr geworen.
Ein Fuhrmann erklärte seinen Rausch damit, dass er auf mehrere Schnäpse nur ein einziges kleines Stückchen Käse ass, welches ihm zu Kopfe gestiegen ist.

17. Fün a schikojr in der jügend, wert an urem-man auf der elter.
Vergl. Sojlejl w'ssojwej.

18. Schikojr, wi Lojt. (Var: ...wi a piaufke.)
piaufke = p. pijawka.

Ssejchel.

1. Bis sibezig juhr lernt men ssejchel, ün men schtarbt a nar.
Vergl. Nr. 17.

2. Berut dich mit wemen dü wilst, ün thü mit ejgenem ssejchel.
Vergl. Ejzu 4; Ruten 1.

3. Geborgter ssejchel tojg nit.
Vergl. Nr. 9.

4. Ge'schmad't ün gehongen sol men sein, nor ssejchel so men huben.
Drückt scherzhaft den Sinn aus, dass Verstand unter allen Umständen einen grossen Wert hat.

5. Dus is a ssejchel fün a bass-kojhejn.
Mit Bezug auf die Stelle B. M. III. 21, 9. wird diese Redensart auf ein gefallenes Mädchen angewandt.

3792

3778

10 דֶער שְׂכוֹר אִיז נֶעשְׂמָארְבֶּען, דֶער שֶׁעֶנְקֶער אִיז פֶֿערדָארְבֶּען.

צ. ב. א סוֹחֵר, אז ער פֶֿערלִירְט די בֶּעסְטֶע קוּנִים, און מוּז דֶערְפֶֿיבֶּער אַלַיין אֲנֶעצֶען.

11 דֶער שֶׁעֶנְקֶער הָאט לִיב דֶעם שְׂכוֹר, אֲבֶּער די טָאכְטֶער וֶועט ער אִיהֶם נִיט נֶעבֶּען.

וָואם דֶער שְׂכוֹר הָאט אִין קֶעפֶּל, (אַדֶער: אִין רֹאשׁ־עֶל) הָאט דֶער נִיכְטֶערְנֶער נִיט אִין פְֿלֶעשְׁעל.

13 עֶס אִיז גְרִינְגֶער אוֹיפְֿצוּהֵייבֶּען א שְׂכוֹר פֿוּן דֶער עֶרד, אֵיידֶער א נֶעשֶׁעפְֿט.

14 ער וֶועְרְט שְׂכוֹר פֿוּן א בּוּלְקֶע.

בּוּלְקֶע = p. bułka — ד. ה. עֶר קֶען־קיין שׁוּם מַשְׁקֶה נִיט פֶֿערְמֶאנֶען, ער וֶועְרְט שִׁכּוֹר אֲפִילוּ פֿוּן א וֶעמֶל.

15 פַֿאר א שְׂכוֹר אִיז קיין שְׁלֶעכְטֶער בְּרַאנְפֶֿן נִיט דָא. (אוּן פַֿאר א נוּאַף, קיין מִיאוּס־ע נְקֵבָה.)

פֶֿערְנֶל. בְּרַאנְפֶֿן 5.

16 פֿוּן א י״ן שְׁטִיקְעל קֶעז אִיז ער שְׂכוֹר נֶעוָואָרֶן.

פֶֿון דֶערְצֶאהְלְט, אז א בַּעל־עֲנָלָה הָאט נֶעוָואָלְט זַיינֶע־עֶן, אז ער אִיז שִׁכּוֹר נֶעוָואָרֶן, נִיט פֿוּם בְּרַאנְפֶֿן, נָאר פֿוּן דֶעם שְׁטִיקְעל קֶעז, וָואם ער הָאט פֶֿערְפֶֿיסֶען.

17 פֿוּן א שְׂכוֹר אִין דֶער יוּגֶענְד, וֶועְרְט אִין אֶרֶעם־מַאן אוֹיף דֶער עֶלְטֶער.

פֶֿערְנֶל. זוֹלַל וְסוֹבֵא.

18 שְׂכוֹר, וִוי לוֹט. (וַואר: ... וִוי א פִּיאוֹפְֿקֶע.)

פִּיאוֹפְֿקֶע = p. pijawka

שֵׂכֶל.

1 בִּיז זִיבֶּעצִיג יָאהְר לֶערְנְט מֶען שֵׂכֶל, אוּן מֶען שְׁטַארְבְּט א נַאר.

פֶֿערְנֶל. Nr. 17

2 בֶּעראָט דִיךְ מִיט וָועמֶען דוּ וִוילְסְט, אוּן מְדוּ מִיט אֵייגֶענֶעם שֵׂכֶל.

פֶֿערְנֶל. עֵצָה 4; רָאטֶען 1.

3 נֶעבָּארְגְטֶער שֵׂכֶל טוֹיג נִיט.

פֶֿערְנֶל. Nr. 9

4 נֶע׳שְׁמַד׳ט אוּן נֶעהָאנְגֶען זָאל מֶען זַיין, נָאר שֵׂכֶל זָאל מֶען הָאבֶּען.

א שֶׁעֶרְצַהאפְֿטֶע בֶּעהוֹיפְֿטוּנְג, אוּם אוֹיסְצוּדְרִיקֶען, אז מֶען זָאל אַלֶעם טָהוּן, אֲבִי צוּ זַיין קְלוּג.

5 דָאס אִיז א שֵׂכֶל פֿוּן א בַּת־כֹּהֵן.

אזוֹי זָאגְט מֶען פֿוּן א מֵיידֶעל, וָואס זִי הָאט זִיךְ פֶֿערְנֶעמֶען אוּן הָאט מְקַיֵּם נֶעוֶועֶען דָעם פָּסוּק: וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי־תֶחֱלֶה לִזְנוּת. (ויקרא כ״א, ט׳).

3792

6. Der ssejchel is a kricher.
7. Der ssejchel kümt nuch di juhren.
   Beide Sprichwörter besagen, dass Verstand und Einsicht in der Regel zu spät kommen. — Vergl. Nr. 15.
8. Wer es hot kejn ssejchel, darf auch kejn gesünd nit huben.
9. Mit fremden ssejchejl ken men nit leben. (Var: Fremden ssejchel krenkt men aus.)
   Vergl. Nr. 3.
10. Er is gefalen auf'n ssejchel — ün hot sich zeschlugen di nus.
    Von einem beschränkten Menschen, der sich rühmt, auf eine grossartige Idee gekommen zu sein.
11. Er hot ssejchel, wi der ojber-ejchel.
    Von einem Dummkopf sagt man scherzhaft, er habe so viel Verstand, wie der Eichel-Ober im Kartenspiel.
12. Ferbrent sol weren der ssejchel, wus kümt zü schpet.
    So ärgert man sich über den Treppenwitz.— Vergl. Chochmu 3.
13. Züm ssejchel, bedarf men kejn mojch'el.
    Sinn: Der gerade Verstand bedarf keiner Spitzfindigkeiten.
14. Ssejchel uhn masol, is wi a rojer briljant.
    Beide haben nur einen relativen Wert.
15. Ssejchel ün charutu kümen tumid zü schpet.
    Vergl. Nr. 7.
16. Ssejchel bringt amul mehr ein, wi di hend.
    Mit dem Verstande fördert man mehr, als mit der physischen Kraft.
17. Ssejchel sol der mensch lernen bis sibezig juhr.
    Vergl. Nr. 1.

Schuchejn.

1. A schuchejn in schtüb, is wi a glekel bei der thir.
   Der Nachbar trägt alles, was im Hause vorgeht, in die Gasse hinaus gleichsam wie ein Glöckchen an der Türe.
2. Meine sch'chejnim kenen mich nit leiden, ober ich thü es sej nuch.
   So sagt einer, der mit seinen Nachbarn in Unfrieden lebt.

Schachnu.

1. Schachnu, dreh dich, wet men mejnen dü handelst.
   So sagte einst eine Frau zu ihrem Manne, dem Schlemihl.

6 דֶער שֵׂכֶל אִיז א קְרִיכֶער.
עֶר קוּמְט תָּמִיד צוּ שְׁפָּעט.
7 דֶער שֵׂכֶל קוּמְט נָאךְ דִי יָאהְרֶען.
זִין וִוי דָאס פְּרִיהָעֶרע שְׁפִּירְכְוָארְט. — פָּעֶרְגֶל. Nr. 15
8 וְוער עֶם הָאט קֵיין שֵׂכֶל, דַארְף אוֹיךְ קֵיין נָעזוּנְד נִיט הָאבֶּען.
9 מִיט פְּרֶעמְדֶען שֵׂכֶל זָקֶען מֶען נִיט לֶעבֶּען. (וַיאר: פְּרֶעמְדֶען שֵׂכֶל קְרֶענְקְט מֶען אוֹים.)
פָּעֶרְגֶל. Nr. 3
10 עֶר אִיז נָעפַאלֶען אוֹיפֶּן שֵׂכֶל — און הָאט זִיךְ צֶעשְׁלָאגֶען דִי נָאז.
זָאגְט מֶען פּוֹן א שְׁלֵימַזְלִניק.
11 עֶר הָאט שֵׂכֶל, וִוי דֶער אוֹיבֶּער־אַייכֶּל.
„אוֹיבֶּע־אַייכֶּל" הֵייסְט א פַּינֶער אִין דֶעדֶע־קָארְטֶען; וְוערְט נֶעבְּרוֹיכְט פּוֹן א שׁוֹטֶה.
12 פֶּערְבְּרֶענְט זָאל וֶוערֶען דֶער שֵׂכֶל, וָואס קוּמְט צוּ שְׁפָּעט.
פָּעֶרְגֶל. חָכְמָה 3.
13 צוּם שֵׂכֶל, בֶּעדַארְף מֶען קֵיין מֹחַ׳ל.
ד. ה. אז מֶען הָאט א גְלַייכֶען שֵׂכֶל, בֶּעדַארְף מֶען נִיט אוֹיפְּדְרִין קֵיין שְׁפִּיצְלֶעךְ מִיט מֹחַ.
14 שֵׂכֶל אָהֶן מַזָּל, אִיז וִוי א רוֹיעֶר בְּרִילַיאַנְט.
פּוֹן בַּיידֶע הָאט מֶען וֶועניג נוּצֶען.
15 שֵׂכֶל אוּן חֲרָטָה קוּמֶען תָּמִיד צוּ שְׁפָּעט.
פָּעֶרְגֶל. Nr. 7
16 שֵׂכֶל בְּרִינְגְט אַמָאל מֶעהְר אַיין, וִוי דִי הֶענְד.
17 שֵׂכֶל זָאל דֶער מֶענְש לֶערֶנֶען בִּיז זִיבֶּעצִיג יָאהְר.
פָּעֶרְגֶל. Nr. 1

שָׂכֵן.

1 א שָׂכֵן אִין שְׁטוּב, אִיז וִוי א גְלָעקֶל בַּיי דֶער טְהִיר.
ד. ה. עֶר וַוייסְט אַלֶעס, וָואס עֶם פַּאסִירְט זִיךְ אִין שְׁטוּב אוּן מַאכְט עֶם אַרוֹיס אוֹיף דֶער נַאס.
2 מַיינֶע שְׂכֵנִים קֶענֶען מִיךְ נִיט לַיידֶען, אֲבָער אִיךְ טָאדְ עֶם וַיי נָאךְ.
אוֹי זָאגְט אַייגֶער, וָואס עֶר לֶעבְּט נִיט בְּשָׁלוֹם מִיט זַיינֶע שְׂכֵנִים.

שַׁכְנָא.

1 שַׁכְנָא, דֶרֶעה דִיךְ, וָועט מֶען מַיינֶען דוּ הַאנְדֶעלְסְט.
דָאס הָאט גֶעזָאגְט א וַויב צוּ אִירֶ מַאן שַׁכְנָא, דֶעם שְׁלֵימַזְלִניק.

3807

2. Schachnu, wus lojfst dü? (In manchen Gegenden sagt man: Chunu, oder: Schabssaj, wus lojfst dü?)
Sagt man scherzhaft zu einem, den man sonst als Müssiggänger kennt und der auf einmal in fieberhafte Tätigkeit gerät. (Alle drei Eigennamen stammen von Wurzeln, die im Hebräischen Ruhe, Rast bedeuten.)

Schlag.

Auf ejn schlag falt kejn bojm nit üm.

Schlugen.

1. A gebündenem schlugt men nit.
2. As men schlugt dem kalten schtejn, fliht araus a hejsser fünk.
Der sanftmütigste Mensch gerät in Hitze, wenn man ihn reizt.
3. As men schlugt, schlugt men aus püter.
So warnt man einen, der rasch dabei ist, Schläge auszuteilen. Man erinnert ihn nämlich, dass mit »Schlagen« zuweilen ein ganz anderes Resultat erzielt wird.
4. As men schlugt, schlugt men sich.
D. h. die Schande, gegen jemanden die Hand erhoben zu haben, fällt auf den Schläger zurück.
5. As zwej schlugen sich, chapt der driter dus hitel.
Der Anwesende bei einer Schlägerei sucht das Weite, aus Furcht, als Zeuge vorgeladen zu werden.
6. Wus is der chilük, ojb der nar schlugt, oder der chuchom schlugt, — weh thüt es doch.
7. Schlug dich kop in der wand! (oder: kop in kischen!).
Um auszudrücken, dass man sich um jemanden nicht kümmern, nichts von ihm wissen will. Die zweite Version wird gebraucht, wenn man dieses in schonender Weise beibringen will.
8. Schlug mir nit kejn loch in kop, ün leg mir nit zü kejn flaster.
Aehnlich: D'wasch; Mojchejl (sein); Schpringen 2.

Schlachte.

Wer es is gebojren auf grochowine, ün is gewikelt mit a plachte, der gehert nit zü der schlachte.
grochowine = p. grochowina; plachte = p. płachta; schlachte = p. szlachta. — Sinn: Wer in bürgerlichen Verhältnissen geboren wurde, der darf nicht den grossen Herrn spielen.

3818

3807

2 שַׁכְנָא, וָואם לוּיפְסְט דוּ? (אין מַאנְכָע גָענְענֶדען וָאנְט מָען: חָנָא, אֶדֶר: שַׁבְּתַי, וָואם לוּיפְסְט דוּ?)
אַזוֹי זָאגְט מָען צוּ־נֶיינֶעם, וָואם מָען ווייסְט, אַז עֶר גֶעהְט תָּמִיד אַרוּם לֶעדִיג אוּן אוֹיף אַיין מָאל זֶעהְט מָען אִיהְם זִיךְ אַיילֶען צוּ־נֶי־א גֶעשֶׁעפְטֶ.— מִיר דַאכְט זִיךְ, אַז אַלֶע דְרַיי גֶעמֶען, וָואם זַיי וָועֶרֶען גֶעבְּרוּיכְט אִין פַּֽעֲרְשִׁידֶענֶע גֶענֶענֶדֶען, הָאבֶּען אַ שַׁיָכוּת מִיט אַיינַאנְדֶער, ווַיל אַלֶע בֶּעמֵיטֶען "רוּהֶע", נָעמְלִיךְ: שַׁכְנָא פוּן שָׁלֹן, חָנָא פוּן חָנָה אוּן שַׁבְּתַי פוּן שָׁבָת. מָען פֶֽלֶעגְט דֶעְרְצֶיילֶען דֶעם ריהֶינֶען מֶענְשֶׁען, פַֽאר־וָואס עֶר לוּיפְֽט אַזוֹי.

שְׁלַאג.

אוֹיף אַ י י ן שְׁלַאג פַֽאלְט קֵין בוֹים נִיט אוֹם.

שְׁלָאגֶען.

1 א גֶעבוּנְדֶענֶעם שְׁלָאגְט מָען נִיט.
2 אז מָען שְׁלָאגְט דֶעם קַאלְטֶען שְׁטֵיין, פְֽלִיהְט אַרוֹים א הַייסֶער פוּנְק.
אַפִּילוּ א ריהֶינֶער אוּן א קַאלְטֶער מֶענְש קֶען אוֹיךְ צֶרֶיינְקְוִיטֶען אִין הִיץ, אז מָען דֶערְ־רֶגֶרְט אִיהְם.
3 אז מָען שְׁלָאגְט, שְׁלָאגְט מָען אוֹים פוּטֶער.
וָאגְט מָען צוּ־נֶי־אִיינֶעם, וָואם עֶר גֶעמְט זִיךְ בַּאלְד צום שְׁלָאגֶען. מָען דֶערְמַאהְנְט אִיהְם אז פוּן שְׁלָאגֶען קֶען אַנָאל אֲרוֹיסְקוּמֶען נָאר עֶפֶּעס אַנֶדֶערְש.
4 אז מָען שְׁלָאגְט, שְׁלָאגְט מָען זִיךְ.
מָען מֵיינְט, אז דֶער בְּזָיון פַֽאלְט צוּרִיק אוֹיף דֶעם, וָואם עֶר שְׁלָאגְט.
5 אז צְוֵויי שְׁלָאגֶען זִיךְ, חַאפְּט דֶער דְרִיטֶער דֶאם הִיטֶעל.
דֶער בַּעל־פַּחַד עֶנְטְלוֹיפְֽט. ווַייל עֶר הָאט מוֹרָא, מָען וָאל אִיהְם נִיט נֶעמֶען פַֽאר אֵן עֵדוּת.
6 וָואם אִיז דֶער חִילּוּק, אוֹיב דֶער נַאר שְׁלָאגְט, אָדֶער דֶער חָכָם שְׁלָאגְט,—וָויהֶ טְהוּט עֶם דָאךְ.
7 שְׁלָאג דִיךְ קָאפּ אִין דֶער וַואנְט! (אָדֶער: קָאפּ אִין קִישֶׁען!)
די לֶעצְטֶע וֶועְרְיָאן וָאגְט מָען אוֹים הֶעפְֽלִיכֶּקִיים.
8 שְׁלָאג מִיר נִיט קֵין לָאךְ אִין קָאפּ, אוּן לֶעג מִיר נִיט צוּ קֵין פְֽלַאסְטֶער.
עֶהְנְלִיךְ: דְבַש; מוֹחֵל הָיוּ; שְׁפְּרִינְגֶען 2.

שְׁלַאכְטָע.

וָועֶר עֶם אִיז גֶעבוֹירֶען אוֹיף וָרָאחָאוִויגֶע, אוּן אִיז גֶעוִיקֶעלְט מִיט אַ פְֽלַאכְטָע, דֶער גֶעהֶערְט נִיט צוּ דֶער שְׁלַאכְטָע.
וָרָאחָאוִויגֶע = p. grochowina; פְֽלַאכְטָע = p. płachta; שְׁלַאכְטָע = p. szlachta—
דָאם שְׁפְּרִיכְוָואְרְט וָאגְט מָען אִין פוֹילֶען, אז דֶער, וָואם עֶר כּוּמְט אַרוֹים פוּן א נִידְרִיגֶען שְׁטַאנְד, טָאר נִיט שְׁפִּילֶען דִי רָאלֶע פוּן א נְרוֹיסֶען פָּרִיץ.

3818

3818

Schlang.

Auf a schlang tur men kejn rachamunüss nit huben.

Nach der bekannten Anekdote vom Bauer, der eine halberfrorene Schlange an seinem Busen erwärmte, und diese ihm später eine tötliche Wunde beibrachte.

Schloss.

A schloss is nor gemacht far an ehrlichen man.

Denn gegen Diebe ist ein Schloss keine Sicherheit. — Vergl. Ganow 15.

Schluf.

1. In dem schluf geht ales aweg.

   Im Schlaf vergisst man an Sorge und Kummer.—Vergl. Schlufen 6.
2. In schluf sindigt men nit.

   Vergl. Sindigen.
3. Wus wolt beim menschen theierer gewesen fün schluf, wen es solen nit sein di bejse chalojmojss?

Schlufen.

1. Er schluft, ün seine r'wuchim gehen.

   Von einem Kapitalisten, oder Rentier, der von seinen Zinsen lebt.— Vergl. Ojscher 7.
2. Wejch gebett, ober hart zü schlufen.

   Sagt man von einem reichen Mann, der ein böses Gewissen hat.
3. Wer es schluft lang, hot kurze teg (oder: kurze juhren).

   Drückt aus, dass der Langschläfer einen grossen Teil seines Lebens verschläft.
4. Seks schuu sol men betten, abi ejn schuu güt zü schlufen.

   abi = p. aby. — D. h. man soll keine Mühe scheuen, um seine Sache gut und gründlich zu machen.
5. Zwischen zwej, wus schlufen auf ejn kischen, sol sich der driter nit areinmischen.

   D. h. zwischen Mann und Frau. — Vergl. Man 19.
6. Schluf, west dü un di zurojss fergessen!

   Vergl. Schluf 1.

Schulojm.

1. Auf schulojm schteht di welt, (ober nit auf Schulojm schikojr).

   »Schulojm« bedeutet Frieden, ist aber auch ein Männernamen. Auf dieser doppelten Bedeutung beruht der Nachsatz im Sprichworte.
2. Wü schulojm, dort is b'ruchu (oder: masol.)
3. Fün schulojm wegen meg men afilü a ligen sugen, (ober Schulojm tur kejn ligen nit sugen!)

3832

3818

שְׁלַאנְג.

אויך א שְׁלַאנְג מאַר מען קיין רַחֲמָנוּת ניט האָבן.

עהנליך זאגט דער מדרש: כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי, סוף שנעשה אכזר במקום רחמן. (קהלת רבה, פרשה ז', ט"ז).

שְׁלָאם.

א שְׁלָאם איז נאָר געמאכט פַּאר אן עהרליכען מאן.

וואורום פַּאר א גנב איז א שְׁלָאם־קיין בעסערהענישׂ נים. — פָּעטֶרבּוּרג. גנב 15.

שְׁלָאף.

1 אין דעם שְׁלָאף נעמט אלעם אוועג.

אלע צרות אין אלע זאָרגען ווערען פַּערגעסען אינם שְׁלָאף. — פָּעטֶרבּוּרג. שְׁלָאפֶן 6.

2 אין שְׁלָאף זינדיגט מען ניט.

פָּעטֶרבּוּרג. זינדיגען.

3 וואס וואלט בייס מענשען מהייערער געווען פּון שְׁלָאף, ווען עס וואלען ניט זיין די בייזע חלומות?

שְׁלָאפֶן.

1 ער שְׁלָאפֶט, און זיינע רַחֲמים נעהען.

מען מיינט אן עושר. — פָּעטֶרבּוּרג. עושר 7.

2 וויך נעבעטט, אבער האַרט צו שְׁלָאפֶן.

זאגט מען פּון איינעם, וואס עד האט א שְׁלעכט נעוויסען.

3 ווער עס שְׁלָאפֶט לאנג, האט קורצע טעג (אדער: קורצע יאהרען).

וואורום ער פַּערשְׁלָאפֶט א נרוסען טייל פּון זיין לעבען.

4 ועקום שְׁעה ואל מען בעטטען, אבי איין שְׁעה גוט צו שְׁלָאפֶן.

אבי = p. aby

5 צווישען צוויי, וואס שְׁלָאפֶן אויך איין קישען, זאל וויך דער דריטער ניט אריינמישען.

ד. ה. צווישען מאן און ווייב. — פָּעטֶרבּוּרג. מאן 19.

6 שְׁלָאף, ווענט דו אן די צרות פַּערגעסען!

פָּעטֶרבּוּרג. שְׁלָאף. 1.

שָׁלוֹם

1 אויף שָׁלוֹם שטעהט די וועלט, (אבער ניט אויף שָׁלוֹם שכור.)

על שלשה דברים העולם קים... ועל השלום. (אבות, פרק א', משנה י"ח).

2 וואו שָׁלוֹם, דארט איז ברכה. (אדער: מזל.)

3 פּון שָׁלוֹם ווענען מען עפּילו א ליגען, (אבער שָׁלוֹם מאר קיין ליגען ניט זאגען.)

3832

3832

4. Fün schulojm wegen meg men afilü a ligen sugen, (Schulojm alejn sugt ober auch a ligen.)

In beiden letzten Sprichwörtern wird der Männername Schulojm für »Frieden« gesetzt. — Der erste Satz in diesen Sprichwörtern ist im Talmud begründet, der es gestattet, zur Erhaltung des Friedens sich sogar einer unschuldigen Lüge zu bedienen.

Schülchon-urüch.

Wi kümt der kaschtan in schülchon-urüch arein?

kaschtan = p. kasztan. — Anekdote: Zwei Pferdehändler hatten einen Prozess um einen Braunen vor dem Rabbiner auszutragen. Dieser liess sich das Gesetzbuch reichen, um den betreffenden Paragraph nachzuschlagen. Da riefen beide Parteien verwundert aus: Wie kommt denn der Braune in das Gesetzbuch hinein?

Schuliach.

1. A fauler schuliach is a halber nuwi.

Um den ihm aufgetragenen Weg nicht zu machen, erfindet er alle möglichen Kombinationen, die ihn dieser Mühe überheben sollen.

2. A fauler schuliach gefint ale tejrüzim.

3. A fauler schuliach darf huben noch a schuliach.

Der zweite Bote soll nämlich den Faulpelz zurückholen.

4. A fauler schuliach, zereisst nor di schich.

5. A krümer schuliach, ün a schtümer sch'tadlon.

Wird von zwei untauglichen Funktionären gebraucht.

6. Er is a schuliach fün'm ipüsch.

Sagt man von einem, der nur Hiobsposten verbreitet.

Schlitweg.

A güter schlitweg is a güter wugenweg, a güte tochter is a güte schnür, a schejn mejdel is a schejn weibel, ün a schejne jüdine is a schejn mejss.

Schlim-masol.

1. As ejnem is beschert a schlim-masol, kümt es zü-n-ihm ahejm (oder: in schtüb arein).

2. Ejnems schlim-masol is jenems masol.

Das Unglück des einen, ist oft das Glück des andern.

3. Mach auf di thir! — dus schlim-masol geht.

So empfängt der Pechvogel sein Schicksal mit bitterem Humor.

3844

3832

4 פּוֹן שָׁלוֹם וְועָגן מֶען אֲפִילוּ אַ לִיגָן זָאגָן. (שָׁלוֹם אַלַיין זָאגְט אָבֶּער אוֹךְ אַ לִיגָן.)

דָער צְווֵייטֶער "שָׁלוֹם" אִיז אַ מֶענְערְנָאמֶן. — מותר לו לאדם לשנות ברבר השלום. (יבמות, ס״ה, ב׳; מותר לשקר בשביל להשיל שלום בין אדם לחברו. (בריית׳א דפרק השלום).

שְׁלָחָן־עָרוּךְ.

וְוִי קוּמְט דָער קַאשְׁטַאן אִין שְׁלָחָן־עָרוּךְ אַרַיין?

קַאשְׁטַאן = p. kasztan — צְווֵי פֶּערְדְסָהענְדְלֶער הָאבֶּן אֲמָאל גָעהַאט א דִין־תּוֹרָה אִיבֶּער א קַאשְׁטַאן. דָער רַב הָאט זִיךְ גָעהַייסֶן דָעם לַאנְגען דָעם שְׁלָחָן־עָרוּךְ, כְּדֵי עֶר זָאל פַּאסֶּק'ענען על פִּי דִין. דָא הָאט זִיךְ אַיינֶער פּוֹן דִי פֶּערְדְסָהענְדְלֶער גָעהוּיבֶּן צוּ וְוונְדֶערְן, אוֹ דָער רַב זוּכְט דָאס פֶּערְד אִין שְׁלָחָן־עָרוּךְ.

שָׁלִיחַ.

1 א פוֹיל־שָׁלִיחַ אִיז א הַאלְבֶּער נָבִיא.

עֶר זָעמְט נָעמְלִיךְ אַרוּם בְּנְבוּאָה, וָואס פַּאר א סְבוֹת עֶס קַענען זִיךְ אִיהם טָרֶעפֶּן, כְּדֵי עֶר זָאל זִיךְ אַיינְשְׁפָּארֶן דָעם וָועג.

2 א פוֹיל־שָׁלִיחַ נָעפִּינְט אַלְע תֵּירוּצִים.

3 א פוֹיל־שָׁלִיחַ דַארְף הָאבֶּן נָאךְ א שָׁלִיחַ.

כְּדֵי עֶר זָאל אִיהם אַהַיים רוּפֶּן.

4 א פוֹיל־שָׁלִיחַ, צֶערַייסְט נָאר דִי שִׁיךְ.

5 א קְרוּמֶער שָׁלִיחַ אוּן א שְׁטוּמֶער שְׁתַּדְלָן.

בַּייְדָע טוּיגֶן אוֹיף בַּפָּ־וֹת.

6 עֶר אִיז א שְׁלִיחַ פּוֹנְם עִיפּוּשׁ.

זָאגְט מֶען פּוֹן אַיינֶעם, וָואס עֶר הָאט נָאר לִיב צוּ בְּרִינְגֶען שְׁלֶעכְטֶע בְּשׂוֹרוֹת.

שְׁלִימְזוֹיעג.

א גוּטֶער שְׁלִימְזוֹיעג אִיז א גוּטֶער וָואגֶענְוועג, א גוּטֶע טָאכְטֶער אִיז א גוּטֶע שְׁנוּר, א שַׁיין מֵיידֶעל אִיז א שַׁיין וַוייבֶּעל, אוּן א שַׁיינֶע יִידִינֶע אִיז א שַׁיין מַת.

שְׁלִים־מַזָּל.

1 אוֹ אַיינֶעם אִיז בֶּעשֶׁערְט א שְׁלִים־מַזָּל, קוּמְט עֶס צוּ־נ־אִיהם אַהַיים. (אָדֶער: אִין שְׁטוּב אַרַיין).

2 אַיינֶעמְס שְׁלִים־מַזָּל אִיז יֶענֶעמְס מַזָּל.

פּוֹן דָאס אֲמָאל גוּטֶען פּוֹן דָעם שָׁבֵּנִים אוּמְגְלִיק.

3 מַאךְ אוֹיף דִי תְּהִיר! — דָאס שְׁלִים־מַזָּל גָעהְט.

פּוֹן זָאגְט דָאס אִין־קַאטָאוֹועס, וַוייל דָאס שְׁלִים־מַזָּל וואוֹרְט נִים, פּוֹן זָאל אִיהם אוֹיסְ־מַאכֶּען דִי תְּהִיר.

3844

3844

4. Fün a schlim-masol wert men nit reich.
5. Züm schlim-masol müs men auch huben masol.
   Im Unglück muss man auch Glück haben.
6. Schlim-masol, wü gehst dü? — züm urem-man!
   Frage: Unglück, wohin des Weges? — Antwort: Zu wem sonst, wenn nicht zum armen Teufel!

Schlim-masol'nize.

1. As a schlim-masol'nize kehrt aus di schtüb, lost si ligen dus mist bei der thir.
2. A schlim-masol'nize ferlirt di sspodnize.
   sspodnize = p. spodnica.
3. A schlim-masol'nize schluft in schlejer.

Schlim-masol'nik.

1. A schlim-masol'nik falt auf'n grus, ün zeschlugt sich di nus.
   Charakterisiert das besondere Pech des Schlemihls.
2. Der schlim-masol'nik hot tumid pretensjess zü Got.
   Der Schlemihl macht immer für seine Misserfolge den lieben Gott verantwortlich.

Schlissel.

A goldener schlissel efent ale thiren.

Schlecht.

Erger wi schlecht ken nit sein.
Sprache des Verzweifelten, der alles auf eine Karte setzt.

Schlechts.

1. Thü kejnem kejn schlechts, wet men dich losen zü rüh.
2. Schlechts lernt men sich bald aus.
3. Epes schlechts wet der rüach nit nemen.
   Vergl. Weib 4; Rüach 3.

Schleferiger.

A schleferigen lost men iber, ober nit a hüngerigen.
Aehnlich: Kranker 6.

Sch'lojschim.

Nuch sch'lojschim meg men schojn dus schtern-tichel unthün.
Von einer alten Jungfer, die bereits ihre 30 Lenze zählt. Mit Anspielung darauf, dass trauerende Frauen nach Ablauf der 30 Trauertage (sch'lojschim) ihre Stirnbinde, d. h. den Kopfputz der verheirateten Frauen, wieder anlegen dürfen.—Vergl. Mojd 17.

Schulojsch-ss'üdojss.

Er is ungekümen, wi rabi Chidku zü schulojsch-ss'üdojss.
Von jemandem, der sich bei unwichtigen und unpassenden Gelegenheiten vernehmen lässt.

3844

4 פֿון א שְׁלִים־מַזְּל וָועְרט מָען ניט רֵייך.
5 צום שְׁלִים־מַזְּל מוז מָען אויך הָאבֶּן מַזְּל.
6 שְׁלִים־מַזְּל, וואו נָעהָסט דו? – צום אָרעם־מאן!
בתר עניא אזלא עניותא. (בבא קמא, צ״ב, א׳; בבא בתרא, קע״ה, א׳).

שְׁלִים־מַזְּלִניצָע.

1 אז א שְׁלִים־מַזְּלִניצָע קֶעהרט אוים די שְׁטוב, לָאזט זי לִיגָען דָאם מִיסט בַּיי דָער טְהִיר.
2 א שְׁלִים־מַזְּלִניצָע, פֶּערלִירט די סְפָּאדְנִיצָע.
סְפָּאדְנִיצָע = p. spodnica
3 א שְׁלִים־מַזְּלִניצָע שְׁלָאפֶט אין שְׁלַייעֶר.

שְׁלִים־מַזְּלִניק.

1 א שְׁלִים־מַזְּלִניק פַֿאלְט אויפֿן גָּרָאז, און צֶעשְׁלָאגְט זִיך די נָאז.
2 דָער שְׁלִים־מַזְּלִניק הָאט תָּמִיד פְּרֶעטֶענזִיעס צוּ גָאט.

שְׁלִיסֶל.

א גָאלְדֶענֶער שְׁלִיסֶל עֶפֶּענט אַלֶע טְהִירֶען.

שְׁלֶעכְט.

עֶרגֶער וִוי שְׁלֶעכְט קָען ניט זַיין.
אז זָאגט אַיינֶער, וָואס עֶר איז זִיך שוין אין גאנצען מְיַאֵשׁ.

שְׁלֶעכְטס.

1 טְהוּ קֵיינֶעם קֵין שְׁלֶעכְטס, וָועט מָען דִיך לָאזָען צוּ רוּה.
2 שְׁלֶעכְטס לֶערנְט מָען זִיך בַּאלְד אוים.
3 עֶפּעס שְׁלֶעכְטס וָועט דָער רוּחַ ניט נֶעמֶען.
פֶֿערגל. ווייב 4; רוּחַ 3.

שְׁלֶעפֶּעריגֶער.

א שְׁלֶעפֶּעריגֶען קָאזְט מָען אִיבֶּער, אָבֶּער ניט א הוּנגֶעריגֶען.
עהנליך: קראנקער 6.

שְׁלִשִׁים.

נָאךְ שְׁלִשִׁים מָעג מָען שוין דָאם שְׁמֶערנְטִיכְל אָנְטְהוּן.
מָען מֵיינְט אן אֶלְט מֵיידֶל אִיבֶּער 30 יָאהָר, וָואס זי מָעג שוין חֲתוּנָה הָאבֶּן. — פֶֿערגל. מויד 17.

שְׁלֹשׁ־סְעוּדוֹת.

עֶר איז אָנגֶענוּמֶען, וִוי רַבִּי חִדְקָא צוּ שְׁלֹשׁ־סְעוּדוֹת.
דָער תַּנָּא ר׳ חִדְקָא רוּפְט זִיך אָז אין גאנְצֶן שִׁ״ס נָאר צְוֵויי מָאל, און דָאס עֶרְשְׁטָע מָאל דֶעְרְצָעהְלְט עֶר פּוּן שְׁלֹשׁ־סְעוּדוֹת, און זָאגְט, אז מָען מוז נָאר עֶסֶן פַּ״עֶר סְעוּדוֹת אִים שַׁבָּת. (שבת קי״ח, ב׳). — זִין: אז מָען רוּפְט זִיך אָן, ניט צוּ דָער דָעכְטָער צַיִים.

3860

Schejm.

Wer es hot a schejm far a frihen aufschteher, der meg bis sejger zwelf in bett ligen.

Sinn: Wer in gewisser Beziehung sich eines begründeten Rufes erfreut, der darf getrost das Gegenteil tun, ohne dass dieser darunter leidet.

Schejm tojw.

A schejm tojw is besser, wi an ewen tojw.

Schmalz.

1. Dus schmalz rint aus, ün der grüb bleibt a grüb.

Ironische Bemerkung, wenn jemand sich rühmt, ein »fettes« Geschäft, d. h. eine Schmalzgrube entdeckt zu haben.

2. Thü dir arein schmalz in dem top, ün püter auf'n kop.

Sagt man zu einem zudringlichen Menschen, den man abweisen möchte.

Sch'mad.

Di sch'mad ligt ihm auf'n punim.

Von einem, dessen Physiognomie kein jüdisches Gepräge trägt, oder von einem Juden, dem man es ansieht, dass er der Taufe nahe ist. — Gegensatz zu: Zelem-Elojkim; Kügel 2.

Sch'maden (sich).

1. Fün dem blat g'muru aweg, geht men sich nit sch'mad'en.

Man nimmt an, dass ein Jude, der sich zeitlebens mit Talmudstudium befasst hat, nicht so leichthin zum Christentum übertritt.

2. Sch'mad't sich der chusson, sch'mad't sich di kalu — abi dus schadchunüss ubgenemen.

abi = p. aby. — So sagt der gewissenlose Ehevermittler. — Vergl. Schadchon 7.

Sch'müu.

A bejse sch'müu is wuhr, (oder: fliht weit.)

Unglücksbotschaften verbreiten sich rasch und weit und sind meistens wahr.

Ssimchu.

1. A grojsse ssimchu is auf a klejne weil.
2. Wus di ssimchu hejbt sich un schpeter, dauert si alz lenger.
3. Ssimchojss auf an ejl, zurojss auf a meil.

Sinn: Kurze Freuden, lange Leiden.

Schmejchlen.

1. Wer es schmejchelt is a feind, wer es schtruft is a freind.

Nach einer rabbinischen Sentenz.

3860

שֵׁם.

וָער עָם הָאט א שֵׁם פַֿאר א פְֿרִיהָען אוֹיפְֿשְׁטָעהָער, דָער מָעג בִּיז זַיִיגָער צְוָועלְף אִין בֶּעטְ לִיגָען.

שֵׁם טוֹב.

א שֵׁם טוֹב אִיז בָּעסָער, וִוי אַן אָבֶן טוֹב.

טוֹב שֵׁם מִשָּׁמֶן טוֹב (קהלת ז, א).

שְׁמַאלְץ.

1 דָאס שְׁמַאלְץ רִינְט אוֹיס, אוּן דָער נְרוּב בְּלַייבְּט א נְרוּב.

זָאגְט מָען, אז אַיינָער בָּעְרַיהְמְט זִיךְ מִיט א נָעשֶׁעפְֿט, וָואס עָס אִיז נָאר א „שְׁמַאלְץ־נְרוּב".

2 מְהוּ דִיר אַרַיין שְׁמַאלְץ אִין דָעם טָאפּ, אוּן פּוּטָער אוֹיפְֿן קָאפּ.

אַזָא נַייעְרִיגְלִיכָען מָענְשָׁען, וָואס מָען וָואלְט אִיהְם נָעְרְן נָעְפְֿעָרְם.

שְׁמַד.

דִי שְׁמַד לִינְט אִיהְם אוֹיפְֿן פָּנִים.

זָאגְט מָען פּוּן אַיינָעם, וָואס עָר הָאט נִיט קֵין יִידִישׁ פָּנִים.—דָער הִיפּוּךְ פּוּן: צֶלֶם־אֱלֹקִים: קוּנְעל 2.

שְׁמַדְּעִן (זִיךְ).

1 פּוּן דָעם בְּלַאט נְמָרָא אַוועק, נֶעהְט מָען זִיךְ נִיט שְׁמַדְּעִן.

דָאס שְׁפְֿרִיכְוָוארְט מֵיינְט, אז א מֶענְש א בַּעל־תּוֹרָה קָען נִיט אוֹיךְ אַיין מָאל וָערָען קֵיין צַפְֿיקוֹרָס נָמוּר.

2 שְׁמַדְּט זִיךְ דָער חָתָן, שְׁמַדְּט זִיךְ דִי כַּלָּה — אַבִּי דָאס שַׁדְּכָנוּת אָבְּנֶענוֹמֶען.

אַבִּי = p. aby — אַזוֹי זָאגְט דָער שַׁדְּכָן, וָואס עָר נֶעהְט אִיהְם נָאר נִיט אָן, וָואס עָס וָערְט פּוּנְם פָֿאר־פָֿאלְק נָאךְ דָער חֲתוּנָה. — פַֿערְנְל. שַׁדְּכָן 7.

שְׁמוּעָה.

א בִּייזָע שְׁמוּעָה אִיז וָואהָר, (אָדָער: פְֿלִיהְט וַייט.)

אז מָען הָערְט דָערצָעהְלָען פּוּן אַן אוּמְגְלִיק, מֶעג מָען עָס גְלוֹיבָּען.

שִׁמְחָה.

1 א גְרוֹיסָע שִׁמְחָה אִיז אוֹיךְ א קְלַייגָע וַייל.

2 וָואס דִי שִׁמְחָה הַייבְּט זִיךְ אָן שְׁפָּעטָער, דוֹיעָרְט זִי אַלְץ לָענְגָער.

3 שִׁמְחוֹת אוֹיף אַן אַייל, צָרוֹת אוֹיף א מַייל.

ד. ה. קוּנְצָע שִׁמְחוֹת אוּן לַאנְגָע צָרוֹת.

שְׁמַייכְלָען.

1 וָער עָם שְׁמַייכְעלְט אִיז א פַֿיינְד, וָער עָם שְׁמָרָאפְּט אִיז א פְֿרַיינְד.

עֶהְנְלִיךְ זָאגְט דָער מִדְרָש: „כל אהבה שאין עמה תוכחה, אינה אהבה". (בראשית רבה, פרשה נ״ד, נ׳).

2. Er schmejchelt, wi a jatke-hünd. (Var: ...wi a wanz.)
jatke = p. jatki. — Sagt man von einem verschmitzten Lächeln.

Schmejchel.

Fil schmejchel, ün wenig ssejchel.
Von einem anmutigen, aber dummen Mädchen.

Tchmeissen.

1. As men halt beim schmeissen, schadt nit noch a schmiz.
Wenn man Prügel austeilt, kommt es auf einen Schlag mehr oder weniger nicht an.
2. As men schmeisst fün ünten, fihlt men ojben.
3. Ejner halt, ün der anderer schmeisst.
Wenn sich zwei verbinden, um einen zu züchtigen.

Schmiren.

1. As men schmirt, fuhrt men.
2. Wi men schmirt, asoj fuhrt men.
In beiden Sprichwörtern bedeutet »schmiren« Bestechung geben. — Vergl. R u d 2.

„Sch'ma-Jissruejl".

Ausser „sch'ma-Jissruejl" kümt kejn wuhr wort aus sein maul nit araus.
Von einem notorischen Lügner, in dessen Mund einzig und allein das Glaubensbekenntnis »Höre Israel« eine Wahrheit enthält.

Schmek-tabak.

A schmek-tabak is auch a g'milüss-chessed.
Eine Prise Tabak wird auch als Gefälligkeit betrachtet.

Schamoss.

1. Ich ken dem schamoss, ün der schamoss ken di ganze schtudt.
So antwortete ein Kleinstädter, als sich ein Fremder bei ihm nach einem Bekannten in seiner Stadt erkundigte.
2. Der schamoss klopt in schühl arein, ün legt sich alejn schlufen.
Der Synagogendiener pflegte die Gemeinde durch Klopfen an die Tür zu den »ss'lichojss« zu wecken und dann selber zu Bette zu gehen. Das Sprichwort bezeichnet einen Menschen, der anderen Wasser predigt und selber Wein trinkt.
3. Der schamoss schteht ojben-un.
»schamoss« (Diener) heisst auch das Lichtlein, mit welchem die Chanuka-Lichter angezündet werden, und welches hernach über den andern Lichtern aufgestellt wird. Das Sprichwort wird auf eine Gemeinde angewandt, deren Vorsteher die öffentlichen Angelegenheiten vernachlässigen und in welcher der Gemeindediener die erste Rolle spielt und obenan steht.

2 עֶר שְׁמַייכֶעלְט, ווי א יאטקע־הונד. (וואר: ...ווי א וואנץ.)
יאטקע = p. jatki — וואן א מענש לאכט פאר נויט, אדער פאר צרות.

שְׁמַייכֶעל.

פִּיל שְׁמַייכֶעל, אוּן וועניג שֵׂכֶל.

שְׁמַייסֶען.

1 אז מען האלְט בַּיים שְׁמַייסֶען, שאדְט ניט נָאךְ א שְׁמִיץ.
2 אז מען שְׁמַייסְט פּוּן אונְטֶען, פֶּיהְלְט מען אוֹיבֶען.
3 אײנער האלְט, אין דָער אַנְדערער שְׁמַייסְט.

שְׁמִירָען.

1 אז מען שְׁמִירְט, פָּאהְרְט מען.
2 ווי מען שְׁמִירְט, אזוי פָּאהְרְט מען.
»שְׁמִירָען« מיינְט מען אין בַּיידע שְׁפְּרִיכְוועְרטער: חוֹרֵשׁ נָעבָען. — פָּעְנֶל. רָאד 2.

„שְׁמַע־יִשְׂרָאֵל".

אוֹיסער „שְׁמַע־יִשְׂרָאֵל" קוּמְט קיין וָואהְר וָואךְ אוים זַיין מוּל ניט ארוים.
פּוּן א גְרוֹיסען לִיגְנער.

שְׁמֶעק־טַאבַאק.

א שְׁמֶעק־טַאבַאק אִיז אוֹיךְ א גְּמִילוּת־חֶסֶד.
ר. ה. עֶס קוּמְט דָערפּוּן אוֹיךְ אַמָּאל ארוים א טובה.

שַׁמָּש.

1 אִיךְ קֶען דָעם שַׁמָּש, אוּן דָער שַׁמָּש קֶען דִי נאָנְצע שְׁטָאדְט.
אזוי הָאט אַמָּאל נָעענְטפֶערְט אײנער אין א קְלֵיין שְׁטָעדְטֶל, אז א פְֿרעמְדער הָאט איהם נָעפְֿרָעגְט, צי עֶר קֶען אַ דָארְטִיגען בַּעל־הַבַּיִת.
2 דָער שַׁמָּש קְלָאפְּט אין שׁוּל אַרַיין, אוּן לֶעגְט זִיךְ אַלַיין שְׁלָאפֶען.
מֶען מֵיינְט, אז וָען דָער שַׁמָּש הָאט אָפֶּנְעקְלָאפְּט צו סְלִיחוֹת, לֶעגְט עֶר זִיךְ אַלַיין שְׁלָאפֶען. זַיין: ניט תַּמִיד טָהוּט מען אַלַיין אזוי, וִוי מען גִיט יֶענעם אַן עֵצָה.
3 דָער שַׁמָּש שְׁטֶעהְט אוֹיבֶען־אָן.
דָא מֵיינְט מען מִיט דָעם וָואךְ „שַׁמָּש' דָאס לִיכְטֶל, מִיט וָועלְכען מען צִינְדְט אָן דִי חֲנוּכָּה־לִיכְטֶלעךְ אוּן מען שְׁטֶעלְט עֶס דָערְנָאךְ הֶעכֶער פּוּן דִי אִיבְּרִיגֶע לִיכְטֶלעךְ. — דָאס שְׁפְּרִיכְוואְרְט בֶּעצִיהְט זִיךְ אוֹיךְ א קְהִלָּה, וָואס אִיהְרֶע פְּרֶנְסִים הָאבֶען ניט אַי זַיין קְהִלִּים נָעשְׁעפֶטֶען, אוּן דָער קְהַל־שַׁמָּש שְׁפִּילְט דָארְט דִי נֶעעְסְטֶע רָאלֶע.

3884

Ssinass-chinom.

Wegen ssinass-chinom is dus bejss-hamikdosch churüw geworen.

Nach einem talmudischen Ausspruch ist der zweite Tempel zerstört worden infolge des grundlosen Hasses, der unter den Parteien und im Volke geherrscht hat.

Schnür.

1. A schnür mit an ejdem, senen a puur schejdim.
So sagen die bösen Schwiegermütter.
2. Siben juhr is si a schnür in schtüb, ün wejsst nit, as di kaz is uhn a schwanz.
Von einem beschränkten Frauenzimmer, welches die Vorgänge in der nächsten Ümgebung nicht bemerkt.

Schneiden.

Er schneidt, wi in a kes (oder: in kraut) arein.
Von einem tüchtigen Esser.

Schneider.

1. As men bezuhlt nit dem schneider, schlept er di fastrüge nit araus.
fastrüge = p. fastrzyga. — Scherzhaftes Sprichwort.
2. A schneiders a weib is nit kejn ejschess-isch.
Der Volkswitz betrachtet die Frau eines Schneiders nicht als Ehefrau und tadelt es nicht, wenn man mit ihr Spässe treibt.
3. Wen bejsert sich nit der schneider auf dem schtikel arbejt? — as men neht ihm tachrichim.
Die Schneider, die sonst gewöhnt sind, ihre Gesellen für jedes Stückchen Arbeit zu tadeln, schweigen erst — wenn man ihre eigenen Totengewänder näht.
4. Wen neht a schneider ümsist? — as er fergesst zü machen a knipel.
Er näht umsonst, wenn er vergessen hat, beim ersten Stich einen Knoten zu machen.

Schass.

1. Er is a buki b'schass, wi a tojber auf'n bass.
2. Er lernt klejn schass.
»klejn schass« werden euphemistisch die Spielkarten genannt.

Schuu.

1. In a güter schuu zü reden, in a schlechter zü schweigen.
2. Ale schuu an esslefel.
D. h. die Sache geht sehr langsam von statten.

Schechten.

3897 1. „Rebi! ich geh di hihner schechten!" — Wi fil? — „Ejne."

3884

שְׁנַאת־חִנָּם.

וָועָגען שְׁנַאת־חִנָּם איז דָאס בֵּית־הַמִּקְדָּש חָרוּב גָעוָואָרָען.
מקדש שני... מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת־חנם. (יומא, ט, ב).

שְׁנור.

1 א שְׁנור מיט אן אייִדעם, וָועָגען א פָּאאר שַׁדים.
זָאגט אַ שְׁוויגָער.

2 ויבָּען יָאהָר איז זי א שְׁנור אין שְׁטוב, אוּן וויסָט ניט, אז די קאץ איז אָהָן א שְׁוַואנץ.
זָאגט מָען פּון אַ שְׁטוּר אַ שְׁלִים־מַזָּלִיגָער אוּן דָערצו אַ נַאר.

שְׁנַייִדָען.

עָר שְׁנַייִדט, וִוי אין א קָעז (אָדָער: אין קָרוּט) אַרַיין.
ד. ה. עָר איז אַ שְׁמַאקָער עָסָער.

שְׁנַייִדָער.

1 אז מָען בָּעצָאהלְט ניט דָעם שְׁנַייִדָער, שְׁלָעפְּט עָר די פַּאסְטְרוגָע ניט אַרוים.
פַּאסְטְרוגָע = p. fastrzyga — שָׁעְרְצַהאפְטָעם שְׁפְּרִיכְוָואָרט.

2 א שְׁנַייִדָערס א וַוייב איז ניט קַיין אֵשֶׁת־אִישׁ.
זָאגט מָען שָׁעְרְצַהאפְט, וָען מָען עָרלויבְּט זִיךְ, מִיט דָער שְׁנַייִדָערקָע קַאמָאוָועס צו טְרַייבָּען.

3 וָען בַּייזָערְט זִיךְ ניט דָער שְׁנַייִדָער אויף דָעם שְׁטִיקָעל אַרבַּייט? — אז מָען נָעהְט אִיהָם תַּכְרִיכִים.
וָאוּרום נָעוָוהָנְלִיךְ שְׁרַייט עָר אויף די שְׁנַייִדָערְיונגָען, אז זַיי מַאכָען־קאלָע די אַרבַּייט, נָאר בַּיי זַיינָע תַּכְרִיכִים מוז עָר שְׁוַוייגָען.

4 וָען נָעהְט א שְׁנַייִדָער אומזוסְט? — אז עָר פַּעְרגָעסְט צו מַאכָען א קְנִיפָּעל.
שָׁעְרְצַהאפְטָעם שְׁפְּרִיכְוָואָרט.

שׁ׳ם.

1 עָר איז א בָּקִי בְּשׁ׳ם, וִוי א טוּיבָּער אויפָּן בַּאס.
2 עָר לָערְנט קְלַיין שׁ׳ם.
ד. ה. עָר שְׁפִּילְט פַּלַייסִיג אין קָארְטָען. — קְלַיין שׁ׳ם מַיינְט מָען די מַאלָע קָארְטָען.

שָׁעָד.

1 אין א גוטָער שָׁעה צו רָעדָען, אין א שְׁלָעכְטָער צו שְׁוַוייגָען.
2 אַלע שָׁעה אן עֶסֶלַעפֶּל.
וָען אַ זַאך נָעהְט זָעהְר פָּאוָואלָע.

שֶׁעכְטָען.

3897 1 „רַבִּי! איךְ גָעה די הִיהְנָער שֶׁעכְטָען!" — וִוי פִּיל? — „אַיינָע".

3897

2. „Schojchejt! schecht mir di gens!“— Wi fil gens? — „Ejn gans“.

Beide Sprichwörter bezeichnen einen Prahler, der aus einer Fliege einen Elefanten macht.

Schemediger.

A schemediger ken kejn lamdon nit sein.

Weil er sich schämt, in zweifelhaften Fällen den Lehrer zu befragen.

Schemen (sich.)

1. As men schemt sich, hot men nit kejn kinder.
2. Der wus schemt sich nit far der welt, hot far Got auch kejn mojru nit.

Vergl. Büschu 2.

3. Wus men schemt sich zü sugen auf jüdisch, sugt men auf luschojn-kojdesch.

Die meisten unanständigen Ausdrücke (naturalia) werden mit hebräischen Wörtern wiedergegeben, vielleicht, damit sie nicht von allen verstanden werden.

4. Er schemt sich, wi a kaz, as si kehrt iber dus tepel ssmetene.

ssmetene = p. śmietana. — Von einem Unverschämten.

5. Schemen is güt zü der lomp.

Wortspiel zwischen dem hebr. »schemen« (Oel) und »sich schämen«.— Das Sprichwort wird z. B. prüden Mädchen zugerufen, gleichsam um auszudrücken: »Deine Schamhaftigkeit ist hier nicht am Platz«.

6. Schemen is kejn büschu nit.

Sinn: Einen begangenen Fehler einzusehen und sich seiner zu schämen, ist keine Schande.

Schenker.

1. Itlicher schenker lojbt sein bier.

Vergl. Ssojchejr 2.

2. A narischer schenker! — er hot bronfen ün ferkojft ihm.

So wundert sich der Saufbold.

3. Der schenker lebt fün dem ojberschten.

D. h. er zieht seinen Gewinn davoń, dass er das Glas nicht voll einschenkt.— Witziges Wortspiel zwischen »Oberes« und »Oberster« (Gott.)

Scheps.

1. As der scheps hert „muojs-zür“ singen, ün dus kalb „akdumojss“ sugen, meg men sejer flejsch awegtrugen.

Schöpsenfleisch nach Chanuka, und Kalbfleisch nach Pfingsten schmecken nicht mehr gut.

3909

3897

2 »שׂוחֵט! שֶׁעכְט מִיר דִי גֶענְז!« — וִוי פִֿיל גֶענְז? — »אֵיין גַאנְז«.

די צְוַוויי רֶעדענְסאַרְטֶען וֶועֶרען גֶעפֿרוכְט, וָוען מֶען הֶערְט אַיינֶעם זִיךְ בָּרִיהֶמֶען מִיט אַ קְלֵיינִיגְקייט.

שֶׁמעדיגֶער.

א שֶׁמֶעדיגֶער קֶען קֵין לַמְדָן נִיט זַיין.

וַויֶיל עֶר שֶׁעמְט זִיךְ צו פֶֿרֶענְען דֶעם רַבִּין, וָוען עֶר פֶֿערְשֶׁמֶעהְט פֶֿרֶעם נִיט. — ולא הבישן למד. (אבות, פרק ב, משנה ה).

שֶׁעמֶען (זִיךְ.)

1 אז מֶען שֶׁעמְט זִיךְ, הָאט מֶען נִיט קֵין קִינְדֶער.

2 דֶער וָואס שֶׁעמְט זִיךְ נִיט פַֿאר דֶער וָועלְט, הָאט פַֿאר גָאט אוֹיךְ קֵין מוֹרָא נִיט.

פַֿערְגל. בּוּשָׁה 2.

3 וָואס מֶען שֶׁעמְט זִיךְ צו זָאגֶען אוֹיף יִידִיש, זָאגְט מֶען אוֹיף לָשׁוֹן־קוֹדֶש.

צ. ב. בֵּית־הַכִּסֵּא, מַשְׁתִּין זַיין, נְקִיוּת הָאבֶּען א. ז. וו.

4 עֶר שֶׁעמְט זִיךְ, וִוי א קַאץ, אַז זִי קֶעהְרְט אִיבֶּער דָאס טֶעפּעל סְמֶעטֶענֶע.

סְמֶעטֶענֶע = p. śmietana — בְּלָשׁוֹן סַנְגְוִינִית פּוֹן אַיינֶעם, וָואס הָאט קֵין שׂוּם בּוּשָׁה נִיט פַֿאר דֶער וָועלְט.

5 שֶׁעמֶען אִיז גוּט צו דֶער לָאמְפּ.

וָואוֹרְטְשְׁפִּיל צְוִוישֶׁען »שֶׁמֶן«=בּוֹיכֶל, אוּן זִיךְ »שֶׁעמֶען«.

6 שֶׁעמֶען אִיז קֵין בּוּשָׁה נִיט.

ד. ה. וָועֶן אַיינֶער מַאכְט אַ פֶֿעהְלֶער. אִיז קֵין בּוּשָׁה נִיט. אַז עֶר פַֿיהְלְט עָם אוּן אִיז מוֹדֶה.

שֶׁענְקֶער.

1 אִיטְלִיכֶער שֶׁענְקֶער לוֹיבְט זַיין בִּיעֶר.

פַֿערְגל. סוֹחֵר 2.

2 א נַאריִשֶׁער שֶׁענְקֶער! — עֶר הָאט בְּרַאנְפֶֿן אוּן פֶֿערְקוֹיפְט אִיהְם.

אַוֹי וואוֹנְדֶערְט זִיךְ דֶער שִׁכּוֹר. עֶר מֵיינְט נֶעמְלִיךְ, אַז עֶר וָואלְט דֶעם בְּרַאנְפֶֿעי נִיט פֶֿערְקוֹיפְט.

3 דֶער שֶׁענְקֶער לֶעבְט פּוֹן דֶעם אוֹיבֶערְשְׁטֶען.

ד. ה. עֶר לֶעבְט פּוֹן דֶעם, וָואס עֶר דֶערְנִיכְט נִיט אוֹיפְן, אַז דָאס גְלֶעזֶל וָאל זַיין פוֹל. אוּן דָאס אִיז זַיין פֶֿערְדִינְסְט. — וָואוֹרְטְשְׁפִּיל מִיט »אוֹיבֶערְשְׁטֶער« = גָאט.

שֶׁעפּס.

1 אז דֶער שֶׁעפּס הָערְט »מָעוּז צוּר« זִינְגֶען, אוּן דָאס קַאלְב »אַקֶדָמוּת« זָאגֶען, מֶען זִיעֶר פְֿלֵייש אַוועקְטְרָאגֶען.

שֶׁעפּסֶענְפְֿלֵייש נָאךְ חֲנֻכָּה, אוּן קַאלְבְּפְֿלֵייש נָאךְ שָׁבוּעוֹת שְׁמֶעקֶען שׁוֹין נִיט גוּט.

3909

3909

2. As men schert di schepsen, frejen sich di zigen.
Die Ziegen freuen sich, weil sie der Schur entgehen. — Gegensatz zu: Schuf 1.

3. L'ojlom müs men seine schepsen scheren.
Will sagen, bevor man an die Geschäfte anderer denkt, soll man seine eigenen besorgen.

Schpun.

Es fliht kejn schpun, es sol nit sein epes darun.

Schpazir.

Der schejnster schpazir, is far sein ejgener thir.

Schporen.

Wus tojgen schporen, as es is nit du kejn ferd?

Schpuren. (verb.)

1. As men schpurt nit dem groschen, kümt men nit züm kerbel.

2. Schpur, schpur! kümt der rüach, ün nemt zü gur.
D. h. das mühsam Ersparte wird oft von Krankheiten, oder andern Unglücksfällen dahingerafft.

Schpigel.

1. In dem schpigel seht itlicher sein besten freind.
Nämlich, sich selber.

2. Der schpigel sugt aus dem emess.
Darum wird er von den hässlichen Mädchen gehasst.—Vergl. M o j d 10.

Schpeien.

Schpei derauf, klebt es!
Sagt man von einer Pfuscherarbeit.

Schpil.

A bejs schpil kümt zürik.
Z. B. beim Kartenspiel.

Schpilen.

1. Wi men schpilt, asoj tanzt men.

2. Wen zwej schpilen (in kurten), müs ejner gewinen ün ejner ferliren.

3. Er meg schpilen auf ale chassünojss.
Sagt man scherzweise von einem schlechten Kartenspieler.

3923

3909

2 אז מען שָׁערט די שָׁעפְּסען, פְֿרייען זיך די ציגען.
די ציגען פְֿרייען זיך, ווארום זיי שָׁערט מען ניט. — דער היפּוך פון: שָׁאף 1.
3 לְעולם מוז מען זיינע שָׁעפְּסען שָׁערען.
ד. ה. פְֿריהער מוז מען זיינע אייגענע געשעפְֿטען אין זין האָבען.

שְׁפָּאן.

עם פְֿליהט קיין שְׁפָּאן, עם זאל ניט זיין עפּעם דאָראָן.
ד. ה. אין איטלעכער זאך איז דא א שמיקעל מזל.

שְׁפָּאצִיר.

דער שיינסטער שְׁפָּאצִיר, איז פֿאר זיין אייגענער מְהוּר.

שְׁפָּארֶן.

וואס טוינען שְׁפָּארֶן, אז עם איז ניט דא קיין פֿערד?

שְׁפָּארֶן (verb.).

1 אז מען שְׁפָּארט ניט דעם נָאשען, קומט מען ניט צום קערבל.
2 שְׁפָּאר, שְׁפָּאר! קומט דער רוּחַ, און נעמט צו נאר.
ד. ה. מען שְׁפָּארט זיך איין דאס ייטוינסטע, צום סוף קומט און אומגליק, אדער א קרענק און נעמט אַוועג דאס נעלד.

שְׁפִּיגעל.

1 אין דעם שְׁפִּיגעל זעהט איטלעכער זיין בעסטען פְֿרייַנד.
נעמליך, מען זעהט זיך אליין.
2 דער שְׁפִּיגעל זאגט אוים דעם אמת.
דערפֿאיפֿער האָבען איהם די מיאוסע מיידלעך פֿיינד. — פֿערגל. מ1יד 10.

שְׁפַּיִען.

שְׁפַּיי דערויף, קלעבט עס!
זאגט מען צו-נ-א שלעכטען בַּעל־מְלאכה, אז ער מאכט א שמיקעל אַרבייט, וואס עס וועט ניט לאנג האלטען.

שְׁפִּיל.

א בייז שְׁפִּיל קומט צוריק.
צ. ב. בַּיי קאַרטען.

שְׁפִּילֶען.

1 וי מען שְׁפִּילט, אזוי מאכט מען.
2 ווען צוויי שְׁפִּילען (אין קאַרטען), מוז אייגער נעווינען און אייגער פֿערליַרען.
3 ער מעג שְׁפִּילען אויף אַלע חתונות.
זאגט מען אין־קאָמאָוועס פון א שלעכטען קאַרטענשְׁפִּילער. מען מיינט, אז ער קען זיין א פְֿלי־זומר אויף אַלע חתונות.

3923

3923

4. Schpil bei nacht (oder: in winter) in kurten!
Humoristischer Ausruf, wenn die Karte nicht geht. Man will nämlich die Schuld dem Umstande zuschreiben, dass man bei Nacht, oder im Winter sich in ein Kartenspiel einlässt.

5. Schpilen di grilen, tanzen di wanzen!
Wenn man etwas Ungereimtes erzählen hört.

Schpilke.

Er hot schpilkess in kop (oder: in tuchoss.)
schpilke = p, szpilka. — Von einem unruhigen Geist.

Schpin.

Er hot ihm feind, wi a schpin.

Schprichwort.

1. A schprichwort, is a wuhrwort.
2. A schprichwort is l'hawdil a tojru.
Das Volk hält das Sprichwort gleichsam für eine Stimme Gottes.

Schpringen.

1. Er ken in a husen-nissel „kudojsch" schpringen.
Von einem Zwerg, oder einem Buckligen.
2. Schpring nit kejn „kudojsch", ün bük dich nit kejn „mojdim".
Sinn wie: Ganw'enen 4.

Schkarpetke.

A schkarpetke is kejn beged nit.
schkarpetke = p. szkarpetka. — Vergl. Udom 2; Kuhol 9.

Schkrab.

A schkrab ken schojn schkrabediger nit weren.
schkrab = p. szkrab. — D. h. eine total verdorbene Sache kann nicht noch mehr verdorben werden.

Ssar.

Der wus hot a ssar in himel, hot ihm auf der erd auch.
Dem Volksglauben nach hat jeder gute Mensch im Himmel seinen besondern Schutzengel, dessen Schutz sich auch auf Erden geltend macht.

„Sch'ragu".

Mit „Sch'ragu" rüft men auf, ober a kun ken men nit ausnemen.
kun = r. конъ. — »Sch'ragu« ist der hebraisierte Name für »Feiwüsch« (Phöbus), mit dem man zur Thora aufgerufen wird. »Sch'ragu« enthält aber auch die Anfangsbuchstaben der vier Farben im Kartenspiel, nämlich: Sch(ellen), R(ot), G(rün), E(ichel). Das Sprichwort drückt aus, dass der Name »Sch'ragu« wohl in der Synagoge seine Geltung hat, nicht aber beim Kartenspiel.

3935

3923

4 שְׁפִּיל בַּיי נַאכְט (אָדער: אִין ווינְטער) אִין קָארְטָן!
זָאגְט מָען, ווען דִי קָארְט נָעהְט נִיט, אוּן מָען ווִיל דִי שׁוּלד אַרוֹיפַּנוּאַרְפָן אוֹיף דָּעם נַאכְט, אָדער אוֹיפֿן ווינְטער.

5 שְׁפִּילֶען דִי גְרִילֶען, טַאנְצֶען דִי וַאנְצֶען!
אז מָען הָערְט דֶערְצֶעהְלֶען אן אוּמְמֶעגְלִיכֶע זַאך.

שְׁפִּילקע.

עֶר הָאט שְׁפִּילקָעס אִין קָאפּ, (אָדער: אִין תַּחַת.)
שְׁפִּילקע = p. szpilka — פּוֹן א מֶענְשֶׁן, וָואס זַיין מֹחַ אַרְבֶּיט אִין אִיהֶם בָּעַ־שְׁטֶענְדִיג, אָדער פּוֹן אֵיינֶעם, וָואס עֶר קָען גִיט אֵיינְזֶען אוֹיף אֵיין אָרְט.

שְׁפִּין.

עֶר הָאט אִיהֶם פַּיינְד, ווי א שְׁפִּין.

שְׁפְּרִיכְוָוארְט.

1 א שְׁפְּרִיכְוָוארְט, אִיז א וָואהְרְוָוארְט.
2 א שְׁפְּרִיכְוָוארְט אִיז לְהַבְדִּיל א תּוֹרָה.

שְׁפְּרִינְגֶען.

1 עֶר קָען אִין א הָאזֶען־נִיסֶעל „קְדוּשׁ" שְׁפְּרִינְגֶען.
פּוֹן א נַאנְץ קְלֵיין בֶּעוַואקְסֶענֶעם מֶענְשֶׁן, (אָדער פּוֹן א הוֹקֶער).
2 שְׁפְּרִינְג נִיט קִין „קְדוּשׁ", אוּן בוּק דִיךְ נִיט קִין „מוֹדִים".
זִין ווי: גַּנְבֶ'ענֶען 4.

שְׁקַארְפֶּעטְקָע.

א שְׁקַארְפֶּעטְקָע אִיז קִין בֶּגֶד נִיט.
שְׁקַארְפֶּעטְקָע=p. szkarpetka — פָּערְגָל. אָדָם 2; קָהָל 9.

שְׁקְרַאב.

א שְׁקְרַאב קָען שׁוֹין שְׁקְרַאבֶּעדִינֶער נִיט וָערֶען.
שְׁקְרַאב = p. szkrab — ד. ה. אַ זַאך, וָואס זִי אִיז שׁוֹין אִין נַאנְצֶען פֶּערְדַארְבֶּען, קָען שׁוֹין נִיט עֶרֶגֶער וָערֶען.

שַׁר.

דָּער וָואס הָאט א שַׁר אִין הִימֶל, הָאט אִיהֶם אוֹיף דָּער עֶרד אוֹיךְ.
דָּאס פָּאלְק גְלוֹיבְט, אז אִיטְלִיכֶער גוטֶער מֶענְש הָאט אִין הִימֶל זַיין אֵיינֶענֶעם מַלְאָךְ, וָואס עֶר הִיט אִיהֶם אָב פּוֹן אַלֶעם בֶּייזֶען אוֹיף דָּער וֶועלְט.

„שְׁרַגָּא".

מִיט „שְׁרַגָּא" רוּפְט מֶען אוֹיף, אָבֶּער א קָאן קָען מֶען נִיט אוֹיסְנֶעמֶען.
קָאן = r. конъ — „שְׁרַגָּא" זָענֶען דִי רָאשֵׁי־תֵּיבוֹת פּוֹן „שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב", „רוֹחַ", „גְּוִיָּה", „אֵיבֶר" אוּן אז מָען הָאט אִין קָארְטָן דִי פַּיעָר פַּארְבֶּען אִין דָּער הַאנְד, הָאט מָען מֵאקִי נָאדְנִיט אוּן מָען קָען דֶעם קָאן גִיט אוֹיסְנֶעמֶען. דַאנֶענֶען אִיז אָבֶּער „שְׁרַגָּא" דָּער שֵׁם הַקּוֹדֶשׁ פּוֹן פַּיבֶּער, אוּן מִיט דֶעם נָאמֶען רוּפְט מֶען אוֹיף צוּ דָּער תּוֹרָה.

3935

Ssuru.

1. As „Ssuru“ is zehn, is „Riwku“ elef.

Ein Unwissender glaubt in dem Frauennamen »Ssuru« (Sarah) das ähnlich lautende Zahlwort »assuru« (zehn) zu erblicken und folgert daraus, der danebenstehende Name »Riwku« (Rebekka) müsse »elf« bedeuten.

2. Ssuru! epes a güter borschtsch? — ot, abi an ess!

borschtsch = p. barszcz; r. борщъ; ot = p. ot; abi = p. aby.— So antwortete einst eine Frau auf die Frage des Mannes, ob das Essen geraten sei. Sie wollte ihn darauf vorbereiten, dass er in dieser Beziehung keine allzugrossen Erwartungen zu hegen habe.

Schreiben.

1. As men ken nit schreiben, sugt men, as di pen is schlecht.

Vergl. Mojd 3.

2. Geschriben, ge'chassm'et: ki l'ojlom chassdoj!

Von einem leichtsinnigen Kaufmanne, der ohne Ueberlegung Wechsel und Dokumente unterschreibt, gleichsam wie man in einem gewissen Gebete den Refrain: »denn ewig währt seine Gnade« herunterhaspelt.

3. Er schreibt, wi der worem totschet.

totschen = p. toczyć. — D. h. er schreibt runde und gleichförmige Buchstaben.

4. Er schreibt kotscheress ün lopetess.

kotschere = r. кочерга; lopete = p. łopata. — Von einem, der lange, spitze und schiefe Buchstaben hinkritzelt.

5. Schreib derauf zwej „fejen“.

Die zwei »fejen« bedeuten »fer-falen«. Die Redensart wird auf eine dubiöse Forderung angewandt.

Schreien.

1. Ejner schreit „ahi!“ ün der anderer schreit „hetja!“

Von zwei Freunden, die entgegengesetzte Ziele verfolgen. — Mit »ahi« und »hetja« treiben die polnischen und ruthenischen Bauern ihr Ochsengespann nach rechts und nach links an.

2. Chotsch schrei: „Chaj w'kajom!“

chotsch = p. choć. — Ausruf der Verzweiflung: Die Not ist so hoch gestiegen, dass Gott vergebens angerufen wird.

3. „Lifnej melech“ schreit men hojch.

Sinn: Um die Gunst eines Mächtigen zu erlangen, muss man sich viel Mühe geben und viele Demütigungen ertragen.

4. Mit schreien fihrt men nit aus.

5. Kejner schreit nit „oj!“, as es thüt nit weh.

Vergl. Schtoch 2.

3935

שָׂרָה.

1 אז »שָׂרָה« איז צָעהֶן, איז »רִבְקָה« עֶלֶף.

אזוי שְׁטוֹיסְט זִיךְ אן עם־הָאָרֶץ, וָאס עֶר פֶּערְבַּייט דָעם נָאמֶן »שָׂרָה« מִיט דֶער צָאהֶל »עֶשֶׂר«, צָעהֶן, און מֵיינְט דֶערְאיבֶּער, אז מִן־הַסְּתָם איז »רִבְקָה« עֶלֶף.

2 שָׂרָה! עֶסֶן א גוּטֶער בָּארְשְׁטְש? — »אָט, אַבִּי אן עֶס!«

בָּארְשְׁטְש = p. barszcz; r. борщъ — אָט = p. ot; אַבִּי = p. aby

דָעְרְמִיט וִויל דָאס וַייב דָעם מַאן פָּארְבֶּעְרַייטֶן, אז עֶר זָאל זִיךְ נִיט בַּייטֶעְרֶן, וָען דֶער בָּארְשְׁטְש וָועט נִיט זַיין נָאנְץ נָעְרָאטֶן.

שְׂרַיִיבֶּען.

1 אז מֶען קֶען נִיט שְׂרַיִיבֶּען, זָאגְט מֶען, אז דִי פֶּען אִיז שְׁלֶעכְט.

פֶּערְגֶל. מוֹיד 3.

2 גֶּעשְׂרִיבֶּען, גֶּעחַתְמֶ'עט: כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ!

זָאגְט מֶען פּוּן א סוֹחֵר, וָאס עֶר שְׂרַייבְּט וָועקְסֶלָען, וִי פִיל מֶען וִויל, אֲבָּער צום צָאהֲלֶען אַייְלְט עֶר זִיךְ נִיט.

3 עֶר שְׂרַייבְּט, וִוי דֶער וָארֶעם טָאטְשָׁעט.

טָאטְשָׁען = p. toczyć — ד. ה. עֶר שְׂרַייבְּט, שַׁיינֶע און קַייְלֶעכִּינֶע אוֹתִיוֹת.

4 עֶר שְׂרַייבְּט קָאטְשָׁערֶעס און לָאפֶּעטֶעס.

קָאטְשָׁערֶע = r. кочерга; לָאפֶּעטֶע = p. łopata — ד. ה. עֶר שְׂרַייבְּט לַאנְגֶע און קְרוּמֶע אוֹתִיוֹת.

5 שְׂרַייבּ דֶערוֹיף צְוַויי »פֶּייֶען«, (פ, פ.)

צְוַויי »פֶּייֶען« מַאכֶּן: »פֶּער־פַּאלֶען«. פּוּן א שְׁלֶעכְטֶען חוֹב. וָואס מֶען רֶעדְט זִיךְ נִיט אִיבֶּר אֲפִּצוּנֶעמֶען.

שְׂרַיִיעָן.

1 אַייְנֶער שְׂרַייט »אַהִי!« און דֶער אַנְדֶערֶער שְׂרַייט »הָעטְיָא!«

פּוּן צְוַויי מֶענְשֶׁען, וָאס אִימְלִיכֶער צִיהְט אוֹיף אן אַנְדֶערֶער זַיים. — מִיט »אַהִי!« און »הָעטְיָא!« טְרַייבֶּען אִין דִי פּוֹילֶען זַייעֶרֶע אֻקְסֶען רֶעכְטֶס און לִינְקְס.

2 חָאטְש שְׂרַיי: »חַי וְקַיָּם!«

חָאטְש = p. choć — ד. ה. דָאס אוֹמְגְלִיק אִיז אזוי גְרוֹיס, אז קֵין שׁוּם תְּפִלָּה הָעלְפְּט שׁוֹין נִיט.

3 »לִפְנֵי מֶלֶךְ« שְׂרַייט מֶען הוֹיךְ.

דָאס שְׁפְּרִיכְוָוארְט מֵיינְט, אז וָען מֶען דַארְף אָנְצוּקוּמֶען צוּ־נָא גְרוֹיסֶען מַאן, מוּז מֶען שְׁטַארְק מִתְפַּלֵל זַיין.

4 מִיט שְׂרַייעֶן פִּיהְרְט מֶען נִיט אוֹים.

5 קֵיינֶער שְׂרַייט נִיט »אוֹי!«, אז עֶס טְהוּט נִיט וָועה.

פֶּערְגֶל. שְׁמָאד 2.

3947

6. Schrei nit, west aufweken Got!

Scherzhaft zu jemandem, der beim Gebet seine Stimme zu laut erhebt.

Schretele.

Er lojft arüm, wi a schretele.

Von einem kleinen niedlichen Kinde, das im Zimmer wie ein Schratl herumläuft.

Schreken.

Ribojnoj schel ojlom! schrek mich, nor schtruf mich nit.

D. h. man bittet Gott, er möge uns mit seiner Strafe drohen, aber sie nicht vollziehen.

Ss'rejfu.

Nuch a ss'rejfu wert men reich.

Ein allgemeiner Volksglauben. Das Sprichwort wird noch auf einen Kaufmann angewandt, der in verbrecherischer Absicht sein hochversichertes Haus, oder Fabrik selbst anzündet.

Ss'ruru.

1. Un a ss'ruru ferdint men a pauer.

Sinn: Bei einem grossen Geschäfte fällt wenigstens ein kleines Profitchen ab.

2. Wi di ss'rurojss, asoj is der m'schurejss.

3. Fün a ss'ruru ken ubfalen a pauer, ober nit fün kejn pauer a ss'ruru.

Vergl. Nr. 1.

Sch'tiku.

„Ss'jog lachochmu sch'tiku" — ober sch'tiku alejn is kejn chochmu nit.

Eine talmudische Sentenz lautet: Schweigen ist ein Kennzeichen (Umzäunung) der Weisheit. Unser Sprichwort meint jedoch: Schweigen an und für sich ist noch keine Weisheit.

3947

6 שְׂרֵי נִיט, וועסטו אויפֿוועקען נָאט!

זָאגט מען צו־נ־אייגעם וואס עֶר שְׂרֵיט, אַדָּער עֶר דאוונעט צו הויך.

שְׂרָעטֶעלֶע.

עֶר לויפֿט ארום, ווי א שְׂרָעטֶעלֶע.

„שְׂרָעטֶעלֶע" הייסט בײַם פֿאלק א מין קלײן רוּחיעל (אים בײַשפּיל): „שְׂרַאט"), וואס עס לויפֿט ארום אין שטוב, אַדָּער עס טהוט גיט־קיין שָׂאדָען. — פֿון א קלײן קינד וואס הייבט אָן צו נַעדָען.

שְׂרָעקען.

רבונו שֶׁל עוֹלָם! שְׂרָעק מיך, נָאר שְׂטְרָאף מיך נִיט.

שְׂרֵפֶה.

נָאך א שְׂרֵפֶה וועלט מען רייך.

אזוי גלויבט דאס פֿאלק. — מען זָאגט עס אַדָּער אויך פֿון אייגעם, וואס עֶר מאכט אײַנער זיין אייגען הויז, אַדָּער פֿאבריק „בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ".

שְׂרָדָה.

1 אין א שְׂרָדָה פֿערדינט מען א פויער.

ד. ה. בײַ א גרויס נַעשעפֿט קומט אַרויס חאטשע א קלײן פֿערדינסט.

2 וִי דִי שְׂרָדוֹת, אַזוֹי אִיז דֶער מְשָׂרֵת.

3 פֿון א שְׂרָדָה קען אַבפֿאלען א פויער, אַבער גיט פֿון קיין פויער א שְׂרָדָה.

Nr. 1 .פֿערגל

שְׂתִיקָה.

„סְיָג לַחָכְמָה שְׂתִיקָה" – אַבער שְׂתִיקָה אַליין איז קיין חָכְמָה גיט.

סיג לחכמה שתיכה. (אבות פרק ג', משנה י"ג).

T'wüu-handel.

T'wüu-handel is a kurtenschpil.

D. h. Getreidehandel ist ein Hazardspiel.

T'hilim.

1. Wi kümt t'hilim zü geschwilichts?

Für einen an Geschwulst leidenden Kranken liess die Familie in der Synagoge »t'hilim sagen«. Als der Kranke dieses erfuhr, wunderte er sich nicht wenig, welch ein sonderbarer Zusammenhang zwischen seiner Geschwulst und den Psalmen bestehen müsse.

2. Fün t'hilim sugen thüt der bauch nit weh, ober sat ken men nit weren.

So meinte einst ein »batlon«, dessen Geschäft es war, für Kranke Psalmen zu sagen, das ihm aber sehr wenig eintrug.

3. T'hilim sol sein a r'füu, wolt men es gekojft in der aptejk.

So sagt der Skeptiker, der an die Wirkung der Psalmen in Krankheitsfällen nicht glaubt.

4. T'hilim schtopt.

Einer, der an Durchfall litt, liess schleunigst die Psalmen beten, in der festen Ueberzeugung, dieses Mittel führe Obstruktion herbei.

Tojch.

In tojch, is a loch.

Sinn: Die Sache hat keinen innern Gehalt.

Tojru.

1. Auslernen tojru külo auf ejn füss.

Bezieht sich auf die talmudische Erzählung von dem Heiden und Hillel. — Wird gebraucht, wenn jemand ein schwieriges Problem stehenden Fusses ergründen will.

2. Di tojru hot sich in ihm ungezünden.

Sagt man scherzhaft von jemandem, der einen grossen Durst hat, gleichsam, als lodere in ihm das heilige Feuer. — Das sagte einst ein Fuhrmann auch von seinem Pferde, das sich nicht satt trinken konnte.

3. Di tojru hot nit kejn breg.

breg = p. brzeg.

4. Di tojru hot nit kejn gründ.

תְּבוּאָה־הַאנְדָעל.

תְּבוּאָה־הַאנְדָעל אִיז אַ קָארְטָענְשְׁפִּיל.

בַּייֵדע זָענען גָענוּג גָעשָׁעפְטָען.

תְּהִלִּים.

1 וִוי קוּמְט תְּהִלִּים צוּ גָעשְׁוִוילִיכְטֶם?

אַיינֶער הָאט גָעהַאט אַ גֶעשְׁוִוילִיכְטֶם, אִין דִי סַאמִילְיֶע הָאט גֶעלָאזְט זָאגען אִין שׁוּל תְּהִלִּים פַּאר אִיהֶם. דֶער קְרַאנְקֶער הָאט זִיךְ אֲבֶּער גָעוואוּנְדֶערְט, וִוי אַזוֹי קוּמְט אַיינֶם צוּם אַנְדֶערְן.

2 פִּין תְּהִלִּים זָאגען טְהוּט דֶער בּוּיךְ נִיט וֶוה, אֲבֶּער זַאט קֶען מֶען נִיט וָועֶרֶן.

אַזוֹי הָאט אַמָאל זִיךְ גֶעקְלָאגְט אַ בַּטְלָן, וָואס הָאט פַּאר קְרַאנְקֶע תְּהִלִּים גֶעזָאגְט, אוּ עָס אִיז נִיט קֶיין גוּטֶע פַּרְנָסָה.

3 תְּהִלִּים זָאל זַיין אַ רְפוּאָה, וָואלְט מֶען עָס גָעקוֹיפְט אִין דֶער אַפְּטַייק.

דָאס זָאגְט אַן אַפִּיקוֹרֶס, וָואס עֶר גְלוֹיבְט נִיט, אַז תְּהִלִּים קֶען הָעלְפֶען אַ חוֹלֶה.

4 תְּהִלִּים שְׁטָאפְּט.

אַיינֶער, וָואס עֶר הָאט גֶעהַאט שְׁלִשׁוּל הָאט גֶעלָאזְט פַּאר זִיךְ תְּהִלִּים זָאגען, וַייל עֶר אִיז זִיכֶער גֶעוֶועזֶען, אַז תְּהִלִּים שְׁטָאפְּט.

תּוֹךְ.

אִין תּוֹךְ, אִיז אַ לָאךְ.

ד. ה. דִי גַאנְצֶע זַאךְ הָאט נִיט קֶיין וֶועֶרְטָה.

תּוֹרָה.

1 אוֹיסְלֶערְנֶען תּוֹרָה כְּלָ"א אוֹי"א אִיין פֶּיס.

...כל התורה כלה על רגל אחת. (שבת, ל"א, א). — זָאגְט מֶען, וֶען צֶיינֶער וִיל אַ שְׁוֶועֶרֶע זַאךְ זִיי אוֹיסְלֶערְנֶען אִין אַ קוּרְצֶער צַייט.

2 דִי תּוֹרָה הָאט זִיךְ אִין אִיהֶם אָנְגֶעצוּנְדֶען.

זָאגְט מֶען, וֶען אֶיינֶער טְרִינְקְט צוּ־פִיל אוּן וִויל דֶערְמִיט דִי תּוֹרָה לֶעשֶׁען.—דָאס הָאט אוֹיךְ אַמָאל גֶעזָאגְט אַ בַּעל־עֲגָלָה פּוּן זַיין פֶּערְד, וָואס הָאט זִיךְ נִיט גֶעקֶענְט זַאט אָנְטְרִינְקְען.

3 דִי תּוֹרָה הָאט נִיט קֶיין בְּרֶעג.

בְּרֶעג = p. brzeg

4 דִי תּוֹרָה הָאט נִיט קֶיין גְרוּנְד.

3965

5. Wü tojru, dort is chochmu, (ün wü chochmu, dort is lemeschke.)

lemeschke = p. lemieszka.

6. Wü tojru, dort is chochmu, (ün rejner dsjegjez.) Parodistisch sagt man auch: „wü tojru, dort is krochmal (oder: lemeschke).“

dsjegjez = p. dziegieć; krochmal = p. krochmal.— Die drei letzten Sprichwörter werden parodistisch beim Anhören einer kasuistischen Spitzfindigkeit gebraucht.

7. Mit tojru wert men inergiz nit ferfalen.

8. Nit kejn tojru, nit kejn ss'chojru.

Von einem, der der Bildung und des Besitzes bar ist.

9. Tojru, is di beste ss'chojru.

Aus einem Wiegenlied.

10. Tojru kümt nit bijrüschu.

Eine talmudische Sentenz lehrt: Wissen lässt sich nicht ererben, man muss es vielmehr durch eigene Mühe erwerben.

Tachanün.

Tachanün is kejn ssojd nit.

Das Bussgebet »tachanün« wird leise gesprochen, wobei man sich das Angesicht verhüllt. Trotzdem, meint das Sprichwort, weiss jedermann, was hinter diesem Geheimnis steckt.

Tejrüz.

1. Der tejrüz is: „awudim hujinü“.

Wenn man auf eine wichtige Frage eine unbefriedigende Antwort zu hören bekommt.

2. Es is a tejrüz far di bensch-licht (Var: ....far der kaz.)

Wenn man mit einer bei den Haaren herbeigezogenen Antwort sich durchhelfen will.

Tachrichim.

Tachrichim macht men uhn kescheness.

keschene = p. kieszeń. — Das Sprichwort besagt, dass man von irdischen Gütern nichts mit sich ins Grab nehmen kann.

T'liju.

Far der t'liju hoben menschen mehr mojru, wi far Got alejn.

Sinn: Die Menschen fürchten die irdische Strafe mehr, als die himmlische.

Talmid.

As der talmid is a wojler, is der rebi auch a wojler.

Talmid-chuchom.

Der talmid-chuchom wejsst, wus es fehlt ihm noch zü kenen.

Aehnlich: Jojdej a.

3978

3965

5 וואו תּוֹרָה, דָאךְט אִיז חָכְמָה, (אוּן וואו חָכְמָה, דָאךְט אִיז לֶעמֶשְׁקֶע.)

לֶעמֶשְׁקֶע = p. lemieszka — דָער לֶעצְטֶער זַאץ אִיז נַאמְיְדְלִיךְ א קַאצָאוּוע.

6 וואו תּוֹרָה, דָאךְט אִיז חָכְמָה (אוּן רַיינֶער דְזְיֶענֶע,) פַּאךְאךְסְמִישׁ זָאגְט מָען אוֹיךְ: „וואו תּוֹרָה, דָאךְט אִיז קְרָאכְמַאל (אָדֶער: לֶעמֶשְׁקֶע.)“

דְזְיֶענֶע = p. dziegieć; קְרָאכְמַאל = p. krochmal

7 מִיט תּוֹרָה וֶועךְט מָען אִינֶעךְנִיץ נִיט פֶּערפַאלָען.

8 נִיט קֵיין תּוֹרָה, נִיט קֵיין חָכְמָה.

9 תּוֹרָה, אִיז דִי בֶּעסְטֶע חָכְמָה.

אוֹים א קִינְדֶערְלִיד.

10 תּוֹרָה קוּמְט נִיט בִּירוּשָׁה.

התקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירושה לך. (אבות, פרק ב', משנה י"ב).

תַּחֲנוּן.

תַּחֲנוּן אִיז קֵיין סוֹד נִיט.

בַּיי „תַּחֲנוּן“ פַּאלְט מָען אוֹיפְן פָּנִים אוּן מָען זָאגְט עֶס נַאנְץ שָׁטִיל, אֲבָּער אִיטְלִיכָער וַוייסְט פּוּן דֶעם סוֹד.

תֵּירוּץ.

1 דֶער תֵּירוּץ אִיז: „עֲבָדִים הָיינוּ“.

וָען מָען פֶּערֶענְטְפֶּערְט א וויכְטִיגָע פְּרַאגָע מִיט א קַאמִישָׁען תֵּירוּץ, אזוי וִוי עֲבָדִים הָיינוּ זָאל פֶּערֶענְטְפֶּערְן דִי פְּיֶער קְשָׁיוֹת בַּיים מֶדְרָש.

2 עֶס אִיז א תֵּירוּץ פַּאר דִי בֶּענְשְׁ־לִיכְט. (וַיאר: ... פַּאר דֶער קַאץ.)

אִין אֶפְּט נֶעבְּרוֹיכְט דֶערֶענְטְפֶּערְט, אוּ מָען הָערְט זָאגָן א פּוּילָע אוֹיסְרֶדע. — דֶעם אוֹיסְדְרוּק „פַּאר דִי בֶּענְשְׁ־לִיכְט“ וַוייס אִיךְ נִיט צוּ דֶערְקְלֶערָן.

תַּכְרִיכִים.

תַּכְרִיכִים מַאכְט מָען אָהֶן קֶעשֶׁעניָעם.

קֶעשֶׁעניָע = p. kieszeń — מָען וַויל דֶערְמִיט זָאגָן, אוּ מָען קָען זִיךְ נָאר נִיט מִיטְנֶעמֶען אִין קֶבֶר צוּרִיק.

תְּלִיָּה

פַּאר דֶער תְּלִיָּה דָאבֶּען מֶענְשֶׁען מֶעהְר מוֹרָא, וִוי פַּאר נָאט אַלַיין.

תַּלְמִיד.

אַז דֶער תַּלְמִיד אִיז א וואוֹילֶער, אִיז דֶער רַבִּי אוֹיךְ א וואוֹילֶער.

תַּלְמִיד־חָכָם.

דֶער תַּלְמִיד־חָכָם וַוייסְט, וָאס עֶס פֶעהְלְט אִיהְם נָאךְ צוּ קֶענֶען.

עֶהְנְלִיךְ: יוּדַע.

3978

3978

Tam'owate.

Er macht sich tam'owate.

D. h. er stellt sich naiv, unschuldig, wie der »tam« in der Hagada.

Timche.

Er is a Timche.

Mit diesem Namen wird in Galizien ein Armenier bezeichnet. (In Brody nennt man ihn »Much«.)—Nach einer jüdischen Volksmeinung sollen die Armenier Abkömmlinge der Amalekiter sein und der Name »Timche« bezieht sich auf den Bibelvers B. M. V. 25, 19, in welchem es heisst: »Du sollst auslöschen (timche) das Andenken an Amalek...« — Der Name »Much« klingt wieder an eine andere Bibelstelle an, (B. M. II. 17, 14): ..»Denn auslöschen werde ich (muchoj emche) das Andenken an Amalek...«

T'nuim.

Besser di t'nuim zereissen, ejder di k'ssübu.

Vergl. Besser 42.

Taanüg.

Far taanüg lebt men nit, far zurojss schtarbt men nit.

Taaniss.

Taanejssim senen du drei puur: man ün weib, a langer ün a kurzer, a schwarzer ün a weisser.

Die jüdischen Fasttage sind folgende: Fasten Gedalja und Fasten Esther; der 17 Thamus (wo die Tage am längsten sind) und der 10 Tebet (wo die Tage am kürzesten sind); der 9 Ab, der ein Trauertag ist und der Versöhnungstag, an welchem weisse Gewänder getragen werden.

T'fissu.

T'fissu, is asoj wi missu.

T'filu.

Di t'filu geht arauf, ün di b'ruchu geht arub.

T'filin.

Weisse t'filin ün schwarze ziziss.

Von einem unsaubern Menschen, der seine Sachen nicht in Ordnung hält, bei dem z. B. die Gebetriemen abgerieben und verblasst sind, während die Schaufäden, die weiss sein sollen, vor Schmutz schwarz sind.

T'küfu.

Di t'küfu falt — leg di hak auf di ejer!

So rief einmal ein törichter Mann seinem Weibe zu, sie möge die schwere Axt auf die Eier legen, weil er gehört hatte, dass man zur Zeit der »thekufah« ein Stückchen Eisen auf die Gefässe mit Flüssigkeiten legt, um sie vor dem sagenhaften Gift, das nach dem Volksglauben aus der Atmosphäre niederfällt, zu schützen.

3978

תַּמְ׳אוַואטַע.

עֶר מַאכְט זִיךְ תַּמְ׳אוַואטַע.

"תַּמְ׳אוַואטַע" שְׁטַאמְט פּוּן דָעם "תַּם" אִין דָעֶר הַגָּדָה, אוּן דָאס הַייסְט, אז אַיינֶער שְׁטעלְט זִיךְ אוֹמְשׁוּלְדִיג, גַלַייךְ ווִי עֶר פֶּערְשְׁטֵייט נִיט וָואס מֶען מַייְנְט.

תִּמְחָה.

עֶר אִיז אַ תִּמְחָה.

אזוֹי רוּפְט מֶען אִין גַאלִיצִיעֶן אַן אַרְמֶענִיעֶר. (אִין בְּרָאד רוּפְט מֶען אִיהְם: "תָּה".)—דִי יִידֶן הַאלְטֶן דִי אַרְמֶענִיעֶר פַֿאר אַיינְקֶלֶעךְ פּוּן עֲמָלֵק, אוּן דָעֶר נָאמֶן "תִּמְחָה" בֶּעצִיהְט זִיךְ אוֹיךְ דָעם פָּסוּק: ....תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם". (דברים, כ״ה, י״ט.) — דָעֶר בְּרָאדָעֶר נָאמֶן "תָּה" בֶּעצִיהְט זִיךְ וִידָעֶר אוֹיךְ אַן אַנְדָעֶרְן פָּסוּק: ....כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק..." (שמות י״ז, י״ד.)

תְּנָאִים.

בֶּעסֶער דִי תְּנָאִים צֶעריִיסֶען, אַיידֶער דִי כְּתוּבָּה.

פֶֿערְגֶל. בֶּעסֶער 42.

תַּעֲנוּג.

פַֿאר תַּעֲנוּג לֶעבְט מֶען נִיט, פַֿאר צָרוֹת שְׁטַארְבְּט מֶען נִיט.

תַּעֲנִית.

תַּעֲנִיתִים וָועֶן דָא דְרַיי פָּאאר: מַאן אוּן וַוייב, א לַאנְגֶער אוּן א קוּרְצֶער, א שְׁוַוארְצֶער אוּן א וַוייסֶער.

מַאן אוּן וַוייב אִיז: צוֹם־נֶדַלְיָהוּ אוּן תַּעֲנִית־אֶסְתֵּר, א לַאנְגֶער אוּן א קוּרְצֶער אִיז: שִׁבְעָה־עָשָׂר־בְּתַמּוּז אוּן עֲשָׂרָה־בְּטֵבֵת, א שְׁוַוארְצֶער אוּן אַוויסֶער אִיז: תִּשְׁעָה־בְּאָב אוּן יוֹם־כִּפּוּר.

תְּפִיסָה.

תְּפִיסָה, אִיז אַזוֹי ווִי מִיתָה.

תְּפִלָּה.

דִי תְּפִלָּה נֶעהְט אַרוֹיף, אוּן דִי בְּרָכָה נֶעהְט אַראָב.

תְּפִלִּין.

וַוייסְע תְּפִלִּין אוּן שְׁוַוארְצֶע צִיצִית.

פּוּן אוּמְרֵייגֶען מֶענְשֶׁען, וָאס עֶר הַאלְט זַייעֶ זַאכֶען נִיט אִין אָרְדְנוּנְג אוּן זַי זֶענֶען דֶערְבֶּעֶר שְׁלֶעכְט אוֹיס.

תְּקוּפָה.

דִי תְּקוּפָה פַֿאלְט — לֶעג דִי הַאק אוֹיף דִי אַייֶער!

עֶס אִיז א פָֿאלְקְסְגְלוֹיבֶּען, אז וָען דִי תְּקוּפָה פַֿאלְט, זָאל מֶען לֶעגֶן א שְׁמֶיכֶעל אַייֶען אוֹיף דָעם פַֿאס מִיט וַואסֶער. א נַאר הָאט דֶערְפּוּן אַמָאל נֶעהָערְט דֶערְצֶעהְלֶען, אוּן הָאט נֶעמֵייְנְט אַרוֹיפְֿלֶעגֶן דִי שְׁוַוועֶע הַאק אוֹיף דִי אַייֶער.

3987

T'kiojss.

Far t'kiojss, hot der chason n'kijüss.

Nach dem Begriffe der Juden, dass in einem reinen Körper eine reine Seele wohne, wird streng darauf geachtet, dass man vor dem Gebete den Leib reinige.

Targüm.

Es is far ihm targüm.

D. h. die Sache ist ihm unverständlich, wie so manchem Juden die aramäische Bibelübersetzung (targüm) unverständlich ist.

Terach.

Hoho! prischol Terach, na derech!

prischol = r. пришоль; na = r. на. — Scherzhaft, wenn jemand nach langem Nachdenken das Richtige getroffen hat.

T'schüwu.

1. Kejn t'schüwu, is auch a t'schüwu.
2. T'schüwu ün z'duku zereissen dem letnik.

letnik= p. letnik.—Travestie eines Satzes aus einem Gebete für die hohen Feiertage.

Tischu-b'uw.

Tischu-b'uw hoben di flej a j'rid.

Da man zum Zeichen der Trauer auf der Erde sitzt und in blossen Strümpfen herumgeht, so können die Flöhe gemütlich herumspringen.

3987

תְּקִיעוֹת.

פַֿאר תְּקִיעוֹת, הָאט דָער חַזָן נְקִיוּת.

תַּרְגוּם.

עֶס אִיז פַֿאר אִיהֶם תַּרְגוּם.

פָֿון מַיְינְט דָעם "תַּרְגוּם אוֹנְקְלוֹס", וָואס עֶר אִיז נָעשְׁרִיבְּען אוֹיף אַראַמְּאִישׁ אוּן דָערְבַּיי קָען אִיהֶם גִיט אִימְּלִיכָער פַֿערְשְׁטָעהָען.

תֶּרַח.

הָאהָא! פְּרִישָׁאל תֶּרַח, נַא דֶרֶךְ!

פְּרִישָׁאל = r. пришоль; נַא = r. на — שָׁעֲרֶהַאפְּטָער אוֹיסְרוּף, וָען אֶיעֶר קוּמְט נָאךְ לַאנְגֶעם נָאכְּקְלָערֶן אוֹיף דָעם רִיכְטִיגֶען וָועג.

תְּשׁוּבָה.

1 קֵיין תְּשׁוּבָה, אִיז אוֹיךְ א תְּשׁוּבָה.

2 תְּשׁוּבָה אוּן צְדָקָה צֶעריסֶען דָעם לֶעטְנִיק.

לֶעטְנִיק = p. letnik — פַֿאראַרֶגֶט אוֹיפְֿן פָּסוּק: "תְּשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה מַעֲבִירִין אֶת רֹעַ הַגְּזֵרָה" אִין דָער תְּפִלָּה "וּנְתַנֶּה־תֹקֶף".

תִּשְׁעָה־בְּאָב.

תִּשְׁעָה־בְּאָב הָאבֶּען דִי פְֿלֵייִי א יְרִיד.

נַייל מֶען זִיצְט אוֹיף דָער עֶרד, אִין דִי זָאקֶען.